T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERZİNCAN'IN ÜZÜMLÜ İLÇESİNDE YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNİN AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zarina MAMMADOVA

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yakup SARIKAYA

Nisan-2021
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Yakup SARIKAYA danışmanlığında Zarina MAMMADOVA tarafından hazırlanan "Erzincan`ın Üzümlü İlçesinde Yaşayan Ahıska Türklerinin Ağzı" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

01/04/2021

....

Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN (Başkan)

………………………………….

Doç. Dr. Erkan HİRİK

……………………………………

Dr. Öğr. Üyesi Yakup SARIKAYA (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

…/…/2021

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Erzincan`ın Üzümlü İlçesinde Yaşayan Ahıska Türklerinin Ağzı" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

01/04/2021

Adı ve Soyadı

Zarina MAMMADOVA

…………………………

ÖN SÖZ

1944 Yılı sürgününe maruz kalmış Ahıska Türkleri, şu anda dünyanın bir çok yerinde yerleşmiş bulunmaktadır. Yaşadığı ülkelerin dil özelliklerinden etkilenmiş fakat kendi dillerinde konuşmaktan vazgeçmeyen Ahıska Türklerinin bir kısmı artık Türkiye`de yaşamaktadır.

Ahıska Türklerinin dil varlığı bir çok açıdan incelenebilir. Fakat bu çalışmada Ukrayna`da yaşamakta iken can güvenlikleri olmadığı için Türkiye`ye getirilmiş Ahıska Türklerinin dil özellikleri üzerinde inceleme yapılmıştır.

Bu çalışma "Giriş", "İncelemeler" ve "Sonuç" olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. "Giriş" kısımda, Ahıska Türklerinin tarihinden bahsedilmiş, Erzincan Üzümlü ilçesi hakkında genel bilgi verilmiştir. "İnceleme" toplam iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Türkiye Türkçesinin Ağızlarının Sınıflandırılması", "Türkçede Sesler" ve "Ahıska Türkleri Ağzı" başlıklarından oluşmaktadır. İkinci bölümde ise "Ses Bilgisi" ve "Şekil Bilgisi" başlıkları altında derlenen ağız metninden hareketle dil incelemesi yapılmıştır. Üçüncü bölüm çalışmada ulaşılan verilerin ortaya konulduğu "Sonuç" kısmıdır. Daha sonra "Kaynakça" ve "Metinler" ile bu metinlerde geçen Ahıska Tükleri ağzına ait kelimelerin yer aldığı "Söz Varlığı" ve "Sözlük" kısımları yer almaktadır.

Ahıska Türklerinin ağzı yaşadıkları coğrafyadaki dil veya lehçelerden etkilenmiştir. Ahıska Türklerinin yaşadığı ülkeler genelde SSCB içerisinde bulunan ülkeler olduğundan ve bu ülkelerde kullanılan hâkim dil Rusça olduğundan, Ahıska Türklerinin söz varlığının büyük bir kısmını Rusça kelimeler oluşturmaktadır. Çalışmanın "Söz Varlığı" başlığında bu konuya yer verilmektedir.

"Metinler" kısmında Ahıska Türklerinden derlenmiş ağız metinleri yer almaktadır. Bu metinler yaş ortalaması 50 ve üzeri olan, özellikle 1944 sürgününe şahitlik etmiş kişilerle yapılan görüşmeler sonucu tespit edilmiştir. Metin içeriklerinde konu bütünlüğü yer almamaktadır. Derlenen metinlerin içeriğinden hareketle belli başlı şu konu başlıklarının oluştuğu söylenebilir:

1. Sürgün Öncesi Hayat

2. Sürgün Zamanı Yaşananlar
3. Sürgün Sonrası Yaşam
4. Özbekistan`daki Yaşam
5. Türkiye`ye Gelmeden Önceki Yaşam
6. Türkiye`ye Geldikten Sonraki Yaşam
7. Hayat Hikâyeleri
8. Aile Bilgileri
9. Evlenme Hikâyeleri
10. Düğün ve Gelin Etme Âdetleri
11. Bayram ve Yas Âdetleri
12. Giyim Kültürü
13. Dinî Anlatımlar
14. Mâni/Fıkra/Bulmaca

Bu derleme çalışması Erzincan'ın Üzümlü ilçesindeki Bayırbağ, Yunus Emre, Geyikli ve Fatih mahallelerinde yaşayan 30 kaynak kişiden yapılmıştır. Ancak, bazılarının sağlık durumları nedeniyle derlemeye devam edememesi, bazılarınnın ses kayıtlarının ise deşifre yapılmaya müsait olmaması sebebiyle çalışmada 30 kişiden 24 anlatıcının ses kayıtları esas alınmış ve bunlar üzerinde inceleme yapılmıştır.

Öncelikle, metin derlemesi sırasında güler yüzleri ve sıcak sohbetleriyle bizleri karşılayıp ağırlayan, tarihin en büyük yüklerinden birini sırtlamış, ötekileştirilmiş ama Türk bayrağının altında huzur bulmuş, benim de mensubu bulunduğum Ahıska Türklerine şükranlarımı sunarım.

Ayrıca gerek saha çalışmasında gerek tezin yazımında en büyük destekçim olan arkadaşlarıma, akrabalarıma ve çok kıymetli aileme, eğitim hayatıma yön vermem noktasında bilgi ve tecrübelerini her daim benimle paylaşan, yol gösteren, değerli hocam Dr. Öğr.Üyesi Adem Yıldırım`a ve çalışmamın hemen her aşamasında bilgi ve fikirlerinden istifade ettiğim tez danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Yakup Sarıkaya`ya teşekkürlerimi bildiriyorum.

Zarina MAMMADOVA

AMAÇ, KAPSAM, YÖNTEM

Çalışmanın Amaç ve Kapsamı

Çalışmanın amacı Ahıska Türklerinin ağız özelliklerini tespit etmektir. Ancak Ahıska Türkleri günümüzde oldukça geniş bir coğrafyada hayatlarını sürdürmektedirler. Bu sebeple çalışmanın, Ukrayna'da yaşamakta iken 2015 yılından günümüze kadar perderpey Türkiye Cumhuriyeti tarafından Erzincan'ın Üzümlü ilçesine yerleştirilen Ahıska Türklerinin ağız özellikleriyle sınırlandırılmıştır.

Kullanılan Materyal ve Yöntem

Görüşmelerin tamamı Erzincanın Üzümlü ilçesinde yaşayan Ahıska Türkleriyle birebir gerçekleşmiştir.

Burada yaşayan Ahıska Türklerinin yaşlıları hâlâ Ahıska ağzının karakteristik özellliklerini muhafaza ederken, genç kesim Rusçadan ve Türkiye Türkçesinden etkilenmiştir. Bu sebeple görüşme yapılan kişilerin 50 ile 98 yaş aralığında olması tercih edilmiştir.

Derleme yapılırken toplam 30 kişi ile görüşme yapılmış fakat çalışmada sadece 24 kişinin görüşmesine yer verilmiştir. Çünkü derleme sırasında, kaynak kişinin sağlık problemleri sebebiyle bazı kişilerle yapılan görüşmeler yarım kalmış, bazı görüşmeler ise deşifresi yapılırken anlaşılamadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

Yapılan görüşmeler önce el yazısı ile deftere aktarılmış ve bu metin üzerinde transkripsiyon işaretleri tespit edilmiştir. Daha sonra bu metinler bilgisayara, Microsoft Word programına aktarılmıştır.

Yapılan görüşmelerde kaynak kişiye yöneltilen sorularda Ahıska tarihinin dönüm noktasını oluşturan göç hikâyeleri tercih edilmiştir. Çünkü görüşme yapılan kişilerin çoğu bu göçün, sürgünün canlı tanıklarıdır ve bu bilgiler kaybolmadan onları kayda almak büyük önem arz etmektedir.

ÖZ

Mammadova, Zarina, "Erzincan'ın Üzümlü İlçesinde Yaşayan Ahıska Türklerinin Ağzı", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2020.

Bu çalışmanın amacı, Erzincan'ın Üzümlü ilçesinde yaşayan Ahıska Türklerinin ağız özelliklerinin ortaya konmasıdır. Bu amaçla öncelikle Ahıska Türklerinin tarihine yer verilmiştir. Sürgün süreci de göz önünde bulundurularak Ahıska Türklerinin dil özellikleri açıklanmıştır. Ardından ağız kavramı ele alınmış ve Türkçenin ağızları detaylı biçimde değerlendirilmiştir. Türkçedeki sesler ele alındıktan sonra Ahıska Türkleri ağzı hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın sonraki bölümü çalışma metninin ayrıntılı biçimde değerlendirildiği ses bilgisine ayrılmıştır. Bir sonraki bölümde ise çalışma metni, şekil bilgisi açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada Ahıska Türkleri ile gerçekleştirilen röportajlar sonucunda derlenen metinler üzerinden ağız incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağız çalışması, Ahıska ağzı, Ahıska Türkçesi, Ahıska Türkleri

ABSTRACT

Mammadova, Zarina, "The dialect of Meskhetian Turks Living in Üzümlü District of Erzincan ", Master's thesis, Kırıkkale, 2020.

The aim of this study is to perform the dialect study of Meskhetian Turks living in Üzümlü district of Erzincan. As first, the history of Meskhetian Turks has been included in the study. Considering the exile process, language has been explained in Meskhetian Turks. Then the concept of dialect was discussed and the dialects of Turkish were evaluated in detail. After the voices in Turkish are discussed, the dialects of Meskhetian Turks have been explained. The next part of the study is devoted to sound knowledge, where the study text is evaluated in detail. In the next section, the study text has been evaluated over the morphology. In this study a dialect analysis was conducted over the texts compiled as a result of interviews with the Meskhetian Turks.

Keywords: Dialect, Meskhetian dialect, Meskhetian Turkish, Meskhetian Turks

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Az.	: Azerbaycan Türkçesi
Far.	: Farsça
Gür.	: Gürcüce
İng.	: İngilizce
Kaz.	: Kazak Türkçesi
Km	: Kilometre
M.Ö.	: Milattan Önce
Özb.	: Özbek Türkçesi
Rus.	: Rusça
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
Uk.	: Ukraynaca
yy.	: Yüzyıl

METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ā	: Uzun a sesi
ä	: Açık e sesi
á	: a-e arası ses
ȧ	: a- ı arası ses
ḇ	: b-v arası ses
ē	: Uzun e sesi
ğ	: Kaybolmak üzere olan ğ sesi
ġ	: Art damaktan çıkan g sesi
ĝ	: Art damaktan çıkan sızıcı ğ sesi
h	: Kaybolmakta olan h sesi
ḫ	: Art damaktan sızıcı h sesi
h́	: Ön damaktan çıkan sızıcı h sesi
ı	: Kaybolmakta olan ı sesi
í	: ı-i arası ses
i	: kaybolmakta olan i sesi
í	: uzun i sesi
ķ	: Art damaktan çıkan k sesi
ḱ	: Kalın ünlüler yanında ince k sesi
ĺ	: Kalın ünlüler yanında ince l sesi
n	: Kaybolmak üzere olan n sesi
ȯ	: o-u arası ses
ō	: Uzun o sesi
ȫ	: Uzun ö sesi
ř	: Titrek r sesi
ť	: t-s sesi
ţ	: t-ç sesi
ū	: Uzun u sesi
v	: Kaybolmak üzere olan v sesi
y	: Kaybolmak üzere olan y sesi

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ I

AMAÇ, KAPSAM, YÖNTEM III

ÖZ IV

ABSTRACT V

KISALTMALAR VI

METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ VII

İÇİNDEKİLER VIII

GİRİŞ 1

1.Ahıska Tarihi 1

1.1. Sürgün Süreci 4

1.2. Fergana Olayı 6

2. Ahıska Türklerinde Dil 7

3. Erzincan'ın Üzümlü İlçesi Hakkında 10

4. Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması 11

4.1. Doğu Grubu Ağızları 11

4.2. Kuzeydoğu Grubu Ağızları 12

4.3. Batı Grubu Ağızları 12

4.4. Rumeli Ağızları 13

5. Türkçede Sesler 14

5.1. Ünlüler 14

5.2. Ünsüzler 14

5.3. Ses Uyumları 14

6. Ahıska Türkleri Ağzı 15

İNCELEME 17

1. SES BİLGİSİ 17

1.1. Ünlüler 17

1.2. Ünsüzler 18

2. ŞEKİL BİLGİSİ 19

2.1. İsim Çekimi 19

2.1.1. Çekim Ekleri 19

2.1.1.1. Durum Ekleri 19

2.1.1.2. Çokluk Eki 24

2.1.1.3. Aitlik Eki 26

2.1.1.4. İyelik Ekleri **26**
2.1.1.5. Soru Eki **28**
2.2. Yapım Ekleri **29**
2.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri **30**
2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri **31**
2.2.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri **32**
2.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri **33**
2.3. Kelime Türleri **37**
2.3.1. Zamirler **37**
2.3.1.1. Kişi Zamirleri **38**
2.3.1.2. İşaret Zamirleri **41**
2.3.1.3. Belirsizlik Zamirleri **43**
2.3.1.4. Soru Zamirleri **44**
2.3.1.5. Dönüşlülük Zamirleri **45**
2.3.2. Sıfatlar **46**
2.3.3. Zarflar **49**
2.3.3.1. Yer-Yön Zarfları **49**
2.3.3.2. Zaman Zarfları **50**
2.3.3.3. Miktar Zarfları **50**
2.3.3.4. Hâl Zarfları **51**
2.3.3.5. Soru Zarfları **51**
2.3.4. İsimler **52**
2.3.5. Fiiller **52**
2.3.6. Edatlar **55**
2.3.3.6.1. Ünlem Edatları **56**
2.3.3.6.2. Bağlama Edatları **58**
2.3.3.6.3. Çekim Edatları **59**
SONUÇ **61**
KAYNAKÇA **63**
METİNLER **66**
SÖZ VARLIĞI **189**
SÖZLÜK **205**
EK-1. FOTOĞRAFLAR **213**
ÖZ GEÇMİŞ .... Error! Bookmark not defined.

GİRİŞ

1.Ahıska Tarihi

Türk, Rus, Gürcü ve Ermeni kaynaklarında Ahıska ismine rastlanılmaktadır. Coğrafi açıdan Ahıska'nın bulunduğu bölge Meskheti Bölgesi şeklinde adlandırılmaktadır (Kalkan, 1998: 160). Meskheti ismi, Nuh Peygamberin torunu Mesek'ten gelen Masagetlerin oluşturduğu Mesk kavminden türemiştir. Mesk kavmi Kartvel'in güney tarafına yerleşmiş olan Turani Hristiyan bir kavimdir (Kırzıoğlu, 1992: 14). Mesketya bölgesine ismini veren kavmin Asurlar, Hititler ve Sümerler gibi zaman içerisinde tarih sahnesinden silindiği düşünülmektedir (Zeyrek, 2001: 6). Milattan sonra 5. yüzyılda Akesga olarak bilinen Ahıska, Oğuzların yaşadığı eski bir yerleşim yeridir. Ahıska yerleşkesi Dede Korkut Destanında Ak Kale ya da Ak Sıka olarak belirtilmiştir (Taşdemir, 2005: 78). Ahıska, Türk kavimlerinin uzun yıllar boyunca yaşamını sürdürdüğü çok köklü bir tarihe sahip olan bölgedir. Türklerin Ahıska Bölgesindeki varlıklarının milattan öncesine kadar uzandığı kabul edilmektedir. İslamiyet'in kabulünden önce Savurlar, Alanlar, Kıpçaklar, Hunlar, Masagetler ve Sakalar gibi Türk kavimlerinin Ahıska Bölgesinde yaşadığı bilinmektedir. 11.yy'dan sonra ise Ahıska'daki Türk yerleşimi giderek artmıştır (Avşar ve Tunçalp, 1995: 6).

Ahıska'daki Türk varlığının çok eski tarihlere kadar uzandığı tarih kaynaklarında belirtilmektedir. Öyle ki, Milattan Önce 4.yy'da Büyük İskender'in Kafkasya'ya geldiği zaman Türk kavimleri ile karşılaştığı ifade edilmiştir. Büyük İskender Kafkasya'ya ulaştığında Bun-Türklerin Kür nehri dolaylarında yaşam sürdüğü ve güçlü ordulara ve dört büyük kente sahip oldukları belirtilmiştir (Kırzıoğlu, 1992: 113). M.Brosset'e göre Bun-Türkler Turani bir kavim iken; N. Marr'a göre ise Bun-Türk kelimesi yerli Türk anlamı taşımaktadır (Zeyrek, 2001: 7). 6. yy'da Bizanslılar, Hazarlar ve İranlılar Ahıska Bölgesi üzerinde hâkimiyet mücadelesi verdiler. Özellikle Hazarlar Kafkasya bölgesinde kayda değer bir süre söz sahibi oldular (Zeyrek, 2006: 10). Milat'tan Önce 710 yılında Kimmerler, Milat'tan Önce 680 yılında ise Sakalar Ahıska Bölgesine yerleşti ve bu sayede bölgede Türk hâkimiyeti kurulmuş oldu (Taşdemir, 2005: 78). 1067'de Kıpçaklar Rusya ile yaptıkları savaşı kazanarak Rusya'nın güney tarafına yerleştiler. Bu tarihten sonra Tuna nehrinden Balkaş gölüne

dek uzanan bölgeye Komania/Kıpçak yurdu ismi verilmiştir. İlerleyen tarihlerde ise burada Altınordu devleti kurulmuştur (Zeyrek, 2006: 11).

Milat'tan Önce 8.yy'da Kafkasya'nın kuzey tarafından güney tarafına göç ederek Çoruh ve Yukarı Kür boylarına yerleşmiş olan ve Milat'tan Sonra 4.yüzyılda Hıristiyanlığı kabul eden kavim "İlk Kıpçaklar" olarak ifade edilmektedir. Kafkasların ilerisine yerleşerek sonradan 12.yy'da Çoruh ve Yukarı Kür bölgesine göç edip bir Atabek devleti kurmuş olan kavim ise "Son Kıpçaklar" şeklinde adlandırılmıştır (Kırzıoğlu, 1992: 8). Bu bölgede hüküm süren Gürcüler ile aynı dine inanan Kıpçaklar zamanla önemli pozisyonlara getirildiler. Zamanla güç kazanan Kıpçaklar bağımsızlık mücadelesine giriştiler ve İlhanlı Devletinin desteğini de kazandılar. Nihayetinde Atabekler Devletini kurarak Osmanlı Devleti ile yakın ilişkiler geliştirdiler. Gürcü kaynaklarında Atabeklerin Osmanlı Devleti'ne 1508 ve 1514 senelerinde yardım etmeleri eleştiri konusu olmuştur (Zeyrek, 2006: 12).

Osmanlı'da 3. Murat zamanında Gürcistan'a sefer düzenlenmesi kararı alınmış ve Serdar Lala Mustafa Paşa Safevilere sefere gönderilmiştir. Paşa güzergâhındaki beylere haber yollayarak Osmanlı Devleti'nin boyunduruğu altına girmelerini buyurmuştur. 1578 yılında Osmanlı Devleti; Ahılkelek, Çıldır, Hırtız, Tümük ve Ahıska kalelerini fethetmiştir (Zeyrek, 2006: 13). Atabek hükümdarı Osmanlı Devleti'ne bağlılığını belirterek İslamiyet'i kabul etmiş ve Mustafa Paşa ismini almıştır. Ahıska başlangıçta Çıldır eyaletinin merkezi olmuştur. İlerleyen dönemlerde Çıldır'ın savaşlar nedeniyle zarar görmesi üzerine Ahıska eyalet yapılmıştır. 1829'da Ahıska'da 50 bin Türk'ün yaşadığı tespit edilmiştir (Avşar ve Tunçalp, 1995: 15).

Osmanlı Devleti'nin Gürcistan'ı fethinin ardından Anadolu'dan özellikle de Yozgat, Tokat ve Konya'dan Türk aileleri Ahıska'ya yerleştirilmiştir (Avşar ve Tunçalp, 1995: 6). 19.yy'da Rusya'nın egemenliği altına giren Ahıska, bundan önceki dönemde doğal güzellikleri ile bilinen bir şehirdi. Osmanlı Devleti'nin Kafkaslara açılmasını sağlayan bir köprü niteliğinde olan Ahıska, 1828 yılındaki Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Rus hâkimiyetine girmiştir. Savaştan sonra akdedilen Edirne Anlaşması uyarınca Ahıska'nın savaş tazminatı olarak verileceği düzenlenmiştir. Bunun ardından Ahıskalıların önemli bir bölümü Anadolu'ya göç etmiştir. 1853'teki Kırım Savaşı'nda Osmanlı Ahıska'yı Ruslardan geri almak istese de başarıya ulaşamadı. 1878 Rus

Savaşında ise Osmanlı Devleti Batum, Ardahan ve Kars'ı da kaybetti. Bu gelişmeler Ahıskalıların Anadolu'ya göç etmesini hızlandırdı. Rusya göç eden kişilerin yerine Yahudi, Ermeni ve Gürcü kişilerin iskânını sağladı. Ahıska Türkleri bu dönemde temel hak ve hürriyetlerinden dahi mahrum kaldılar (Yıldız, 2013: 40).

1917'de Rusya'da yaşanan Bolşevik Devriminden bir yıl sonra akdedilen Brest-Litovsk Anlaşması uyarınca Batum, Ardahan ve Kars tekrar Türkiye'ye verildi (Demiray, 2012: 879). Kimi kaynaklarda Ahıska Bölgesinde yaşamakla birlikte 1944 yılında Türk olmaları nedeniyle sürgüne uğrayan kişilerin büyük bir bölümünün Gürcü kökenli olduğu ve Osmanlı egemenliği altında Müslüman olarak Türkleştikleri iddia edilmektedir. Ancak Ahıska Bölgesinde yaşayan Acarların asimile olmaması, etnik kökenlerinin değişmemesi nedeniyle bu iddianın isabetli olduğu söylenemez. Fakat bu iddianın ortaya atılmasında Ahıskalıların bazılarının soy isminin Gürcü dilinde olması etkili olmuştur. Öte yandan yalnızca soy isme bakılarak etnik köken değerlendirmesi yapmak güçtür (Avşar ve Tunçalp, 1995: 7).

Gürcüler etnik köken farklılığının yanı sıra dil ailesi bakımından da Kafkas ırklarından farklılık göstermektedirler. Gürcü kültürü ile Türk kültürü arasında ortak özelliklere fazla rastlanılmamaktadır. Kültürel asimilasyon tarih boyunca gerçekleşmiş olan bir olgu olduğundan iddia edilen dönemde de yaşanmış olabilir. Türk boylarının bir kısmı Gürcüler ile kaynaşma içerisine girerek asimile olmuş olabilir. Öte yandan Ahıska'da yaşayan Türklerin tümünün Gürcüleşmesi söz konusu değildir. Nitekim Ahıska Türklerinin yaşantılarındaki Türk kültürünün baskınlığı da bu durumu göstermektedir (Veyseloğlu, 1999: 3). Bir toplumun nüfus yapısına, yaşadığı coğrafyaya, kültürü ile ilgili yazılı kaynaklara, tarihi olaylarına, askeri gücüne, jeopolitik konumuna, arkeolojik verilerine göre etnik açıdan inceleme yapılması mümkündür. Ahıska Türklerinin kültürleri ve etnik kökenleri ile ilgili değişimleri yansıtan birinci elden kaynaklara fazlaca rastlanılmamaktadır. Bu nedenle öğretide görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Ahıska bölgesi Gürcistan'ın sınırlarına dâhildir. Coğrafi bölgeye bakıldığında Ahıska halkının Gürcü olduğu iddia edilebilir. Öte yandan Ahıskalıların Azeri olduğunu savunarak Ahıskalıları Oğuz boyu olarak kabul edenler de bulunmaktadır (Veyseloğlu, 1999: 2). Bayraktar, coğrafi konumun etnik incelemeler açısından yeterli bir ölçüt olmayacağını ifade etmiştir. Kafkaslar tarih boyunca sürekli

olarak göç almış ve göç vermiş bir bölge olduğundan bu bölgedeki etnik incelemelerde coğrafi konuma fazla önem verilmemesi gerekmektedir (Bayraktar, 2013: 75).

1.1. Sürgün Süreci

Ahıska'da yaşayan Türkler; Ahıska'dan göç, Türkiye'ye göç ve Fergana'dan göç şeklinde üç büyük göç olayı gerçekleştirmişlerdir. Ahıska Türkleri günümüzde; Özbekistan, Ukrayna, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, ABD ve Rusya gibi birçok ülkenin çeşitli bölgelerinde yaşantılarını sürdürmektedirler (Kahraman ve İbrahimov, 2013: 78). I. Dünya Savaşı esnasında Rusya Çarlığı devrilmiş ve hemen hemen bütün krallıklar yıkılmış, devletler yeni bir döneme girmiştir (Yıldız, 2013: 41). Bolşevik İhtilalinin altında başta Rusya olmak üzere bütün dünyada insanlar için refah seviyesi yüksek ve barışçıl bir düzen oluşturabilme umudu bulunmaktaydı (Hosking, 2011: 633). Ancak Rusya Çarlığının yayılmacı stratejilerini sürdüren Sovyetlerin politikaları Kafkaslardaki Türk ve Müslüman nüfus üzerinde olumsuz etkiler uyandırmıştır. 19.yy'dan sonra Ruslar Kafkasya üzerinde hâkimiyet kurdular ve Kafkasya'daki Türk varlığını bitirebilmek adına sürgün uygulamalarına giriştiler. Ahıska Türklerinin 1918 Referandumu ile Türkiye ile birleşmeyi talep etmesi, Rusya ve Gürcistan'ın tepkisini çekti. II. Dünya Savaşı esnasında Sovyetler, savaşın yarattığı kaostan faydalanarak Ahıska Türkleri de dâhil olmak üzere Kafkasya'daki Türk ve Müslüman halkları göçe zorladılar (Bayraktar, 2013: 47).

1937'ye dek olan dönemde Sovyetler önde gelen Ahıska Türkü aydınlarını gözaltına alarak ya Sibirya'ya sürgün etti ya da hapsetti. Bu kişiler Pan Türkist ve Kemalist olmakla suçlandılar ve çoğundan tekrar haber alınamadı (Bayraktar, 2013: 48). 1944'te ise Kafkasya'daki bütün Müslümanlar ve Türkler sürgüne tabi tutuldu ancak bu durum halka duyurulmaksızın gizli bir şekilde gerçekleştirildi. Sürgüne konu olan unsurların başlıca olanları ise; Çeçenler, Kalmuklar, İnguslar, Malkarlılar, Kırım Tatarları ve Ahıska Türkleri oldu. Sovyetlerin amacı bölgede etnik bütünlüğün sağlanmasıydı (Kolukırık, 2011: 169). Ahıska Türkleri II. Dünya Savaşı başlayana kadar askere alınmamışken, savaştan sonra askere alınmaya başlandılar. Almanya'ya karşı savaşan 40.000'e yakın Ahıska Türkü olduğu tahmin edilmektedir (Zeyrek, 2006: 25).

Askere alınabilmeleri için 1941 yılında Ahıska Türklerine Azerbaycan pasaportları zorla verildi. 16 yaşından 50 yaşına kadar olan erkek nüfus silah altına alındı. Ancak bu kişilerin yaşları 18 ila 40 arasında gösterildi (Veyseloğlu, 1999: 24). Savaşa gönderilmeyen yaşlılar ve kadınlar ise Ahıska Borcam demiryolunun inşaatında zorla çalıştırıldılar. İnşaat 1944 yılında tamamlanarak demiryolu kullanıma açıldı (Zeyrek, 2006: 26). 15 Kasım gecesi Sovyet askerleri Türk köylerini basarak bütün insanları zorla meydana topladılar. Bu kişiler demiryoluna götürülerek hayvan vagonlarında yolculuk etmeye zorlandılar (Zeyrek, 2006: 26). Ahıska Türkleri Almanlardan korumak bahanesi ile Orta Asya ülkelerine götürüldüler. Azerbaycan ülkeleri sürgün edilecek kişileri Azerbaycan'a almak istedilerse de Stalin bu teklifi kabul etmedi (Bayraktar, 2013: 51). Sürgün esnasında halkın önemli bir bölümü yolculuk sürecinde yaşamlarını yitirdiler. Geride kalanlar ise yolculuk esnasında birçok vahşete tanık oldular. Trende doğum yapan kadınlar, hastalanan kişiler oldu (Avşar ve Tunçalp, 1995: 23). Orta Asya'ya ulaşan kişiler ise bir daha vatanlarına geri dönemediler. Savaşa gönderilen erkekler geri döndüklerinde yurtlarında kimse kalmamıştı (Avşar ve Tunçalp, 1995: 21).

Ahıska Türklerinin yarısından fazlası Özbekistan'a gönderildi. Özbekistan'a sürgün edilen Ahıska Türklerinden 50.000'i kötü yolculuk koşulları ve yine kötü yerlerde konaklamaya zorlanmaları nedeniyle açlık ve soğuktan hayatını kaybetti (Avşar ve Tunçalp, 1995: 24). Yerel halkın bir kısmı sürgün edilenlerin suçlu olmaları nedeniyle sürgüne uğradığını düşündü. Sürgün edilenlerin 1956 yılına kadar bulundukları köyü terk etmeleri ve akrabalarını ziyarete gitmeleri yasaktı. Stalin'in ölmesinden sonra 1956 yılında yönetime gelen hükümet seyahat yasağını kaldırdı (Avşar ve Tunçalp, 1995: 24).

Sürgüne gönderilen Kafkasya'daki Türk ve Müslümanlar yurtlarına geri gönderilirken Gürcistan'ın baskıları sebebiyle Ahıska Türkleri geri gönderilmedi. Avrupa Konseyi konu ile ilgili bir düzenleme çıkarmışsa da uygulamaya geçmedi (Zeyrek, 2015:12). Ahıskalıların sürgün edildikleri bölgelere Gürcüler yerleştirildiğinden, Gürcistan ve Rusya Ahıska Türklerinin geri dönmelerine müsaade etmediler (Avşar ve Tunçalp, 1995: 24). Ahıska Türklerinin el konulan malları da kendilerine iade edilmedi (Zeyrek, 2006: 29).

1958'de Azerbaycan Ahıska Türklerinin yaşam koşullarını incelemek için Orta Asya'ya bir uzman ekibi gönderdi. Daha sonra Azerbaycan'a 2.150 Ahıska Türkü ailesinin yerleştirilmesine karar verildi. Özbekistan'dan gelen aileler Sabirabat ve Saatli köylerine yerleştirildiler. Göç masrafları Azerbaycan hükümeti tarafından karşılandı. Ahıskalıların yerleştirildiği köylere eski Ahıska yerleşim yerlerinin adları verildi (Avşar ve Tunçalp, 1995: 24).

1.2. Fergana Olayı

Gorbaçov'un 1985'te Sovyet iktidarına gelmesinin ardından, SSCB'de önemli gelişme ve değişiklikler yaşandı. İlk olarak "glastnost" ismi verilen yeni bir ekonomi politikası benimsendi ve daha sonra "perestroyka" ismi verilen bir yeniden yapılandırma programı uygulamaya koyuldu (Gorbaçov, 1988: 17). Bu gelişmeler ülke içerisinde etnik çatışmalara ve karışıklıklara yol açtı (Hasanoğlu, 2016: 8). Özbekistan'da da 1989'da Fergana Olayı olarak bilinen bir karışıklık yaşandı. Olayın nedeni ile ilgili farklı görüşler bulunmakta ve farklı hikâyeler anlatılagelmektedir. Zeyrek'e göre; Fergana Vadisinde 1989 yılının Nisan ayında Ahıskalı bir genç ile Özbek bir kadın arasında başlayan bir pazar kavgası daha sonra küçük çaplı bir çatışmaya dönüştü. Mayıs ve Haziran aylarında olaylar gittikçe büyüdü (Zeyrek, 2006: 68).

16-18 Mayıs'ta Fergana'nın Kuvasay yerleşkesinde Özbek kızlarının Türkler tarafından taciz edildiği iddiası üzerine Tacik ve Özbek gençleri ile Ahıska Türkleri arasında ciddi kavgalar yaşandı. Bu kavgalar şiddetlenerek kanlı çatışmalara dönüştü ve binlerce kişinin ölümü veya yaralanmasıyla sonuçlandı (Hasanoğlu, 2014: 11). Olaylar esnasında binlerce köy ateşe verildi, araçlar ve dükkânlar zarar gördü. Ahıskalılar bu olaylar sonucunda yeni bir yere göçme ya da yurtlarına dönme kararı aldılar (Zeyrek, 2006: 31). Özbekistan'dan Kazakistan'a yaklaşık 17.000, Özbekistan'dan Rusya'ya yaklaşık 20.000, Özbekistan'dan Azerbaycan'a ise yaklaşık 40.000 Ahıskalı göç etti (Hasanoğlu, 2014: 8). Ahıskalılar Fergana Olayından sonra mallarını mülklerini geride bırakıp hayatlarını kurtarabilmek için Özbekistan'ı terk ettiler. Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan ve ABD gibi ülkelere de göç yaşandı. 2006'da Zeyreğ'in gerçekleştirdiği araştırmaya göre 500.000'den fazla Ahıska Türkü; Kuzey Kafkas ülkelerinde, Sibirya, Ukrayna, Rusya, Kırgızistan, Kazakistan ve Azerbaycan gibi ülkelerde yaşamını sürdürmektedir (Zeyrek, 2006: 32). Yine 2005

tarihli bir araştırmaya göre ABD'de 13.000 Ahıska Türkü yaşamaktadır (Zeyrek, 2006: 9).

Sovyetlerin 1990'lı yıllarda dağılmasına ve Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasına karşın Ahıskalıların yurda dönüşüne yine müsaade edilmedi (Zeyrek, 2006: 32). Gürcistan; Ahıska Türklerinin asimile olmuş Gürcüler olduğunu iddia ederek yalnızca bu kişilerin Gürcü isim ve soy isim almaları koşuluyla Gürcistan'a dönebileceklerini belirtti. Ahıskalılar bu koşul nedeniyle Türklüklerini ispatlamaya çalıştılar (Avşar ve Tunçalp, 1995: 26).

2. Ahıska Türklerinde Dil

Ahıska Türklerinin konuştukları dilin Türkçe olduğu konusunda bir şüphe yoksa da bu dil İstanbul Türkçesinden farklıdır. Ahıska bölgesinde sürgünden önce Terekeme ve Yerli şeklinde iki farklı ağız bulunmaktaydı. Yerli ağzı; Şenkaya, Oltu, Olur ve Ardahan gibi Doğu Anadolu ağızlarına benzer niteliktedir (Aliyeva, 2014: 435). Terekeme ağzı ise Azerbaycan Türkçesine daha çok benzemektedir (Ersöz, 2013: 112). Sürgünden sonra ise Ahıska Türklerinin konuştuğu ağız yerleştikleri bölgelerdeki dillerden etkilenerek değişikliklere uğramıştır. Bu bağlamda özellikle Rusçanın Türk halklarının konuştuğu diller de dâhil olmak üzere Sovyet bölgesindeki diller üzerindeki etkisi görülmektedir Ahıska Türkleri, ana dilde eğitim hakları bulunmadığından Rusça öğrenmek durumunda kalmışlardır. Bu nedenle bazı Rusça kelimeler de Ahıska ağzına dâhil olmuştur. Özellikle yeni gelişen ve kullanılmaya başlanan teknolojik alet ve araç gereç isimleri Rusçadan alınmıştır.

Whitehouse (1998) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: *"Ahıska Türkleri evde 19. yüzyıl Türkçesi ile modern Rusçanın garip bir karışımını konuşur. Ekmek ve hayat gibi eski kavramlar için Türkçe kelimeleri kullanırken, uçak ve buzdolabı gibi yeni şeyler için Rusça kelimeler kullanırlar. Rusça ile birlikte Ahıska Türkleri birlikte yaşadıkları Kazak, Kırgız ve Özbeklerin etkisiyle bu Türkçelerden de kelimeler kullanır. Bu durum Ahıska Türklerinin bulunduğu yöreye ve ülkeye göre değişmektedir. Fergana'daki olayların ardından Ukrayna'ya göçenler Ukraynaca, ABD'ye göçenler ise İngilizceden de etkilenmektedir. Bu çok dilliliğe karşın hangi dil ortamında bulunurlarsa bulunsunlar Ahıska Türkleri kendi aralarında Türkçe konuşmaya özen gösterirler"* (Coşkun, 2009: 102).

Ahıska Türklerinin göç ettikleri ülkelerin dillerini öğrenmede başarılı oldukları bilinmektedir. Dil öğrenme sürecinde Türkçeyi kullanmaktan da vazgeçmemekte, kendi aralarında Türkçe konuşmaktadır. Ahıska Türkü olan bir çocuk ana dil olarak ilk önce Türkçe öğrenmekte, büyüyüp okula başladıktan sonra ise bulunduğu ülkenin dilini öğrenmektedir. Türkiye'de yaşayanlar hariç Ahıska Türklerinin resmi kurumlarda Türkçe öğrenebilme ihtimali oldukça düşüktür. Kazakistan'da haftada iki saat Türkçe dersi öğretilmekteyse de yalnızca bu kadarlık bir eğitimle dil öğrenilmesi pek mümkün değildir.

Ahıskalıların resmi Türkçe eğitimi ile ilgili yaşadığı sorunlar zorunlu göç olaylarından da öncesine dayanmaktadır. Osmanlı döneminde eğitim cami mekteplerinde verilirdi. Cami mekteplerinde genel olarak dinî alanda eğitim verilmekteydi. *"1905 yılında Tiflis, Sığınak, Telav, Borçalı, Ahıska ve Ahılkelek kazalarının Türklerden meskûn köylerinde Sünnî mescit mektepleri 106 adettir"* (Gocaeva, 2014: 422). Ahıska'daki cami mektepleri bölgenin Rus hâkimiyetine geçmesinin ardından da bir müddet daha eğitim fonksiyonların sürdürebilmişlerdir. Cami mekteplerinin dışında Rus Çarlığı Tiflis'e bağlı olacak şekilde yeni okullar da açmıştır. 1800'lü yılların sonlarına doğru yalnızca dini eğitimle sınırlı olmayan çağdaş eğitimin verildiği okullar da açılmıştır. 1894'te Ömer Fail Ali Oğlu Nemanzade Azerbaycan'da cedit usulünde öğretim görülen bir okul kurarak İstanbul'dan getirilen eserlere dayalı bir eğitim vermeye başlamıştır. Nemanzade her ne kadar Ahıska'da da bir Türk Okulu kurmak istemiş ve konu ile ilgili çalışmalara başlamışsa da Tiflis idaresi Ahıska'da bir Türk okulu kurulmasına müsaade etmemiştir (Piriyeva, 2014: 335).

O dönemde Tiflis idaresi yalnızca kendi kurmuş olduğu okullarda Ahıskalıların Türkçe öğrenim görmelerine izin vermekteydi. Rus Çarlığının devrilmesinin ardından 1918 yılında Gürcistan bağımsız olarak Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti isimli bir devlet kurmuştur. Bu dönemde 28 okulda Türkçe eğitimi verilmiş olup bu okullardan 4 tanesi Ahıska bölgesinde, diğerleri ise Sığınak, Tiflis ve Borçalı bölgesinde kurulmuştur. Bu okullarda eğitim tamamen Türkçe verilmekteydi. Gürcüce ise ayrı bir ders olarak verilmiştir. Eğitimin verildiği kitap ve diğer materyaller ise Tiflis'te hazırlanarak basılmaktaydı.

Gürcistan 1921 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne katılmış ve bu tarihten sonra Ahıska'nın tüm köylerinde okullar kurulmuştur. 1936'da Ahıska'da 4029 öğrenci ve 54 okul, Adıgün'de 5819 öğrenci ve 62 okul, Bogdonavka'da 203 öğrenci ve 1 okul, Ahılkelek'te 803 öğrenci ve 9 okul, Aspinza'da ise 3389 öğrenci ve 43 okul bulunmaktaydı (Gocaeva, 2014: 423). Bu okullarda verilen Türkçe dersleri 1937 yılına dek sürmüştür. Daha sonra ise Ahıska Türklerinin Azerbaycanlı oldukları kabul edilerek eğitim dili Azeri Türkçesine dönüştürülmüştür.

1944 yılında gerçekleşen sürgün olayından sonra özel iskân rejimi nedeniyle Ahıska Türklerinin seyahat özgürlükleri kısıtlandığından, Ahıskalılar eğitim haklarından yoksun kalmışlardır. 12 yıl boyunca Ahıskalılar yalnızca temel eğitim alabilmiş olup yükseköğrenim görme imkânı bulamamışlardır. Bu durumun nedeni yükseköğrenim görebilmek için başka yerleşim yerlerine gidememeleridir. Sonuç olarak sürgünden sonraki neslin tarım işçiliğine zorunlu olarak yöneldiği görülmüştür. Seyahat yasağının kalkmasının ardından ise; *"pasaportlarında taşıdıkları özel bir işaret nedeniyle uzun yıllar yükseköğretim imkânlarından yararlanamadıkları gibi, önemli makamlara da atanamamışlardır* (Aydıngün ve Asker, 2012: 180)*."*

Bu sınırlamayla mücadele edebilmek için Ahıska Türkleri kimliklerine Türk yazdırmaktan kaçınarak Azeri yazdırmaya başlamışlardır. Sürgünden sonra Ahıskalılar Türkçe eğitim imkânından tamamen mahrum kalmışlardır. Sürgünden önce Gürcüce ve Azeri Türkçesi üzerinden eğitim gören Ahıskalılar; sürgünden sonra ise yerleştirildikleri yerlere göre Kırgızca, Özbekçe, Kazakça ve Rusça eğitim görmeye başlamışlardır. Sayıları az olsa da Uygur okuluna giden Ahıskalılar da olmuştur. Ahıskalıların her neslinin Türkçe bilmekle birlikte değişen koşullarla birlikte yeni diller de öğrenmek zorunda kalmalarından ötürü çok dilli olarak yetiştikleri söylenebilir. Sovyetler döneminde Türkçe eğitim imkânı bulamayan Ahıskalılar ana dillerine en yakın dil olan Azerbaycan Türkçesini çocuklarına öğretebilmek için girişimlerde bulunmuşlardır.

Kazakistan'da 1980'de hayata geçirilen bir düzenleme ile azınlıkların ana dilde eğitim hakkı tanınmasının ardından, Ahıskalılar da çocuklarının Azerbaycan Türkçesi üzerinden eğitim almaları için başvurdular. Bu şekilde Almatı, Türkistan ve Çimkent şehirlerinde Ahıskalıların ağırlıklı olarak yaşadıkları yerlerde Azerbaycan Devletinin

hazırladığı ders kitapları üzerinden ana dilde eğitim verilmeye başlanmıştır (Piriyeva, 2014: 339).

1990'lı yıllara gelinirken yaşanan Fergana Olayları neticesinde Ahıskalılar tekrar bir sürgüne maruz kalmış ve Özbekistan'daki Ahıskalılar diğer Sovyet ülkelerine göç etmişlerdir. Bu olay Ahıskalıların eğitim imkânları bakımından da son derece olumsuz neticelere sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte o dönemde sınırlarda yeni değişiklikler yaşanmasıyla beraber Ahıskalıların Türkiye Türkleri ve Türkiye ile yakın ilişkiler kurma imkânı oluşmuştur. Sovyetlerin dağılması ile birlikte bağımsızlık kazanan Türk ülkelerinde; Türkiye yeni okullar açmış ve Türkçe kursları vermeye başlamıştır. Ahıska Türklerinden de önemli bir sayıda genç Türkiye'ye öğrenim görmek amacıyla yerleşmiştir. Her ne kadar Kırgızistan ve Kazakistan'da da Ahıska Türklerine yönelik olarak müfredata Türkçe dersleri de dâhil edilmişse de bu dersler gerek ayrılan zaman gerekse eğitmen bakımından yeterli olmaktan uzaktır.

3. Erzincan'ın Üzümlü İlçesi Hakkında

Erzincan şehri tarihsel süreç içerisinde birçok önemli savaşın gerçekleştiği bir yer olarak bilinmektedir. Erzincan ilinde neredeyse Türkiye'de yetişen bütün meyveler yetişebilmekte olup, *"etrafı dağlık, ortası bağlık"* deyişi bu ili en iyi yansıtan ifadelerden biridir (Albayrak, 1983: 9). Erzincan şehrinin kuzeydeki komşuları Bayburt ve Giresun şehirleri, kuzeybatı komşusu Giresun şehri, batıdaki komşusu Sivas şehri, güneybatıdaki komşuları Malatya ve Elazığ şehirleri, güneydoğudaki komşusu Bingöl şehri, güneydeki komşusu Tunceli şehri ve doğudaki komşusu Erzurum şehridir. Erzincan ilinin kuruluş tarihi ve yazılı tarihten önceki süreçteki durumu hakkında bir veriye ulaşılamamışsa da, şehirde gerçekleştirilen arkeolojik çalışma ve incelemeler doğrultusunda şehrin en azından M.Ö. 3000 yılından beri varlığını sürdürdüğü söylenebilir (Miroğlu, 1995: 318). Avrupa ve Asya kıtası arasındaki bağlantı noktasının güzergâhında olması şehir tarihi boyunca jeopolitik açıdan son derece önemli olmuştur ve Roma İmparatorluğu, Makedonya, Pers İmparatorluğu, Medler, Urartular gibi devletlerin hâkimiyeti altında bulunmuştur (Albayrak, 1983: 7). Erzincan; Araplar tarafından Erzencan, Bizanslılar tarafından Erzingan, Arsingan, Aringami; Ermeniler tarafından Erzng, Erez; Yunanlar tarafından da Aziris şeklinde adlandırılmış ve bu şekillerde yazıya dökülmüştür (İnbaşı, 2009: 189).

Nihayetinde Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına giren Erzincan, Bıyıklı Mehmet Paşanın idaresine beylerbeyliği olarak Bayburt ile birlikte verilmiştir. Daha sonra Bayburt ve Erzincan Beylerbeyliği ismi ile bir beylerbeylik oluşturulmuş ve bu idari birimin sınırlarına Trabzon, Canik, Şarkî-Karahisar sancakları da eklenmiştir (Miroğlu, 2014: 25). Bayburt ve Erzincan Beylerbeyliğinin Sultan I. Süleyman zamanında kaldırılmasının ardından Erzincan ili Rumi Hadis Beylerbeyliği sınırlarına eklenmiştir. Bu dönemde Erzincan, Kemah sancağının bir kazasıdır. 1535'te Erzurum Beylerbeyliğinin oluşturulması ile birlikte Kemah sancağı ve Erzincan kazası bu idari birimin sınırlarına katılmıştır. 1566'da Paşa Sancağı kurulmuş ve Erzincan da bu sancağın bir kazası olmuştur (Dündar, 1998: 60). 1863'te ise Erzurum Beylerbeyliği sınırları dâhilindeki dört sancaktan bir tanesi hâline gelmiştir (Gül ve Başıbüyük, 2011: 49). Cumhuriyetin ilanından sonra ise Erzincan il sıfatını kazanmıştır (Tönük, 1945: 258).

Erzincan ilinin Üzümlü ilçesi, adını ilçede yetişmekte olan siyah üzümden almıştır. Yapılan incelemeler sonucunda ilçenin Milattan Önce 2000 yıllarından beri yerleşke olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Üzümlü 1987 yılında yürürlüğe giren kanundan önce Erzincan il merkezine bağlı bir kasaba halindeyken, kanunun yürürlüğe girmesinin ardından ilçe merkezi sıfatını kazanmıştır. İlçenin Üzümlü ismini almasından önce "Cimin" olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Cimin isminin ise hakkında birçok efsane ve hikâye bulunan Cimcime Sultan ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Özdemir, 1989: 17).

4. Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması

Leyla Karahan'a göre Anadolu ağızları üç ana gruba ayrılmakta; ilk ana grup dört alt gruba, ikinci ana grup üç alt gruba, üçüncü ana grup ise 9 alt gruba ayrılmaktadır (Karahan, 1996). Bu gruplar şu şekildedir:

4.1. Doğu Grubu Ağızları

Van, Urfa, Tunceli, Siirt, Muş, Mardin, Kars, Hakkâri, Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Bingöl, Yusufeli ve Ardanuç, Artvin, Ağrı ağızlarından oluşmaktadır.

1. Grup: Karakoçan, Palu, Urfa, Hakkâri, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Bingöl, Bitlis, Muş, Van, Ağrı ağızlarından oluşmaktadır.

2. Grup: Gümüşhane, Refahiye, Kemah, Çayırlı, Tercan, Erzincan, Karayazı, Tekman, Hırıs, Horasan, Pasinler, Narman, Ovacık, Aşkale, Erzurum, Kars ağızlarından oluşmaktadır.

3. Grup: İspir, Şenkaya, Olur, Tortum, Oltu, Ardanuç, Yusufeli, Artvin, Posof, Ardahan ağızlarından oluşmaktadır.

4. Grup: Tunceli, Harput, Ağın, Baskil, Keban, Elazığ, İliş, Kemaliye ağızlarından oluşmaktadır.

4.2. Kuzeydoğu Grubu Ağızları

Trabzon, Rize, Arhavi, Borçka, Hopa ağızlarından oluşmaktadır.

1. Grup: Büyük köy, Gündoğdu, İkizdere, Kalkandere, Rize, Trabzon ağızlarından oluşmaktadır.

2. Grup: Fındıklı, Ardeşen, Pazar, Çamlıhemşin, Çayeli ağızlarından oluşmaktadır.

3. Grup: Ortaköy, Meydancık, Camili, Göktaş, Ortacalar, Muratlı, Kemalpaşa, Borçka, Hopa, Arhavi ağızlarından oluşmaktadır.

4.3. Batı Grubu Ağızları

Zonguldak, Yozgat, Uşak, Tokat, Sivas, Sinop, Samsun, Sakarya, Ordu, Niğde, Nevşehir, Muğla, Manisa, Malatya, Kütahya, Konya, Kırşehir, Kayseri, Kastamonu, Kahramanmaraş, İzmit, İzmir, İçel, Isparta, Hatay, Giresun, Gaziantep, Eskişehir, Denizli, Çorum, Çankırı, Çanakkale, Bursa, Burdur, Bolu, Bilecik, Bartın, Balıkesir, Aydın, Antalya, Ankara, Amasya, Afyon, Adıyaman, Adana ağızlarından oluşmaktadır.

1. Grup: Nallıhan, Uşak, Muğla, Manisa, Kütahya, İzmir, Isparta, Eskişehir, Denizli, Çanakkale, Bursa, Burdur, Bilecik, Balıkesir, Antalya, Afyon ağızlarından oluşmaktadır.

2. Grup: Sakarya ve İzmit ağızlarından oluşmaktadır.

3. Grup: Eskipazar, Ovacık, Kastamonu, Bartın, Zonguldak, Bolu ağızlarından oluşmaktadır.

4. Grup: Osmancık, Kargı, Bayat, İskilip, Çorum, Boyabat, Tosya, Çankırı, Kıbrısçık, Seben, Mudurnu, Göynük, Ayaş, Güdül, Kızılcahamam, Çamlıdere, Beypazarı ağızlarından oluşmaktadır.

5. Grup: Şalpazarı, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop ağızlarından oluşmaktadır.

6. Grup: Arapkir, Hekimhan, Malatya, Alucra, Şebinkarahisar, Mesudiye, Sivas, Tokat, Amasya, Lâdik, Havza ağızlarından oluşmaktadır.

7. Grup: Halfeti, Birecik, Doğanşehir, Akçadağ, Darende, Adıyaman, Gaziantep, Kahramanmaraş, Hatay, Adana, Konya'nın bazı bölgeleri, Ereğli, Tarsus ağızlarından oluşmaktadır.

8. Grup: Yozgat, Gemerek, Şarkışla, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Çorum'un güney ilçeleri, Kızılırmak, Kalecik, Keskin, Kırıkkale, Çubuk, Şereflikoçhisar, Bala, Haymana, Ankara ağızlarından oluşmaktadır.

9. Grup: İçel ve Konya ağızlarından oluşmaktadır.

4.4. Rumeli Ağızları

14. yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlar coğrafyasına Anadolu'nun değişik yörelerden göçerek yerleşmiş Türk boylarınının ağız özelliklerinin bölgedeki yerli dillerle etkileşime girmesiyle ortaya çıkmış, Anadolu ağızlarından farklı ve yeni bir ağız bölgesidir. Rumeli Ağızları, Türkiye Türkçesinin Avrupa kıtasındaki topraklarda

konuşulan ağızlardır. Kendi içinde Doğu Rumeli ve Batı Rumeli olmak üzere iki alt ağız bölgesine ayrılmaktadır (Németh, 1983: 119).

1. **Doğu Rumeli:** Bulgaristan'ın Sofya, Samokov hattından Ege Denizi sahiline kadar uzanan hattın doğu ve güneyinde yer alan bölgede konuşulan Rumeli ağızlarıdır. Türkiye'nin Trakya bölgesinde yer alan Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde kullanılan ağızlar Doğu Rumeli ağızları içinde yer almaktadır.
2. **Batı Rumeli:** Sofya-Samokov-Ege Denizi sahili hattının batı ve kuzeyine doğru uzanan bölgede konuşulan Rumeli Ağızlarıdır. Bu bölge Balkanlardaki Bosna Hersek, Arnavutluk, Kosova, Makedonya ile Yunanistan sınırından Selanik`e kadar uzanan Ege şeridinin kapsadığı bölgedir.

5. Türkçede Sesler

5.1. Ünlüler

Standart dilde 8 adet ünlü bulunmaktadır; bunlar "a, e, ı, i, u, ü, o, ö" şeklindedir. Hiçbir engelle karşılaşmadan akciğerden ağız kanalına hava transferi ile ifade edilebilen sesler ünlü/vokal sesler olarak tanımlanmaktadır. *"Ünlüler bir dilin melodik sesleri, dolayısıyla estetiği olarak kabul edilmektedir. Bir dilin estetiği, o dilin ünlülerinin çokluğu ve çeşitliliği ile doğru orantılıdır* (Coşkun M. V., 2008: 32)*."*

5.2. Ünsüzler

Standart dilde "b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z" sesleri olmak üzere 21 ünsüz bulunmaktadır. Bazı engellerle karşılaşarak akciğerden ağız kanalına hava transferi ile ifade edilen sesler ünsüz/konsonant sesler olarak tanımlanmaktadır. Ünsüzler kendi aralarında aşağıdaki kriterlere göre sınıflandırılmaktadır.

5.3. Ses Uyumları

Ses uyumlarının sıklıkla gerçekleştiği bir dil olan Türkçede, bütün sesler karakteristik özelliklerini çıkış şekillerinden ve çıkış yerlerinden almaktadır (Karaağaç, 2012, s.

148). Türkçede ünsüz ve ünlü seslerin birlikte bazı koşullar doğrultusunda oluşturdukları kurallar ses uyumları şeklinde isimlendirilmektedir. Ses uyumları Türkçede iki farklı sınıfta incelenebilir. Bunlar ünsüz uyumları ve ünlü uyumlarıdır. Ünlü uyumları da kendi içerisinde iki farklı sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar dil benzeşmesi olarak da adlandırılan incelik-kalınlık uyumu ve dudak benzeşmesi olarak da adlandırılan yuvarlaklık-düzlük uyumudur. Ünsüz uyumları da kendi içerisinde iki farklı sınıfa ayrılmaktadır. Tonsuz ünsüzlerin sebep oldukları uyum tonsuzluk uyumu, tonlu ünsüzlerin sebep olduğu uyum ise tonluluk uyumu şeklinde adlandırılmaktadır.

İlk hecesinde "e, i, ö, ü" ünlülerinden birisi bulunan bir kelimenin diğer hecelerinde de bu ünlülerin kullanılması kuralı ince ünlü uyumu olarak adlandırılmaktadır. Bu kurala uymayan standart dildeki bazı kelimeler ağızlar tarafından kurala uygun hâle getirilerek telaffuz edilebilmektedir. Bu duruma örnek olarak; asker-esker, tane-dene kelimeleri gösterilebilir.

İlk hecesinde "a, e, ı, i" ünlülerinden birisi bulunan bir kelimenin diğer hecelerinde de bu ünlülerin kullanılması kuralı düz ünlü uyumu olarak adlandırılmaktadır. Bu kurala uymayan standart dildeki bazı kelimeler ağızlar tarafından kurala uygun hâle getirilerek telaffuz edilebilmektedir. Bu duruma örnek olarak; tavuk-tavık, karpuz-karpız kelimeleri gösterilebilir.

İlk hecesinde "o, ö, u, ü" ünlülerinden birisi bulunan bir kelimenin diğer hecelerinde de ya "a, e" geniş-düz ünlüler ya da "u, ü" yuvarlak-dar ünlüler kullanılmalıdır. Bu kural yuvarlak ünlü uyumu olarak adlandırılmaktadır. Bu kurala uymayan standart dildeki bazı kelimeler ağızlar tarafından kurala uygun hâle getirilerek telaffuz edilebilmektedir. Bu duruma örnek olarak; doktor-dohtur, bisküvi-püsküvü kelimeleri gösterilebilir.

6. Ahıska Türkleri Ağzı

Ahıska bölgesi tarih boyunca genellikle Çoruh vadisi, Artvin, Ardahan ve Kars dolaylarındaki yerleşkeler ile kültürel ve siyasi bir birlik içerisinde bulunmuştur. Kıpçak ve Oğuz Türklerinin kaynaşarak birlikte yaşadığı bir bölge olan Ahıska'da konuşulan ağız; Artvin'in Şavşat, Yusufeli, Merkez, Ardanuç ilçelerine ve Ardahan'ın

Posof bölgesine çok büyük oranda benzemekte; Erzurum'da bulunan Çoruh nehri ve dolaylarındaki yerleşkelerin ağızları ile birçok ortak özellik taşımakta, Doğu Karadeniz'de konuşulan ağızlara ise bazı özellikleri bakımından benzemektedir (Karahan, 1999). Ahıskalıların bir dönem Azeri Türkçesi üzerinden eğitim görmeleri, Ahıska'nın doğu ve güney taraflarında Azeri ağzının yaygın olarak konuşulması gibi nedenler, Ahıska Ağzının Azerbaycan Türkçesine de önemli ölçüde benzemesine yol açmıştır. Yine Ahıskalıların Gürcüler ile uzun yıllar birlikte yaşamaları, zaman zaman Gürcü hâkimiyeti altına girmeleri ve Gürcüler ile karşılıklı göçler yaşanması gibi nedenlerle Ahıska ağzı Gürcüceden de izler taşımaktadır. Ahıska bölgesinin Rus hâkimiyeti altına girmesi ile başlayan süreç ve yaşanan sürgün olayları neticesinde Ahıskalıların hemen hemen hepsinin Rusça öğrenmesi gibi nedenler de Rusçanın Ahıska ağzını etkilemesine neden olmuştur. Sürgün olayları sonucunda Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan gibi ülkelere yerleşerek bu ülkelerin anadilinde eğitim gören Ahıskalıların konuştukları ağız da bu ülkelerin dillerinden etkilenmiştir. Ahıska ağzında tüm bu dillerden kelimelere rastlamak mümkündür. Öte yandan bu kelimelerin ne derece kullanıldığı Ahıskalılar arasındaki sosyal, mesleki ve eğitimsel farklılıklara göre değişmektedir (Demiray, 2011: 314).

Yaşanan tüm bu olumsuz olaylara karşın Ahıska Türkleri, Türkiye Türkçesi ağızlarından olan Doğu Anadolu ağızlarının doğal bir uzantısı mahiyetindeki Türkçe ağızlarına has karakteristik özellikleri, 70 yıl yurtlarından ayrı kalmalarına, Türkiye ile kayda değer bir ilişki kuramamış olmalarına, Türkiye Türkçesi üzerinden eğitim görme olanağına sahip olmamalarına ve Türkiye Türkçesinin konuşulmadığı ülkelere göçe zorlanmış olmalarına rağmen korumayı başarmışlardır.

İNCELEME

1. SES BİLGİSİ

1.1. Ünlüler

Ünlülerin seslendirilmesi sırasında, akciğerlerden alınan havanın ses aygıtında ünsüzlere nazaran çok daha az derecede engelle karşılaşarak ses tellerinin titreşmesi söz konusudur. Bu sebeple birçok kaynakta ünlüler, "oluşumları esnasında bir engelle karşılaşılmayan sesler" olarak tanımlanmaktadır. *Ünlü* terimi, Türkçede 'ses' anlamına gelen *ün* sözcüğü ile isimden isim yapım eki olan *+lü* ekinin birleşiminden meydana gelmektedir. Türkoloji alanında ünlüler için *sesli* ve *vokal* terimleri de kullanılmaktadır.

Ahıska Türkleri ağzında Türk alfabesindeki temel ünlüler olan "a, e, ı, i, o, ö, u, ü" ünlüleri yerlerini korumaktadır. Bunların yanında "ə" ünlüsüne rastlanmaktadır. Bu ünlü Azerbaycan alfabesinden Ahıska Türklerinin ağzına geçmiş, Türk alfabesinde bulunmayan bir ünlüdür.

Metinde bu seslerin içinde bulunduğu örnek cümleler şunlardır:

Bişey**ä** mohtaç d**ä**gül iduḫ. (1-4)

Bizl**ä**r elä bişel**ä**ri hazetmiyerduḫ. (11-24)

Babay ç**ō**ḫ **ä**m**ä**g etti d**ä** bunlara. (12-16)

H**ä**ppisi el**ä**yk**ä**n ġaldi onda. (13-35)

Abu n**ȯ**merd**ä**ki vagoni Slavyanskiy**ä** yolla. (17-10)

Ukraynada **ä**v g**ȫ**st**ä**rmişl**ä**r bir kalḫozda. (17-11)

B**ä**n Ḳafḳazdan g**ä**l**ä**nd**ä** on iki yaşındaydım (19-1)

Seradakil**ä**rin**ä** d**ä** d**ä**rm**ä**n s**ä**piyerl**ä**r. (21-16)

Äskid**ä**n **ä**vl**ä**rd**ä** dir**ä**k oliyermiş, ortaʸ**í** tutmaya. (24-7)

1.2. Ünsüzler

Akciğerlerden gelen havanın çıkışı esnasında sesletim organlarında tıkanma, daralma, sürtünme gibi çeşitli engellerle karşılaşılması sonucunda oluşan seslere *ünsüzler* denir. Standart Türkiye Türkçesinde anlam ayırıcı en az 21 ünsüz bulunmaktadır. Bunlar: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z'dir. Ünsüzler için ayrıca *sessiz* ve *konsonant* terimleri de kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesindeki ünsüzler; oluşum yerlerine göre, ötümlülük-ötümsüzlüklerine göre, süreklilik-süreksizliklerine göre, ağız veya genizde oluşmalarına göre olmak üzere dört farklı şekilde sınıflandırılmaktadır (Demir ve Yılmaz, 2012: 131-134).

Ahıska ağzında Türk alfabesinde bulunan ünsüzlerin yanında "x" ve "q" ünsüzleri kullanılmaktadır. "x" işareti "h" sesine, "q" işareti ise "g", bazen de "k" sesi yerine kullanılmaktadır.

Metinde bu seslerin kullanıldığı örnek cümleler şunlardır:

A**ḫ**şam inän vayenni maşinä gäldi. (1-1)

On dördünci apřeldä gäldu**ḫ**. (2-9)

Baş**ĝ**a kövlilärä uyamiyer bu Ťa**ḫ**anlilär. (6-80)

İki **ḱ**afirin arasında Türk milläti **ġ**ırılmiya dedi. (19-12)

Sōra tarlada işlädu**ḫ**, **ġ**avun **ġ**arpuz äkdu**ḫ**. (22-14)

Ġa**ḫ**iyerim saba**ḫ** beşdä. (24-8)

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. İsim Çekimi

2.1.1. Çekim Ekleri

İsim veya fiil soylu kelimelere eklenen çekim ekleri, bağlı oldukları kelime öbeklerine göre, kelimeler arasında durum, çokluk, iyelik, zaman, kip, kişi gibi geçici ilişkiler kurmaktadır. Bu ekler, eklendikleri kelimelere işleklik kazandırır fakat yeni anlamlar katmazlar. Türkiye Türkçesindeki çekim ekleri, eklendikleri kelimelerin türlerine göre isim çekim ekleri ve fiil çekim ekleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. İsim ve isim soylu kelimelerin çekimi için kullanılan ekler; durum ekleri, iyelik ekleri, çokluk eki, aitlik eki ve soru eki olmak üzere beş grupta incelenmektedir.

2.1.1.1. Durum Ekleri

2.1.1.1.1. İlgi Durumu

Standart Türkiye Türkçesinde *tamlayan durumu* olarak da bilinen *ilgi durumu* eki +nIn [+ın, +in, +un, +ün, +nın, +nin, +nun, +nün]'dir. Bu ek, birinci tekil ve birinci çoğul kişi zamirlerinden sonra ise +Im [+ım, +im] şeklindedir. Cümle içerisinde ilgi ekini tespit edebilmek için cümlenin yüklemine "kimin" veya "neyin" soruları sorulmalıdır. Tamlamalarda bir adın başka bir ad ile ilgili olma durumu; +nIn, +nUn ekleriyle sağlanmaktadır. Örneğin: telefon + un sesi, araba + nın kapısı, yastık + ın kılıfı. Bu tür tamlamalarda, tamlayan görevindeki ad, ilgi durumu eki almadan da ilişki kurabilmektedir. Örneğin: telefon sesi, araba kapısı, yastık kılıfı. Fakat ilgi eki almayan bu tür tamlamalarda, tamlanan ad için bir belirsizlik söz konusudur. Yani, "telefonun sesi" tamlamasındaki "telefon"da belli bir nesneye işaret edilirken; "telefon sesi" tamlamasında hangi telefondan söz edildiği belirsizdir ve buradaki "ses" herhangi bir telefonun sesi olabilir (Korkmaz, 1992: 87).

İlgi durumu eki Ahıska ağzında kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumlarına uygun bir şekilde gelerek ünsüz ile biten kelimelerde "-un, -ün, -ın, -in", ünlü ile biten kelimelerde ise "-nin, -nın" biçiminde kullanılmaktadır. Derlediğimiz metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen örnekler şunlardır:

Çōẖdur Ukrayna**nın** ördägi, ġazi. (1-17)

Gälin**in** dilini kesin diyer ki, gälin**in** dili uzun olmasın, çōẖ söylämäsin. (1-23)

Gälür ki ana can**ın** nä iştiyer yapem dä ye. (1-32)

Ana**nın** gözäl, bülbül ġızi. (1-44)

Azärbaycan**ın** camaati dä, böyükläri dä bizi çōẖ gözäl ġarşilädilär. (2-3)

Oğlan täräfi**nin** gätürduẖlarıni ġapi**nin** ögündä gälän ġonidan-ġomşiya gȫstäriyersin. (2-7)

Bura**nın** ẖalẖi dä ġurbanluẖlari kesiyer. (2-11)

2.1.1.1.2. Yükleme Durumu

Türkiye Türkçesinin yükleme/belirtme durum eki +(y)I / +(y)U'dur. Ünlü uyumlarına göre bu ekin +(y)ı, +(y)i, +(y)u ve +(y)ü olmak üzere dört biçimi vardır: *masa+yı temizledi*, *yemek+i yedi*, *okul+u gezdi*, *çöp+ü attı*. Türkçede belirtme durumu eki, üçüncü tekil ve çoğul kişi iyelik eklerinden sonra araya bir zamir n'si eklenerek +nI / +nU şeklinde kullanılmaktadır: *masa+sı+nı temizledi*, *yemek+i +ni yedi*, *okul+u+nu gezdi, çöp+leri+ni attılar*. Cümlede, belirtme durum eki almış olan ad, belirtili nesne olarak kullanılır.

Ahıska Türkleri ağzında yükleme durumu Türkiye Türkçesiyle birebir benzerlik göstermektedir. Ahıska Türkleri ağzında Türkiye Türkçesinden farklı olarak +y biçiminde kullanılan yükleme durum eki de bulunmaktadır.

Metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Allah Türkiyay**i** dä düşmanlardan korusun. (1-5)

Ḫamuri ġavi olacaẖ da ki yuẖay**i** incä açacaẖsın. (3-5)

Sän äğräbäy**i** tanısan boldi cani. (6-35)

Yürägimiz äziliyer ama genä dä bütün ġoni-ġomşi**y** ki, taniyersin bäribir a$^{\breve{g}}$naşılmiyer häsrätluẖ. (7-4)

Suyi ġoyiyersin ġazana, içinä tuzin**i** atiyen. (3-5)

Buğdanın suyun**u** ah avucunda sıẖıyerlär ki, suyi bir çıẖiyer. (6-29)

2.1.1.1.3. Yönelme Durumu

Türkiye Türkçesinde yönelme durumu, +(y)A eki ile karşılanmaktadır. Yönelme durumu, eylemin gösterdiği oluşun yönünü ifade etmek için kullanılır: *okul+a*, *bahçe+ye*, *masa+ya*, *Ali+ye*. Bu eki alan öge, cümle içinde dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı işlevindedir. Bu eki almış ögeyi bulmak için yükleme "nereye" ve "kime" soruları yöneltilir. Yönelme durum eki, zaman belirten adlara eklendiğinde sınırlama anlamı katmaktadır. Bu durumda, bu eki almış kelime zarf görevinde kullanılmaktadır: "*Seneye görüşürüz.*", "*Sınavı yarına ertelendi.*". Bazı edatlar (*karşın*, *rağmen*, *göre* vb.), adların yönelme durum eki almış biçimlerinden sonra kullanılmaktadır: *buna karşın*, *Ayşe'ye rağmen*, *ona göre*.

Yönelme hali eki Ahıska ağzında ünlü ile biten ve iyelik eki almamış bir kelimeye getirildiğinde "+y+A"; üçüncü kişi iyelik eki almış bir kelimeye eklendiğinde "(n)+A" biçiminde; ünsüzle sona eren bir kelimeye getirildiğinde ise "+A" biçimindedir. Tekil ikinci kişi iyelik eki almış olan kelimelere getirilmesi haricinde standart dil ile aynı şekildedir. Tekil ikinci kişi iyelik eki almış olan kelimelere getirilmesi hâlinde ise Anadolu ağızlarından bazılarıyla da benzerlik göstermektedir.

Metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Gelduẖ, Özbekistan**a** tökdilär. (1-2)

Gälduẖ, Ukrayna'y**a**. (1-4)

Gälin gäliyer eşig**ä** älini sürtiyer palinän. (2-7)

Suyi ġoyiyersin ġazan**a**. (3-5)

Alın da yitin dedim. Türkiyay**a** gedin. (12-4)

2.1.1.1.4. Bulunma Durumu

Türkiye Türkçesinde bulunma durumu eki +DA'dır. Bu ek, eylemin ifade ettiği oluşun yerini ve zamanını bildirir. Türkçedeki ünlü ve ünsüz uyumları çerçevesinde bu ek; +da, +de, +ta, +te olmak üzere dört farklı şekilde kullanılır: *okul+da, gemi+de, bardak+ta, dönüş+te*. Cümle içinde bulunma durum ekin almış olan öge, dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı işlevinde kullanılır. Bu eki almış ögeyi bulmak için yükleme "nerede" ve "ne zaman" soruları yöneltilir. Bulunma durumu, kesirli sayıların gösterilmesinde de kullanılır: *beşte bir, onda iki*. Zaman bildiren kelimelerden sonra, eylemin gösterdiği işin hangi sıklıkta yapıldığını belirtmek için yine bulunma eki kullanılmaktadır: *senede bir gün, haftada iki kere, günde beş vakit*. Bulunma eki ayrıca, eylemini düşürmüş kısaltma gruplarında da kullanılmaktadır: *işinde usta, çantada keklik* vb.

Bulunma hali eki Ahıska ağzında "+DA" biçimindedir. Tonluluk uyumuna ünsüzle biten kelimelerde sıklıkla rastlanmaktadır. Öte yandan ünsüz uyumuna göre "+tA" ile yarı tonlu "+TA" ve biçiminde kullanımlar da görülmektedir. Ekteki ünlü açısından ise Ahıska ağzının kalınlaşmaya meğilli olması nedeniyle; ince sıradan kelimelerden ziyade kalın ünlülü ya da yarı kalın ünlülü kullanımlara daha çok rastlanılması yönelme halindeki duruma benzemektedir.

Metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Anamın ġucağın**da** körpä çocuḫ var idi. (1-1)

Özbäkistan**da** ġaldi anacan arḫadaşlarım. (1-9)

Ġurban bayramın**da** íḫtiyarlari görmäyä gedärlär. (1-30)

Äskilär heç aḫlım**da** dägül. (1-33)

2.1.1.1.5. Ayrılma Durumu

Türkiye Türkçesinde ayrılma durumu eki +DAn'dır. Türkçenin ses uyumları doğrultusunda bu ek; +dan, +den ve +tan, +ten olmak üzere dört biçimlidir: *çanta+dan, otel+den, savaş+tan, yemek+ten*. Eylemin ifade ettiği oluşun kendisinden çıktığı ve uzaklaştığını gösterme amacıyla kullanılmaktadır. Cümlede ad soylu kelimelerin, yüklemde belirtilen işin nereden kaynaklandığını gösteren ayrılma durum eki, genellikle uzaklaşma, ayrılma ve neden belirtmektedir. Bu eki alan öge, cümlede dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı olarak kullanılmaktadır. Cümlede bu eki almış ögeyi bulmak için yükleme "nereden" sorusu yöneltilir. Diğer durum eklerinde olduğu gibi, ayrılma durumunu karşılamak için kullanılan terimlerde de farklı tercihler söz konusudur: Banguoğlu (1990), *kimden hâli*; Ediskun (1999), *-den durumu*; Eker (2016: 290) ve Korkmaz (1992) ise *ayrılma durumu* terimlerini kullanmıştır.

Ayrılma hali eki Ahıska ağzında "+DAn" şeklindedir. Bu ekin kullanımı ile bulunma ekinin kullanımı arasında fonetik açıdan benzerlikler görülmektedir.

Metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Majar**dan** küçügi. (1-34)

Aḫısĝa**dan** vagonlarinän gettuḫ Özbäkistana. (1-45)

Vagon**dan** gettuḫ enduḫ. (6-57)

Haşa sufra**dan** bitlär töküliyerdi başlarımızdan aşaği. (6-59)

2.1.1.1.6. Araç (Vasıta) Durumu

Türkiye Türkçesinde *araç* veya *vasıta* olarak adlandırılan durum için *ile* edatının kaynaşmış biçimi olan +(y)lA eki kullanılmaktadır. Ahıska ağzında ise *ile* edatının ekleşmiş hali olan "+(y)inän" sıkça kullanılmaktadır.

Bu konunun Ahıska ağzında kullanım şekli şu şekildedir:

Ġızımi ärä verdim hazır maşinäy**nän** gedämädim. (18-13)

Bizim millätin arẖasiy**nän** ey yaşiyerdi. (19-18)

Än küçük oğlim**inän** ġaliyerim bän. (20-3)

Emimgil**inän** ġavun ġarpuz äkmäyä başladuẖ. (22-14)

2.1.1.1.7. Eşitlik Durumu

Türkiye Türkçesinde kelimelere benzerlik, eşitlik ve yaklaşıklık anlamı kazandırmak için +*CA* [+ca, +ce, +ça, +çe] eki kullanılmaktadır: *insan+ca, kendi+n+ce, yavaş+ça, bebek+çe*. Ahıska ağzında eşitlik eki yapı ve işlev açısından Türkiye Türkçesindeki gibidir. Fakat Ahıska ağzında Türkiye Türkçesinden farklı olarak +cA eşitlik ekinin +cama, +caman gibi genişlemiş şekilleri de bulunmaktadır.

Metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Çocuẖlar vagona yüksäk**çä** yatmiş. (5-11)

Yıldız Tilbänin oẖuduği äski**cä** türkiläri rähmätluẖ babam oẖurdi. (8-27)

Onda işlärsiz, gözäl**cama** bu da sizin aş, avuġatizi yapar. (12-4)

İsrafil bän äblä gedem dä sän arẖamdan gäl zofli**caman** ütär. (14-5)

Oğullarım o ävin iki ẖanasıni yapmişlär tez**caman**. (17-11)

2.1.1.2. Çokluk Eki

Türkiye Türkçesinde çokluk ifade etmek için +*lAr* [+lar, +ler] eki kullanılmaktadır. Korkmaz'a göre (1992: 39) çokluk eki "*İsimlerde ve zamirlerde aynı türden birden*

çok varlıkları anlatmak için; fiillere fiilin gösterdiği oluş ve kılışı, yani şahsın çokluk olduğunu göstermek için kullanılan özel ekler”dir.

Ad kökleri ve gövdelerinden hemen sonra eklenen çokluk eki, kelimeler arasında ilişki kurmaz. Sadece eklendiği sözcüğü veya öbeği etkileyen bu ek, bu yönüyle diğer çekim eklerinden ayrılmaktadır. Sayılabilen varlıkların adlarına eklenince çoğulu; sayılamayan varlıkların adlarına eklenince ise abartmayı ifade eder: *arabalar*, *evler*; *havalar*, *sıcaklar*. Çokluk eki aile, aşama, saygı ve benzerlik gibi işlevler için de kullanılır: *teyzemler*, *binler*, *Aliler*, *Mustafa Kemaller* vb. (Demir ve Yılmaz, 2012: 207).

Anadolu ağızlarında çokluk eki, Standart Türkçede olduğu gibi *+lAr* biçimindedir. Fakat ağızlarda görülen çeşitli ses olayları sebebiyle bu ekin +nar/+ner, +nā/+nē, +lā/+le gibi farklı biçimleri de mevcuttur. Anadolu ağızlarında kullanılan bu farklı biçimler, ayrı birer çokluk eki değildir. Benzer durum, çağdaş Türk dillerinde de görülmektedir. Örneğin: Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde çokluk eki, *+lAr* biçimindedir. Fakat modern Azerbaycan Türkçesinin ağızlarında *+lAr* [+lar, +ler] ile birlikte *+nAr* [+nar, +ner], *+DAr* [+dar, +der, +tar, +ter] ve *+zAr* [+zar, +zer] ekleri de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Türkmen Türkçesinin ağızlarında ise *+lAr* [+lar, +ler] ekinin yanında *+lOr* [+lor, +lör], *+nAr* [+nar, +ner], *+nOr* [+nor, +nör], *+lA* [+la, +le], *+lO* [+lo, +lö] biçimleri de vardır.

Çokluk eki Ahıska ağzında “+lAr (+lAr, +nAr)” şeklindedir. Bu ekler çoğunlukla damak uyumuna göre kelimelere getirilmektedir. “+lAr” şeklindeki çokluk ekinin son ses ünsüzü bazı durumlarda düşmektedir: -r > Ø. Ancak derlenen metinde bu duruma örnek bulunamamıştır. Metinlerde geçen çokluk eklerine örnekler şunlardır:

Sōra bizim oğlanlar, Ukraynada äğräbä**lär** var idi. (2-4)

Çōẖ gün**lär** gördüẖ. (11-1)

Sözüm ona mağazin**lär** dä häp yahudi**lär**in älindäydi. (13-46)

Äv**lär**imizi yapduẖ. (19-10)

Oğul**lar**ım Ukraynadadur ʰaşındi. (21-3)

Bizi ki ėndūriyerlär vagon**lar**dan araba**lar**a bindürüp ġolḫoz**lar**a tağıdiyerlär. (22-7)

2.1.1.3. Aitlik Eki

Türkiye Türkçesinde aitlik eki *+ki*'dir. Adlardan zamir ve sıfat görevinde adlar yapan aitlik eki; bağlılık, içinde bulunma ve aitlik görevleri taşıyan bir ektir (Korkmaz, 1992: 6). Kalıplaşmış bazı kelimelerin (Örneğin: *bugünkü*, *dünkü*) dışında ünlü uyumlarına girmeyen bu ek, adlara söz diziminde sıfat veya zamir işlevi kazandırmaktadır: *Evdeki hesap çarşıya uymaz*. Kelimelere yalın, bulunma veya ilgi durumlarından biriyle eklenen aitlik eki, hem yapım hem de çekim eklerinin özelliklerine sahiptir. Aitlik ekleri "ben, sen, o, biz, siz, onlar" şeklindeki kişi zamirlerinden hangisine getirildiğine göre tasnif edilmektedirler.

Metinde geçen aitlik eklerine ait örnekler şunlardır:

Oğlan ävinä gäliyer ki gälin ävdä**ki** böyüklär onun säsini eşitmäzdi. (1-24)

Geyiklidä**ki** ġızlarım ķ̣ş boyi oturiyerlär. (9-50)

Bu yan komşidä**ki** dädä elä sağırdur. (11-70)

Bögün**ki** gündür ariyerim bulamiyerim. (12-47)

Zirdä**ki** topraḫ çōḫdur da orda ol. (24-19)

2.1.1.4. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, adın belirttiği nesne veya kavramların bir başka nesne ya da kavrama ait olduğunu gösterir. İyelik terimi, tek işleve işaret etse de iyelik ekleri tek işlevli değildir. Ekler; iyelik, kişi ve sayıyı aynı anda gösterir: *ev+im* örneğinde *ev*'in birine *ait* olduğu, bu kişinin *birinci kişi* olduğu ve evin ait olduğu birinci kişinin sayıca *tek* olduğu anlaşılır (Demir ve Yılmaz, 2012: 208). Türkçede iyelik ekleri, kişi

zamirlerinden gelişmiştir. Türkiye Türkçesinde tekil ve çoğul kişilere bağlı olarak altı iyelik eki bulunmaktadır:

1. Tekil Kişi: *+(X)m* - can+ım, ev+im, kol+um, göz+üm

2. Tekil Kişi: *+(X)n* - can+ın, ev+in, kol+un, göz+ün

3. Tekil Kişi: *+s(X)* - can+ı, ev+i, kol+u, göz+ü

1. Çoğul Kişi: *+(X)m(X)z* - can+ımız, ev+imiz, kol+umuz, göz+ümüz

2. Çoğul Kişi: *+(Ḫ)n(Ḫ)z* - can+ınız, ev+iniz, kol+unuz, göz+ünüz

3. Çoğul Kişi: *+ l(X)r(X) / s(X)* - can+ları, ev+leri, kol+ları, göz+leri

Üçüncü tekil kişi iyelik eki aslında *+I*'dır. Ünlü ile biten kelimelere gelen iyelik eki *+sI'*daki *s* ünsüzü, Ana Altayca döneminden bir başka ekin kalıntısıdır. Üçüncü çoğul kişi iyelik ekindeki *+lAr* ögesi ise çoğul ekidir. İyelik ekleri, söz diziminde cümlenin yükleminden ziyade, kendisinden önce gelen bir başka ad ile doğrudan bağlantılıdır. İyelik ekleri, birleştikleri kelime öbeklerinde *tamlanan* ögeyi oluştururlar (Eker, 2016: 290-291). Üçüncü kişi iyelik eklerinin ardından durum ekleri geldiğinde araya zamir n'si eklenmektedir. Üçüncü tekil kişi iyelik ekini almış kelimelerde kimi zaman bu ekin görevi unutulmuş olduğu için ikinci bir iyelik eki aldıkları görülmektedir: *bir+i+si, kim+i+si* (Demir ve Yılmaz, 2012: 209).

İyelik eklerine metinden tespit edilen örnekler şunlardır:

Ġardaşımın törämä**si**, ablamın törämä**si**. (6-15)

Bänim bacımın oğl**i** yoğ idi dä. (7-10)

Bizim ädätlär**imiz**ä onda uřuslar bilä havas ediyerdi ki, sizin zakon**uz** çōḫ gözäldür diyerdi. (1-27)

Alti tänä çeväräm var. Torunlarımın torun**lari**. (9-29)

Bizim babalar**ımız**, ġardaşlar**ımız** häppisi vuruşta. (10-3)

Bänim dädä**m**in dädä**si** Artvindän getmiş. (24-19)

Oğlan oldi Mähämmät ġoydum da, nänämin ad**ı**ni dä ġardaşımın ġız**ı**na ġoyduḫ. (7-23)

Anamın baba**si** zängin imiş. (11-4)

Babamın kismä**si** var idi. (22-15)

Anamın säkkiz çocuğ**i** kızamuḫdan öliyer. (24-23)

2.1.1.5. Soru Eki

Türkiye Türkçesinin soru eki +*mX* [+mı, +mi, +mu, +mü]'dır. Eklendiği adlara genellikle soru anlamı katan bu ek, tonlamaya bağlı olarak şaşırma ve inkâr gibi anlamlar da kazandırmaktadır. Art arda tekrarlanan kelimelerle beraber, anlamı güçlendirmek için de kullanılır. Bunun yanında rica ve emir cümleleri de yapar (Eker, 2016: 291):

Soru: *Çay alır mısınız?*

Pekiştirme: *Tatlı mı tatlı bir kedi*!

Şaşırma: *Sen de mi Leyla!*

Emir: *Sıraya girer misiniz?*

Rica: *Su alabilir miyim?*

Kesinlik: *Gelmez miyim?*

Soru eki, cümlede sorulmak istenen ad ögesinden hemen sonra eklenir. Örneğin: “*Ayşe bugün eve döndü.”* cümlesinde hangi öge soruya konu olacaksa soru eki o ögeden sonra eklenir. *Ayşe mi bugün eve döndü?* (Vurgulanan: Ayşe); *Ayşe bugün mü eve döndü?* (Vurgulanan: bugün); *Ayşe bugün eve mi döndü?* (Vurgulanan: ev); *Ayşe bugün eve döndü mü?* (Vurgulanan: dönmek). Her soruda, hakkında bilgi alınmak istenen öge farklıdır. Bir cümlede birden fazla ögeye soru eki getirilemez. Soru eki, ünlü uyumu açısından bir ek gibi davranır fakat ayrı yazılması yönüyle diğer eklerden ayrılır (Demir ve Yılmaz, 2012: 211).

Standart dilde soru eki ünlü uyumlarına göre getirilmekteyse de Ahıska ağzında yalnızca “mi” biçiminde kullanılmaktadır.

Metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Baḳidän çıẖmiyellär **mi**? (6-6)

Hälä toy etmiyellär **mi** öbürünä? (6-6)

Gördün **mi** bizi? (6-17)

Ġız Çärcudä bir Seyfo eminin ġarisi var idi o turiyer **mi**? (6-35)

Eyländi **mi** sōra? (6-40)

2.2. Yapım Ekleri

Yapım ekleri, eklendiği sözcüğün anlamını ve görevini değiştiren eklerdir. Eklemeli bir yapıya sahip olan Türkçe, yapım ekleri açısından oldukça zengindir. Yapım ekleri, isim ve fiillerin kök ve gövdelerine eklenerek yeni isim veya fiiller türetebilir. Bir kelimede birden fazla yapım eki bulunabilir, hâlihazırda türemiş olan bir kelimeden yeni kelimeler de türetilebilir. Yapım ekleri, kelime kökünün türüne göre değil sonuna eklenecekleri sözcüğün türüne göre seçilerek eklenir. Yani, fiilden isim yapan bir ekin bir sözcüğe gelebilmesi için kelime kökünün değil gövdenin eylem olmasına ihtiyaç vardır.

Türkiye Türkçesindeki yapım ekleri, eklendikleri ve türettikleri kelimelerin türüne göre, isimden isim, isimden fiil, fiilden isim ve fiilden fiil olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır:

2.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsimden isim yapan ekler, isim soylu kök veya gövdelerden sözcüğün kökteki anlamlarıyla bağlantılı yeni isim gövdeleri yapan eklerdir.

Derlenen metinde bu başlığa ait ek örnekleri şunlardır:

+An [+an, +en]: O oğl**an**lar da ävländi lal olan. (6-77)

+CI [+cı, +ci, +cu, +cü, +çı, +çi]: Vaẖti saati gäliyer ki dört tänä ġari ona ẖizmät**çi** oliyer. (13-52)

Bänim ġocam dāul**çi**ydi. (20-8)

+gIl [+gıl, +gil]: On bir yaşında oynamaya gäliyer ġız ẖalasi**gil**ä. (8-23)

+lAk [+lak, +lek]: Kibriyay, Gürkan, Leylay onlar başĝa ḳíş**laẖ**ta. (6-73)

+lI [+lı, +li, +lu, +lü]: H̱eyir**li** vätänlär, ẖeyir**li** yurtlar olsun yavrum. (1-19)

Bän küçükkän dä çōẖ märaġ**li**ydim. (8-7)

Eläynän äv**li** ġaliyerlär. (8-23)

Bura çōẖ meyvá**li** yerdür. (11-73)

+lIk [+lık, +lik, +luk, +lük]: Aha bögünki gündä aydun**luğ**a çıẖduẖ. (1-40)

Sağolsun bu Türkiyamızın baş**luĝ**lari dä, camaati dä bir**lüg** oldi dä bizi gätürdilär buraya. (2-4)

Mäzär**lük**lärä kim baẖacaẖ bizlär ki yoẖ. (5-4)

Pulate köyü, Ädigön rayoni, ġäbristan**luği**. (8-2)

Heç nä ẖasta**luẖ** görmişti, nä dä başġa bişe. (8-14)

Gälduẖ ki, bunda eläydi ki här yer taş**luẖ**. (16-15)

Böyüklär dä sahap**luẖ** edämädilär. (21-2)

Allah sabır, sälämät**luẖ** versin bu adama. (12-30)

+sIz [+sız, +siz, +suz, +süz]: Nerdä ac, su**suz**. (9-8)

2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsimden fiil yapan ekler, isim soylu kök veya gövdelerden, sözcüğün kökteki anlamlarıyla bağlantılı yeni fiil gövdeleri yapan eklerdir.

Derlenen metinde bu başlığa ait ek örnekleri şunlardır:

+Al-: Toliyer boş**al**iyer, toliyer boş**al**iyer ävimiz. (1-30)

+lA-: Anamın mämäsini diş**lä**di. (1-2)

Ona bağış**la**nan mänilär var. (1-7)

Nälär gördu ẖ ēy, işä gediyerduẖ çocuği arẖama bağ**la**p, oynadıp güldürüp işliyerduẖ. (9-27)

Derlenen metindeki bazı örneklerde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi +lA ekinin orta hece ünlüsünün vurgusuzluktan dolayı daraldığı görülmektedir:

Çimdūriyerdim, yaẖiyerdim pak**li**yerdim. (12-19)

Hüsen biräz çaba**li**yer ki ögrätsin. (12-46)

Söylämäyä baş**li**yer. (11-64)

2.2.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Fiilden isim yapan ekler, fiil kök ve gövdelerinden sözcüğün kökteki anlamıyla bağlantılı yeni isim gövdeleri yapan eklerdir.

Derlenen metinde bu başlığa ait ek örnekleri şunlardır:

-A [-a, -e]: Sōradan ġardaşi yar**a**li gäliyer. (8-13)

-AGAn [-agan, -egen, -ağan, -eğen]: durağan, gezegen

-Ak [-ak, -ek]: Dedi ki, elä günlär çekiyerduẖ ki, diyer ġaç**aẖ**luẖ düşiyerdi. (8-7)

-GIn [-gın, -gin, -gun, -gün, -kın, -kin, -kun, -kün]: Yollarda bir ay sür**gün** görmiş. (4-2)

Niya getmämiş çünkü biräz ġariyä düş**gün**dürlär. (11-54)

Sür**gün**dän o aẖlımdadur ki. (17-16)

-I [-ı, -i, -u, -ü]: Elä oldum elä oldum avonda yemäk yapsalar onun ġoẖ**u**sundan ikraẖlaniyerim.(1-32)

Elä ġorẖ**i**dä yaşaduẖ. (7-27)

Biz ki ört**ü**kliyduẖ. (11-57)

Kitapta yaz**i**lidür dä. (13-29)

-Iş [-ış, -iş, -uş, -üş]: Hälä topliyerlär şennigi, hälä vur**uş** oliyer Ukraynada. (6-66)

Mägär birgün gäliyer at**ış**maya, postta ġaliyer. (7-26)

Mägär ämädäni bizä yığıl**ış** oldi. (11-3)

-k: Dälmä däşü**k** etmişlär. (7-26)

Faytoninän gätüriyerdilär gälini bazä**k**li. (11-26)

Bazı örneklerde bu ekin –g ve -ḫ seslerine döndüğü görülmektedir:

Yaşım böyü**g**dür. (13-23)

Haḫılli olursun, işlä**g** olursun, oyanda buyanda gezmäzsin, gänçlärä örnäk verürsün, sabırli olursun gözäl gözäl yaşaruḫ oğul. (2-5)

[h]aşındi diyerlär ki elä sıḫlättür ki, paradan ġısı**ḫ**dur diyerlär. (6-19)

O bozu**ḫ** ävläri düzäldip yaşadı bizimkilär. (7-41)

2.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiilden fiil yapan ekler, fiil kök veya gövdelerinden yine fiil gövdeleri yapan eklerdir. Bu guruptaki bazı eklerin *çatı* denilen özel görünümleri vardır.

Çatı, özne veya nesnenin eylemin gerçekleşmesindeki farklı durumlarını belirtmek üzere eylem tabanına çekimden önce belli eklerin getirilmesi ile meydana gelen farklı görünüşlerdeki eylem şeklidir (Korkmaz, 1992: 36).

Çatılar, çatı ekleri ile oluşturulmaktadır. Aynı görevdeki çatı ekleri üst üste bulunabilir. Farklı görevlerdeki çatı ekleri ise birleşik çatı oluşturabilir. Çatı ekleri zamanla işlevlerini ve anlamlarını kaybedebilir. Kimi zaman da çatı ekleri, eylem kök ve gövdeleri ile kalıplaşabilir. Bu türdeki eylemler, çatı ekleri olmadan kullanılamazlar. Örneğin: *diren-*, *iliş-* gibi eylemlerin kökleri olan **dire-* ve **il-* eylemleri bağımsız olarak standart dilde kullanılmamaktadır. Türkiye Türkçesinde fiilden fiil yapan ekler, başka bir deyişle çatı ekleri, görevlerine göre yedi grupta incelenmektedir (Eker, 2016: 283):

- **Olumsuzluk Eki**: Eylem kök veya gövdelerine olumsuzluk eki *-ma/-me* ‘nin eklenmesiyle oluşturulmaktadır. Eklendiği eylemin bildirdiği anlamın tam tersini ifade eder. Olumsuzluk çatısı, diğer çatı ekleri gibi, doğrudan eylem kök veya gövdelerine eklenir. Yalnızca olumsuz yeterlik eyleminde bu çatı eki, zarf-fiil ekinden sonra gelir. Diğer çatı ekleriyle birlikte kullanıldığında ise doğal olarak en sonda bulunur.

  Metin içerisinden örnekler:

  Ävlärimiz satıl**mi**yer. (7-7,25)

  Ḫom biz bunda işlä**mä**mişuḫ. (13-26)

  Heç ḫäbär gäl**mä**miş. (20-2)

Äglädiyerlär ki aha iki yil oldi buraya gälduḫ diyer bir kárä pravami kismä tekşir**mä**miş. (24-15)

- **Ettirgenlik Çatısı**: Bu çatı belirtilen oluş ve kılışın başka bir nesneye aktarıldığını gösteren, geçişsiz eylemleri geçişliye dönüştüren, geçişli eylemlerden ise asıl hareketin başkalarına yaptırıldığını gösteren çift geçişli eylemler kuran eklerden bir veya daha fazlasının üst üste getirilmesiyle oluşturulmaktadır (Korkmaz, 1992: 59). Türkçede dört ettirgenlik çatısı üst üste gelebilir. Ancak bazı durumlarda ikinci veya sonraki ettirgenlik ekleri, yeni bir anlam kazandırmayabilir.

Metinde tespit ettiğimiz ettirgenlik ekleri örnekleri şunlardır:

-(I)r-: Doydoy, elä torunum var ki, püf elä ki, şişü**r**mişin. (6-9)

-(A)r-: Bir kismäyi dä söyliyerdi ki, bunlari çıḫ**ar**diyerlär ki, boḫçasıni ävdä unutmiş. (14-6)

-DIr-: Böyüklärimizdän dä Allah razi olsun bizi vätänimizä ġavuş**tur**dilär. (3-2)

Aẖırında da ġal**dur**dilär diyer. (8-11)

-t-: Yaradanım gänä o insanın yürāginä ilham düşür**t**sün. (12-9)

Gälinim dä gizlä**t**miş çağlarımi ki toẖumiyem. (12-47)

- **Edilgenlik Çatısı**: Geçişli ve geçişsiz eylemlerden, edilgenlik ekleriyle kurulan fakat eylemin gösterdiği işin kim tarafından yapıldığı belli olmayan, öznesi belirsiz çatıdır. Özne belirsizliği sebebiyle edilgen eylemlerde yalnızca üçüncü kişiler söz konusudur. Edilgenlik çatısı, diğer çatılar arasındaki sıralamada, olumsuzluk çatısı dışında en sona gelir. Edilgenlik eki alan eylemler geçişsizdir. Ünsüzlerle biten kelimelere edilgenlik eki olarak *-l-*; ünlülerle veya l sesi ile biten kelimelere ise, aslında dönüşlülük eki olan *-n-* gelir. Bazen bu iki ekin üst üste kullanılmasıyla "de-n-i-l-" şeklinde ek yığılması görülür (Eker, 2016: 286-287). Türkiye Türkçesindeki edilgenlik ekleri *-l-*, *-n-* ekleridir.

  Derlediğimiz metin içerisinde geçen edilgenlik çatısı örnekleri:

  Bän ġoca**l**dım. (5-12)

  Yürägimiz äzi**l**iyer. (7-4)

  Ävlärimiz satı**l**miyer. (7-7, 25)

  O arada bän elä şişmişdim ki, kütük kesi**l**miştim. (8-3)

- **Dönüşlülük Çatısı**: Eylemdeki oluş ve kılışın doğrudan özneye döndüğünü gösteren, yani öznenin işi kendi kendine yaptığını belirten çatıdır. Türkiye Türkçesinin dönüşlülük çatı eki *-n-*'dir. Dönüşlü çatılarda yüklem çoğunlukla geçişsizdir fakat "Bavulu yüklendim." örneğinde görüldüğü gibi yüklemin nesne aldığı da görülmektedir (Banguoğlu, 1990: 415). Geçişsiz dönüşlü eylemler, cümle içinde anlam kaybına uğramadan, dönüşlülük zamiri olan "kendi" ile geçişli hâle getirilebilir. Diğer çatılarda olduğu gibi dönüşlülük eki

alan eylemlerin bir kısmı (örneğin: *kalkın-, kaçın-*) bu işlevini bir derecede kaybetmişlerdir (Eker, 2016: 287).

Metin içerisinden dönüşlülük ekinin kullanımına örnekler:

Sōra sōra eyländi, ʰökümät zänginlä**n**di. (11-6)

Sōra da ki aẖıri maşinä iş täyärlä**n**di. (11-3)

Sōra dağumentim düzlä**n**di. (6-4)

Gäldim ki yıẖı**l**miş. (17-17)

İşteşlik Çatısı: Fiilin ifade ettiği hareketin birden fazla kişi tarafından karşılıklı veya birlikte yapıldığını gösterir. Türkiye Türkçesinin işteş çatı eki -*ş*-‘dir. Bu çatı ekini alan eylemler, geçişli veya geçişsiz olabilir. Eylemde belirtilen işin karşılıklı yapılması durumunda gramerce geçişsizlik, ortaklık durumunda ise geçişlilik söz konusudur.

Metin içerisinden örnekler:

Onda atı**ş**ma oliyer. (7-26)

Çocuẖlar bilä ävdä sava**ş**iyer. (8-31)

- **Sıklık Çatısı**: Eylemin ifade ettiği hareketin sıklıkla veya ardı ardına yapıldığını gösteren çatıdır. Türkiye Türkçesinin sıklık çatısı ekleri şunlardır:

    -lA-: Härkeş gendininkini pak**la**di. 9-45

    -IştIr-: Ġatti ġar**uştur**di. (9-49)

    Oyandan biyāndan bişelär tut**uştur**mişlär ällärinä. (22-8)

    -ArlA-: Ölänläri haman däräyä yuv**arla**diyermişlär. (24-2)

- **Kuvvetlendirme Çatısı**: Eylemin ifade ettiği hareketin daha kuvvetli bir şekilde yapıldığını gösteren çatıdır. Eklendiği sözcüğün anlamında kaymalara sebep olmaktadır. Türkiye Türkçesinin kuvvetlendirme çatı ekleri –l- ve –y- ekleridir (Eker, 2016: 288).

Derlenen metinde bu konuya şu örnekler bulunmuştur:

-I-, -U-: Bir gecá ġalḫmişlär dä sür**ü**lmişlär. (9-56)

-y-: Bänim yanımi boş ġo**y**miyellär. (6-16)

Bäni niya ġo**y**ermiyersiz. (7-22)

2.3. Kelime Türleri

2.3.1. Zamirler

Kelime türleri içinde sayıca en az; işlevce en geniş grubu oluşturan zamirler (adıllar), ad olmadıkları hâlde adların ve ad öbeklerinin yerine kullanılabilen kelimelerdir. Örneğin: "*Ayşe uyudu*." cümlesi, üçüncü tekil kişi zamiri ile "*O uyudu.*" şeklinde yeniden kurulabilirken; "*iş gezisinde kullandığımız siyah araba*" öbeğinin yerine, işaret zamiri ile "*o araba*" kullanılabilir. Ancak zamirler hakkındaki bu genelleyici ifadeler, zamirlerin her adın yerine kullanılabileceği anlamına gelmez. Zamirler ile adlar arasında biçim bilgisi ve söz dizimi açısından önemli farklar söz konusudur. Örneğin: Kişi zamirleri iyelik eki alamadığı için tamlamalarda tamlanan olarak kullanılamazlar: *Ali'nin ayakkabısı > Ali'nin o'su*. Zamirler, cümlede belirtisiz adların yerine de kullanılamazlar: *Bebek mama yedi.* > *Bebek o yedi.* - *Bebek mamayı yedi.* > *Bebek onu yedi*.

Kapalı bir grup olan zamirler, çoğu durumda yalın, kök durumunda olan kelimelerdir ve yapım ekleriyle genişletilmeye uygun değildirler. Zamirler, çekimlenme açısından da adlardan ayrılmaktadır. Örneğin: Türkiye Türkçesinde adlar *+lAr* ile çoğul hâle getirilirken bu ek, tekil kişi zamirlerine eklenemez. Tekil zamirlerin çoğulu için ayrı kelimeler kullanılır. Zamirler, edatlarla birleşme bakımından da adlardan

ayrılmaktadır. Adların yalın durumda birleştikleri bazı edatlarla zamirler ancak durum eki alarak birleşebilir: *para için - bu+nun için*; *Ayşe kadar - o+nun kadar*. Türkiye Türkçesinde zamirlerin; kişi, işaret, soru, belirsizlik ve dönüşlülük gibi farklı türleri vardır (Demir ve Yılmaz, 2012: 224-225).

2.3.1.1. Kişi Zamirleri

Şahıs zamirleri olarak da adlandırılan bu türdeki zamirler, insanlar için kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi için hazırlanmış çeşitli gramer kitaplarında kişi zamirleri için şu tanımlamalar yapılmıştır. "*Eyden veya eydilen kişilerin ve sözü geçen kişi ve nesnelerin adlarının doğrudan doğruya yerini tutan zamirlere kişi zamiri denir*" (Banguoğlu, 1990: 309). Türkiye Türkçesinde üçü tekil, üçü çoğul kişi olmak üzere toplamda altı adet kişi zamiri vardır:

1. Tekil Kişi: *ben* — **1. Çoğul Kişi**: *biz*

2. Tekil Kişi: *sen* — **2. Çoğul Kişi**: *siz*

3. Tekil Kişi: *o* — **3. Çoğul Kişi**: *onlar*

Kişi zamirleri; konuşan *ben*, kendisiyle konuşulan *sen* ve konuşmaya konu olan *o* olmak üzere üçe ayrılır. Ayrıca bunların sayıca birden fazla olduğunu göstermeye yarayan *biz, siz, onlar* olmak üzere çoğul şekilleri de vardır. İkinci çoğul kişi zamiri; resmiyet, nezaket ve mesafe anlamları da taşımaktadır. Dilbilimi alanında ise kişi zamirlerinin tam anlamıyla neler olduğu ve nelerin kişi zamiri olmayacağı tartışmalı bir konudur. Birinci ve ikinci kişi zamirleri, üçüncü kişi zamirlerinden genellikle ayrı olarak değerlendirilmiştir. Birçok dilbilimci üçüncü kişiyi gösteren zamirlerin tam olarak kişi zamiri olmadığını iddia etmektedir. Bu iddianın sebebi: *ben* ve *sen* zamirlerinin her zaman kişilerin adlarının yerine geçebiliyorken; *o* zamirinin hem adın yerine hem de önüne geçebiliyor olmasıdır. Ayrıca *o* sözcüğü, bir adı nitelediğinde işaret sıfatı olarak da kullanılabilmektedir. Yani işaret sıfatı yapan *o*, kişi zamiri *o* ve işaret zamiri *o* arasında çok yakın bir bağ bulunmaktadır. Birinci ve ikinci kişi zamirleri ise bu ayrıntıdan uzaktır (Demirci, 2015: 96).

Kişilerin yerine geçerek varlıkları kişi olarak karşılayan kelimeler kişi zamiri olarak adlandırılmaktadır. “Ben, seni o, biz, siz, onlar/onnar” Ahıska ağzında yaygın olarak kullanılan karakteristik zamirlerdir.

Ben kelimesi birinci teklik kişi zamiridir, bu kelimenin fonetik açıdan farklı kullanımları da görülebilir. Ben zamirinin ünlüsü kalınlaşmış (bán) veya genişlemiş (bän), son ses ünsüzü düşmüş (be) veya zayıflamış (ben), ön sez ünsüzü ötümsüzleşmiş (pe) veya sızıcılaşmış (en, ven) şeklinde de kullanıldığı görülmektedir. Bu zamirin “men” şeklinde kullanımı Terekeme ağzının karakteristik bir özelliği olup Ahıska Türk ağzının karakteristiğini yansıtmamaktadır.

Sen kelimesi ikinci teklik kişi zamiridir. Bu kelimenin son ses ünsüzü düşmüş (sä) veya zayıflamış (sá n), ünlüsü genişlemiş (sä n) veya kalınlaşmış (sán, san) halleri de görülmektedir.

O kelimesi üçüncü teklik kişi zamiridir. Bu kelimenin incelmiş (ö) ve daralmış (ȯ, u) kullanımları da görülmektedir.

+lAr çokluk eki ile birinci çokluk kişi zamiri ve ikinci çokluk kişi zamirinin genişletilebilmesi diğer Türkiye Türkçesi ağızlarında ve standart dilde de görülen bir özelliktir.

Siz kelimesi ikinci çokluk kişi zamiridir. Bu kelimenin ünlüsü kalınlaşmış (síz) ve sonses ünsüzü ötümlüleşmiş (sis) halleri de görülebilir. Bazı durumlarda siz kelimesi ünlü benzetmesine uğrayarak süz biçimine gelmektedir.

Onnar kelimesi üçüncü çokluk kişi zamiridir. Bu kelimenin ünsüz benzetmesi olmaksızın onlar biçiminde kullanımına fazla rastlanmamaktadır. Ayrıca unnar, ȯnnar, onnȧr, onnař, onnar, onna r şeklinde kullanımları da bulunmaktadır.

Derlediğimiz metinden şahıs zamirlerine örnekler şunlardır:

I. Teklik Şahıs (ben)

Bän işi nä etmiyerim. (5-7)

Bän mühandis olup işlädim Özbäkistanda. (5-8)

Bän äsgärluğumi Řusyada ettim. (5-12)

Bän on dört yaşımdaydım Ġafġazdan gäländä. (6-1)

II. Teklik Şahıs (sen)

Sän murad alamadın bu iş haẖ midi. (1-12)

Sän tanımazsın oni eläysä. (6-35)

Sän dä bänim bir ġızımsın. (6-37)

Sän olmazdın o vaẖıtlar. (6-70)

III. Teklik Şahıs (o)

O diyermiş ki, o milläti gätürün bän ġabul ediyerim. (1-35)

O biräz bekläsin. (3-5)

O da bänim ġaynımın ġarisidür, Sanya. (6-12)

O böyük gälinin anasi dä Dursungilin ġızidür. (6-20)

I. Çokluk Şahıs (biz)

Biz íẖtiyarlara iman- cännät versin. (2-9)

Biz o sürgünä ulaşmamişuẖ. (4-1)

Biz hälä Volgograta da düşduẖ. (4-3)

Biz niya görämiyeruẖ, açamiyeruẖ. (6-17)

II. Çokluk Şahıs (siz)

Siz bu ẖalẖa nä ettiz ki (6-43)

Siz bänim çocuğumi yabanci kövlärä vermişiz. (7-36)

Siz görmäyin balam. (7-38)

Siz elä gezämäzsiz. (11-50)

III. Çokluk Şahıs (onlar)

Onlar öldi gettilär. (3-2)

Onlar da buraya gälmiş ki, anam bundadur. (6-5)

Onlar başĝa ḳışlaẖta. (6-73)

Onlar başĝa kövli olurlar. (6-80)

2.3.1.2. İşaret Zamirleri

Somut ve soyut varlıkları işaret ederek gösteren zamirlerdir. Bu işaret zamana ve mekâna bağlıdır. Türkiye Türkçesindeki başlıca işaret zamirleri şunlardır:

1. Tekil: *bu*	**1. Çoğul**: *bunlar*
2. Tekil: *şu*	**2. Çoğul**: *şunlar*
3. Tekil: *o*	**3. Çoğul**: *onlar*

Bu altı zamirin yanı sıra Türkiye Türkçesinde *öteki*, *beriki*, *öbürü* gibi kelimeler belirsizlik bildirdikleri derecede işaret de bildirmektedir. İşaret zamirleri, bir adın önüne geldiklerinde sıfat görevinde kullanılırken; adın kendisini bildirdiğinde ise zamir görevinde kullanılırlar. Örneğin: *Bu kitaplar kimin?* Cümlesinde "bu", işaret sıfatı görevinde iken; *Bunlar kimin*? Cümlesinde "bunlar" işaret zamiri görevinde

kullanılmıştır. İşaret zamirlerine ad çekim ekleri eklenecekleri zaman, zamir n'si de eklenmektedir. Örnek olarak ilgi eki ile çekimlenen işaret zamirleri şu şekildedir (Demirci, 2015: 100-101):

1. Tekil: *bunun*	**1. Çoğul**: *bunların*
2. Tekil: *şunun*	**2. Çoğul**: *şunların*
3. Tekil: *onun*	**3. Çoğul**: *onların*

Anadolu ağızlarının bazılarında yönelme durum eki alan tekil zamirlerde n sesi 'nazal n' olarak adlandırılan *ng* (ŋ) sesine dönüşmektedir: *bunga* (*buŋa*), *şunga* (şuŋa), *onga* (*oŋa*). Diğer yandan, çoğul zamirlerde özellikle doğu Karadeniz ağızlarında zamir n'sinin söylenmediği görülmektedir: *bular, şular, olar* vb. İşaret zamiri kökenli olan *bura, şura, ora, burası, orası* gibi kelimeler de işaret zamiri olarak kullanılmaktadır. Bu zamirler, çoğunlukla yer adlarının yerine geçmektedir (Demirci, 2015: 101).

Ahıska ağzında zamirlerin çekiminde Türkiye Türkçesine göre bazı fonetik farklılıklara rastlanmaktadır. "Bura, şura" örneklerinde olduğu gibi yön gösterme eki olarak "+ra" alan kelimeler bu ağızda sıklıkla kullanılmaktadır.

Çalışılan metinde bu zamirlerin kullanımına örnekler şunlardır:

Bu

Bir vurmaynän ġırsa diyerdilär ki, hä **bu** ey gälindür. (1-27)

İştä elä olup ġaldım **bu** yil. (1-32)

Oninän dä **bu** savaş çıḫti. (2-4)

Bu gälinin ġaftani, bu pabuci, **bu** altunlari dep. (2-7)

Bunlar

Yanuğ ätmäklär **bunlar**ın, artuẖ yemäklär bunların. (24-7)

Yeddi bacının törämäsidürlär **bunlar**. (7-13)

Varli diyerlär dä **bunlar**i kulak ediyerlär. (7-16)

Deduẖ ki, **bunlar**a gümän, inam olmaz da. (8-12)

Onlar

Ġazsızdurlar **onlar**. (6-43)

Gedärdim oturuṙdum **onlar**a. (8-9)

Bänim babam da **onların** içindä ġaruşuẖ imiş. (8-28)

Ḫom Türkiya ayırmiyer **onlar**i. (10-21)

2.3.1.3. Belirsizlik Zamirleri

Belgisiz zamirler olarak da adlandırılan belirsizlik zamirleri, kişileri ve nesneleri belirsiz şekilde temsil eden zamirlerdir. Sayıca az olan bu zamirler ancak belirsizlik sıfatlarına, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eklerinin eklenmesiyle çoğalmaktadır. Belirsizlik zamirlerinin işaret ettiği nesnelerin miktarında, sayısında, mesafesinde vb. belirsizlik söz konusudur. Türkiye Türkçesinde asıl belirsizlik zamiri olarak *kimse* kullanılmaktadır. İyelik eki, belirsizlik zamirlerinin oluşumunda önemli katkıya sahip olan ögelerden biridir. Belirsizlik ifade eden zamirlerin büyük bir bölümü iyelik eki alan kelimelerden oluşmaktadır: *biri, kimi, bazısı, kimisi, hepsi, her biri, birkaçı, birçoğu, hepimiz, hiçbirimiz* vb. Sıfat ve zamir yapan *+ki* de, eklendiği kelimelere belirsizlik anlamı katmaktadır. Belirsizlik zamirlerinin bir kısmı da bu şekilde oluşturulmuştur: *benimki, onunki, alttaki, yandaki, yerdeki, üstteki* vb. Bu kelimelerin bazıları sahiplik, bazıları işaret ve bazıları yer bildirse de, gösterdikleri adların yerini tutma konusunda netlik olmadığı için belirsizlik zamirleri olarak kabul edilmişlerdir. *Herkes, filanca, falan, şey, insan* gibi kelimeler ve bunların çekim eki almış biçimleri de adların yerini alarak belirsizlik zamiri görevinde kullanılmaktadır (Demirci, 2015: 103).

Bu zamirler, kişi ve nesnelerin yerlerini belirsiz bir biçimde tutan zamirlerdir. Çalışılan metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Onun **öbür** uci dä po^{y}ez yoli idi. (1-41)

Hälä toy etmiyellär mi **öbür**ünä? (6-6)

Bir oni dä ävärsä zati **öbür**i kiçkinädür. (6-12)

Hälä **öbür** ġardaşan şärbät märbät içtiz hämi? (6-62)

Sän ona aha adam bögün **fälän** yaptım, bögün **filan** yaptım. (11-78)

Kimisi dä işliyer ediyer. (9-31)

2.3.1.4. Soru Zamirleri

İsimlerin yerine soru sorularak getirilen zamirlere soru zamirleri denir. Türkiye Türkçesinde: *ne, kim, kimi, hangi, hangisi, kaçı* vb. soru zamirleri bulunmaktadır. Ahıska ağzındaki zamirler ile de birebir benzerlik göstermektedir.

Temelde tüm soru kelimeleri bilinmeyeni ortaya çıkaran bir yapıya sahip olduğu için tüm soru kelimeleri zamir özelliği taşımaktadır. Soru kelimeleri her şeyin sorusu olabileceği gibi zamirler de neredeyse her kavram ve nesnenin yerine geçebilmektedir. Bu sebeple yalnız soru zamirleri değil, tüm soru kelimeleri zamirsel özelliğe sahiptir. Örneğin: *kaçıncı* sorusu bir adı nitelediğinde sıfat görevinde kullanılmaktadır. *Kaçıncı* sorusunun yanıtı bir sayı adıyla türetilmiş olan sıra adıdır: *Programın kaçıncı bölümüne yetiştin? > Programın üçüncü bölümüne yetiştim.* Dolayısıyla bu kelime sıfat görevinde de zamirsel özellik taşımaktadır (Demirci, 2015: 110).

Metinde bu konuya örnek olarak tespit edilen cümleler şunlardır:

Násil ey söylämiş miyuḫ? (6-17)

Hafizin torununun **ġaç** tänä çocuği oldi ? (6-62)

Diyer ki, Tuntul aha da bacindän, ana-babandan ẖäbär gälsä **ne**dürsün? (7-21)

Şindi sän söylä hälä nerälisin, **nerdä** toğuldun? (9-12)

Nerädä veräcaẖ o haẖẖi?! (11-4)

2.3.1.5. Dönüşlülük Zamirleri

Türkiye Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak *kendi* kullanılmaktadır. Kişi zamirlerinden farklı olarak dönüşlülük zamiri, çekimde iyelik eklerini alır: *kendi+miz, kendi+leri*. Bu iyelik ekleri, sahiplik göstermez; zamirin anlamını pekiştirerek zamirle kastedilen kişiyi gösterir. Dönüşlülük zamiri yüksek makam sahibi veya saygı duyulan kişileri karşılarken nezaket için kullanılabilir: "*Kendileri gelmediler*." (Demir ve Yılmaz, 2012: 225). Türkiye Türkçesindeki dönüşlülük zamiri, daha çok iyelik eki almış biçimde kullanılmaktadır. Dönüşlülük zamirinin iyelik eki almış biçimleri şu şekildedir:

1. Tekil: *kendim* **1. Çoğul**: *kendimiz*

2. Tekil: *kendin* **2. Çoğul**: *kendiniz*

3. Tekil: *kendi(si)* **3. Çoğul**: *kendileri*

Türkiye Türkçesinde dönüşlülük zamirinin üçüncü tekil kişi çekiminde genellikle *kendi* sözcüğü kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi dışındaki Türk lehçelerinde ise dönüşlülük zamiri olarak genellikle *öz* sözcüğü kullanılmaktadır. Ahıska ağzında dönüşlülük zamiri olarak "öz" sözcüğü değil "gendi" sözcüğü kullanılmaktadır.

Metinde bu dönüşlülük zamiri çekimine şu örnekler bulunmuştur:

Gendim (6-64) Gendimiz (2-4)

Gendin (6-34) Gendiz (Örnek bulunamadı)

Gendi (2-2) Gändiläri (2-10)

2.3.2. Sıfatlar

Bir adın önüne gelerek onun karşıladığı varlığı niteleyen veya belirten kelimelere *sıfat* adı verilmektedir. Türkiye Türkçesinde *sıfat* için *önad* terimi de kullanılmaktadır. Tek başlarına cümle ögesi olamayan sıfatlar, bu açıdan bağımlı özellik göstermektedir. Örneğin: bir renk adı olan *mavi*, tek başına bir ad sayılırken; *çanta* sözcüğünün önüne geldiğinde sıfat görevinde kullanılmış olur. Adlar tek başına bir nesneyi veya varlığı karşılarken; sıfatlar nesneleri, varlıkları niteler veya belirtir.

Dilbilgisel olarak bakıldığında sıfatlar; bir nesnenin, varlığın veya durumun özelliklerini gösteren kelimelerdir. Bu özellikler *renk, şekil, miktar, sıra, konum* vb. olabilir. Örneğin, elimize aldığımız bir elmanın tüm özelliklerini saymak aslında onun sıfatlarını saymaktır. Bir ad ile o adı birçok yönden niteleyen sıfatın oluşturduğu kelime grubuna *sıfat tamlaması* denir. Elma sözcüğü ile kurulan *yeşil elma, çürük elma, küçük elma, yarım elma, öteki elma, ağaçtaki elma* gibi tamlamaların tamamı sıfat tamlamasıdır (Demirci, 2015: 79). Sıfat tamlamasında niteleyen veya belirten öge sıfat; nitelenen veya belirtilen öge ise addır. Bu tür kelime öbeklerinde sıfat her zaman addan önce gelmektedir. Sıfat ile adın arasına çekim eki veya çokluk eki giremez. Bu ekleri alan ögeler sıfat değil, addır. Birden çok sıfat, bir adı niteleyebileceği gibi bir sıfat da, birden çok adı niteleyebilir.

Sıfatlar; bağlı bulundukları adın bir özelliğini gösteren *niteleme sıfatları* ve adları sayı, soru, gösterme gibi yönlerden belirginleştiren *belirtme sıfatları* olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Örneğin: "*güzel ev*" tamlamasında evin "güzel olma" özelliğine işaret edilirken; "*üç ev*" tamlamasında, evin varlığında bir özellik değil; evin "birden fazla oluşu" anlatılır. Niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları arasında önemli farklar vardır. Niteleme sıfatları eşitlik, üstünlük ve en üstünlük şeklinde derecelendirilebilir: *güzelce ev, -den güzel ev, en güzel ev*. Fakat belirtme sıfatlarında derecelendirme yapılamaz (Demir ve Yılmaz, 2012: 224).

Belirtme sıfatları; *işaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları* ve *belirsizlik sıfatları* olmak üzere dört bölüme ayrılır. Türkiye Türkçesinde işaret sıfatları *o, bu* ve *şu*'dur. Tamladıkları ada işaret eden işaret sıfatları, adın görece uzaklığını gösterir. *Bu,*

yakında olana; *o*, uzakta olana veya orada olmayana işaret ederken; *şu, bu*'ya göre daha uzak, *o*'ya göre daha yakın ve güncel olanı gösterir. Anadolu ağızlarının bazılarında *bu, şu, şo* ve *o* olmak üzere dört işaret sıfatı vardır. Buradaki *şo,* daha uzakta fakat konuşma sırasında görülen bir varlığa işaret etmektedir. *Şo* ile *o* arasındaki fark, *şo*'nun konuşma esnasında gösterilen uzak bir şeye işaret etmesidir fakat *o*'da böyle bir zorunluluk yoktur.

Sayı sıfatları, tamladıkları adın sayısını gösterir. *Asıl sayı sıfatları*, *sıralama sayı sıfatları*, *kesir sayı sıfatları* ve *paylaştırma sayı sıfatları* olmak üzere dört alt gruba ayrılır. Asıl sayı sıfatları, varlıkların sayılarını bildiren sıfatlardır. Türkçede *bir* rakamından sonraki sayı sıfatları çoğulluk ifade ettiği için bunlarla nitelenen adlar çokluk eki almazlar. Fakat bu kurala uymayan kalıplaşmış kullanımlar da vardır: *kırk haramiler*, *yedi cüceler* vb. Sayıların *+IncI* yapım eki almasıyla oluşturulan sıralama sayı sıfatları, varlıkların sıralamalarını bildirir: *ikinci kat*, *altıncı his*, *yedinci sanat* vb. Doğrudan rakam olmasalar da *sonuncu ev, ortanca çocuk, ilk insan* vb. tamlamalarındaki sıfatlar da sıralama bildiren sıfatlardır. Kesir sayı sıfatları, bir bütünün parçalarını gösteren sıfatlardır: *yarı yol*, *yüzde on başarı*, *çeyrek altın* vb. Paylaştırma sayı sıfatları, adın gösterdiği varlıkların bölümler hâlinde dağılımını belirtir: *birer söz*, *beşer lira*, *onar kitap* vb. *Üleştirme sayı sıfatı* olarak da bilinen bu türdeki sıfatların en önemli özelliği, dağılım ve paylaşım bildirmeleridir (Demirci, 2015: 87-88).

Soru sıfatları, tamlayanı oldukları ögeleri soru açısından belirten sıfatlardır. Türkiye Türkçesinde *ne*, *nasıl*, *neredeki*, *kaç*, *hangi* gibi kelimeler soru sıfatıdır: *ne zaman*, *nasıl bir yöntem*, *neredeki çiçekçi*, *kaç yıl*, *hangi gün* vb. Belirsizlik sıfatları, tamlanan durumundaki ad ögesini genellikle sayı, miktar gibi yönlerden belirten sıfatlardır. Türkiye Türkçesinde *bir*, *her*, *bazı*, *kimi*, *bütün*, *çoğu* gibi kelimeler belirsizlik sıfatıdır: *bir gün*, *her zaman*, *bazı insanlar*, *kimi yazarlar*, *bütün çocuklar*, *çoğu kişi* vb.

Tek başına kullanılmaları hâlinde isim olmalarına karşın; isimlerin önüne eklenerek isimlerin nicelik ve niteliklerini tanımlayan, isimleri soru şeklinde belirten ya da isimler ile ilgili belirsiz bilgiler sunan, isimlerin yerlerini işaret eden kelimeler sıfat olarak adlandırılır.

Derlenen metinde sıfat kullanımına örnekler şunlardır:

Bir ay yol gezduḫ. (20-1)

Ukraynada bu **aḫırki** vaḫıtlarda bir yerindä cami yaptilär. (5-5)

Abu telefon çıḫti, şennigin ḫarakteri dä bozuldi. (1-25)

Abu gälinim çōḫ çapuḫdur. (1-31)

Bäzi ġaza ḫeyirli olur diyerlär. (1-46)

Ukraynada kimi gördüysäm **bütün** şennik buradadur**.** (6-71)

Bir gün iräli gälin tatlí yapiyer. (11-38)

Här zaman sicaḫ ätmägin ġoltuğun altında olur. (18-15)

Çoği adamlar da bir yerlärä işlämäyä gettilär. (9-51)

2.3.3. Zarflar

Belirteç olarak da bilinen zarflar, bir eylemi herhangi bir çekim eki almadan zaman, yer, durum, çokluk gibi çeşitli açılardan niteleyen ad soylu kelimelerdir: "*Dün geldi*.", "*Günlerce uyumadı.*", "*Telaşlı görünüyor*." vb. Türkçenin gramer kitaplarında bir sıfatı veya başka bir zarfı niteleyen kelimeler de zarf olarak kabul edilmiştir: *çok güzel, en iyi, pek çok* vb. Zarflar, söz dizimi açısından hem eylemleri, hem sıfatları, hem de zarfları belirtebilmeleri yönüyle sıfatlardan ayrılır. Biçim bilgisi açısından zarflar, adlardan ve sıfatlardan daha sınırlıdır. Niteleme sıfatları, tamlanan ögelerini düşürdükleri zaman tamlananın aldığı çekim eklerini alabilir fakat zarflarda aynı durum görülmez: "*Kırmızı elbiseli kızı gördüm.*" > "*Kırmızılıyı gördüm.*"; "*Çok yoruldum*." > "*Çok* ?". Ayrıca niteleme sıfatları, öznenin bir niteliğini bildiren ad cümlelerinde yüklemin bir parçası olarak kullanılabilirken; bir sözcüğün zarf olabilmesi için mutlaka bir eyleme, sıfata veya zarfa bağlı olması gerekmektedir.

Örneğin: *Araba hızlıdır > hızlı araba* biçimine dönüştürüldüğünde öznenin cümle olarak dile getirilen niteliği sıfat tamlamasında da korunur. Fakat *hızlı koştu* cümlesini benzer biçimde dönüştürmek mümkün değildir (Demir ve Yılmaz, 2012: 224).

Zarflar; *durum zarfları*, *zaman zarfları*, *yer-yön zarfları*, *soru zarfları* ve *miktar zarfları* olmak üzere beş grupta incelenmektedir. Durum zarfları, eylemleri veya eylemsileri neden, nitelik, kesinlik, ihtimal, tekrar, yaklaşıklık gibi yönlerden belirten kelimelerdir. Eyleme "*nasıl*" sorusu yöneltildiğinde bulunur. Örneğin: "Okula *yürüyerek* gittim." cümlesinde nasıllık; "Seni *belki* ararım." cümlesinde ihtimal; "*Uykusuzluktan* gözlerim ağrıdı." cümlesinde ise sebep anlamı vardır. Zaman zarfları, eylemin ne zaman yapıldığını ve ne kadar süreyle gerçekleştiğini bildiren kelimelerdir. Eyleme yöneltilen "*ne zaman*" sorusunun cevabı, zaman zarfıdır. Zaman zarfları köken olarak aslında addır. *Bugün*, *yarın*, *akşam*, *şimdi*, *cuma günü* gibi ad soylu kelimeler, cümlede zaman zarfı olarak kullanılmaktadır. Yer-yön zarfları, cümlenin unsurlarından dolaylı tümlece benzerlikleriyle bilinmektedir. Türkiye Türkçesinde *dışarı*, *içeri*, *yukarı*, *beri* gibi kelimeler en yaygın yer-yön zarflarındandır. Soru zarfları, eylemlerin ve eylemsilerin oluş biçimlerini, yer-yönlerini, gösterdikleri şeylerin miktarını vb. soran kelimelerdir. Türkiye Türkçesinde *ne zaman*, *nasıl*, *ne kadar*, *kimle*, *ne biçim* gibi kelimeler soru zarflarıdır. Miktar zarfları eylem, eylemsi, sıfat ve zarfların miktarını veya derecelerini bildirir: *biraz*, *gayet*, *oldukça*, *bayağı*, *çok*, *sıklıkla*, *pek*, *az* vb. (Demirci, 2015: 118-124).

Ahıska ağzında zarflar standart dildekiler ile neredeyse aynı özelliklere sahiptir. Ahıska ağzının karakteristik özelliklerini yansıtan örnekler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

2.3.3.1. Yer-Yön Zarfları

Fiilin yönünü belirsiz bir yer ya da yön ibaresiyle belirtmekte olan zarflar yer-yön zarflarıdır. Bunlar genel olarak yön ekleri ile oluşturulan ve yer-yön belirtme anlamında kullanılarak zamanla kalıp hâline gelen kelimelerdir.

"İlári, geri, aşaği, yoḫari, içeri/ içári/ içari, dışari/dişari" kelimeleri Ahıska ağzında yer yön belirten zarflardır.

Metinden örnekler:

Haşa sufradan bitlär töküliyerdi başlarımızdan **aşaği**. (6-59)

Taẖıl da töküliyerdi **aşaği**. (13-37)

Geri gätüriyer dä yaşiyerduẖ ey. (19-19)

Madam baştan gälmişiz äskilärdän, o ki çağıriyer **geri** gedaẖ. (8-31)

İki saatın içinä tökti şennigi häp **dişäri.** (13-6)

Sän granit'ayi biräz **yoẖari** çäk. (13- 17)

2.3.3.2. Zaman Zarfları

Fiilin ifade ettiği oluş ya da işin zamanını yansıtan zarflar zaman zarfları olarak adlandırılır. Zaman zarflarının çoğunluğu standart dildekiyle aynı olsa da bazılarında farklı kullanım özellikleri görülmektedir. "Önce" kelimesine karşılık olarak "iráli, evel (< evvel)", az önce kelimesine karşılık olarak "bayaẖ/bayağ" kullanılmaktadır. Aynı şekilde "o zaman" ifadesine karşılık olarak "o vahıt" kullanılmaktadır. Örnekler:

Färğana vuruşundan **sonra** bänim eşim getti, Ukraynayi tolandi gäldi. (1-36)

İş çōẖ, mal alduẖ **sonra**dan. (1-37)

Bän dä bunda **gecá gündüz** aẖlım onda. (16-4)

Diyardi ki emi **yarın** säninän cumaya gäläcam diyardi. (6-34)

2.3.3.3. Miktar Zarfları

Fiillerin, diğer zarfların ve sıfatların azlık çokluk açısından anlamlarını izah eden, derece ve miktarlarını gösteren zarflar miktar zarfı olarak adlandırılır. Ahıska ağzında genel olarak standart dildeki zarflar kullanılmakta olup bunların en önemlileri "en/an,

daha, pek, çoẖ, az, biraz, nece (pek çok)" şeklindedir. Metinden miktar zarflarına örnekler şunlardır:

O **biräz** bekläsin. (3-5)

Biräz söylädim **daha** da söyliyamadım. (6-17)

Onda **biräz** yaşaduẖ. (17-8)

^{h}aşındi o modalar äskidä ġaldi **daha**. (1-24)

Daha ġalmamiş älaci yoẖ. (1-45)

2.3.3.4. Hâl Zarfları

Fiilin ifade ettiği işi nitelendiren zarflar hâl zarfları olarak adlandırılırlar. Bunların yanı sıra birçok ismin de vasıta ve eşitlik hâl ekleriyle son çekim edatları alıp hâl(durum) zarfı olarak kullanılması mümkündür. Metinde bu konuyla ilgili tespit edilen örnekler şunlardır:

Babamın üstibaşini geyip oẖiyerdi. (6-61)

Çoği öldi häp, **ätmäk dep dep** öldi çoği. (10-4)

Boğulub öldi. (11-34)

Bayram namazlarını **gizlin gizlin** ġılliyerdilär. (21-8)

2.3.3.5. Soru Zarfları

Eylemlerin ve eylemsilerin oluş biçimlerini, yer-yönlerini, gösterdikleri şeylerin miktarını vb. soran kelimelerdir. Türkiye Türkçesinde "ne zaman, nasıl, ne kadar, kimle, ne biçim" gibi kelimeler soru zarflarıdır. Derlenen metinde bu konuyla ilgili tespit edilen örnekler şunlardır:

Násil ey söylämiş miyuẖ? (6-17)

Nerädä verӓcaẖ o haẖẖi? (11-4)

Säfär ağa **nä** gördün yüz yaşa ki çıẖtın. (13-33)

Ḳafḳazda **nä** ediyerduẖ (13- 12)

Bir grup kim bilür **nä ġätin** adami endūriyerdilär onda. (22-7)

2.3.4. İsimler

Standart dilde kök ve gövdeler anlam bakımından iki şekildedir. Biri canlı ve cansızları belirtirken, bir diğeri ise bu canlı ve cansızların hareketlerini belirtmektedir. Varlıkları belirten kelime köklerine isim, bu varlıkların hareketlerini belirten kelime köklerine ise fiil denilmektedir.

Metinde geçen isim örnekleri şunlardır:

Üstlärinä dä böyük **adyal**i, **yorğan**i örtüp isiniyerdilär. (17-5)

Bir piyala **çay**imi içmäsän säni ġoyermiyacam. (6-81)

O **ġaravul** gedip diyer ki, biz **ġuyi**yi bağladuẖ, o **fantan** edip içürdi **su**yi diyer. (13-54)

Bizimkilär bir çuval **pirinç**, bir karopka **kanfet**, **yağ**dur, **iş**dur, bir tänä **tavar** boldi. (11-74)

O vaẖıt da **gälin**lärin här yerindä **altun**, **äl**indä **boyn**unda, **baş**ındaki **katẖa** altun. (11-56)

2.3.5. Fiiller

Biçim bilgisinin addan sonra en önemli unsuru olan fiiller; bir oluşu, kılışı veya durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen kelimelerdir. Fiiller,

karşıladıkları hareketler ile zaman ve yer kapsamında, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış ve durumları bildirir. Fiiller, ad soylu kelimelerden; söz dizimsel konumları, alabildikleri ekler, cümledeki görevleri ve anlamları gibi açılardan ayrılmaktadır. Biçim bilgisel açıdan ad soylu kelimelerden öncelikle türetmede alabildikleri eklerle ayrılan fiiller, cümle içinde kullanılabilmek için bir çekim ekine veya bir fiilimsiye ihtiyaç duyar. Fiillerin aldıkları çekim ekleri, adlara gelen çekim eklerinden farklıdır (Demir ve Yılmaz, 2012: 226).

Fiiller, aldıkları çekim eklerine göre cümle içinde bitmiş veya bağımlı cümlelerin yüklemi olarak görev yapar: "*Bebek ağlıyor.*", "*ağlayan bebek*", "*bebeğin ağlaması*". Cümlede asıl anlamlarıyla kullanılabilirken bir fiilden veya bir addan sonra gelerek birleşik fiil oluşturan yardımcı fiiller de vardır. Yardımcı fiillerle yeni kelimelerin ortaya çıkması Türkçenin söz yapım yollarından biridir: *bakabil-, hasta et-, mutlu ol-, düşüver-*. Fiiller; fiilin anlamında önemli bir değişiklik yaratmayan fakat onların kelime türünü değiştiren ekler de alabilir. Bu ekleri alan fiiller; *isim-fiil, sıfat-fiil* ve *zarf-fiil* olarak adlandırılır. Kelime türünü değiştiren bu eklerin konumu fiil kök veya gövdesinden sonradır: *koş-an, al-mak, sev-ip, görül-esi, ye-me, aldır-mak* vb.

Yapılarına göre fiiller; *basit fiiller, türemiş fiiller* ve *birleşik fiiller* olmak üzere üç ana bölüme ayrılmaktadır. Basit fiiller, yapısal olarak daha fazla bölünemeyen, en küçük anlam taşıyıcısı konumundaki fiillerdir: *ye-, iç-, koş-, al-, ver-, çık-* vb. Türemiş fiiller, ad veya fiil köklerine yapım eki getirilerek türetilen fiillerdir. Bu sebeple gövde durumundadır. Addan türeyen fiiller: *kan+a-, göz+le-, ön+le-, akıl+lan-, selam+laş-* vb. Fiilden türeyen fiiller: *uç-uş-, kap-ış-, yık-ıl-, iç-ir-, gör-üş-, bil-dir-* vb. Addan veya fiilden türemiş olması fark etmeksizin, fiil gövdelerinde birden fazla yapım eki olabilir: *kap-ış-ıl-, iç-ir-il-, kan+a-t-, su+la-n-dır-* vb.

Birleşik fiiller, kavram olarak birden fazla dil unsurunun bir anlam üzerinde birleşmesi ile oluşan fiil türüdür. Türkçede birleşik fiiller sayıca daha fazladır ve birleşik fiil yapmanın birden fazla yolu vardır. Birleşik fiiller; *ad+fiil şeklindeki birleşik fiiller* ve *fiil+fiil şeklindeki birleşik fiiller* olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Ad ve fiilin birleşiminden oluşan fiiller, Türkçede çok yaygındır. Bunlar en çok *et-, ol-, al-, kıl-, bulun-, buyur-, edin-* ve *eyle-* gibi yardımcı fiillerle yapılmaktadır: *tercih etmek, nasip*

olmak, zevk almak, zorunlu kılmak, boş bulunmak, af buyurmak, dert edinmek, rahmet eylemek vb. (Demirci, 2015: 157-162).

İki fiilin birleşiminden oluşan fiiller genellikle *kurallı birleşik fiiller* olarak adlandırılmaktadır. Bir *asıl fiil*'e *zarf-fiil ek*inin getirilmesi ve ardından *yardımcı fiil*'in eklenmesi şeklinde oluşturulur. Bu yardımcı fiil; zaman eklerini, tasarlama eklerini ve kişi eklerini alır. Fakat her fiil, yardımcı fiil olarak kullanılamaz. Türkiye Türkçesinde yardımcı fiillerin sayısı sınırlıdır. Diğer çağdaş Türk dillerinde yardımcı fiillerin sayısı daha fazladır. Yardımcı fiil konumundaki fiil, anlam taşıyan asıl fiilin betimleyicisi durumunda olduğu için bunlara *tasvir fiilleri* de denmektedir. Kurallı birleşik fiiller; *yeterlilik*, *tezlik*, *yaklaşma* ve *süreklilik* olmak üzere dört alt bölüme ayrılmaktadır. Yeterlilik fiili, ana fiile *bil-* eklenerek yapılır. Ortaya çıkan birleşim; yeterlilik, rica, ihtimal, kabiliyet gibi anlamlar içerir. Tezlik fiili, ana fiile *ver-* fiili eklenerek yapılır. Daha çok, aniden oluş veya birinin ricası üzerine yapılan iş anlamını içerir. Yaklaşma fiili, ana fiile *yaz-* fiili eklenerek yapılır. Belirtilen olumsuz olayın olmaya çok yaklaştığını fakat gerçekleşmediğini gösterir. Süreklilik fiili, ana fiile *kal-*, *dur-*, *gel-* ve *koy-* gibi fiillerin eklenmesiyle yapılır ve söz konusu eylemin devam ettiğini gösterir (Demirci, 2015: 163-166). Türkiye Türkçesindeki kurallı birleşik fiillerin oluşturulma süreci Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 1. Birleşik Fiil Oluşturulma Süreci

	Yardımcı Fiil	**İçerdiği Anlam**	**Örnek**
Yeterlilik	*bil-*	yeterlilik, rica, ihtimal, kabiliyet	*yapabil-*
Tezlik	*ver-*	aniden oluş; rica üzerine yapılan iş	*yapıver-*
Yaklaşma	*yaz-*	olumsuz durumlara yaklaşma	*düşeyaz-*
Süreklilik	*kal-* *dur-* *gel-* *koy-*	işin veya oluşun devam etmesi	*bakakal-* *gidedur-* *çıkagel-* *oturakoy-*

Metinde tespit edilen fiil kullanımı örnekleri şunlardır:

Bír ġaç kövdä **olmiş olabilür**. (5-1)

Sōralardan **gäläbildilär.** (6-50)

Tämänini aliyer, **oturup ġaẖıp**. (1-26)

Birini **nişanladuẖ**. (12-6)

Heç yoğa da diyer ki yetimdür **ävlänämiyer**. (11-57,75)

Soğunumizi **ẖeyretsin** Allah. (11-37)

Beläynän **sahaplanmişlär.** (9-37)

Eläynän **ävli ġaliyerlär.** (8-23)

Sōra dağumentim **düzländi**. (6-4)

Türkiya bayrağının altında **birläştuẖ**. (4-5)

Sufralar düzüp gälän gedäni **ġarşıliyeruẖ.** (2-14)

Míslimanlari häp **çıẖarttilär, ġataẖladilär.** (16-6)

Bän ki Sämärġänttä Cuma şähärindä **yaşiyerdim**, **ağniyerdim.** (20-8)

Bän ikinci klasda **oẖiyerdim**, bäni dädäm **oẖudiyerdi**. (24-22)

2.3.6. Edatlar

Edatlar; tamlamalar ve öbeklerden sonra gelerek onların başka kelimelerle söz dizimsel ve anlamsal ilişkilerini gösteren, anlamlarını güçlendiren ve sınırlayabilen kelimelerdir. Türkoloji alanında edatlar için *takılar*, *sontakılar* ve *son çekim edatları* gibi terimler de kullanılmaktadır. Cümlede tek başlarına öge olamayan edatlar, yapısal olarak çekim eklerini de alamazlar. Edatlar, türetmeye de elverişli değildir. Ad soylu kelimelerin, yalın veya durum eki almış biçimleriyle birleşebilirler (Demir ve Yılmaz, 2012: 227):

Yalın Durum: *araba ile, el kadar, çocuk gibi* vb.

İlgi Durumu: *senin için, bunun gibi, benim kadar* vb.

Yönelme Durumu: *eve doğru, bize karşı, buna rağmen* vb.

Ayrılma Durumu: *benden yana, uyumadan önce, senden başka* vb.

Türkiye Türkçesindeki edatlar daha çok Arapça ve Türkçe kökenlidir. Bazı edatlar, bulunduğu konuma göre farklı kelime türünde olabilir. Örneğin: "*Başka insan*" öbeğinde *başka* sözcüğü sıfat; "*Başkası gelsin.*" cümlesinde zamir, "*Şimdi başka konuşuyorsun*" cümlesinde ise zarf görevindedir. Edatlar ekfiil alarak yüklem olabilirler: "Şimdi sen de herkes *gibi*sin." Bazı edatlar fiil kökenlidir. Bazı fiil köklerine zarf-fiil eki gelerek birkaç edat türetilmiştir. Örneğin: *gör-* fiilinden *göre, değ-* fiilinden *dek* ve *değin, dol-* fiilinden *dolayı* edatları meydana getirilmiştir. Edatlar, farklı kelimelerle birleşip sıfat veya zarf olabilirler. Örneğin: "*Askerlerimiz aslan gibi savaştılar*." cümlesinde *gibi* edatı zarf görevinde kullanılmıştır (Demirci, 2015: 128-129).

2.3.3.6.1. Ünlem Edatları

Ünlem edatları; takdir, dilek, dua, şaşkınlık, pişmanlık gibi duyguları ifade eden edatlardır. Her türlü duygu ve heyecanı dile getirmek için kullanılırlar. Kaynak ve yapı açısından doğadaki sesleri taklit yoluyla veya duyguların yorumlanarak ses şeklinde dile getirilmesi sonucunda meydana gelmişlerdir.

Ünlem edatları, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve cevap edatları olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır:

- **Seslenme Edatları**: Hitap edatlarıdır. Ünlemler grubunda yer alırlar fakat duygu ve heyecan bildirmedikleri gibi tabiat taklidi seslerden de oluşmazlar. Seslenmede kullanılan bu edatlar; *ey, hey, yâ, be, bre, yâ hû, a, ay, ulan* ünlemleri gibi genellikle bir ad ile beraber kullanılırlar. Buradaki ad, seslenilen kişiye aittir: *ey halkım, bre kâfir* vb. Seslenme edatlarının tek başına kullanıldıkları örnekler de mevcuttur. Hitabı kuvvetlendirme işlevleri vardır.

Hitap için yalnızca adların kullanıldığı durumlar da vardır: *Kardeşim! Ayşe*! Vb.

- **Sorma Edatları**: Cümleye soru ifadesi kazandırma amacıyla kullanılırlar. Arapça kökenli *acaba* ve *acep* kelimeleri ile Türkçe kökenli *hani* sözcüğü birer sorma edatıdır. Zarf görevinde kullanılan *niçin*, soru edatı da sayılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan *nite, nişe, nasıl* kelimeleri de sorma edatlarındandır.
- **Gösterme Edatları**: Bir kişiyi ve bir nesneyi işaret ederken kullanılırlar. Cümleye anlam yükleyen gösterme edatları, başka bir sözcüğe bağlanmazlar. Günümüz Türkiye Türkçesinde en bilinen gösterme edatı *işte* sözcüğüdür. Argo niteliğindeki *nah/na*; halk dilinde bulunan *aha*, *daha*, *te*, *de ha* gibi ifadeler de gösterme edatlarındandır.
- **Cevap Edatları**: Bir soruya olumlu veya olumsuz cevap vermek için kullanılan kelimelerdir. Sıfatlar, adlar, ad grupları ve tekrar grupları da edat olarak kullanılabilir. *Yok, hayır, değil, evet, peki, tabii, elbette, hay hay, he, efendim* gibi ifadeler cevap edatlarındandır.

Ünlem edatları birlikte kullanıldıkları, cümle, kelime grubu ya da kelimelere ve taşıdıkları ses unsualarına göre oldukça farklı, kimi zaman son derece geniş bir anlatım gücü edinebilirler. Bu bağlamda bir kavramı ya da bir duyguyu temsil edebilen edatların yalnız başlarına kullanılmaları da mümkündür, öyle ki yalnızca bir ünlem edatından oluşan cümle dahi kurulabilir.

Derlediğimiz metinden edatlara şu örnekler tespit edilmiştir:

Aman Allah nedem bän, vätän yoğ ki gedem bän. (1-18)

Sonra iştä **aha** gälduẖ burdayuẖ. (1-38)

Ey oğul Allah bizim gördüğumuz günläri heç kismäyä gȭstärmäsin. (8-12)

Aha cämäätin bi tävisi Ř̌asiyada ġaldi. (6-42)

Bir adamın başına vurmişlär demiş ki **vay** arẖam. (24-14)

Vay diyer bän nä aẖılinän çocuğumi unutmişim. (14-6)

Bu ẖalġlari Türkiyaya veräydin **ä**! (10-4)

Ya da Řasiyaya veräydin **ä**! (10-4)

2.3.3.6.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları cümleleri, cümle içindeki kelimeleri veya kelime öbeklerini anlam açısından ya da biçimsel olarak birbirine bağlamaya yarayan sözlerdir. Bu açıdan cümle kuruluşlarında bağlama edatları önemli bir göreve sahiptir. Bağlama edatlarının oluşumu Karahanlı Türkçesi döneminden bu yana tespit edilmektedir. Orhon ve Uygur Türkçelerinden oluşan Eski Türkçe döneminde görülmeyen bağlama edatlarının Orta Türkçe döneminde meydana gelmesi, Türkologlar tarafından yabancı dillerin, özellikle Arapça ve Farsçanın etkisi olarak yorumlanmaktadır. Türkiye Türkçesinde ve Anadolu ağızlarında bulunan bu türdeki edatların daha çok Arapça ve Farsça kökenli olması da bu iddiayı desteklemektedir.

Bağlama edatları anlam ve görevleri bakımından; *cümle başı edatları*, *asıl bağlama edatları* ve *denkleştirme edatları* olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır. Kullanılışları açısından bağlama edatları; *herhangi iki cümleyi bağlayan edatlar*, *şart cümlelerini bağlayan edatlar* ve *cümle başı edatları* olmak üzere üç gruba ayrılır. Köken bakımından ise *yabancı kökenli olanlar*, *eskiden beri edat olarak kullanılanlar* ve *edat durumunda kullanılan kalıplaşmış söz grupları* olmak üzere yine üç bölüme ayrılmaktadır.

Ahıska ağzındaki bağlama edatları ile ilgili örnekler şunlardır:

Babasi diyer **ki** aradım dedim ki ġızım telefonan baẖ hälä. (24-10)

Ermaniynan arasi kötüdür hälä **dä**. (10-8)

Özbäkistanda **häm** özbekçä, **häm** řusçaydi. (10-18)

Häm oẖumūş idi, **häm** äbäluẖ edärdi. (11-77)

Häm dä hava ki pak idi. (12-38)

On beş yaşımdaydim **häm dä.** (13-12)

Häm ġáynatami, **häm** böyük ġaynımi, ikinci ġaynımi äsgärä götürmişlär. (15-6)

2.3.3.6.3. Çekim Edatları

Çekim edatları; adlardan sonra gelerek bağlı olduğu ad ile cümlenin diğer ögeleri arasında zaman, yer, yön, tarz, benzerlik ve farklılık gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelerdir. Kullanım şekilleri ve işlevleri açısından ad durum eklerine benzerler. Durum ekleri, adları cümlenin diğer ögeleriyle ilgi kurmayı ad türünde sağlarken; çekim edatları zarf türünde sağlamaktadır. Durum ekleri ve çekim edatları arasındaki farklılıklar şu şekilde özetlenebilir:

- Durum ekleri adlar ile mutlaka bitişik yazılırken çekim edatları ayrı yazılır fakat ekleşme yönelimi gösteren veya bitişik yazılan bazı istisnalar da mevcuttur.
- Edatlar, bağlı oldukları ad ile ses ve biçim açısından benzeşmezler.
- Edatlar, bir durum eki aldıkları zaman edat olma özelliklerini yitirirler.
- Edatlar, adlara durum eklerinden daha geniş bir anlam kazandırırlar.

Çekim edatları şekli açıdan kelime niteliğindedirler, ancak fonksiyon açısından isim çekim eki özelliği taşırlar. Önlerinde bulunan isimlerin yön, zaman ve durum ismi olmalarına yol açarak bu isimlere zarf niteliği kazandırırlar. Bu özellikleri itibariyle durum eklerine benzemektedirler. İsimler ile aralarında genellikle durum eki kullanılmasa da zamirler ile aralarında çoğunlukla bir durum eki bulunur.

Çalıştığımız metinde geçen çekim edatı örnekleri şunlardır:

Yavri bän sänin **içün** yanar ağlarım. (1-12,13)

Biri **ğeyri** millät almiş, biri bizim şenniktän. (6-77)

Deyip bilmäm nä **ġädän** altuni oliyer yalan söylämiyem. (7-16)

Bu vaẖta**çan** görmädim. (7-21)

Anam häp Türkiyadan **ötri** türkilär diyardi. (7-36)

Elä yapiyerduẖ ki, ävläri diyer tāğ **kimi**. (8-10)

Ḫarkopa **täräf** gälduẖ. (9-5)

Nä **içün** bizim millät işlägändür.   (9-6)

Māarif nazirluğunun ämrinä **görä** ayluğumi vermädilär. (10-11)

Häligi ot **kimi** böyiyeruẖ Allahın arẖasinän. (12-9)

Onların dili **başĝa**, dini **başĝa**. (13-32)

Bir ẖocaluẖtan beş bin cana **ġädär** tavar baẖiyerdilär. (13-46)

O **ġädär** aẖlım kesiyerdi. (19-18)

SONUÇ

Bu çalışmada, Erzincan'ın Üzümlü ilçesinde yaşayan Ahıska Türklerinin dil özellikleri incelenmiştir. Araştırmada, Üzümlü'de ikamet eden Ahıska Türkleri ile görüşmeler gerçekleştirilerek, bu görüşmelerin deşifresi yapılmış, elde edilen metin üzerinden ağız incelemesi yapılmıştır.

- Yapılan çalışma sonucunda Ahıska Türkleri ağzında asli uzun ünlülerin yer almadığı, karakteristik olarak asli uzun ünlülerin kısaldığı ve normal süreli ünlülere dönüştüğü görülmektedir. Bunun yanında Türkiye Türkçesi ünsüzlülerine ek olarak bu ağızda bazı karakteristik ünsüzler yer almaktadır. /*D*/, /*G*/, /*ĝ*/, /*h́* /, /*ẖ*/ sesleri bunlara örnektir. Aynı zamanda Türkiye Türkçesindeki /*ğ*/ sesi daha çok /*g*/'ye yaklaşan, kuvvetli bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır. /*ŋ*/ sesinin, karakteristik bir ünsüz olduğu ve /*ng*/ biçiminde telaffuz edildiği görülmektedir: *yengi, yengär, düngür, zängin* vb. /*ẖ*/ ile /*ĝ*/ seslerinin ağızda yuvarlaklaştırıcı bir etki yarattığı anlaşılmaktadır. /*y*/ sesinin kuvvetli daraltıcı ve inceltici etkisi varken, /*h*/ ve /*ẖ*/ seslerinde inceltici etki göze çarpmaktadır.
- Ünlülere bakıldığında kelime sonlarında açık hecelerde yer alan /*ı*/, /*u*/, /*ü*/ seslerinin düzleştiği görülmektedir. Dudak ünsüzleri ile /*ĝ*/ ve /*ẖ*/ ünsüzlerinin yanında yer alan ünlülerin ise yuvarlaklaşma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. /*h*/ ünsüzü yanında yer alan /*i*/ sesi bazı durumlarda genişlemektedir. Türkiye Türkçesinde /*ı*/ sesiyle ifade edilen pek çok noktada Ahıska ağzında /*i*/ kullanıldığı, /*a*/ sesiyle ifade edilenlerde ise /*e*/ kullanıldığı görülmektedir.
- Ünsüz değişmelerinde ötümlüleşme ve sızıcılaşma görülmektedir. Ötümlüleşmede genellikle *ḳ->ġ-, k->g-*, sızıcılaşmada *-ġ->-ĝ-, ḳ->>ĝ-, -ḳ->>-ĝ-, -ḳ->-ẖ-, -ḳ>-ẖ, -k->-h́-* örnekleri sıktır. Bu örneklere istisna olarak kimi kelimelerin /*g*/ önses ünsüzlerinin /*k*/ sesiyle kullanıldığı görülmektedir. Örneğin *gibi* yerine *kimi*.
- Ağızda ünsüz benzeşmeleri en sık rastlanan karakteristik özellikler arasındadır. Tam benzeşmenin *nl>nn* ile *rl>ll* türü sıklıkla görülmektedir. /*nd*/ ünsüz grubunu içeren kelimelerde /*d*/ sesinde düşmeye rastlanmaktadır. Benzer şekilde ses düşmesi kimi kelimelerde /*f*/, /*r*/ ve /*n*/ seslerinde de olabilmektedir.

- Türkiye Türkçesinde bazı kelime başlarında olmayan /*y*/ ile /*h*/ sesinin Ahıska ağzında mevcut olabildiği görülmüştür. Örneğin: *yüzgär-“rüzgar”*, *yuḫuli-“uykulu”*, *yesir-“esir”*, *haḫılli-“akıllı”*, *hämi-“emi”*, ^{h}*aşındi-“aha şimdi”*, *haşto-“işte o”*. Sayıların ifadesinde ünsüz ikizleşmelerine rastlanmaktadır. Özellikle /*d*/ ve /*g*/ seslerinde ikizleşme sıktır. Örneğin: *yeddi*, *häddi, ayaġġabi, doḫḫuz, haḫḫi*. Ahıska ağzında sıklıkla rastlanan bir diğer karakteristik özellik, göçüşmedir. Örneğin: *örgän-*, *kismä*, *yüskäk* gibi. Kaynaşma örnekleri de görülmektedir. Bazı kelimelerde ses düşmesine de rastlanmıştır. Örneğin: *bişe-“bir şey”*, *hama-“hemen”*, *sōra-“sonra”*, *orya-“oraya”*, *nerä-“nereye”*, *härşez-“herşeyiniz”*.
- Ahıska Türklerinin ağzında Rus diliyle Azerbaycan ve Özbek Türkçelerinin etkisinin yoğun biçimde görüldüğü, Eski Ahıskalılarda ise Türkiye Türkçesi etkisinin daha ağır bastığı anlaşılmaktadır.
- Ahıska Türkçesi Söz Varlığı bakımından incelendiğinde yoğun olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bunda Ahıska Türklerinin yaşadıkları coğrafyada hâkim dilin Rusça olmasının etkisi büyüktür. Rusça kökenli alınma kelimelerin yalın şekilleri yanında, Türkçe ekli şekilleriyle de kullanıldığı görülmektedir. Örneğin: *aftamatlar, armiyadaymiş, dağumentim, egzamini, fermaydı*.
- Genel olarak bakıldığında, Ahıska Türk ağzının Leylâ Karahan’ın yapmış olduğu Anadolu Ağızları Sınıflandırmasında Doğu Grubu Ağızları içinde Üçüncü Alt Grup içinde yer aldığı, bu alt grubun özelliklerini taşıdığı görülmektedir.

Bu araştırmada, Ahıska Türkleri ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen metinler üzerinden ağız çalışması yapılmıştır. Türkiye’de Ahıska Türklerine yönelik çeşitli alanlarda akademik çalışmalar[1] mevcut olmakla birlikte, bizim çalışmamız Erzincan’ın Üzümlü İlçesindeki Ahıska Türklerine yönelik bir ağız çalışması olması yönüyle diğerleriden ayrılmaktadır.

[1] Diğer çalışmalar için bkz: Serpil Ersöz, Türkiye’deki Ahıska Türkleri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2020; Emre Keleş, Türkiye’deki Ahıska Türklerin Sosyal ve Kültürel Yaşamları (Erzincan Üzümlü İlçesi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Bilecik, 2020; Kayhan İnan, Kazakıstan’da Yaşayan Ahıska Türklerinde Türkçe Ana Dili Bağlılığı, Doktora Tezi, Ankara, 2018.

KAYNAKÇA

Albayrak, N. (1983). *Folklorumuz ve Erzincan.* Erzincan: Ermat Yayıncılık.

Aliyeva, M. (2014). Ahıskalı Türklerde dilin önemi ve yazı dili sorunu. *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu*, (s. 435-443). Ankara: Astana.

Avşar, B. Z., ve Tunçalp, S. Z. (1995). *Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri.* Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Aydıngün, A., ve Asker, A. (2012). Gürcistan: De jure üniter, de facto parçalı. İ. Aydıngün, ve Ç. Balım içinde, *Bağımsızlıklarının yirminci yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna* (s. 117-207). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri.* Ankara: TDK Yayınları.

Bayraktar, R. (2013). *Eski Sovyetlerde Türk Kimliği.* Ankara: Berikan Yayınları.

Coşkun, M. V. (2008). *Türkçenin Ses Bilgisi.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Coşkun, U. (2009). Ahıska/Meskhetian Turks in Tucson: An examination of ethnic identity. *Master's Thesis*. Arizona: University of Arizona Graduate College.

Dündar, A. (1998). *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Demir, N., ve Yılmaz, E. (2012). *Türk Dili El Kitabı.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Demiray, E. (2011). Ahıska Türkleri Ağzı. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demiray, E. (2012). Anavatanlarından Sekiz Ülkeye Dağıtılmış Bir Halk: Ahıska Türkleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7*(3), 879-890.

Demirci, K. (2015). *Kelime Bilgisi El Kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eker, S. (2016). *Çağdaş Türk Dili.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Ersöz, S. (2013). Ahıska'da iki büyük ağız grubu: Terekeme ve Yerli Türk ağzı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 2*(4), 105-115.

Ersöz, S. (2020). Türkiye'deki Ahıska Türkleri Ağzı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Gül, A., ve Başıbüyük, A. (2011). *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Erzincan Kazası.* Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Gocaeva, G. (2014). Sürgün öncesi Ahıska'nın birincil okulları. *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu*, (s. 421-433). Ankara: Astana.

Gorbaçov, M. (1988). *Perestroika Ülkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce.* (K. Yargıcı, Çev.) İstanbul: Güneş Yayınları.

Hasanoğlu, İ. (2014). Ahıska Türklerinin Fergana Faciası. *Bizim Ahıska Dergisi*(34), 1-15.

Hasanoğlu, İ. (2016). Ahıska Türkeri: Bitmeyen Bir Göç Hikayesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 6*(1), 1-14.

Hosking, G. (2011). *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla.* (K. Acar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

İnbaşı, M. (2009). Erzincan Kazası (1642 Tarihli Avârız Defterine Göre). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(41), 189-214.

İnan, K. (2018). Kazakıstan'da yaşayan Ahıska Türklerinde Türkçe Ana Dili Bağlılığı. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Kırzıoğlu, F. (1992). *Yukarı Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kahraman, S. Ö., ve İbrahimov, A. (2013). Kafkaslar'dan Sürgün Bir Toplumun Bitmeyen Göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri. *Ege Coğrafya Dergisi, 22*(2), 70-86.

Kalkan, M. (1998). Ahıska Türkleri'nin Menşei ve Tarihi Gelişim Seyirleri. *Bilig Dergisi*(7), 159-172.

Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karahan, L. (1999). Türkiye Türkçesi ağızlarında ñ y değişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 99–105.

Kolukırık, S. (2011). Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD'deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma. *Bilig Dergisi* (59), 160-172.

Korkmaz, Z. (1987). Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış. *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi, 23-28 Eylül 1985, Tebliğler* (s. 89-109). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü.* Ankara: TDK Yayınları.

Miroğlu, İ. (1995). Erzincan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Cilt 11.* Erzincan: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 318-321.

Miroğlu, İ. (2014). *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)* (2. b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Németh, G. (1983). Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1981-1982, Ankara: TDK Yayını.

Özdemir, H. İ. (1989). *Dünden Bugüne Üzümlü.* Erzincan: Erzincan Ticaret Matbaacılık.

Piriyeva, S. (2014). Kazakistan'da Ahıska Türklerinde eğitim. *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu,* (s. 331-340). Ankara: Astana.

Sağır, M. (1995). *Anadolu Ağızlarında Ünlüler.* Ankara: TDAY-B.

Tönük, V. (1945). *Türkiye'de İdari Teşkilatı.* Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.

Taşdemir, T. (2005). *Türkiye'nin Kafkasya Politikası'nda Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskalılar.* İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayınları.

Veyseloğlu, A. P. (1999). *Ahıska Türkleri'nin Dramı.* Ankara: Ocak Yayınları.

Whitehouse, M. (1998). *Politics of persecution. The Moscow Times*. Eylül 2, 2019 tarihinde Retrieved from: http://old.themoscowtimes.com adresinden alındı

Yıldız, C. (2013). Esaret ve Sürgün Çocukları: Ahıska Türkleri. *Parlamento Dergisi*(8), 40-41.

Zeyrek, Y. (2001). *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri.* Ankara: Pozitif Yayınları.

Zeyrek, Y. (2006). *Ahıska Araştırmaları.* Ankara: Kozan Ofset Matbaacılık.

Zeyrek, Y. (2015). Belgeleri Ve Tanıklarıyla Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göçleri Ve 1944 Sürgünü-V. *Bizim Ahıska Dergisi*(39), 1-15.

METİNLER

-1-

Anlatan : Meryem Remzi

Yaş : 82

Derleme Yeri : Yunus Emre Mahallesi

Sürgünde Yaşadıkları

1. Adım Märyam. Babamın adı Rämzidür. Yeddi yaşında olurdum sürgün vaẖti. Aẖşam inän vayenni maşinä gäldi. İçinde saldatlar inän, aftamatlarnän gäldi. Bizläri toldurdilär maşinaya. Anamın ġucağında körpä çocuẖ var idi. Olsa üç ayluğ olur miydi olmaz miydi bilmem. Anam ağliyer ki, (rähmät canına) çocuğun beşigi ġaldı. Heç kismä ona baẖmiyer. Elä bizläri toldurdilär. Heç bişeydä alamadilär mäğär yemağa. Gätürdilär bizi vagonlara toldurdilär. Bir ay yol gezduẖ.
2. Gelduẖ, Özbekistana tökdilär. Eşidän ġulaẖlardan ıraẖ. Gälduğumuz aydakän babam rähmätä getti. Anam ġaldi beş çocuğinän. Heç bişey yoẖ yemağa. Çocuẖ ẖasta ġucağında. Ävdän tamla aẖiyer, ġämiştän örtili, ġaranluẖ. Yemağa heç bişey yoẖ. Anamın gösgündä çocuẖ ẖasta. Mäğär can veriyer. Anamın mämäsini dişlädi. Anam ele ağladi ki, o getti, o kardaşim getti rähmätä.
3. Baharın idi o çocuẖ rähmätä getti. Yaz oldi, ondan böyük ġardaşım var idi. Ona da bizdä çitälä diyerlär. Özbäklär dä ġızamuẖ diyerlär. Çitälä çıẖti. Elä oldi gözläri ki, äblä ġıpġırmızi. O ġardaşım da oninän getti. Ġalduẖ iki baci, bir ġardaş. Kimi ac kimi toẖ, ot da yeduẖ, pambuğun küncäräsini dä yeduẖ. Ac da ġalduẖ balam. Gälduẖ a bu, buraya yettuẖ. Allah'ın verduğuna şükürlär olsun.

Sürgün Sonrası Yaşam

4. Özbäkistan'da 45 yıl yaşaduẖ. On tänä çocuẖli oldum. Gälduẖ, Ukrayna'ya. Onda da yigirmi yeddi yil yaşaduẖ. Ukrayna'da heç kismä bişey demämiş. Mal da verdilär, azdan çöẖtan baẖtilär. Äv dä verdilär. Agarotumuz, tarlamız, bostanımız da böyük idi. Mal da saẖliyerduẖ. Eyiduẖ. Bişeyä mohtaç dägül iduẖ.

5. Allah razı olsun Erdoğan'dan. Bizä sahapluẖ etti. Dädälärimizin, babalarımızın toprağına dävät edip gätürdi yavrum, Allah razi olsun. Allah başımızdan äksük etmäsin. Allah Erdoğan'i düşmanlardan ġorusun. Allah Türkiyayi dä düşmanlardan korusun. Gälduẖ bizä sahapluẖ etti. Aha eyuẖ. Baẖiyer Allah'a şükürlär olsun. Heçbir şeya mohtaç dägüluẖ. Baẖiyer, veriyer bizä dä. Allah başımızdan äksük etmäsin.
6. Bän toğriyi desäm yavrum äskidän belä sofralar o vaẖıtta yoğ idi. Taẖıl unundan olan, İazut unundan olan çadi diyorduẖ, piläklär olurdi äblä anam bişūrürdi, yiyarduẖ. İndi var idi malımız, yoğurt mayalardi, süt ġaymaẖ var idi. Yoẖ dägül idi. Ama ävväl belä sufralar yoğ idi. İstersä kim nä diyarsa desin. Belä üstibaş geyim yoẖ idi. Veränä şükürlär olsun. Härşey var şimdi. Bolluẖ vardur şimdi. Allah'ın verduğuna şükür, genä dä versin. Allah vätänimizi düşmänlärdän ġorusun. Daha elä vuruş-muruş olmasın yavrum. Allah saẖlasın nä bilem. Äblä iştä, aha gälduẖ a buraya yettuẖ.
7. Yeddi yaşımda olsam, säksän bir yaşımdayım ha şimdi. Sizlärä Allah uzun ömürlär versin. Allah sağluẖ versin sizlärä. O Özbäkistan'da iştä bizim şennik çōẖ işläktür. Äblä ärinmäz, işläktür. İşlädilär, äv yaptilär, araba aldilär, zänginländilär. Gözläri ġaldurmadi, vuruş çıẖarttilär. Maşinä toli insanlari benzin sepip yaẖmadiler mi Fárĝanada. Çōẖ işlär oldi çōẖ. Bir tänä täzä gälini öldürmişlär. Ona bağışlanan mänilär var. Desäm yazar misin?

Mâni

8. Bän belä biläydim anacan buraya gälmäzdim

   Bu faşist özbäkläri düşmän bilmäzdim

   Älimdän degäydi anacan bälki ölmäzdim

   Yürägimdän vurdilär yaram var bänim

9. Özbäkistanda ġaldi anacan arẖadaşlarım
   Solmaya başladı ġäläm ġaşlarim
   Duysa ġan yaş ağlasın o ġardaşlarım
   Mähşäräçaẖ ġärip yerdä ġal Sänäm. (Adi dä Sänäm idi.)

10. Älimdä ġaldi anacan ġäläf tellärim
    Cahilidim anacan yeşilländi ällärim
    Uřusette söylänsin şirin dillärim
    Mähşäräçaẖ ġärip yerdä ġal Sänäm

11. Sänäm der anacan ġäbrimi oydilär
    Mäzärimi yol boyuna ġoydilär
    Mähşäräçaẖ ġärip yerdä ġal Sänäm.

12. Anan ölsün oğul yaran çōẖ midi
    Sän murad alamadın bu iş haẖ midi
    ġara gündä ġardaşların yoẖ midi
    Yavri bän sänin içün yanar ağlarım
    Yavri bän sänin içün diyar ağlarım.

13. H̱ırsızın ġalasi çekilmiş bädänän
    Anan ġurban olsun o Sänäm adan
    Siyah pärçämin bän alem ġadan
    Yavri bän sänin içün yanar ağlarım
    Yavri bän sänin içün diyar ağlarim.

14. Haftada ziyarät ġäbrimä gälin
    Mäzärimi tolanıp ġäbrimi sorun
    Düşmänlärä ġoymayın haẖẖımi alın
    Häsrät ġiyamätä ġaldi yanar ağlarım.

15. Anama deyin älimdän tutsun
    Ayrılıẖ günidür yüzümä baẖsın
    Häsrät ġiyamätä ġaldi yanar ağlarım.

16. Älimä aldım çorabi, çaği
    Äridi yürägimin yaği
    Özbäklär aldi ävläri, bağı
    Ävlärindän ayrılanlar ağlasın
    Bağlarından ayrılanlar ağlasın.

17. Biz bilmäduẖ bahari, yazi
    Yaridä ġoydilär gälini, ġızi
    Çōẖdur Ukraynanın ördägi, ġazi
    Anasından, babasından ayrılanlar ağlasın
    Bacısından, ġardaşından ayrılanlar ağlasın.

18. Ġäribdä ġuşum, ġalẖanım
    Ġanadımi çalẖarım
    Dägip, tolaşman bänä yana yana ağlarım
    Aman Allah nedem bän, vätän yoğ ki gedem bän
    Çekilmäz ġärip därdi häsrätluğa nedem bän.

Türkiyeye Yerleştikden Sonra

19. Bizä gälgintilär dä dedilär, vätänsizlär dä dedilär, bayraẖsızlar da dedilär. Aha şimdi biz dä vätänimizä gälduẖ. H̱eyirli vätänlär, ẖeyirli yurtlar olsun yavrum. Cümlä İslaminän barabař Allah vätänimizi düşmänlärdän ġorusun. Yaradan Allah Ärdoğani dä başımızdan äskük etmäsin. Allah sizlärä dä ömür versin, sağluẖ versin. Allah niyatlarıza yetürsün. Cümlä İslaminän barabař. Allah sonumuzi ẖeyretsin. Bäni kimi çōẖ torunli olun. Báẖtli olun.

Aile Bilgileri

20. Bin doẖẖuz yüz älli säkkizinci yil Özbäkistanda ġocaya köçtüm. Dekabırın on dördündä yeddi yil olacaẖ eşim rähmätä getti. Allah rähmät etsin. Bir oğlum o dünyaluẖ oldi. Alti oğul, üç ġızım var. Bir ġızım Ämerikadadur. Bir ġızım da Özbäkistanda. Bir tänä ġızım da üç-dört gün ögünä buradaydı getti Ukraynaya. Bir oğlum İstanbuldadur. Torunumun çocuẖlari yigirmi säkkiz tänädür.

21. Báẖtli olun häppiz, içindä dä bizimkilär. Abu yaẖında, bir hafta olur mi bilmäm bir torunum da İstanbuldan Ämärikaya getti. Ävärduẖ, köçürduẖ getti. Gözäl torunum var idi.
22. Ädätlärimizi dä burada davam ettüriyeruẖ. Bänä ġalsa häppisi eydür, gözäldür. Gändi ädätimizi heç degüştürmäduẖ. Aẖısĝada násilsä gänä dä elä oliyer.

Düğün Âdetleri

23. Gälinin yüzüni açanda gäliyer oğlanın saĝducisi älindä üç biçaẖ, üç kárä diyer ki, "H̱anım bibilär, ẖanım bacilär gälinin dilini mi kesaẖ yoẖsa lisanını mi?" Şennik, toydaki cämäät dä diyer ki, dilini kesin dilsiz olsun. Üç kárä buni diyer. Sōra gälinin yüzüni açiyerlär. Gälinin dilini kesin diyer ki, gälinin dili uzun olmasın, çōẖ söylämäsin. Gälínluĝ ediyerlär.
24. Oğlan ävinä gäliyer ki gälin ävdäki böyüklär onun säsini eşitmäzdi, söylämäzdi. Şimdi zaman başĝa oldi. Bizim vaẖtımızda söylämäzduẖ. Bän ġaç çocuẖli oldum ġáynatama söylämäzdim. Rähmät canına. ^{h}aşındi o modalar äskidä ġaldi daha. Daha elä edän kismä yoẖ. Ġaynıma da, ġoni-ġomşiya da, gettuğumuz kövdä kismäyä söylämäzduẖ.
25. Gälin görümlärinä, gendindän küçük dä olsa baci, ġayınlarına da tada diyer. Häp belä gäldi, belä gediyerdi. Bundan sonrakilärä dä Allah insaf versin dä bu ädätlärimizi davam ettürsünlär. Abu telefon çıẖti, şennigin ẖarakteri dä bozuldi.
26. Birinci gäliyerlär ki gälini iştämäyä şärbät içiyerlär. Gälini bäzädiyerlär, gätüriyerlär oğlan täräftän gälän cämäätä gō̂stäriyerlär. Tämänini aliyer, oturup ġaẖıp. Här bir bişenin yaẖuşuği var.
27. Bizim ädätlärimizä onda uřuslar bilä havas ediyerdi ki, sizin zakonuz çōẖ gözäldür diyerdi. Gälin gälürdi maşinädän endūrürdilär. Yoẖardan çäräz säpärdilär. Kanfet, tatlí, para… Çocuẖlar, bi tävi şennik alurdi. Bizi dä belä günlärä Allah yetürsün diyardi. O sırada gälinin ayağının altına tabaẖ ġoyardilär. Bir vurmaynän ġırsa diyerdilär ki, hä bu ey gälindür. Birinci giründä ävä ilk eşigä üç kárä älini pala baturup içärdän dişäri sürtärdi. Häppisinä, ġaynana, ġáynatasına tämänini alur, oturup ġaẖardi. Gälänä gedänä dä bir toy güni yoẖ başĝa vaẖt da ävä gälän ġoni ġomşiyä dä tämän alurdi. Hürmät edärdi.

Yas Merasimi

28. Bizim ädätlärimizdä ävdä kismä rähmätä getsä üç gün o ävdä ataş yanmiyacaymiş. Ġoni- ġomşi yemäk gätürür. Allah gälän gedänimizi eskük etmäsin. Gälip gediyerlär, ġonişiyerlär, oturiyerlär. Baş sağluği veriyerlär.

Gelin Etme Âdetleri

29. Ġoni-ġomşi ġıza cehiz ġatar. Kimisi ẖali ġatar, yaẖın cigärläri yüzük edär. İşẖılıp altun-amanat olur. Toy da bäribir bir yaẖuşuẖdur. O vaẖıtlar fata yoğ idi. Katẖa, läçäk var idi. Báyáz läçäk var, sariyerlär. Fata şimdi şimdi çıẖti. Belä baẖsan míslimana münasıp dägül ama ädät elä oldi.

Bayram Âdetleri

30. Ġurban bayramında íẖtiyarlari görmäyä gedärlär bir hädiyaynän. Bayramlaşıp çıẖardi. Ävdä böyük olsa bütün mählä gälip o böyügi görürdi bayram dep. Bayramlaşurdi, hürmät edärdi. ʰaşındi dä elädür genä dä. Bayram olsa ävimiz toliyer. Allah gälän gedänimizi äksük etmäsin. Toliyer boşaliyer, toliyer boşaliyer ävimiz. Gälürlär böyükläri görür gedärlär. Köv, mähällä häppisi.
31. Ramazanda da yasluğa ġaẖiyeruẖ. Bän tutamiyerim misaİi indi, oruç da tutamiyerim bir yildür. Namaz da kılamiyerim yürägim vuriyer. Allah ġusurlarımızi affetsin balam. Abu gälinim çōẖ çapuẖdur. Härşey ediyer, ulaşiyer Härşeymä. Çōẖ eydür allah razi olsun. Báẖtli olun yavrularim. Allah häppizin ömrüni versin. Allah häppizin sonizi ẖeyretsin.
32. Gälür ki ana canın nä iştiyer yapem dä ye. Elä oldum elä oldum avonda yemäk yapsalar onun ġoẖusundan ikraẖlaniyerim. İştä elä olup ġaldım bu yil. Heç bişe iştämiyerim diyerim. Sizin canız nä ki iştiyer yapın. Bän dä iştäsäm bir luẖma yiyarım.

Sürgün Sonrası Yaşananlar

33. Äskilär heç aẖlımda dägül. Äskidän sürätä düşmaẖ da yoğ idi. Diyerim ki, keşkä babamın bir süräti olsa da desäm ki bänim dä babam var imiş. Heç bilmiyerim babami. Heç aẖlımda dägül. Sürgündä barabař gäldüẖ, gälduğumuz ayda rähmätä getti babam. Anam ġaldi bir başına, yemäyä heç bişe yoẖ. Bir tänä äv, äblä ġämiştän örtili. Saᵛuẖ, ġaranluẖ, yemäyä heç bişe yoẖ. O vaẖtlar da zati svet yoẖ.

34. Altun oliyer dä Mahmudiyä diyerlär. Majardan küçügi. Rähmätluẖ anamın üç tänä var imiş. Götürüp onlari üç tänä buẖanka ätmäginä vermiş ki, çocuẖlarım acından ölmäsin. Bir tänä yüzügi var imiş bir käsä sütä veriyer. Elä günlär gördüẖ yavrum.
35. Bin doẖẖuz yüz ġırẖ beşincí yil gettuẖ Özbäkistana. İştä bizä yardım etmäyi ġoy gendiläri zorinän geçiniryerlär. Genä dä sağolsunlar bizi säbäp olup çağırıp götüttüränä. Özbäkistanın padişahi var imiş dä. Osman Ata diyermişlär. O diyermiş ki, o milläti gätürün bän ġabul ediyerim. İştä götürüp oraya tökiyerlär bizi. O vaẖtlar häppimizi Özbäkistana götürdilär dä sonra kimisi Ġazağıstana getti. Özbäkistanda o Färğana vuruşi ki oldi şennik Řasiyaya da getti. Ķazaᵍıstana da gettilär, nä bilem Ķırĝızıstana da gettilär, Äzärbeycana da gettilär.
36. Aẖısĝanın Abastuẖan kövündänim bän. Bir oni bilürüm ki, saldatlar ällärindä aftamatlar bizi maşinälärä toldurdilär. Gätürdilär bizi poʸeze bindürdilär. Özbäkistana gätürdilär. Biz Sırdärya oblısında yaşiyerduẖ. Färğana vuruşundan sonra bänim eşim getti, Ukraynayi tolandi gäldi. Veşimizi yığduẖ. Biz maşinäynän, o da poʸezinän Ukraynaya gettuẖ. Härkeş bir yerlärä getti. Uzaẖ yerlärdä dä çōẖ bizim şennik.
37. Biz Ukraynaya gälduẖ ki bizä äv verdilär, mal da verdilär. Elä firmalar var idi ki, dört yerdä firma var idi. Bay ġalẖoz idi. Agarot verdilär, iş verdilär. İşläduẖ, ġazanduẖ. Ävin işi, çocuẖlar çōẖ. Sabaẖ ġaẖ, ẖamur yoğur, ätmäk bişūr, çamāşur et, agarot. İş çōẖ, mal alduẖ sonradan. Tavarlarımız var idi dä nerdäysä ġırẖ-älli can. Baẖiyerduẖ. Ey idi kismä bişey demämiş.
38. Sonra iştä aha gälduẖ burdayuẖ. Allah Türkiyädän razi olsun. Bír ġaç ġomşi íẖtiyar nänälär var. Arada gälip gediyerlär. Biri dä ẖastadur zati. Bir tänäsi dä bänim öz ẖalamın ġızıdür.

Türkiyeye Yerleştikden Sonra

39. Torunlar alişdilär, işliyerlär, oẖiyerlär. Çocuẖlar gedip därs aliyerlär ilmi şäräättän. Ġuran da oẖiyerlär. Allahın bir olduğuna şükürlär olsun.
40. Allah Ärdoğandan razi olsun. Yetmiş yil ġürbätluẖ çekduẖ. Bizä gälgintilär dä dedilär, vätänsizlär dä dedilär. Aha bögünki gündä aydunluğa çıẖduẖ. Vätänimizä gälduẖ. Allah razi olsun bizi dävät edip gätürändän.

Özbekistan`daki Yaşam Anıları

41. Ösbäkistanda olanda hama çıẖiyerdin ġapımızın ögi taş yoli, maşinä yoliydi. Onun öbür uci dä poʸez yoli idi. Äblä ġaravul olmiştim ki, çocuẖlar yolā çıẖmiyalar, peşlärindän gezärdim. Allah etmäsin maşina basmiya. Ävälallah, saẖlayan Allah çocuẖlar böyüdilär, adam oldilär. Allah yoẖlara da versin.

Düğün Âdetleri

42. Ävväl yetişmiş ġızlar ġatẖa örtüp gezärdi. Anam söylärdi häp. Ġatẖanın üstünä tavşal örtünürmiş. Köçtuẖtan sōra läçäk örtünürdilär. Ordan aᵍnardilär ki, köçäcaẖ ġızlar ġatẖa örtünür boş tavşal örtärdilär. Gälinlär dä ġatẖanın üstünä läçäk örtünürdilär. Çōẖ ädätlär var idi aha kismä oni tutmiyer.

Türkiyeden Önce

43. Ukrayna çōẖ saᵛuẖ olurdi. Elä ki buzlar asulurdi ġapidän. Ġırẖ ġıradustan da ziyada oliyerdi. Orda odun çōẖ, kömür çōẖ. Alurdi oğullarım. Bir piletä yaniyerdi. Dört ẖana ävi isidiyerdi.

Türkiyeye Geldikten sonra

44. Bizi dävät edip çağırdilär. Avtobuslarinän ayroporta gätürdilär. Samalyotlara bindürdilär. Güllärinän bunda beklädilär bizi. Allah razi olsun. Hazır ävlärä gätürdilär. Bir ävä nä lazım isä häppisini almişlär. Allah Ḫälil İbrahim bäräkäti versin vätänimizä. Peçlär ġuruli, ẖaladelniklär toli. Kömüri ġapidä basmişlär. Odun, kömür härşey var idi. Belä iş heç hayatta nä olmişti, nä eşitmişduẖ, nä dä görmiştuẖ. Ananın gözäl, bülbül ġızi.

Sürgün Zamanı

45. Aẖısĝadan vagonlarinän gettuẖ Özbäkistana. Biz çocuğuẖ aᵍnamiyeruẖ. Ġapi bacāda ġarilär yatiyer yerdä. Anam rähmät canına söylärdi ki, aclarından öldilär. Daha ġalmamiş älaci yoẖ.

Sürgün Sonrası

46. Özbäkistanda paẖta terärduẖ. Özbäklär pambuẖ äkärdi. Bizim şennik işläk şennik idi. İşlädi ätmägini buldi. Äv dä yaptilär, maşinä dä aldilär. Aẖırında da äylä ettilär. Bäzi ġaza ẖeyirli olur diyerlär. Elä ävlärimiz var idi ki, taş yolun boyi. Ġaẖtuẖ gälduẖ. Satti bizim rähmätluẖ. O vaẖtın parasi ottuz binä mi, ġırẖ binä mi satti. Ey idi ävlärimiz. Taş yolun boyiçä. Sentır idi. Böyük yol. Poʸez

gälürdi. İki köpri var idi. Po^{y}ez ki gälürdi biri o yandan, biri bu yandan oralar yırğalanurdi. O po^{y}ezin säsinä. Näsip ġismätimiz iştä. Bişe mahana oliyer. Gälduḫ.

Kadınlarda Giyim Âdetleri

47. Bänim anam rähmätä gedänaçaḫ läçägi var idi. Sōra sōra daha da fata çıḫti ya. Gälin olanda, şärbät içändä örtärdilär. Bir dä täzä gälin örtünsä bir iki üç gün örtünürdi. Daha da yoḫ. Bän pambuḫ topliyerdim başımda ġatḫa. Başımda ġatḫa läçäginän geziyerdim. Kimi var idi, ikicanl^{ı}ydi genä dä ġatḫa örtiyerdi. Bänim ablalarım var idi häppisi örtüniyerdi ġatḫa läçäk.

-2-

Anlatan: Gülistan Enver

Yaş: 70

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Sürgün Sonrası

1. Yetmiş yaşımdayım. Aẖısĝadan sürgün ediländä bän yoğidim ġadan alsın ablan. Bän Özbäkistanda toğdum. Orada anadan olmişim. Özbäkistandan ki, şimdi sürgün mi diyaẖ. Ondan ki ġaẖtuẖ şimdi biz Azerbaycana gälduẖ. Ottuz beş yaşımda gälduẖ. Beş çocuẖ anasiyim Allaha şükür. Onda säkkiz yarım yil turduẖ.
2. Özbäkistandaykän on säkkiz yaşımda köçtüm. On doẖẖuz yaşımda çocuẖli oldum oğul. Onda här ẖıl işdä işläduẖ. Pambuẖda da işläduẖ, ondan sōra abu ne diyem onun adına sadik diyeruẖ a biz onda da işlädim. Yaslidä gendi mísliman dilindä desaẖ. Dört beş yil işlädim yaslidä. Vässäläm çäl-çocuğun içindä oldum. Ottuz säkkiz yil orda işlädim.
3. Sōra ki bu Färğana vuruşi çıẖtı. Biz Taşkentin Çinoz rayonunda yaşiyerduẖ. Ondan gälduẖ Azärbaycana düştüẖ. Saatli rayonuna gälduẖ. Bizi ġarşilädilär, Şamaẖi rayonuna yerläştürdilär. Azärbaycanın camaati dä, böyükläri dä bizi çōẖ gözäl ġarşilädilär. Götürdi tomarí ävlärä täptilär. Dört tütün, üç tütün belä belä ävlärä yerläştürdilär. Kino tiyatr yerlärini, kuluplari bizä açdilär oralarda ġalduẖ. Onda ġırẖ gün baẖtilär. Ġırẖ gündän sōra oğulcan Şamaẖi rayonuna yerläştürdilär. Oraya gettuẖ, kimin parasi var idisä ävläri aldi, kimin parasi yoğ isä borca aldi ävläri. Ermanilärin ävläriydi ya ki. Belä yerläştürdilär. Neynärsin orada yerläştuẖ. Onda da säkkiz yarım, doẖẖuz yil turduẖ.
4. Sōra bizim oğlanlar, Ukraynada äġräbälär var idi. Oralari tolandilär ki, anacan orya äġräbälärin yanına gedaẖ. Bunda yalağuz olmiyaẖ dedilär dä iştä gälduẖ Ukraynaya. Onda da gözäl yaşaduẖ. O ẖalġ da bizi incitmädi, biz dä onlari incitmäduẖ. Oninän dä bu savaş çıẖti. Sağolsun bu Türkiyamızın başluĝlari dä, camaati dä birlüg oldi dä bizi gätürdilär buraya. Yardım veriyerlär, gendimizä layiẖ yaşiyeruẖ oğul.

5. Bir luḫma ätmägi nerdä olsa bulursun. Haḫılli olursun, işläg olursun, oyanda buyanda gezmäzsin, gänçlärä örnäk verürsün, sabırli olursun gözäl gözäl yaşaruḫ oğul. Fani dünya heç kismäyä ġalmamiş ki, bizlärä dä ġala.

Düğün Âdetleri

6. Özbäkistanda toy düğün böyük edärdilär. Ġız gälin yığışürdi. Nişan degüşürdi. Ġız-oğlana beh́ bıraḫurduḫ. Nä ki var älindä. Altunun var isä altun bıraḫurdun, paran var isä para bıraḫurdun. İştä belä böyük toylar edär gätürürduḫ gälinimizi.
7. Oğlan täräfi gälinä ceyᵎz götüriyer. Ġız täräfi dä oğlan täräfinin äġräbälärinä hädiya ġoyiyer. Oğlan täräfinin gätürduḫlarıni ġapinin ögündä gälän ġonidan-ġomşiya gȫstäriyersin. Bu gälinin ġaftani, bu pabuci, bu altunlari dep. Gälin gäliyer eşigä älini sürtiyer palinän. Anam babam ki rähmätä getti mani, şeir demäläri demäyä demäyä unuttum häphäpinä.
8. Gälin haḫılli ailäyä düşsä, ey ġaynanaya düşsä gälin ävin gälini dägül ġızidür. Bizim gendi oymağımızda, el-uruğumuzda gälinläri gözäl tutiyerlär. Şimdi niya çünki elin ġizi dä sänin yanan gäliyer ki, gün görem oğul. İki üç oğli olanlar ayıriyer birär birär böyüklärini. Än küçükinän ġaynana turiyer. Allaha şükür bizim torunlardan da köçäni köçdi, ävlänäni ävländi.

Türkiyeye Geldikten Sonra

9. Gözäl, süküt yaşiyeruḫ. Belä ävimiz, gälinlär, ġızlar, torunlarinän ävimizdä yaşiyeruḫ. Cänabi Räbbi Täälä soğunumizi ḫeyretsin. Biz íḫtiyarlara iman-cännät versin. Düz iki yildür buradayuḫ. On dördünci apřeldä gälduḫ.
10. Ögdän bizä ḫäbär ettilär, azdan çōḫdan yığılışın dedilär. Aftobusinän kövlärimizdän çıḫarttilär oyandan, bu yandan da uçağa oturttilär gändiläri. Bunda da Ärzincan ḫalḫından çōḫ raziyuḫ Allah da razi olsun. Sicaḫ ävlärä yerläştürdilär. O vaḫt sobaydi şimdi gaz ġoydilär ävlärä.

Bayram Âdetleri

11. Kimin ġüvväti var isä ġurbanluḫ kesiyer, kimin yoğ isä kesämiyer. Buranın ḫalḫi dä ġurbanluḫlari kesiyer. Bizi dä unutmiyerlär. Bizä dä veriyerlär ġurban payi.

12. Yasluğa ġaẖiyeruẖ. Yasluği gecádän hazırliyeruẖ. Bazlama, kätä, mantí, samusa, ẖinġal, lapata ẖinġali, sinor, pilav yemekläri yapiyeruẖ yasluğa da, iftara da.
13. Ramazan bayramında iftar veriyeruẖ, ġuran oẖiyeruẖ. Ağız açan diyeruẖ iftar vaẖtına. Ağız ki açıliyer yeyiliyer, içiliyer, ġuranlar oẖuniyer. Sōra da yavaş yavaş cämäät gendi ävinä gediyer.
14. Bayram güni dä bayramlaşmaya íẖtiyarlari ziyarätä gedärlär. İẖtiyarların olduği ävlärdä dä sufralar aẖşamdan bäzädilip yarın sabağa hazır oliyer. Sabaẖ namazi ġılınduẖtan sōra härkeş äv äv, kapi kapi íẖtiyarlarinän bayramlaşmaya gedär. Sufralar düzüp gälän gedäni ġarşıliyeruẖ.

-3-

Anlatan: Rabia Muhammet

Yaş: 62

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Altmiş iki yaşındayım. Nänä dädälärimiz söylärdi äzäplärinän Ķafķazdan gälmişlär. Bänim dä çōẖ aẖlımda ġalmadi ama çōẖ äzäp çekduẖ, ġiynalduẖ diyerdi. Aẖır häp dädälärimiz äsgärä getmiş, gälämämiş. Alti tänä çocuẖ. Sürdilär bizi vagonlarinän gälduẖ diyer. Saᵛuẖ diyer içi vagonların. Ġar ġiyamat. Ölän nerdä, ġalan nerdä. Ölilári atiyerdilär diyer. Zämhäri ayında hava saᵛuẖ olur iştä. Biz Özbäkistan çocuẖlariyuẖ. Dört tänä dä bänim çocuğum var. İki ġızım, iki oğlum.
2. Ġaynanam, el uruğum elä ey idi ki. On yil ġaynana- ġáynataminän yaşadım. Aha bir eltim dä buradadur. Kayınlarım, görümlärim heç biri bişe kötülük demämiş. Biz orda yeddi eltiyduẖ, aha gälduẖ genä burda yeddi elti yanyanayuẖ. O vaẖıttan şindiyaçan birbirimizä hıẖ demäduẖ. Böyüklärimizdän dä Allah razi olsun bizi vätänimizä ġavuşturdilär. Nänä dädälärimiz ulaşamadı aha biz ulaştuẖ. Äblä körpä iduẖ hälä vätän,vätän dep onlar öldi gettilär. İştä biz torunlari ulaşti.

Türkiyeye Geldikten Sonra

3. İştä biz dä burada işliyeruẖ Bälädiyädä. Bír ġaç ay sōra bitäcaẖ bänim işlämä vaẖtım. Heç turgum, ävdä oturgum gälmiyer. Haní ki çōẖ iş olsa da işläsaẖ.
4. Än läzzätli laẖana sarmasi, tolma, ẖinġal yapiyerim.

Yemek Kültürü

5. Ḫinġali násil mi yapiyeruẖ. Uni älársin, tuzi tökársin, iştäsän içinä yumurta ġır. Suyuni tök yoğur ẖamuri. Äti yügüt, soğanini gözälcä toğra. Biräz pezilär et. O biräz bekläsin. Yuẖalari aç, incäcaman. Ḫamuri ġavi olacaẖ da ki yuẖayi incä açacaẖsın. Çōẖ ġaba ġaba kesmäzsin dä ortaca kesärsin. Dörtbürçäk kesärsin. Küçük küntlär dä edä bilürsün. İçinä äti ġoyiyersin dä büziyersin. İçinä su giracaẖ yerini äglädiyersin. Suyi ġoyiyersin ġazana, içinä tuzini atiyen.

Ġayniyer ki içinä ẖinġali tökiyen dä bişūriyen. Bişduẖtan sōra tabaẖlara alıp üstünä ärinmiş sari yaği tökiyen. Sarmusaẖli yoğordinän dä yiyersin.

6. Gälin ẖinġali dä yapiyerlär. Bu bizim ädätimizdür. Gälin gäländän sōra yapiyerlär. Cämäät yığıliyer. Ġoni ġonşi, cigär äġräbälär. Ḫinġali yapıp yiyeruẖ toyun ertäsi güni. Gälin o sırada ġatẖa läçäginän birinci gälin älini vuriyer ẖamura. Ḫamuri yoğoriyer. ʰaşındiki törämä Härşey biliyer oğul. İştä ädätlärimiz gözäldür. Heç bir yerdä unutmaduẖ. Unutmiyaẖ da heç.
7. Nänälär ne edär oğul, yavaş yavaş namazıni ġılar, ġapi bacānın bir yerindä kir mir var isä süpüriyen, yaẖanacaẖ var isä yaẖiyeruẖ.
8. Ävdä ʰaşındi bän iki ġızım, bir torunuminän turiyerim. Doẖẖuz torunum var. Praynik yapacaydım iştä ʰaşındi. Eltim örgätti bänä dä. Cäyillär Härşey yapiyer, bizuẖ o unuttuẖ häp.

-4-

Anlatan: Almagül Rıza

Yaş: 68

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Biz o sürgünä ulaşmamişuḫ. Biz Özbäkistan toğumliyuḫ. Ancaḫ anam babam häp söylär, diyardi ki, yavrilärim biz görduḫ sürgüni dä, Allah sizä gȭstärmäsin. Gäl gäl ki, babamluğun än küçügi olsam da Sürgüni biz dä görduḫ. Allaha şükür ki bizim sürgünluğumuz Türkiyaya gälmäynän aḫıra çıḫti dä gälduḫ buraya düştuḫ.
2. Bin doḫḫuz yüz ġırḫ dörttän beri yigirmi ottuz bin ḫalḫ rähmätluḫ olmiş. Yollarda bir ay sürgün görmiş. Biz altmiş, säksänä gälmäyinän çälli-çocuḫ, torunlarımız var. Allah häppimizä ey gün versin. Daha bizim çocuḫlarımız görmäz diyoruḫ sürgüni. Dävlätimizä, ʰökümätimizä şükürlär ediyeruḫ. Aḫırda bizi gätürdilär dä vätän sahabi olduḫ. Çōḫ äzäpli ḫalḫ olduḫ, äzäbi görduḫ.
3. Kaç sürgün gördüḫ. Kafkasdan Özbäkistana, ondan Baḳiya, Ukraynaya, ondan da buraya. Biz hälä Volgograta da düşduḫ, Uřusetin şähäri. Dili dilimizdän dägül, dini dinimizdän dägül. Ondan da ġaḫtuḫ Baḳiya attuḫ canımızi ki, müslüman yeri oraya gedaḫ. Allaha şükür ki, nä dini yitürduḫ, nä dili yitürduḫ.
4. Doḫsan birdä dä Baḳidän Ukraynaya gettuḫ. Niya diyanda Ukraynada şindi boş ävlär var idi verdilär. Baḳinin milläti dä, dävläti dä ey idi. Kirayädäyduḫ ki o biräz ağırluḫ etti bizä. Gändimiz Ukraynaya düşänlärdän ḫäbär alıp gettuḫ. Boş ävlär var imiş. Mal sağanlara äv veriyerdilär.
5. Bän dä fermada işä girdim ki äv verdilär. ʰökümät ävläriydi ġalduğumuz ävlär. Sabaḫ erdän gediyerduḫ. Gändim ottuz säkkiz mali sağiyerdim. On tänäsini älinän, ġalanını maşinäynän sağiyerdim. Ona sähäp äv verdilär. Ondan da sōra iştä gälduḫ çōḫ şükür Türkiya bayrağının altında birläştuḫ.

-5-

Anlatan: Muhammed Rıza

Yaşı: 68

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Babamız rähmätluẖ här bişeyi söyliyerdi. O ġavĝalari.. Ädätlärimizi heç bir yerdä degişmämişuẖ. Bizim babay söylärdi alti ġardaş olmişlär. Savet ^{h}ökümäti gälmämiştän ögünä bizlär o ġädin varluẖli olmişuẖ ki, sōra kulak etmişlär bizläri. Här bişesini almişlär. Ġalmişuẖ til tiplaẖ. Genä sıfırdan başlamişuẖ.
2. Bizim kövdä ermani, gürci olmamiş. Bír ġaç kövdä olmiş olabilür. İnsanlar mal mul inän, tarlayinän geçiniyermiş. Po^{y}ez yollarini, vagonlari bizim şennik gendi ällärinnän yapmış. Sürgün ettuẖlari yollari. Gändinä yapturup gändilärini sürgün ettürmişlär.
3. Aẖşamdan gälmişlär tayarlanın süräcayuẖ sizi demişlär. Ortada bir iş var. Yani ki Türkiyaya yaẖınuẖ. Bunlar ġavĝada Türkiyanın täräfini alurlar. O sähäp sürdilär bizi. Zati yolā nä toplamişlär ki. Almaya da fırsat vermämişlär. Mal mul bitävi ġalmiş. Eläykän ġalmiş gürcilärä.
4. Bän bir kárä gettim Aẖısĝaya. Camiläri bozmişlär. İçinä mal, tavar ġoymişlär. Aẖor kimi işlädiyerlär camilär. Häp içi bitävi ot, pintuluẖ olmiş. Oni görduẖ ẖäfä olduẖ. Mäzärlüklärä kim baẖacaẖ bizlär ki yoẖ. Heç kismä baẖmayacaẖ. Elä dä dört beş kövä gettuẖ. Bänim emimin oğli üç tänäyduẖ gettuẖ ki. Bir iki gün tolanduẖ, görduẖ. O sınıra täräf o vaẖıtlar heç heçinä ġoyermiyerdilär. Bin doẖẖuz yüz säksän doẖẖuzda getmiştim bän. Säksän doẖẖuzun yarısından oyaniydi.

Bayram Âdetleri

5. Ukraynada bu aẖırki vaẖıtlarda bir yerindä cami yaptilär. Bir dä Kiyev şähärindä yaptilär. Onda var idi. Küçük küçük ävlärdä, bir yeri kirayä alıp namaz ġıliyerduẖ bayramlarda. Ukrayna da izin veriyerdi namaz ġılmamıza, oruç tutmamıza. Toplanıp bir yerdä sport zali mi, bir yeri kirayä alıp oninän namaz ġıliyerduẖ.

6. Härkeş gendi yerinä, mäzärlüklärinä gediyerdi. Ana-babalari var mi, här kimi var ziyarät edip gäliyerdilär. Ävmä äv geziyerdilär. Bayramluği belä ötgäziyerduḫ. Biz orucumizi onda da äskük etmämişuḫ, bunda da tutiyeruḫ.

Türkiyeye Geldikten Sonra

7. Bän iki yil işlädim. Eşim ki ḫastalandi, mäzäsi olmadi. Şindi gälinim işliyer bän dä buna baḫiyerim. Torunlarım häp oḫuşta. Bän işi nä etmiyerim. Birinci yili ġoluma süpürgä verdilär. Süpürgäyi aldım, bir dä tozi tutan vardur ya oninän süpürüp geziyerdim Üzümlinin çarşısini.
8. Bän müḫändis olup işlädim Özbäkistanda. Dē üç yüz älli, dört yüzä yaḫın adam var idi ġolumda. Pirincinän un çıḫartma fabrikasında. Beş ġatli. Pirinci yetüştürmaḫ da çätin, yığmaḫ da çätin.

Eşi ile Tanışma Hikâyesi

9. Bän oḫiyanda bunların (eşini gösteriyor) kövdän bir oğlan da bäninän oḫiyerdi dä barabař. Oninän getti gäldi ediyerduḫ. Bänim bacım da bunların kövä köçmişti, gälin olmişti. Onların ävä gäländä göriyerduḫ birbirimizi. Ama bu çōḫ möhkäm, ġattıḫ idi. Gändini gō̃stärmiyerdi, gizläniyerdi.
10. Allahın näsibi iştä ortaya adam ġoyduḫ. İllaḫ olacaḫ deduḫ. İştä sōra gettilär, gäldilär, söyläştilär. Raziluḫ aldilär. Ondan sōra da dāulçi zurna toy oldi. Ävväl şärbät içiliyerdi, sōra nişan oliyerdi. Bír ġaç aydan sōra toy oliyerdi. Urba götürmä oliyerdi. İştä belä.

Sürgün Zamanı

11. Mallari götürän vagonlarda sa^{v}uḫta götürmişlär sa^{v}uḫta, ḳíşta. Äblä yatanda bunun abasının saçlari buzliyermiş yatiyermiş ki. Päncäräyä ki değmiş, yapuşup buzlamiş. O da yuḫuli yuḫuli ġaḫmiş dä demiş ki, abu çocuḫlar aḫıri abu ġädär yerdä dört beş can yatsın. Çocuḫlar vagona yüksäkçä yatmiş ki vagona sığsınlar. Dört beş semya bir vagondaymış. Sonra babam baḫiyer ki yoḫ çocuḫlar yerindä yatiyer. Saçın kismä çekmiyer. Mägär saçi değmiş päncäräyä buzlamiş.

Sürgün Sonrası Yaşam

12. Bän äsgärluğumi Řusyada ettim. Oğlum da Belařusyada etti. Bän ġocaldım bu (eşini gösteriyor) ġocalmadi. Bän Ösbäkistanda işliyanda ey işliyanlari kurorta

Ġırıma götürdilär. Bacımgil dä pambuẖ topliyerdilär onlari da ey işläduẖlarına sähäp Maskvaya götürdilär. Traktır süriyerdi bacım. O äski vaẖıtlarda eläydi. Bän Ġırıma ki gettim, häm rahatlanduẖ, gezduẖ, doẖtorlardan geçtuẖ. Sağluğan baẖiyerlär. Bögün sabağına oraya götüriyellär, ävlän dä diyellär başġa bişelärdän geçecaẖsız. Çȧmura götüriyellär, çȧmurda yatacaẖsız. Belä bişelär. İştä gezmişuẖ, tozmişuẖ kim bilür.

13. Ġızım Özbäkistanda mällumluğa oẖudi. Birinci siniftän dördünci sinifä ġädär ki çocuẖlari oẖudiyerdi. Orda vuruş ki oldi ordan ġaẖtuẖ gälduẖ. Ordan gälduẖ ki, bıraẖıp gäldi. Oẖidi ġaldi geridä.

-6-

Anlatan: Fatime Halil

Yaş: 91

Derleme Yeri: Bayırbağ Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Ġaçurdilär, gätürdilär, sürgün ettilär. Çōẖ äzäplär gördu̱h ġızımcan biz. Ölilärimizi sulara attilär. Bän on dört yaşımdaydım Ġafġazdan gäländä. Härşey görüp gälduẖ. Bögün dä heç mäzäm yoẖ ki ya. Ġafġazdan bir ay yol gälduẖ. Anamın adi Ḫanım, ġardaşlarımın adi Osman, Abdul, Mähämmäd. Än küçügi Mähämmäd, än böyügi Osman, ondan ortancasi Abdul.
2. Bän doẖsan bir yaşımdayım. Ey dägülüm ki ya nedaẖ, neden. Buna da şükür. Ötägün intirviyuya çıẖtuẖ. Gäldilär, sarılıyerlär, räsimlärä düşiyellär bäninän oğulcan. Bir göreydin aburá toliydi ġız.
3. Tavarniy vagoninän gätürdilär bizi. Ölilärimiz oldi, ällärimizdän aldilär, attilär sulara oğul. Nälär gördi abu gözlär. Aẖlıma gälsä ağlardım. Diyellär ki ana niya ağliyersin. Diyerim ki, o işlär aẖlıma gäldi ona sähäp ağliyerim. Anam da gäldi, babam da gäldi, nänäm dä gäldi. Nänäm Özbäkistanın Çapa yerindä ġaldi. Ölilärimiz här yerdä ġaldi ġız. Ġafġaz çōẖ ey idi. Rängimiz dä, ruyumuz da ey idi.

Türkiyede Yaşam

4. Bayram, şennigä gedip gälmaẖ, härşey var idi. Buraya beş aydur gälduẖ. Ana ġızım sän tanış imişsin dä ē. Bänim torunlarimi get gör. Buraya gälduẖ. Ġranit'aya geçmağa gälduẖ. Bänim daġumentim natoğriymiş. Bäni üç ayluğa buraya gätürdilär. Sōra daġumentim düzländi. Sōra dedilär ki cavap gälsin dä sōra geri gedacaẖsın. Sōra da getmäduẖ. Deduẖ ki, ävimiz var, barẖımız var. Daha näyä gedaẖ.
5. Dē onda bir torunum turiyer. Haydi, orya gedaẖ. Orya gedaẖ onda söyliyaẖ. Bunda ol ġız, gälinim gälür, oğullarım gälür. Onlar da säni görsünlär. İştä onlar da buraya gälmiş ki, anam bundadur. Dağumenti dä bunda edaẖ da burada äv alaẖ.
6. Cigär imişuẖ da ġız. Anan da taniyerim. Çarcuda bir bacisi var. Onlari dä taniyerim. Biz cigäruẖ ġız. Bänim çağıma çıẖ sän dä. Opşi simyalarız bänim

çağıma çıẖsın. Yetmiş tänä torunum, näväräm, çeväräm var. Anangil nediyer, Baḳidän çıẖmiyellär mi? Hälä toy etmiyellär mi öbürünä? Oni nerdán ävärdilär. Nerälidür, kimlärdändür. Hangi kövlidür. Ḫay neräli olursa olsun. Birini ẖalan aldi. Báẖtli olsunlar ölem canan.

7. Çōẖ äzäplär çektuẖ, çōẖ äzäplär gördüẖ. Özbäkistana gälduẖ. Özbäkistan ey kütti bizi. Sōra nä oldiysä oradan topalan edip ġaldurdilär.
8. Aburá häp bizim şennik. Aha çağır bitävi bizim şennikdür. Aha cami yapiyerlär. Buralari yapacaẖlar. Abad olur, ey olur. Komşisiz turan tāğ başında turur oğul. Komşi gäräktür. İẖtiyarlanduẖ äväl ey geziyerdim. Şimdi daha gezämiyerim.
9. Eldar diyer ki, ana gäl genä bizä. Gettim dä Antaĺyaya. On beş gün ġalıp gäldim. Eldar sōra gätürdi bäni. Şäẖsänäminän Kárim gäldi burya. Här täräftän ẖäbärim var. Demaẖ ki, bizä cigärsin. Doydoy, elä torunum var ki, püf elä ki, şişürmişin.
10. Biri var idi diyerdi ki, apa säni Ġafġaza götüräcam. Diyer sän elä dilinän söyliyersin hamadäkän, här yeri dä biliyersin diyerdi. Allah rähmät etsin, rähmätluẖ oldi dä daha da gedämäduẖ. Adamım da rähmätluẖ oldi. O da götürmädi.
11. Ġafġazi biliyerdim här yeri biliyerdim. Dädäm var idi oy elä dädäm var idi ki, yüz beş yaşında rähmätluẖ oldi. (Abu adamlar da nerdä olsa tikilip turiyellär.) Aha baẖ buralar bitävi bizim şenniktür dakant'a. Abu arẖa yerli ẖalẖdur. Ġazlari yoẖdur hälä. Hayla kömür bişelär yaẖiyellär.
12. Sanya ävärdi mi oğluni äcäp. Bähri dä işdädür dä olā ki uzaẖda. Bir oni dä ävärsä zati öbüri kiçkinädür. O da bänim ġaynımın ġarisidür, Sanya. Görümläri var. Züleyẖa var, Güli var, Miyäs var. Aburalari asfalt yapacaẖlar, buraya cami yapılacaẖ. Gözlärim görmiyer ẖılli daha gezämiyerim. Eldar canım, ölem canına här iki gündä bir söyliyer ki, ana násilsin. Sänin Řasiyada iki ẖalan var hämi? Biri Ḫeyriyanın gälini, biri dä bizim Sanyay. Sanyaynan Gülnara.
13. Ġız nä ey ki gäldin, säni sävinäsin. Aha abu da torunumun ävidür. Ayağın çámura degmäz aburalari dä asfalt edärlär. Çōẖ ġıynalıp gälduẖ. Allahın täğdiri dä bizä beläymiş. (Bizim Zarinänin görimüdür bu, Pakizä.)

Sürgün Öncesi Yaşam

14. Ġafġazda işliyerduḫ. Baḫçaya gediyerduḫ, alma döşüriyerduḫ, yeşiklärä tolduriyerduḫ. Nänäm götüriyerdi bizi. Abu boyda çocuḫ iduḫ. Dädäm kövün böyügiydi. İdris ağaydı dädämin adi. Gürci yoğ idi içimizdä. Häp bizim şennik idi. Bir tänä tatar gäldi. Bizim şennik sığdurimadi, ġataḫladilär. Bizim obşi şennigi ġabul ettilär, bir tatari ġabul etmädi bizim şennig.
15. Gürcüstana lobya götüriyerdilär, satiyerdilär. Un götürüp satiyerdilär. Här bir bişe götüriyerdilär. Ġafġaz ey idi. Här bir bişeyi ey idi. Sän dä mi Zarinasın. Gälin görüm Zarina. Hälä emäkliyer mi äcäp kotik, bombokçay. Dursungildä dä bänim bibilärim var idi. Şāḫsänäm bibiy, Miyäz bibiy. Öz bibilärim idi. Babamın baciläri. Taḫıl kimi säpilduḫ. Aha ʰaşındi bänim ves cigär äḫräbäm häp Praḫladnidädür. Ġardaşımın törämäsi, ablamın törämäsi. Sanyanın misaĺ üçün häppisi ondadur.
16. Bäribir biz gälduḫ, buraya düştuḫ. Bunda da Allahın bir adına şükür ähli İslamdur. Bänim yanımi boş ġoymiyellär. Gäliyellär, gediyellär.

Türkiyede Yaşam

17. Ġafġazın havasi çōḫ ey idi oğul. Bir ay poʸez gälduḫ,bir ay. Ölilāri alıp alıp atiyerdilär. Ötägün diyerim ä interviyuya gälmiştilär. Biräz söylädim daha da söyliyamadım, ağladım. Yürägim toldi dä ağladım. Onlar da räsimä düşiyer, sarılıyer. Olā bänim çağıma çıḫın, bänim çağımdan da ziyada olun dedim. Onlar da Aḫısĝaliymiş biri. Gördün mi bizi? Násil ey söylämiş miyuḫ? Biz niya görämiyeruḫ, açamiyeruḫ. Biz açiyeruḫ bulamiyeruḫ oralari.
18. Gäldilär, çay-pay ettuḫ içtilär, yedilär, söz-söhpät ġaḫti gettilär. Minnät ediyer şennik ki bizä niya demädiz. Ġız ḫom dävät etmiyacam. Eşittiz gälin. Eşittiz ki fälänlär gäläcaḫ gälsäzä. Elä ġızıḫ ki minnät ediyerlär ki, niya demädiz. İştä belä cani.
19. Bizim başımızdan çōḫ işlär ötti. Özbäkistanda da topalan ettilär, ġaldurdilär härkeşi, här täräfä tāğıttilär. Sämärġantda, Çärcunun yanındayduḫ biz. Baḫtuḫ härkeş topalaniyer biz dä ġaḫtuḫ. Çarcu bitävi turiyer eläykän. Hayran ġaliyerim ki näyä ġaḫtuḫ da gälduḫ. ʰaşındi diyerlär ki elä sıḫlättür ki, paradan ġısıḫdur diyerlär.
20. Aha gälduḫ buraya da. Äv verdilär. Abunun (torununun eşi) ävläri çōḫ böyükdür. Koca bir ävlärdür. Çocuḫlari var da buna böyük ävlär vermişlär. Biz

üç canuḫ. Oğlum, gälinim, bir dä bän. Bizim gälinin anasigil dä Dursungildür. O böyük gälinin anasi dä Dursungilin ġızidür.

21. Mehri eniştä var, Tuntul var, o var, bu var. Bilür misin Tuntul da öz bibimin ġızidür. Häp cigär, bizdä cigär çōḫ. Fatma ablay ki, Fatma ablay anan analari. Eläydi ki, ġızımcan diyardi. Çärcuya gedäydi. Bänim dä görümüm var idi dä Çärcudä. Ne tay idi o günlär. O günlär ey idi ġız bäribir. Şennigin bir birinä hürmäti var idi, izzäti var idi, möhübäti var idi.
22. Räşinaz diyar ki ḫalay nerä ġaçmiş. Elä ey ġaridür ki. Onun da bir oğli var da Ukraynadan gätürämiyer. Abu bayaḫ ki ġarinin. Bir tänä gendi yaşiyer bir ävdä. Onda yaşiyer oğli çälinän çocuğinän. Gälini gälmiş dä buraya, geri yollamiş ki oğlum ägri yollara gezmiya da sahapluḫ et.
23. Bänim ġızım da Geyiklidädür. Aburá ey gänä açuḫluḫdur da, ora häphäpinä ġaruşuḫ. Hälä biz çȧmur nädür görmämişuḫ. Yaĝmur yağiyer ayağa çȧmur yapuşmiyer. Al cani al, çay iç därdin alem. Säni gördüm torunum Zarinay görgändey oldum. Aynäläy sändän ey. Ällärim dä titriyer oğulcan.
24. Olā ki yengi mi ġaḫtız. Ḫamur et böğün bizä dä bir tänä ē nolur. Daha nä ḫamur, nä bişe, heç bişe edämiyerim. Hah edämiyerim(Geliniyle konuşuyor).
25. Bänim ġızımın ävläri dä Geyiklidädür hah. Gälmiyerlär. Ġızım da, gälini dä Geyiklidädür. Heç getmämişdim bän dä özi. Ötägün bir adami maşin vurmiş. Bacisi bundadur dedim gedem başsağluğuna. İştä o sırada da ġızımın ävlärini tolandım, şeyettim gäldim.

Bayram Âdetleri

26. Heç bayrami görmämişim bän bunda. Ġurban bayramında bundayduḫ lekin. Elä ey geçiyer ki, elä hürmätli şennik ki. Onlar gälmiyer, yerlilär yoḫ, bizim şenniklär salt. Bunlar da eydür. Tegmäsän eydür. Teginsän härkeş yamandur. Bayram güni haġat bundayduḫ desänä ey. Ey haḫıl da ġalmadi. Yaş gettuḫca haḫıl da gediyer oğul.
27. Ukraynada da ey geçiyerdi. Ġurban kesiyerduḫ, härşe ediyerdilär. Elä bir ġuranlar oḫidiyerlär ki, bizim şennik dä ġalḫozda. ^{h}aşındi bänim ġızım da Ukraynadadur. Gälinim, oğlum getti. Eniştäm rähmätluḫ oldi dä ḫeyrätinä gettilär. Onlar da gälüllär iki üç günä. Al aha abu peçennidän.
28. Sümäläk ġaynadiyerlär bunda da. Aha uje Mävlütläri başladilär oḫumaya. Çōḫluḫ da ġız. Sümälägi mi násil yapiyerlär. Taḫıli kökárdiyellär. O taḫıli sōra

eyca äziyellär, düväkdä süziyellär. Onun suyuni ġazana tökiyellär. O ġayniyer, ġayniyer, ġayniyer sümäläk oliyer. Bir sutka ġaruşturiyerlär. Taş buraḫiyerlär içinä. Yaḫap paklap tämüzcana taş buraḫiyerlär. Sōra uninän o gäliyer sümäläk oliyer.

29. Buğdanın suyunu ah avucunda sıḫıyerlär ki, suyi bir çıḫiyer. Bir ay deyni kökárdiyerlär. O köküni äziyerlär dä äziyerlär. Suyuni çıḫardiyerlär, poçini buraḫiyerlär. O suya un şeyediyerlär ah sümäläg oliyer. Şäkár mäkár tökmiyerlär. Gendi elä Allah täräfindän elä tatlí oliyer. Az bişe yağ ediyerlär ah tamam.

Türkiyede Yaşam

30. Ġar yağdi biz gäländän sōra bir kárä. Sa^{v}uḫ idi. Sivetlär söndi.
31. Ġız boş ävläri geziyerlär, yaziyerlär ki niya gälmiyerlär sahaplari. Gälmäsälär alacağuḫ diyerlär.
32. Hazır sabır var mı ey. Hazır sabır yooḫ. Hazır sabır nimä. Al da ye peçenni, bişe ataşın alem. Ävvälki şennik yoḫdur hazır. Ävvälki şennik här şeyä ġatlaniyerdi, canım.
33. Çarcudan heç kismä ġalmadi ha? Onlar eläykän turiyer tasi tamam. Niya gälmiyerlär Näziräluḫ gälsälär olur ki. Ġız ey midür belinnän ägildi o da ey. Gälsin iştä bacilärinin yanına. Oraya da gälmäynän hama olmiyer ki. Bir çuval para olacaḫ ki pripiska olasın.
34. Bizim Sanyay ey tutti gendini. Ävlär yapti. Ġocasi dä içgiliginän getti. Nēdäcan oğul. İçmä İçmä… Emisi diyardi ki olā Yüsüf içmä, gäl dä. Diyardi ki emi yarın säninän cumaya gälächam diyardi. Yarıni beklä ki, Yüsüf gälächaḫ. Yüsüf gälmiyerdi. Bähri dä bizä täräf ävlär aldi. Heç görämädim ki nerädädür, nädür.
35. Ġız Çärcudä bir Seyfo eminin ġarisi var idi o turiyer mi? Dädä Seyfo emi var idi. Adi näydi o ġarinin turiyer mi äcäp hälä dä. Sän tanımazsın oni eläysä. Ġızi Baḳidädür. Näzirä degän ġız. Sän äğräbäyi tanısan boldi cani. Äğräbäyi tanış gäräk ki, äğräbäyi tanımayan adam yoḫ, tanış gäräk.
36. ^{h}aşındi bizim Pakizäy (böyük gälinim) bir kismäyi säläm etti diyer. Ġız kim idi diyerim, tanımadım diyer. Hä ġız sorasana ki bänim ġaynanama säläm ediyersin dä sän kimsin ki säläm götürem. Nä bilürüm ki kim bänä säläm etti.

Bän soriyerim kimdänsin, näsin, nä dägülsün. Ġoca bir ġari, älli säkkiz yaşında nädän utanacaẖ. Onun anasi dä Dursungilin ġızidür.

37. Gülşän nänäy var idi, Möhri äkäy var idi, Hasan, Hüsen. Onlar şeydädür, Praẖladnidä. Häp Dursungillärdändür. Bänim Dursungillärdä bibilärim var idi. İki tänä bibim var idi. (Al da çay iç ana ġızım. Al da iç. Zarina ġızım al da iç. Sän dä bänim bir ġızımsın. Begana dägülsün sän dä ġız. Aha^{n} yaa.)
38. Ťaẖandan tarmatāğın oldi härkeş, här yerä. Aburada çoği şennik äv aliyer Řasiyadan gälip. Ävläri alıp ġoyiyerlär, gediyerlär. İstanbulda, Bursada, oradan ävlär aliyer gediyerlär. Bir sıra ki dollur ġaẖti. Türkiya da fälä-fäsäyä ġaldi ki. Genä düşdi.
39. Käbiräy var midür ġız. Çärcudä Käbiräy turiyer mi? Fati bacinin ġızi Käbiräy? Yoẖ midür? Allah rähmät etsin. Ēe yaş idi. Ġocasi çi? Çōẖ yaşlar getti oğul. Bu ğäm yedi şennigi. Ġafġazdan gälip çoği şennigi ğärġ etti.
40. Bizim ġomşi sünnät ettürdi dä oğluni. Kocabir çocuẖdur. Säkkiz yaşında. Eyländi mi sōra? Abunlari dä kesturduẖ ġız (torununun çocuklarını gösterip). Doẖtor gäldi kesti getti.
41. Elä gözäl ġariydi ki böyük nänän sänin. Fatma ablay eyy. İkisi dä Fatimäydi nänälärin. Anan anasi dä, baban anasi dä. Çärcu yaẖın idi. Dagbitä gediyer gäliyerduẖ. Maşin muşin gäräk dägül idi. Yaya gedip gäliyerduẖ. Ne tay idi o günlärä. Häsrätuẖ härkeşä.
42. Aha cämäätin bi tävisi Řasiyada ġaldi. Daha iştämäz get gäl. Aẖırki toçka bura oldi şindi şennigä. Gedip görüp gälüruẖ. Gälsinlär, tursunlar míslimanuẖ. Aha bizim Fatimäluẖ elä bägändi buralari ki, ağızlari açuẖ ġaldi. Şindi dä pişmandurlar biz niya başdan gälmäduẖ dep. Hälbät pişman olur tayar äv, pak tämüz, ġaz var, iş var.
43. Aha ġomşilär diyer ki, siz bu ẖalẖa nä ettiz ki, gazli mazli ävlär verdilär. Dē yüz yillärdür yaşiyeruẖ ġazımız yoẖ. Ġazsızdurlar onlar. Här gün odun, här gün odun. Arẖamızda ves gaz yoẖ. Buralar bitävi gaz. Bizim Polat diyer ki, bizdän betärläri dä var ana buna da şükür edaẖ diyer ē.

Sürgün Öncesi

44. Bizim Ťaẖanda ẖocalari elä näyä götürdilär ki, bir tänä ẖoca ġalmadi. Ḫocalara ġoşup başĝa milläti dä götürdilär. Birinci ẖocalari, sōra da bänim bibimin ġocasi var idi. Muẖlis eniştä, abu Türkiyanın bir yerindän idi, bizim oraya

köçüp gälmişti. Bänim bibimä ävländi. Oni dä ġoşdilär dä götürdilär. Babam dedi ki bän Muẖlis eniştämi bulacam. Babam dedi ki bän oni bulacam da bacıma gȭstäräcam. Üç kárä, dört kárä Tiflisä götürdi Fidan bibimi. Bulamadi geri gäldilär. Nämsiz, nişansız yoẖ ettilär. Oninän ġapananlar gäldi, o gälmädi.

45. Biri var idi geri gälänlärdän Çaẖançoradaydi. Kürd Hasan diyerdilär. Ağzındaki ottuz iki dişi elä näyä yolmişlär ki, bir tänä dişi yoẖ. Sağ sälämät gäldi o adam. Diş yaptursa olur. Yolmişlär insan ġılıẖ Zarinäy, dişlärini yolub almişlär. Gettuẖ onun yanına. Sōradi babam ki Muẖlis dä sizinän ki ġaẖti getti, aẖır oni nerä yoğ ettilär. Bän görmämişim dedi. Bulamaduẖ, heç ẖäbärini dä alamaduẖ, adresini dä alamaduẖ.
46. Çōẖ işlär gördi bizim şennig oğul. Sağrıziya abu Türklärdän gälmiş dä demişlär ki, gälmişiz bir ġurban kesäruẖ, getsäz on ġurban kesäruẖ. Türklärä demişlär. Bizim millät demiş o türklärä. Bunlarda da var da o bişe aẖıri ki, belä ettilär, elä ettilär. Sōra da çektilär tikanli teli daha kismä bir yerä gedämäz.
47. Bizim dädäy diyerdi ki, bän Orçoşana köçmişim. Aha bizim ävlär aha abu Türkiyanın çegeräsi. Elä tikan çektilär ki, tapan basiyerdilär tarlalara. Bir kuş üçeydi oni biliyerdilär ki, böğün aburaya bir kuş uçmiş. Adam geçämiyerdi diyer. Tikanli tel dēv äv yüskäkluğundaymiş. Äväl yoğ imiş o bişe. Açuğ imiş. Sōradan çektilär.
    - Niya getmämiş bizimkilär?
48. Bän nä bilem oğulcan. Bizim böyüklärimiz bizim günähimizi çekäcaẖ. Şindi sürüniyeruẖ o yani, bu yani. Onlar da iştämäzdi ki bän nä bilem nä sähäptän oldi.
49. Sultan baciyi taniyer misin ġız? Sultan baci, Märyam baci… Sizin, anan cigärläriydi. Fati bacinin emisinin ġızlaridür, nänän cigärläri. Onların bir baciläri Türkiyadadur. Maral baci, rähmätluẖ oldi ġocasi dä, gendi dä.

Sürgün Sonrası Yaşam

50. Bänim ẖalam da Türkiyadadur. Ġondaẖta çocuğuni buraẖti, Türkiyaya geçti. Çocuğinän getsäm ġıynalurum dep çocuğu buraẖıp Türkiyaya geçtilär ki, yani ki sōra geri gälä. Sōra da geri ġoyermädilär, gälämädilär. Çocuẖ ġaldi biyānda ġundaẖta nänäsinin yanında. Gälämädi iştä. Sōra ki biräz yollar açıldi. Sōralardan gäläbildilär. Balasi naraziydi anasından ki, ana ġundaẖta ġıyar da buraẖur mi dedi. Buraẖıp getmiş. Anamdan naraziyim bän diyerdi. Ġız Tuntul

elä demä ġız Tuntul, elä demä diyerdim. O da rähmätluẖ oldi. Elä işlär gördu ẖ oğul biz. Başımıza bir degirmanın taşi ġaldi enmämiş. On dört yaşımdaydım ama Härşey ağniyerdim.

51. Nevärä, çevärä yetmiş tänädür. Maşallah Maşallah diyerlär, ällärimi öpiyerlär. Vay Allah ötägün gäldilär dä. Vahiddin diyer ki, ana bişelär söylä. Bän dä söylädim biräz yürägim toldi dāha da söyliyamadım. Gettilär.
52. Eldarın işi dä tükänürdi ġız olā ki ävdädür. Bälki gälür buralara. Elä kolaydur yoli ki, bindin orada endin aburada. Elä dä maşinläri vardur ki, ẖizmät, räğbät. Dämbädäm çay, dämbädäm çay, ẖizmät ediyerlär.
53. Ġız Özbäkläräm yaman dägül idi Zarinäm. Bizim şennikdä rahatsuzluẖ da. Taşkäntä nä ettilär, nä etmädilär topalan çıẖti. Haydadilär aha. Kismä bilmiyer ki näyä sähäp olduẖ. Elä gözäl ẖizmät ediyerdilär ki ana atalarına rähmät. Bizim şennikdä dä yaẖşısi var, yamani var. Här millättä var Zarinä yaẖşısi dä, yamani dä oğulcan.
54. Biz özbekgilin ävdä turiyerduẖ. Sabaẖ erdän ġaẖiyerdi anasına hersläniyerdi, anasıni dögiyerdi. Niya ġapiyi bacāyi süpürmiyersin diya. Ona sähäp bän ġaẖiyerdim sabaẖ erdän dä ġapısıni bacāsıni krıti ediyerdim ki, nänäy dögülmäsin. Nänäyä rähmim gäliyerdi. Abu boyta boyi var idi. Diyerdim ki, Toẖta apa sän ona äzäp verduğun bir gün göräcaẖsın.
55. Kismänin ävini tekşiriyerdi dä bi tävisi düşdi ġola. Üç oğli rähmät canına oldi birdän. Üç oğli dä sağ gälmädi türmädän. Ġocasi bıraẖıp getti. Toẖta apa anan ki elä äzäp veriyerdin ä, sänä demaẖ olmaz bu sözi ama ögän gäldi diyerdim.
56. Sōra bir özbek nänäy gäldi dedi ki, bänä bän säni buradan çıẖardacam. Sän bänim ġızımsın, Ähmät bänim oğlumdur dedi. Götürdi zanarsın öz balalari kimi bizi baẖtı ġız.
57. Özbäkistanda, Dagbittä. Vagondan gettuẖ enduẖ. Toẖta apagilin ävä düşduẖ birinci. Ävlärä böldilär şennigi. O nänäyi elä ediyerdi iştä. Sōra ki o Tacik ẖalay gäldi ki, Fatimä bän säni götüräcam burdan dedi. Niya ki Tacik ẖala dedim, dedi ki sänin äzäbin bän göriyerim dedi. Gäldi götürdi. Öz ana ki, analar elä etmäzdi. Äblä ana kimi ẖizmät ediyerdi bizä. O Toẖta apay ġaldi äblä. O anasına äzäp verduğuna sähäp. Ġocasi dä bıraẖıp getti Taşkäntä, çäli çocuği dä ġırıldi. Allah sänin gücän gälmäsin, Rabbimcan. Bizlärin gördu ğuni dünyada insan oğli görmäsin.

58. Ġız gätürdilär bizi hamama tökdilär. İndi vagonlardan enduẖ. Şennigin üstlärini çaldilär hamamdan. Abu Çiçinägilin Mähämmäd taday var idi. Bir tänä bişesi ġalmazdan üstüni çaldilär. Bir tänä çärşäfi öränmiş, çıẖmiş ġapiyä ki, ähli islam yoẖ misiz. Bänä bir tänä üst gätürün ki, dünyaya çıẖem.
59. Haşa sufradan bitlär töküliyerdi başlarımızdan aşaği. Bir ay yol gälduẖ oğul. Tavarniy vagonlarinän. Açuẖ, ġar vuriyer, íẖtiyarlar eniyerdi suya ġalıp gediyerdilär. O íẖtiyarlar öldi mi, ġaldi mi. Vagon geziyer turmiyer.
60. Sämärġantinän Dagbita tez tez, gedip gäliyerduẖ. Bişelär götüriyerduẖ, satiyerduẖ gäliyerduẖ. Çärcu biräz yaẖın idi. Dagbit biyāndaydi. Sän o vaẖıt kiçkinä olurdun. Gedip gäliyerduẖ. Rähmät canına bir bibim var idi. O düşiyerdi ögümüzä.
61. Ġocam Řasiyada rähmätluẖ oldi. Uruẖ dägül idi. Onda yaşiyermiş iştädi aldi bäni. Eläydi ki, äblä altun idi. Härkeş bilür Ťaẖanda oni. Řasiyaya getduẖ zanarsın ki, bizim adam bin yildür aburada yaşiyer. Elä hürmät ediyerdilär orada ẖalẖ oni. Gendi dä oẖumūşliydi, mollaların yanında oturiyerdi. Gälduẖ o ac yillärdä dä, yoẖ yillärdä dä oẖidi o. Sämärġäntdä oẖidi. Üç yil oẖudi orada da. Babamın üstibaşini geyip oẖiyerdi. Elä günlärdäyduẖ oğul biz. Allaha şükür sōra elä olduẖ ki, çıẖtuẖ yüzä. Teẖnikumda oẖudi. Zati Kavkazda oẖuşi bitürüp gälmişti on birinciyi.
62. Üç, dört ġardaş idilär. Biri Sanyanın ġocasiydi. İki ġardaşi dä äsgärdä yoğ olup gälmämişlär, rähmät canına. Sänin ẖalan ġızının, Hafizin torununun ġaç tänä çocuği oldi ? Maşallah, Üç tänä mi, maşallah. Allah ömürlärini versin anaynän, babaynän olsunlar. Hälä öbür ġardaşan şärbät märbät içtiz hämi? Yaza da toyuni edärsiz. Cäläl işliyer mi ġız? Poverdur hämi o? Nediyer ẖom İtalyadan nalımiyer razi midür? Dil, dil, äsas dildür.
63. Bän säni Türkiyali Türk zandımda, ay Allah. Diyerim ki, çōẖ sözlärini düşünmäm dä gäl äblä, kismäyi gätür ola. Açacaği ġabinin üstündä bıraẖturiyerim. Ġulağım ki eşitmiyer. Açacaẖ ġapinin üstündä olmasa ġapidä ġalursun cani. Äblä çävüriyersin ävä giriyersin. Yoẖsa kitläniyer hama. Kitlämiyersin, örtiyersin ki kitläniyer. Açacaği ġoyiyersin dä bir çävüriyersin dä giriyersin içäri. Aẖlın keseydi çävüreydin, gireydin.
64. Bän ki ävdäyim, kismä gälsä eşidämiyerim. Ġulaẖlarım da sağırlandi Zarinä, gendimin dä mäzäm yoẖ. ʰaşındi diyerim ki, nä vaẖıt gäläcaẖlar Ukraynadan, gözliyerim.

65. Beş tänä torunum Ukraynada, iki torunum Rastofta. Här yerdä härkeşim. Torunlarımın torunlari, torunlarımın çocuẖlari oldi.
66. Baḳinin şennigi dä çoği gäldi buralara. Abu Bursa tolidür, toli. Keşkä bizim Hälimä dä äv versälär. Hälä topliyerlär şennigi, hälä vuruş oliyer Ukraynada. Batti Ukrayna, batti. Suri dä gälmaẖ iştiyer buraya, keşkä gälsä. İştä dünya işi belä ötüp gediyer oğul.
67. Anḳara ey yer midür, gözäl yer midür? Diyerlär ki, eniş-yoẖuş, ġır bayır. Aburá düzluẖdur.
68. Aburada bir ġaftan bulamiyerim ki, geyem. Häppisi ġısa, uzun. Ondan gätürduğum ġaftanlari geyiyerim. Saᵛuẖlandi dä abu bambazayi geyem dedim. Bänim ġaftanluğum var bir süri onda. Här bişey ġaldi onda, Řasiyada. Kitläp gälduẖ ävi. Ukrayna da ey yer idi. Andır yer şennigi dä ey idi. Řasiyanın şennigindän Ukraynanın şennigi eydür. Ama vuruş oldi dä. Kimisi ävini satti gäldi, kimisi eläykän bıraẖti gäldi. Elä ucuz iştiyerlär.

Türkiyeye Gelmeden Önce

69. Bizim ävlärin üstündän rakitalar atıliyerdi. Zanarsın üstän düşäcaẖ. Hälä birinci ki başladı vuruş tanklar geçiyerdi. Zanarsın äv ġımıldiyerdi. Därdin alem Zarinä. Biz begana dägüluẖ. Fati baciynän bir mählänin çocuẖlariyduẖ. Sultan baciynän, Märyäm baciynän aha äblä ġabiläri ġomşiyduẖ nänäninän. İncägilin ġızdur da nänän. Sultan baci emisinin ġızidür. Onun ġızıni bänim emimin oğli aldi. Sänin anangil Dursungildür, babangil Küçükmollagildür. Nänän başĝa köyliydi. Fatma ablay, baban nänäsi Fatma ablay İncägilin ġızdur, bu birisi anan nänäsi. Fati baci abla yoẖ, bänim bacımdur.

Türkiyeye geldikten Sonra

70. Sänin anangil Layişdän gettilär. Sän olmazdın o vaẖıtlar. Anan bir ġayni dä Řasiyadadur. Ġarısının adi Äminädür. İşorada ġaliyerlär, Hasan emingil. Onun ġarısının da mäzäsi yoẖdur. Oğlunun bir çocuği rähmätä getti. Äminäy ancaẖ geziyer. Onun da anasi rähmätä getti. Tarmatāğın ġız, häp cigärlärimiz tarmatāğın. Oyanda biyānda.
71. Allaha bin şükür ki, Ukraynada kimi gördüysäm bütün şennik buradadur. Gäliyerlär ẖala ey misin, çağıriyerlär. Vuruş oldi Řasiyaya ki ġaçduẖ, onda äv alduẖ. Diyerim Polata ki keşkä ögünä gäläyduẖ buraya. Ögünä gälän şennik elä etmiş ävlärini ki ġiyämät.

72. Hälä bir tänä çöp almamişuẖ abu ävlärä. Här bişesi var. H̱aladelnik dä var, gaz da var, ütük dä var. Här bir ävä nä gärägisä vardur abu ävdä. Bir yastuẖ, mindär yoẖdur. Yastuẖ mindäri dä nerä sararsın, här ävdä ispanli kravat. Bizim şennigin kimisi ävlärin ögünä säkü yaptilär. Aẖşam bizdä misäfirlär var idi. Diyerdi ki, teraskayi cämliyeruẖ, şindi dä säkü yapacağuẖ.
73. Elä gözäl oliyer ki, aẖşam Kibriyaluẖ gäldi. Kibriyay, Gürkan, Leylay onlar başĝa ḳíşlaẖta. Çoği ḳíşlaẖlar tolidür. Onlar etajlidädür. Elä gözäl ki, ey. Etajdan abu yer ävi eydür. O bänim görümümün ġızlari dä o etajlardadur. Kim ki ögdän gälmiş gül-gülüstan etmiş ävlärinin ögüni. Bizlär yaẖında gälduẖ nä äkäcağuẖ.
74. A^{v}u dedim ä ki, aẖşam gäldilär bizä. Onlar maş gätürdi, lobya gätürdi, ġabaẖ gätürdi bizä. Äkmiş ġapısının ögünä. Greçka bilä äkiyerlär. Altı taş da, här ġapinin ögünä topraẖ etmişlär. Allaha şükür dillärini, sözlärini düşüniyerim.
75. Bayaẖ säni zandım ki, bir yerdän gälmiş bäni yazacaẖ. Dedim ki, olā çoği sözlärini düşünämiyerim dä kimsä gälsin. Bän çōẖ eşidämiyerim ölem sänin canan. Aẖşam ġapiyi möhkäm örtmişlär o misäfirlär dä päncäräyi tıẖ tıẖ tıẖ. Aha ävdäyuğa näyä örtiyersiz. Sa^{v}uẖ ki gäliyer iştä. Sōra gäldilär çay pay etti cönädilär. Kibriya diyer ki, yuẖliyer misiz. Dedim bu saatta yuẖlanur mi. Gäl dä çay iç. Gülşän yarın bizä gälürsün dedi, ẖinġal yapacam da yiyarsın dedi. Dedim ki, ġız bän heç gälämäm incinmiyasın.
76. İşoradaki emin ġaynanasi ağzına bişe därmän veriyerdiz elä geziyerdi. Näfäs alamiyerdi. Diyerdim ki, H̱ädicä niyä belä ediyersin. Diyerdi ki bibi buni etmäsäm bänä näfäs yoẖ. Aha külli därdin därdi vardur. Onun därdini dä Allah kismäyä dä vermäsin. Bir ävdä doẖẖuz tänäsi; iki tänä ġızi, iki tänä eniştäsi, oğli, iki tänä oğul torunlari, gälini häppisi lal, dilläri yoẖ. Ğäm yedi bäni bibi diyer. Heç bişe illäci olmadi. Gälini elä aẖılli, elä aẖılli ki äblä ötkür bişe ama dil yoẖ.
77. Ġaynanasını görmäyä gettuẖ. Çekiyer älimizdän ki, bänim ävlärimi tolanın. Ġız bän abu H̱ädcänin yanında oturacam. H̱aso, Käbirä gedin tolanın da gälin. Bän ġaẖmiyacam abu H̱ädcänin yanından dedim. Rähmätluẖ Züleyẖanın ġızi. O oğlanlar da ävländi lal olan. Biri ğeyri millät almiş, biri bizim şenniktän. Elä ey oğlanlar idilär ki äblä oẖiyerdilär. Dil yoẖ. Säläm verip ötärdilär ē. Aẖılli oğlanlar idi. Bir tänä iş görmiyerdi o H̱ädicänin ġızi. Häp o adam ediyerdi. Yapuşuẖ ġomşiydi bizä.

78. Baḳidän, Sabirabattan çōẖ gettilär Uřusetä. Sänin bir emin dä rähmätä getti. Çōẖ cäyil idi. Bänim bibimgilä dä ġomşiydilär. Äsgärdä şähid oldi. Çōẖ şennigimiz ġırıldi äsgärdä dä, köçmänçilikdä dä.
79. Şennik jalubit ediyer ki on santimdä, bír ġaç semya bir ävdä turiyeruẖ, ävlär dä boş yatiyer. Gälip tekşiriyerlär jändärmälär. Bír ġaç ävi almişlär ällärindän.
80. Geyiklidä dä turanlar var da onlar başĝa kövli olurlar. Başĝa kövlilärä uyamiyer bu Ťaẖanlilär. Slavyanskidän gälänlär olur.
81. Geyikliyä gettuẖ. Bir ġari var ẖanımcan, ẖanımcan diyerdi o Ukraynada bänä. Ögümä çıẖti ki bizä gedäcaǧuẖ. Bir piyala çayimi içmäsän säni ġoyermiyacam. Bän dä abu Sonayi ki bıraẖdilär ona sähäp getmaẖ iştämädim. Dedim Sonay ẖäfä olur. Näyimä gäräk ey. Yoẖ biz gedäcaǧuẖ da girämäm canımcan dedim. İncinmiyasın dedim. Bir ġızi aldilär dä bıraẖdilär. Bu ġız da narazidür şindi o ẖanımcan degän ġaridän. Dedim şindi bän girsäm o ġomşumun ġızının da görümünün ġızidür. Eşitsä ẖäfä olur ki, ẖalay bilä bilä girdi. Näyimä gäräk. Nänäy iş gördi dä bacısının oǧluna. Oǧlanın anasi dä bıraẖturmiş. Dedim yoẖ ġadan âlem aha maşin gäldi bekliyer. Biz gedecaǧuẖ. Girmädim. Ġız da köçdi. Bir tänä çocuǧi dä olsa boldi. Elä ey ġızdur ki. O adamın da beç başına. Niya bıraẖtın. Ey ey yalançi dünya, yalançi dünya ävin küysün. Adam ġısmının ayaǧının tozini äskük etmäsin ävdän.
82. Avġat var mi aẖşama? H̱amur etsänçi bittä. Ġalan ätmägi ẖaladelnikä ġoy, küflänmäsin. Çıẖardiyersin gävşiyer. Zanarsın böǧün fırından çıẖartmiş kimi oliyer.(Gelinle konuşma)
83. Adamlarının bazısının da gözi ägri. Çocuẖlari kesmäyä sünnätçi gäldi. Polada diyermiş ki, sizin şenniktän bänä ġari bul. Bänim ġarım öldi dä diyer.
84. Bizim buralari bütün oẖşadacaẖlar. Deťat yapılacaymiş, maǧazinlär olacaymiş. Olsa abad olur gedär ey.
85. Bänim yaşıma çıẖın ölem canıza sizin. Görem sızı cani. Ey olasız, hörmätli olun. Bän torunumi görgändey oldum. Şimdi belä tumtaraġay olduẖ da. Yoẖsa biz ġaruşuẖ iduẖ häp.

-7-

Anlatan: Emine Paşali

Yaş: 63

Derleme Yeri: Bayırbağ Mahallesi

Sürgünden Sonraki Zaman

1. Säksän dokkuzinci yildä bizi Özbäkistandan sürdilär Ukraynaya. Onda da savaş başlandi ya şindi dä üç yil oldi Ukraynada ki savaş oldi. Ondan biyāni gätürdilär bizi. Şindi biz gälduẖ násil. O yili gälduẖ, üç yil iräli bizä äv verdilär.
2. Säksän dokkuzinci yildä Özbäkistanda savaş oldi. Türkläri seçtilär. Ukrayna bizi ġabul etti. Onda ottuz yil yaşaduẖ. Onda da savaş başlandi. Bizä bişe demädilär, Allah var. Gändi aralarında. Bizim bir şährimizi çōẖ vurdilär.
3. Slavyanski diyan yeri çōẖ vurdilär, çōẖ vurdilär. Ordakilär bizim täräfä ġaçtilär. Biz onlari ävlärimizä alduẖ. On tütün bir ävdä yaşaduẖ. Bir yil biz bodrumlarda yaşaduẖ. Pec ġurduẖ isinsin dep. Elä yaşaduẖ. Sağolsun Türkiya sahap çıẖti, gätürdi bizi buralara. Gälduẖ yaşiyeruẖ buralarda. Härşeymiz eydür, sağolsunlar. Ac dägüluẖ, açuẖta dägüluẖ.

Türkiyeye geldikten Sonra

4. Rısġımız bizinän ġızım. Allah can vermiş rısġıni dä verür barabař. Elä diyerdi nänäm. İki oğlum yan yanadur. Burda säkkiz can ġaliyeruẖ. Çōẖ gözäl oldi hayatımız. Soğunumuz ẖeyir olsun. Zati häp häsrätluẖda yanıp yaşaduẖ. Şindiysa bütün köv burda elä ey oldi ki. Yürägimiz äziliyer ama genä dä bütün ġoni-ġomşiy ki, taniyersin bäribir a[ğ]naşılmiyer häsrätluẖ. İki oğlum, bir ġızım var. Ġızım Bursadadur. Yigirmi yil oldi yaşiyer o orda.

Sürgün Öncesi Zamanı

5. Bänim dädäm var idi burda. Dē bin doẖẖuz yüz ottuz dördünci yillärdä. Ädänäyä gälmiş ġaçmişlär dä. Bänim anam ġaliyer Savettä. Üç yaş oliyer. Biz sänin nänängilä köçüp gettuẖ Ukraynadan. Biz onlarda bir ay ġalduẖ. Bänim anaminän sänin nänän ẖala ġızlaridür ölem sänä. Tuntul nänäy.

Türkiyeye Geldikten Sonraki Yaşam

6. Sanyaynän, Gulnara Praẖladnidädür. Bän här yili gediyer göriyerim onlari.

7. Çocuẖlar oẖiyer dä mäktäbini bitürsünlär dedim dä. Bän ġalacam oğlumgil gedacaẖ. Häm mallarımız var onda, ävlärimiz satılmiyer. Bıraẖsaẖ taliyerlär onda da. Sahapsız bıraẖamazuẖ. Bu da böyük torunumdur. Bu da oẖudi. Buraya gäturduẖ. Bu yil gec gälduẖ ona sähäp ġazanamadi. Belki dä ġazanurdi dä gecuẖduẖ.
8. Bir tänä dädäy var ama eşitmiyer, biräz dä unutğan olmişdür. Nerälärdän nerälärdän gälduẖ bir araya göriyer misin? Bän bunlara häp söyliyerdim, anamın deduẖlari häp yadımdadur. Bu bänim bacımın ġızidür, gälin ettim. Änisänin ġızi.
9. Nänäm dä bursilyoz olmişti. Ayaẖlari, gämükläri ağıriyerdi. Rematizma kimi bişedür o ẖastaluẖ. Hayat buralara atti bizi ġızım. Nerälärdän, anam rähmät canına Tuntul nänäz. Anamın üç ẖalasi var idi. Märyäm ẖalay, Sultan ẖalay, Fati ẖalay. Sänin prababuşkan. Babam Maçet'ergildändür, anam da İncägillärdän. Gälürdilär üç tänäsi dä şindi nänämin baciläri sayılurdilär. İkisi öz baciydi dä, Fati ẖalay häm anay täräftän, häm babay täräftän idi. Cigär idi.
10. Bänim bacımın oğli yoğ idi dä. Bänä dedi ki, bir oğlun ver bänä dedi. Dedim vari yoği iki oğlum var. Niya verem ki sänä. Ġızın verürsün bänä. Sän íẖtiyarlanursun ki, säni dä baẖar bäni dä baẖarlar. Eläynän bunlar böyidi ki, gettim gälin ettim gätürdüm. O vaẖıt haşto Çarcudan gettim gätürdüm bän buni. Doẖsan säkkizinci yildä gätürdüm. İştä elä ġızımcan.
11. Gälürdilär anaminän, anamın yamaluẖlarıni yamardilär. Anam iki yerdä işliyerdi. Häm ġalẖozda işliyerdi, häm dä mäktäptä uborşit'aydi. Här işimizi görür gedärdilär. Yamaluẖlarıni edärdilär, çuvallarıni yamadurdilär. O vaẖıt belä magazindän un almaẖ yoğ idi. Taẖıl ävä alurduẖ.
12. Rähmät cannarına bän heç heç unutmiyerim. Bänim anamluẖ gäldi dä doẖsan ikinci yildä mi gälduẖ, yoẖ doẖsanınci yildä gälduẖ. Bunlar bizdän bir yil sōra dävlät ġozğadi. Bunlari sürdi ondan biyāni. Sōra anamluẖ adris verduẖ bizim yanımıza gäldi Ukraynaya. Gäldi bänim anam turamadi. Bän gedecam Özbäkistana geri dedi. Tayanamadi.
13. Fati ẖalay bizä sürpriz etti, gördün mi? O mäẖsüsä bilip yollamiş, demämiş. O Fati ẖalay da bänim anama yabanci dägül. Bizim Fidan nänämiz var idi. Bu Fati ẖalanın nänäsi, bänim anamın nänäläri yeddi baci oliyer. Yeddi bacının törämäsidürlär bunlar. Üç göbäk törämä düşiyer bizä. Ťaẖanlilär häppisi birbirinä geçmişdür. Çünki bänim nänäm dä Ťaẖanlidür, dädäm dä.

Ġarışuẖdurlar. Varẖandan da haşto Fidan nänämiz Ťaẖanliydi. O Fidan nänänin üç ġızi; Maral nänäm, Sultan ẖalay, Märyam ẖalay. İştä üç ġızi oliyer dä. Ġocasi oliyer dä Ġafġazda. Odun biçiyermişlär dä. Odun mi basiyer dä nä ediyersä rähmätä gediyer.

14. Sōra Fidan nänänin ġocasi ävin bir oğli oliyer dä. Ġaynana, ġáynatasi diyer ki, ġızım sän getmä. İştäsän üst eniştä gätüraẖ sänä. Bu nänänin dä yeddi säkkiz tänä ġardaşi oliyer. Gecánin birindä gäliyerlär, buni, nänäyi alıp götüriyerlär. On doẖẖuz yaşında üç tänä çocuği var imiş o nänänin. Aliyerlär götüriyerlär bänim nänämi dädämin babasına köçüriyerlär. Bu üç ġız ġaliyer ä. Böyiyerlär ki, anasi aliyer. Nänäy dädäy oliyer aẖır. Bu üç ġızi aliyer ki. Bu böyük nänämin Äminäymiş dä adi. Çōẖ gözäl imiş ki, Maral diyerlärmiş. Maralinän bänim dädäm dä ögey oğluna gendi ġızıni aliyer. Anali ġızli yani ki ġaynana gälin oliyerlär. Ondan töriyan çocuẖlar bizuẖ iştä. Şindi oni eyca şeyetmäsän saçamazsın. Beganaya getmäsin ġız dep häp birbirinä vermişlär ġızlarıni.

Sürgün Öncesi

15. Bilür misin bänim anam yabanci kövä düşmiş dä. Yetimdi aẖırıki. Anam häp Ťaẖanliläri söylärdi häp. Anasıni, häsrätluẖ çekmiş ki… Altmiş ikinci yildä bänim anam ana-babasıni buldi. Mäktüf gäldi. Haşto üç baci diyerim ä. Onun biri, Sultan ẖalay, aldi dä gätürdi.

16. Bänim anam Ġafġazda ġalıp gediyer. Babasi ġaçiyer, ġaçaẖ oliyer. Varli diyerlär dä bunlari kulak ediyerlär. Dädämin babasıni türmäyä bıraẖiyerlär. Türmäyä ki bıraẖiyerlär şindi bu Maral nänäm çocuẖlarinän ġaliyer. O köçtuği adamdan da çocuẖlari oliyer aẖiri. Mähämmäd dädämin babasi diyer ki, Müşür dädäy, bänim oğlum bir tänädür. Maçarligilin ocaği sönäcaẖ. Deyip bilmäm nä ġädän altuni oliyer yalan söylämiyem. Bir äsgärä diyer ki, fälän yerdä bu ġädir altunum var. Gedär alursun da bänim bu oğlumi ġurtar. Türmädän ġaçuttur. Ġaçiyer dädäm. Gändininän barabař on üç tänä adami götüriyer.

17. Gruzyada o ġapanuẖ yeri hälä turiyer. Çerez Gurizya geçmişlär dä o çegäräyi. O türmäyi gedip görmiş dädäm. Bilmäm ġaç yil oturiyer onda. Babasi onda elä yoğ olup gediyer dam däräksiz. O dädämi babasi ġurtariyer. Sōra dädäm gäliyer Türkiyaya ġaçiyer. Aẖır bunda Maral nänämin şennigi var aẖiri. Bänim anam än böyügi oliyer, sōra Ähmät tayım oliyer.

18. Bänim çocuğum onda ġaldi deyip dädäm gäliyer nänämä diyer ki, ġaçaẖ. O vaẖıt hälä çägärä yoğ imiş ama nu saldatlar oliyermiş, äsgärlär. Gäliyer gecánin birindä nänämä diyer ki, ägär gälmäsän bän Ťaẖani baştan ayağa yaẖacam. Ťaẖanda härkeş dä Mähämmäd dädäyi taniyer. Dädäm aliyer nänämi, anami dä bıraẖiyer. Götürämäz äsgärlär tutar. Bän sōra gälür ġızımi alurum diyer.
19. Bänim anam nänäsiynän ġaliyer. Haşto Fidan nänäynän ġaliyer. Dädäm Maral nänämi aliyer, İstanbulda tayım vardur ʰaşındi, Ähmät tayım. O ġundaẖta oliyer iki áyluẖ. Oni gösgünä bağliyer dädäm, geçiyerlär. O çocuẖ ağliyer ä, onun säsini saldatlar tuyiyer. Bir ġayaya çıẖiyer ki, oraya äsgärlär çıẖamiyer. Nänämä diyermiş ki bıraẖ çocuği. Bıraẖ ki bizi tutacaẖlar. Çocuğa bişe olmaz ʰökümät sahap çıẖar. Dädäm mällumluğa oẖumūş dä onda Gruzyada. Diyer ki, nänäm dä birini bıraẖtım bän buni bıraẖamam. İştä aliyer dädäm gösgünä bağliyer dä o ġayaya çıẖıp on säkkiz gün ġalıp gediyerlär o ġayada. Onlar da diyer ki, olaki bunlar acından ölürdi mi nä dä iştä eläynän çekiliyer äsgärlär. İştä eniyer dä o çıẖış gäliyer dädäm.
20. Altmiş ikinci yildä ariyer. Gruzyaya yaziyer, yaziyer. İştä onlar diyer ki, bu milläti Özbäkistana sürdilär, sän orayi ara. Sōra dädäm dä biliyer ä adlarıni, soyadlarıni. Aẖır gendi şennigi. Yazıp yolliyer. Bu mäktup gälä gälä gälä nänämin bacısı Sultan nänänin älinä düşiyer, Layişä. Ayni familyadan. Bu ẖalam aliyer gätüriyer. Anam da ġırẖliydi bunun anasına (gälinini gȭstärip).
21. Bän dēv yeddi-säkkiz yaşındaydım. Diyer ki, Tuntul aha da bacindän, ana-babandan ẖäbär gälsä nedürsün? Diyer anama. Anam da yazuẖ diyer ki, ehh nerdää. Bu vaẖtaçan görmädim. Çätin ki onlar bäni bula. Çätin bulaẖ biz birbirimizi. Bir iki, bir iki..Sürätlär yollamişdilär bizä. O sürätläri anamın ögünä bıraẖiyer. Şindi anam tanımiyer ki, mäktubuni oẖiyer. O vaẖıt da latınca kim biliyerdi. Heç kim bilmiyerdi dä.
22. Bänim bir emim var idi. O oẖiyerdi. Oẖudi ağladı, bütün köv töküldi ki, Tuntul ablanın ana-babasından ẖäbär gälmiş. Elä bişmiştuẖ häsrätluẖtan ġızım. O vaẖıt elä yaziyerdi dädäm. Yazdi, yazdi. Anam çooẖ gezdi ki, gedem. Maskvalaraçan getti ki, gedem. Ġoyermadilär. Sän getsän gälmäzsin dep. Savet Dävläti ġoyermiyerdi o vaẖıt. Diyer ki, niya bän anasız-babasız böyüdüm. Bäni niya ġoyermiyersiz. Bän niya bıraẖem çocuẖlarımi. Aha ġaliyer ä onlar. Bän geri gälürüm dedi ama ġoyormadilär.

23. Sōra o ġari özbäk idi dä Nasirova, dedi ki sänin anan gätütturaḫ. İştä gätüttürduḫ nänämizi, dädämizi. Säksäninci yil gäldilär. Gäldilär bän abu oğluma ikicanl^{i}ydim dä bänä dädäm dedi ki, ya ġismät bundan sonra ġızım ya görüşürüḫ, ya görüşämäzuḫ. Ġız olsa nänän adıni, oğlan olsa bänim adımi ġoyarsın. Oğlan oldi Mähämmät ġoydum da, nänämin adıni dä ġardaşımın ġızına ġoyduḫ. Haşto Nisbay än küçük ġardaşım.
24. Anam diyerdi ki, bizim täriḫimizi yazsaz ġaç kitap olur. Anam ağlar söylärdi. Nerdä Ťaḫanli görsäm zanardın ki, o bänim canım cigärim. Elä anam söylärdi gendi şennigini.

Türkiyeye Geldikten Sonra

25. Ťaḫanlilärin çoği Bayırbağdadur. Yunus Ämrädä Zazolilär var. Biz kövinän ġaḫmaḫ iştäduḫ da iştä ġardaşım soğundan köçüp gäldi ya. İştä o ayrı yerdä ġaldi biz bunda. Biz dä ottuz yildür oraya yerläştuḫ. Ävlärimiz satılmiyer. ^{h}ökümät bizi gätürmiyeydi biz o savaş içindä üç yil yaşaduḫ, genä dä yaşarduḫ. Tarlalarımıza bomba düşdi.
26. Bänim oğlumun ġazel maşinäsi var da. Mägär birgün gäliyer atışmaya, postta ġaliyer. Onda atışma oliyer. Buni äsgärlär aliyer çuġura bıraḫiyerlär. Bu gätürämiyer maşinäsini. Dälmä däşük etmişlär. Hälä eydür gändi sağ ġalmiş.
27. Bu da maşinäsini gätürmiyer. Diyerim oğlum niya gätürmiyersin. Diyer ē ana tarlada bıraḫiyerim oğlanlarinän gäliyerim. Bizä dä bişe demiyer ġorḫarım diya. Bän o yili saçlarım ağardi. İnanursun? Elä ġorḫidä yaşaduḫ.

Sürgün Sonrası

28. Anam nänängilä sähäp getti dä. Diyerim ä yaban kövä düşmiş. Yoḫsa biz onda Sämärġand oblastının Bulunğur rayonunda yaşiyerdi babamluḫ. Geri gedändä ḫalamın çocuḫlari ondadur dep oraya gettilär.
29. Bän Özbäkistanın Bulunğur rayonunda Oktyabr kalḫozi var idi. Onda toğulmişim. Bän Orçoşannigilä gälin oldum. Ġaynanam Ťaḫanliydi, Beggillärdän. Muzikant Hasani tanursun. O bänim ġocamın öz ta^{y}ísi oğlidür. Mähämmät tayımın oğli rähmät canına. Fidan nänämin adını bir torunuma ġoydum. Buna anamın ḫalasidür Märyam ḫalay, rähmät canına onun adıni ġoydum.

Türkiyeye Geldikten Sonra

30. Bänim iki bacım, bir ġardaşım Bursadadur. Bir baci, bir ġardaş da burdayuẖ. O gäldi ki, bacım bunda yalağuz ġalmasın.
31. Bunda heç heçinä gaz yoğ imiş. O yerlilär diyer ki, sağolun siz gäldiz dä bizä dä gäldi gaz. Ähali az ki, gaz da ona sähäp gälmiyer. Çōẖlansa härşey olur.
32. Abu köv olmasa orada az bişe can. Oraya kim gaz gätürür. Sağolsunlar elä gözäl yerläşduẖ ki. Dē aha ġarşımızda mäktäp yapıldı. Täzä mäktäp. Abu ävin arẖasi, görüniyer ä ġırmızi, yüskäk. O mäktäp olacaẖ, öbür yilä işä düşäcaẖ. Abunda cami yapıliyer. Yanında marketlär olacaẖ. Yoẖsa bizä çōẖ uzaẖdur. Dōov o başta.

Türkiyeye Gelmeden Önce

33. Söyläsaẖ därdimiz çōoẖ yavrum. Çōẖ äzäp yeduẖ onda. Bir ġomşimizin ävinä tüsättän düşti. Bu yandan girdi, o yandan aẖoruni patlattı. Üç tänä mali-inägi getti, Ukraynada. Ävinin yarısi getti. Bir Zedbanlinin, babamın kövlisinin ävinä düşti. Ävini eläykän dümdüz etti. Eyidür ävdä yoğ imişlär. Hama ẖäbär ediyerdilär ki, filan güni atışma olacaẖ. O Slavyana girämäzdin ġoẖidän.
34. Yaz ayi idi ya. Vāay ölilári toplamaya fırsat bulamiyerdi şennik. Ġoẖup getmişdi. Eşittuẖ ki, onun ävinä düşmiş dä. Oğlum dedi ona gedaẖ da bir ẖäbär alaẖ hälä. Elä dä ġoẖa ġoẖa gettuẖ. Getsaẖ ki, ävinin yarısi yoẖ. Mägär onlar da padvala girip yatmişlär. Eyidür ondaymişlär. Diyer bir säs eşittuẖ. Yer ġımıldadi. Çıẖsaẖçi ävin yarısi yoẖ. İnäkläri asılmiş ağaçlara, almalara. Elä günähluğa ki.
35. Orada çōẖ şennik zärär gördi. Bizlärä dä násil säs gälürdi, äsgär basardi. Ġorẖarduẖ ġapiya çıẖmaya. Nä äzäplärinän tarlalari äkduẖ. Bän hama ki aẖlımi siçrättim. Oğullarım gediyer tarlaya. Onlar gälänäçan bänimki bänä oliyer. Härşey aẖlıma gäliyer. Aha hälä gänä oliyer onda, atışmalar var. Ona sähäp ävlärimiz dä satılmiyer. Elä gözäl ävlär ettuẖ onda da. Ey yerläşduẖ. Köti yaşamiyerduẖ. Ama savaş här yeri bozdi. Mäcbur çıẖtuẖ gälduẖ.

Sürgün Zamanları

36. Anam häp Türkiyadan ötri türkilär diyardi. Mänilär diyar ağlardi. Çōẖ bişmişti häsrätluẖdan. Häm dä yaban kövä düşmiş ki. Ondan häp ağlardi dä, ağlardi. Sōra anasi ki gäldi ya. Anasi diyer ki, säni niya yabanci kövä bıraẖmişlär. Getti

dä bacilärinnän söz etti ki, niya siz bänim çocuğumi yabanci kövlärä vermişiz. Niya içizdä almadız. Näsip iştä. Hama elä ey babam var idi ki.

37. Ġızımcan iştä bizim şennik häp belä talanduḫ. Bir ömür talanduḫ, talaniyeruḫ. Ġafġazda anam diyerdi ki, gendi on yaşındaymiş gäländä. O ki balkona çıḫarduḫ ves Ťaḫani görürdüm diyer. O säs ki verürdün, säsin zvonit edärdi, äblä tärkäl geri gälürdi. Elä ävlärimiz var idi yüskäk, balkonli. Eläykän bıraḫtuḫ gälduḫ. Hälä o veş. Elä dä ḫalilärimiz var idi ki. Anam diyer ki, biliyen äski ḫaliläri, alti-yeddi metroluḫ ḫalilärimizi diyer padvala tökduḫ.

38. Bänim dädämin babasi papaḫ, tuyli yeläklär tikiyermiş. Maşinkalari var imiş. Biliyen ʰaşındi onlar násil bahalidür äski vaḫtınki. Dē yüz yilluḫ maşinlär. Häppisini tökduḫ diyer, gümüş ġaşuḫ, altun ġaşuḫ. Varliymiş anamluḫ. Elä gömduḫ gälduḫ. Hälä gediyeruḫ, hälä gediyeruḫ. Anam häp diyerdi ki, biz häp talaniyeruḫ balam, biz görduḫ siz görmäyin balam.

39. İştä biz dä görduḫ. Buraya gälduḫ. Diyerim gümäni kesär insanlar bäribir. Burasi son duraḫ diyerim inşallah. Allah başımızdan äskük etmäsin Ärdoğani. Babanın oğula etmäduğuni etti bizä sağolsun.

Türkiyeye Geldikten Sonra

40. Bizä dedilär ki, beş yil yardım alacaḫsız. Härşey bezplatni, doḫtor moḫtor da. Beş yildän sōra bu ävläri mäsälän on beş yilä mi uzadurlar, yigirmi yilä mi uzadurlar bilmäm. Täḫsit täḫsit ödärsiz dedilär.

41. Sän bilür misin biz Ukraynaya ki gälduḫ elä veranaydi, elä veranaydi ki, ġurtlar geziyerdi o kövlärdä. Otlar böyümiş, ağaçlar. O bozuḫ ävläri düzäldip yaşadı bizimkilär. Oğlanlar yol yaptilär. Kantori täzädän yaptilär. Bir tänä fermaydı. Beş ferma oldi onda. İçmiyer ä bizim şennik, işliyer. Mäktäplär toldi çocuğinän. Hayat ġaynadi orada. ʰaşındi söndi. Bizim şennik ya. Onlar diyer ki, bizi ġurtlar yiyer. Elä ağlaşiyerlär ki bir gör. Özbäkistanda da eläydi. Bizim şennik çıḫti ki, rızıġ getti. Mehnätkäşdür bizim ḫalḫ.

42. Ukraynada hava çōḫ saᵛuḫ oliyer. Burada ķiş tez geçiyer. Onda Sentyabřın yaḫduḫ peçläri bıldıri. Yanvarda onda ġar var idi. Buraya gäldim bunda yaz, günäşluḫ. Sōra martın aḫıri gettim. Hälä yaniyerdi peçlär. Etigimi, ġurtkami bıraḫtım gettim. Onda elä üşüdüm ki.

-8-

Anlatan: Reşinaz Şükri

Yaş: 66

Derleme Yeri: Bayırbağ Mahallesi

Sürgün Zamanları

1. Aẖısĝada toğulanlar, böyüyanlar vätän diʸá diʸá rähmätä gedänlär. Babam säksän yaşında rähmätä getti. Anam yetmiş dört idi. Babam iki däfä, anam bir däfä getti gördi vätäni. Şindi bän dä diyerim ki, bän dä gedem görem hälä. Ġardaşım söyliyer ki, babasının äktuği ağaçların dibindä oturup násil ağladiysä anay. Nä oldiysä ona onda bişe oldi. Ävä gätürdi elä oninän rähmätä getti. Diyer ki, aburá babamın äktuği yerdür. Ävini iki ġat yapmış, täzä yapmişlär. Säkkiz tänä päncäräsi var idi. Säkkizi dä yolā baẖiyerdi.
2. Bizim millät gün görmädi ki, ġızım. Siz hälä çocuẖsuz misaĺ. Bu vätänsizluği hälbättä ki, çocuẖlar da çekiyer olur. Böyüklär zati çekti. Allah elä edä ki, son duraẖ bura ola. Pulate köyü, Ädigön rayoni, ġäbristanluği. Abunda ḳíşta gettuği vaẖtidür. Bu da yazda gettuği vaẖti (Fotoğraf gösteriyor).
3. Anaminän babamın ölümünün arasi on dört gün çekti. Fevralın on dördi anam rähmätä getti, Martın ikisi dä babam. Ayni yili. On beş gün arasi. O arada bän elä şişmişdim ki, kütük kesilmiştim. Emimin oğli gäldi dä İsmät dedi ki, yoẖ sän heç ğäm çekänä bänzämiyen. Näfänä şişmiş, kütük kesilmişin diyer ki. Ondan sōra yanımda kim var idi. O dedi ki, o ğäm şişidür. Kolaymidür.
4. On beş günün içinä ikisi birdän. Gediyer gäliyer su içiyerdim. Yemäk ġoyiyerdilär iştämäm diyerdim. İçim yaniyer su içäcam diyerdim. Su içiyerdim, şiş kütüg olmişdim. Kim tayanurdi iki aciyä. On beş günün içinä.
5. Ġardaşım ġurudi. Çadit kesildi, zayiflandi, ġurudi. Anaminän babam onun yanındaydı. O baẖiyerdi. Gendi dä doẖtordur. Azärbaycanda, Saatlidädür ʰaşındi. Baḳiya da tez tez gediyer. Bir işi dä ondadur. Bacım yoẖdur. Bänim än böyügi. Bänim üç ġardaşım var.
6. Bän älli üç yilindä toğulmişim. Bunlar heç unudulur mi? (Fotoğraf gösterdi) Aha fakt. Emimin oğli H̱älit var abunda. Dedi ki, baci abu şäkli bänä ver. Böyük portret edip asacam abunda. Bu idarädä asılasi şäkildür dedi ki. Dedim ki, yoẖ verämäm. Häp dä kötiluğ olur da näyimä lazım. İş böyür niya ki.

Gō̃stärmädim dä boş söylädim bu şäkildän. Äblä dedim ki, babamgil ki oraya gettilär. Onda babamın şäkli var.

7. Bän küçükkän dä çōẖ märaġliydim. Böyükläri söylädiyerdim. Násil olduz, netdiz, násil ettilär sizä. Dedi ki, elä günlär çekiyerduẖ ki, diyer ġaçaẖluẖ düşiyerdi. Gecáynän gäliyer basiyerdi bizi gürcilär, ermanilär. Barabař, ġaruşuẖ ikisi. Řus da var idi içindä.
8. Hälä dēv on säkkizinci yillärdän, yigirminci yilläräçan. O vaẖıt gäliyer basiyerdilär ävlärimizi diyer. Özi dä ķíşta basğun ediyerdilär diyer. Ķíşın ediyerdilär ki, bälki ġaçalar da ġırılalar. Binäk yoẖ, bişe yoẖ, gedämäsinlär. Bizi ġovaliyerdilär, silahinän gediyerduẖ meşälärdä ġaliyerduẖ diyer. Haftalarinän äşiyerduẖ tāğların içini. Onun içindä ġaliyerduẖ. Yemaẖ yoẖ, bişe yoẖ diyerdi.
9. Sōra gecáynän adamlar gäliyerdilär. Ġarın ärimäsini bekliyerduẖ ki, ġar ärisin dä izimizi bulamasınlar, yoẖsa bulurlar da öldürürlär. Çaẖayevlärin nänäsi var idi. Gedärdim otururdum onlara. Onlar söylärdilär bunlari. Diyerdim ki, sizä nettilär, násil olduz.
10. Gäliyerduẖ ki, diyer heç bişeyä degmämişlär ama mallarımız aẖorda ac ġaliyerdi diyer. Äblä ġaba diräklär gömliyermişlär toprağın altında. Tavani tutsun diʸá tāği däşiyer diyer. Onun içinä içinä dişärdän. Häm ävimiz oliyerdi, häm aẖorumuz. Bir täräfi aẖor, bir täräfi äv. Pec yaẖanda da sicaẖ olsun diya. Onlara da, mallara da sicaẖ gediyerdi diyer. Bir tänä ġapısi var idi diyer ancaẖ. Elä yapiyerduẖ ki, ävläri diyer tāğ kimi.
11. Gäliyerduẖ ki, diräkläri o ġärtin gämürmişlär ki, mallar acınnan diräklärimiz az bişe ġalmiş. Täzädän başĝa diräk veriyerdi adamlar dägişiyerdi. Ara ara häp elä ediyerdilär diyer. Aẖırında da ġaldurdilär diyer. Sōra basdilär diyer silahinän. Řus saldati gäldi ki, çıẖın ki burada vayna olacaẖ. Oni deyip çıẖartmiş bizim şennigi oradan häp häpinä.
12. Rähmät canına babam söyliyerdi ki, ey oğul Allah bizim görduğumuz günläri heç kismäyä gō̃stärmäsin. Deduẖ ki, bunlara gümän, inam olmaz da. Rähmät canına babam dedi ki, babamın babasi ävdä, kimsä ġalmamiş. Üç oğul äsgärdä. Än böyük oğli nişanli. İki oğli heç ävlänmämiş. Bizim ailänin, babamın ailäsi.
13. Heç heçinä ävlänmämiş ġaẖiyer gediyer äsgärä. Täzä gälin bir çocuẖli dä ġaliyer ävdä. Ġaẖiyer gediyer äsgärä. Äsgärdän iki oğli heç heçinä gälmiyer. Bir oğli gäliyer o da yarali. Anamın babasi dä gediyer, ġardaşi dä gediyer,

emisinin oğullari dä gediyer. Heç biri gälmiyer. Sōradan ġardaşi yarali gäliyer. Bir yili yaşamiyer o da rähmätä gediyer.

14. Diyer ki, gedändä ävdä yüz yigirmi beş yaşında nänäm var imiş. Onun döşägi, bambáyáz prastinali, çiẖolli. Kismä onun döşäginä äl ġoyamazdi diyer. Çocuẖlar beş tänäyduẖ ävdä. Babam söyliyerdi rähmätluẖ nänäy här gün sabağinän bir stikan yağ ediyer, äridür içärdi diyer. Sağlam idi. Heç nä ẖastaluẖ görmişti, nä dä başġa bişe. Biz onun yattuğuni görmämişuẖ diyerdi. Gändi dä ġuran oẖiyer, namazından geri ġalmiyerdi diyer.
15. Märaġandan Häştärẖana, Řasiyadan Gürcistana gedän yoli var a. Häştärẖan tāğlarında, orada vagonda diyer ki, bizim başımıza nä iş açtilär. Biz geri dönmiyacağuẖ oğul diyer. O bağırıp ağlamasinnän ġari gendindän gediyer. Yürägi patliyer öliyer sürgündä, yolda. Zanduğun içindän bişeläri çıẖardiyerlär dä onun içinä ġoyiyerlär. Yoẖsa vagondan atiyermişlär ölänläri. Saldatlar baẖiyerlär, ariyerlär ölilári bulup atiyerlär aşaği.
16. Deduẖ ki, diyer yoẖ biz buni belä edämäzuẖ. Sōra yanlarına o vagonun içindä, tavarniy vagon da sa^{v}uẖ. Onun içindä dä mähládän gendi ġomşilärindän birinin Allah irağ etsin doẖẖuz yaşında bir çocuği rähmätä gediyer. Alının bacısi, Osman mällimgilin baciläri. Oninän diyerlär ki, abu turuşunda gömliyaẖ endūraẖ da. Endūriyerlär ki neräyä gömliyaẖ.
17. Diyer ki toprağı didduẖ didduẖ. Babam diyer ki, topraẖ bulamadım. Ġarın içinä ġömläduẖ diyer. O çocuği dä nänämin gösgünä ġoyduẖ örttuẖ diyer ġarinän. Taş, çámur yoẖ, topraẖ yoẖ, bişe yoẖ diyer. Onlara diyer noldi bilmäzuẖ.
18. Här zaman babam diyerdi ki, nänämin bizä ämägi çōẖdur. Bän násil äda edacam onun ämägini. Baẖ hangi millättä belä var ġızım? Bizim millätin çektuğuni kim çekmiştür?
19. Emimin ġızi var. Babam diyer ki, bän oni kismäyä vermäm. Babasi äsgärä gediyer gälmiyer. Ġırẖ dört vaynasında. Oni baẖiyer. Yurda vermiyer. Gäliyer topliyerlär elä çocuẖlari. Zanarsın pisigin balasıni tutup atiyerlär maşinäyä. Elä alıp gediyerlär. Aliyer ġolundan atiyer tutun diyer yoẖardakilärä.
20. İştä sōradan babam diyer ki, rähmätluẖ babasına, íẖtiyar babasi var. Bir dä babam on beş yaşında çocuẖ. Babam Özbäkistana on beş yaşında gediyer. Härşey aẖlında. Bän nä edem, nä iş edem diyerdi. İräldän en birinci çıẖan dişli traktor var imiş. Oninän yer basiyermiş. Çigit, pambuẖ äkiyermiş. Buna payok veriyermişlär kareslär. Pirinç gätüriyermiş. Tarlanın başında bişūriyermişlär,

boş suyinän. Bir ġap toldurup veriyermişlär. Diyermiş ki, ona misaĺiçün iki üç litra süt töksän içinä ġaşanın. Gätüriyerdim bän oni orada yemiyerdim diyer. Diyerdim ki, diyer ävdä anam var, bacım var, babam var. İẖtiyar da ana-babasi var.

21. Gendi on beş yaşında, bacısı on üç yaşında. Körpä çocuẖ. Ġardaşının ġızi dä iki yaşında körpä yetim. Onlara diyer här gün gätüriyerdim yemeği diyer. Özbäklärdän dä diyer süt aliyerdim diyer. İştä o on beş yaşındaki babam o ailäyi elä baẖmiş. O kaşaynän. Ġalın pirinç, süti dä aliyer tökiyerlär, bişūriyerlär yiyerlär.
22. Ana babasi taʸí-bibi çocuẖlari olmişlär. O ġardaşının ġızini dä babama almişlär sōradan. O ġätin çocuẖlar ki, dört yil çocuẖlari olmamiş. Demişlär ki nedäcan bıraẖın baʰşasini alın. Demişlär ki, zati yetim biz baẖtuẖ buni. Nerä bıraẖaẖ, ana yoẖ, baba yoẖ. Ondan sōra doẖẖuz çocuẖ toğmiş. Alti tänä oğlan, üç tänä ġız.
23. Säldärin nänäsi ẖalasının oğluna gälin ediyer. On bir yaşında oynamaya gäliyer ġız ẖalasigilä. Ḫalasi vermiyer, ġoyermiyer. Aliyer, oğli dä on dört yaş oliyer. Äväriyer ikisini. On bir yaşında nänäsi, o Hänifä nänä oğluninän äväriyer. Öz ẖalasi. Eläynän ävli ġaliyerlär. Savaş ki, başliyer götüriyerlär oğlani. On yeddi yaş mi nä oliyer. Çocuği olmiyer zati. Götüriyerlär vuruşa da oninän gälmiyer.
24. On yil bekliyer ki, aha gälür, aha gälür. Gälmiyer. Sōra ġardaşi Ťaẖanli Mähämmät dädäy, Layiştä yaşiyerdi. Aşıẖ Mämmäd diyerdilär. Saz çaliyerdi Baḳidä, Säbirabatta. O gediyer ariyer. Gürcistana o yerlärä tolanmaya da onda buliyer. Gürci bir ġariya yarali gäliyer dä ailesini arap. Gürci ġari eyladiyer dä gändi äväriyer.
25. Sōra gäliyer dä diyer ki, Hänifä belä belädür dä bacım. Bän säni köçüräcam. İştä eläynän Säldärin dädäsinä köçüriyer. Rähmätä gedändä gänä o birinci ġocasi gözünün ögünä gäliyer dä diyer ki, gäldi bäni götürmäyä.
26. Baẖ násil dä här insanın hayatında bir tāğ bıraẖti o vuruş, o sürgün. Allah aẖırımızi ẖeyir etsin. Bu ẖristiyan ẖalẖi míslimana çōẖ zülüm etti. Davam ediyer hälä dä. Ġiyamatacan da davam edäcaẖ. O vaẖıt valereya ẖastaluği çıẖti. Nä ġädin millät ġırıldi getti.
27. Bänim babam Gürcüstanda toğulduğu üçün ʰaşındi Şabanın kinosunda oẖiyer ä türkilär. O türkilär babamın oẖuduği türkilärdür. Yıldız Tilbänin oẖuduği äskicä türkiläri rähmätluẖ babam oẖurdi. Demaẖ äsl kök, äsl baştan kök nä

zaman isä bundan getmiş onda mäskän salmişlär. Ondan sōra da demişlär ki vätän.

28. Nerdäysä bin doḫḫuz yüz on säkkizinci, yigirminci yillärin sonlarında. Bu vaḫıtlarında bänim anamın bir emisi geçmiş getmiş çegäräyi. Ġomşilär yığılmış. Bänim babam da onların içindä ġaruşuḫ imiş. Ävdä demişlär ki, o ki gäldi Türk niya getmädiz. Siz getmiyersäz biz gedäcağuḫ.
29. On beş yaşında oğlan çocuḫlari. Yığıliyerlär on-on beş çocuḫ. Gäliyerlär ki Küri geçäcaḫlar. Kür çayi geçiyer ä. Ordan geçäcaḫlar ki, bu yüzi Türkiya. Diyer ki, sürünä sürünä gettuḫ, orayi geçtuḫ. Sōradan bizi saldat gördi. Diyer ki, kimläri ki görämädi onlar aḫdi getti diyer. Ama ananın bir emisi, Yunus emisi İstanbula getmişdür. Onun ailäsi dä ondadur. Şäkillärini gätürdilär sōradan.
30. Vätän äblä bişe iştä. Sōradan bariştilär dä yollar açıldi ki, buraya gälip gedip şäkillärini gätürdi, gȫstärdilär. ʰaşındi dädäm yoḫ ama törämäläri var. Ama vardurlar o vaḫıttan geçip gälänlär.
31. Çocuḫlar bilä ävdä savaşiyer ki, ana-babalarinän, dädä-nänälärinän. O ki Türk çağırdi sizi niya getmiyersiz. Madam baştan gälmişiz äskilärdän, o ki çağıriyer geri gedaḫ. Demişlär ki nerä gedaḫ ävimiz var, barḫımız var. Töküp nerä gedaḫ. Bir dä äv alaḫ. Demiş ki eläysä siz gälmiyersäz biz gedäcağuḫ. Oradan geçmişlär dä buralara gälmişlär iştä. Biri dä o Mustafanın babasiymiş Bekirof.

-9-

Anlatan: Tütüye Nazır

Yaş: 80

Derleme Yeri: Yunus Emre Mahallesi

Türkiyeye Gelmeden Önce

- Ninecim bize kendindän bahsedebilir misin ?

1. Nä söyliyem hä, yaşaduẖ, äkduẖ, ettuẖ, bala çaġayi, ävläri yaptuẖ, tökduẖ. Här bişemi tökduẖ, bomboş çıẖtım gäldim. Adım Tütiya, familyam Nazır. Säksän yaşındayım. Bän säksän diyerim bu torunlar güliyerlär häp bänä. Här bişeyi töktüm. Üstümüzä bomba atiyerdilär. Biz elä yerdä yaşiyerduẖ Ukraynada. Bän elä yerdä yaşiyerdim ki, bänim ġapıma atiyerdilär. Toğri gäliyerdi bänim ġapıma. Här bişemizi ġırdilär.

Sürgün Zamanı

2. Bän Gruzyada toğuldum. Ġaç yaşımda gälmişim oni heç bilmiyerim, aẖlımda dägül. Babam armiyaya getmiş, anam gätürmiş. Bir ġardaşım bir dä bänim. Babam ki armiyaya getmiş anam bizi gätürmiş. Aẖlıma gäliyer o vaẖıtlar. Po^{y}ezä ki bindürdilär bizi onda saldatlar, yoẖarki ġatına. Dedilär ki, bunun babasi armiyadaymiş dep bizi hörmätlädilär. Anam da ẖastalandi, elä belä yäşäduẖ.
3. Taşkentä gälduẖ çıẖtuẖ. Taşkentä yaẖın bir yerdä yaşiyerduẖ Özbäkistanda. Üzümliynän Ärzincan arasi kimiydi Taşkentinän bizim aramız. Elä yerä gätürüp tökdilär. Sōra ondan ġaẖtuẖ başĝa yerä gettuẖ. Ondan ġaẖtuẖ başĝa yerä gettuẖ. Äblä ġatuştuẖ, ġatuştuẖ.
4. Sōra ey yerä gettuẖ yaşaduẖ. Bizim millät häp bir yerdä oldi. Onda da belä Färğana vurişi ki oldi tökduẖ ġaçtuẖ Ukraynaya. Ukraynada yigirmi alti yil yaşaduẖ. Yigirmi alti yildän sōra belä ġavĝa çıẖti. Aha biz Řasiyaya yaẖın iduẖ. Řasiyaya än yaẖın biz iduẖ.
5. Dört tänä oğlum Geyiklidädür ^{h}aşındi. Biz dä Ḫarkopa yaẖın gälduẖ. Gälinim o täräftän idi dä o yana gälduẖ. Här biri o yani bi yani ġaçti oğullarım Özbäkistan, Ḳaza^{ğ}ıstan.. Dedim ki canızi ġurtarın. Biz ġalduẖ. Ġalduẖ ki onda, biz dä Ḫarkopa täräf gälduẖ. Bizim gälinin babasigil täräfä gälduẖ. Nä edaẖ.

Gälmäsaẖ olmaz. Tökduẖ här bişemizi, ġaçtuẖ, ġurtulduẖ. Çoluẖ çocuğumuzi ġırmasınlar dep gälduẖ. Elä yaşiyerduẖ biz. Här bişemiz dä var idi.

6. Nä içün bizim millät işlägändür. Oẖumadi etmädi. Yeri kävliyerdi. Oninän tolaniyerduẖ. Gändim çapiyerdim. Yüskäk paẖtaydi ki, içindä görünmiyerduẖ. Elä çapiyerduẖ Taşkänttä. Taşkänttä ki vuruş oldi sōra gälduẖ Ukraynaya. O Taşkänttä dä vuruş oldi dä nä ġädär millät ġırıldi ädräfimizdä.
7. Äblä ġalduẖ iştä. Gälduẖ mísliman yerinä. Toprağımız bunda olsun, yaşamamız, bala çaġamız bunda olsun. Hä diyerim bunda gediyerim oğullarımın yanina diyerim nä ey mämläkätä gälduẖ. Äväldän biz buralara düşeyduğa.
8. Yāa o vagona toldurdi. Mägärim söyliyer dä anam vagona toldurdi dä sürdi. Nerdä ac, susuz. Öliyerlär päncärädän atiyerlär. Elä günläri görduẖ da gälduẖ buralaraçan. Biräz cäyil oleydim diyerim ki. Biräz cäyil oleydim dä Türkiyada yaşiyeydim.
9. Törämäm var heç olmasa. Än aẖırgi oğluminän yaşiyerim. Dört tänä törämäm var. Bir oğlan ġaçti, aha bu ikisi. Ġız da bu yil onuncidä oẖiyacaẖ Ärzincanda. Böyük torunum. Öbürläri dä häp onda oẖiyer, Geyiklidä. Onlar orya düşdi dä. Biz ġalduẖ. Biz ki Ḫarkopa täräf gälduẖ. Oranın başĝa şennigiyinän ġoşulup gälduẖ. İndi bir millätuẖ ama ki, kövümüz ayri.
10. Ruyuza çay gätürsänä, sufra gätür aburya. Uzaẖtan gäldi. (Torununa seslendi).

Türkiyeye Gelmeden Önce

11. Bunda çōẖ ey yaşiyeruẖ. Gälinim işliyer. Oğlum parniki aldi, pamidor parniki. Aha abundakändür. Patiẖli mähläsinin yanındadur. Adini dä diyamiyerim oranın. Götüriyer oğlum, göriyerim. Sıra sıra düzülmiş. Diyerim Allah härkeşä versin, içindä dä bizä. Hälä bişmämiş ama aha böyükluẖta pamidorlar.
12. Gözäl çay dämlä. Härbişeyi dä ġoy da gätür.(Torununa seslendi). Şindi sän söylä hälä nerälisin, nerdä toğuldun?

- Ben Ahıskalıyım. Kövüm Ťaẖan

- Vūy desänä sän Ťaẖanlisin. Bänim gälinim dä Ťaẖan Tçoranlidür. Anan baban şennigin nerädädür şindi?

- Baküde ailem, akrabalar Bursada da var.

- Gäl bänim torunuma köç? Ne olur.

13. Oẖumūşdur. Ukraynada oẖudi Yurestluğa. Ama bunda şindi egzaminä gir diyerlär. Onda paraynän oẖudi. Bunda ġafaynän oẖiyerlär.
14. İştä bir torunum da ävländi. Bir tänä çocuği var. Bu egzamini verdi. Ḫerurluğa verdi. İnistuti ġurtardi. Ukraynada olsa işlärdi. E bunda bir yil getti egzamene hazırlandi. Oni dä verämädi. Şindi ävdä tayarlaniyer. Bir tänä dä ġızi var. Gediyer gäliyer babasına dürtiyer.
15. Şindi bir torunum da, başĝa oğlumunki, Venġriyaya götürdilär işlämäyä. Şindi Venġriyadadur o torunum. Bunda egzamini veränäçaẖ getti onda işliyer. Härkeş, gedänlär ġaçıp gälsä o işliyer onda. Ġız da yoẖ ki ävärem.

Sürgün Zamanı

16. Gruzyadan gäländä diyem sänä ki ya üç, ya da iki yaşında olurum. Anam söyliyerdi ki belä günläri görduẖ. İştä sōra Taşkäntä yaẖın bir yerdä yaşamaya başlamişuẖ. Onda da anamız baẖmiş etmiş, tolandurmiş. Babamız armiyadan gälip rähmätluẖ olmiş. Anamız da sōradan rähmätluẖ oldi. Här bir bacım här biri bir täräftä.
17. Demaẖ Baḳidän gäldin hä. Baḳi yüzgärli. Elä tatlí, läzzätli söylämäsi var Baḳidäkilärin. Däryaya yaẖın olsan özi yüzgär.
18. Baḳidä oldum bän. Ġız vaẖtımda oldum bän. Ḳaza^{g}liyä gettuẖ. Onda yaşaduẖ. Bänim dä iki çocuğum var idi. Ġaynanam, ġáynatam, şennigimiz gälmädi. Bizim adam mällim. Biz nä edaẖ, nä edaẖ deduẖ. Tärkäl geri gettuẖ.
19. Bän Taşkenttän Sämärġäntä köçtüm, gälin oldum. Elä mi adam idi, mällim adam idi. Ġızlarinän oturup söyliyerduẖ. Äcäp kim neräyä köçäcaẖ. Baẖ elä dä näsip oldi ki, älindä sumkasiynän gezduẖ. İndi íẖtiyarlandi dä. Häm belindan gäzämiyer. İnvalit olmiş. Gälinim baẖiyer. İẖtiyarlananda da därd olur da. İştä belä
20. Bir tänä ġızım var. O da Řasiyaya köçti. İki yil oẖudi dä doẖtorlu^{ğ}a. Ġaçuriyerdilär dä çıẖartti babasi dä. Sōra toya gäldi bir oğlan. Onda birbirini gördi, bägändi dä köçti. Şindi Bursaya gäldi. Bazȧra yaẖın imişlär ävläri dä. Getmämişim bän. Ġarni burnunda da götürmiş ġocasi Řasiyaya bıraẖmiş dä gälmiş, anasigilä. İki ayi var. Yatacaẖ. Yatar o ki alur çocuğuni gänä gälür ävinä Bursaya. Gändi sävmiş, gändi köçmiş. ^{h}aşındi elädür ädät. Kimi ki iştiyer ona köçiyer.

Türkiyeye geldikten Sonra

21. İştä belä torunum da oẖumayi buraẖti işliyer. Nä edacağuẖ bilmäm. Ġızlar daha köçmiyer. Diyer yigirmi alti yaşıma çıẖsamam oẖiyacam. Var ġızlar ama köçmiyerlär. Oẖuyacağuẖ diyerlär. İlla oẖuyacağuẖ, öliyer dä köçmiyerlär. İştä belä kısmät nerdädür bilmäzuẖ.
22. Yolun başında bizim Aẖısĝali bir adam Baḳidän gäldi dä. Üç etajli äv yapti. Şindi diyerlär ki satiyermiş. İştämiyermiş burayi. Baḳiya gedacaymiş.
23. Bunda da maşinasız olmiyer. Biz dä abu parnikäçün alduẖ maşinayi. Şähärä gediyerlär. Üzümliya gediyerlär, doẖtora gediyerlär. Bän doẖtora gediyerdim. Älli manat parayi veriyersin, taksi tutiyersin. Sän ki gecıẖiyersin, bıraẖiyer gäliyer. Sōra onda başĝasına bin dä gäl. Çätin dä alduẖ maşinayi. Nä edaẖ mäcbur alduẖ, ġapımızdadur. Härkeş aldi. Onda Ukraynada da maşinamız var idi. İşlämişuẖ, almişuẖ. Ġazelimiz var idi onda.
24. Dua ediyerimä häp prizdentinä, Türkiyanın här bir şenniginä. Mísliman bir yerä gälduẖ, düştuẖ. Sağolsun bizi gätüränin ömri uzun olsun. Burya da gälduẖ yerläştuẖ. Bunda da bala çaġamız kökli, kömürli olsun.
25. Ey yaşiyeruẖ. Násil ki onda yaşiyeruẖ elä dä bunda. Pent'iyayi veriyer. Dädäyä veriyer. Dädäyä baẖana da veriyer. Ondaki pent'iyamız ġaldi. Oraya gedip gälmäyä bir yilluẖ paran gedäcaẖ. Heç heçinä iştämäzuẖ. Bu da yetär. Allah bäräkätini versin.
26. Üçünci yilimizdür bunda. Gälduẖ, äkduẖ ettuẖ. Ġartopi, işi bir görsän. Arẖasına ĺazut äkdi gälin. Bişūriyer, ġazana tolduriyer, yiyerlär. Här bişe äktuẖ. Soğan, pamidor, ẖiyar, kinsi minzi härbişe.
27. Nälär gördu ẖ ēy, işä gediyerduẖ çocuği arẖama bağlap, oynadıp güldürüp işliyerduẖ.
28. Bunda iş yoẖ iştä. Millätin var altı çocuği. Nä etsin bu millät bilmiyer. Bän alanda üç çuval un aliyerim. Bir çuvali bir ayda yiyeruẖ. Ätmäk bişūriyer, çocuẖlar bişelär fäländür filandur sürtüp yiyer, gediyer bäribir. Biz mäsälän pensiya aliyeruẖ da yetiyer. Eläsi var ki gediyer işliyer. İş dä bulamiyer kimisi.
29. Alti tänä çeväräm var. Torunlarımın torunlari. Häp onda Geyiklidädür. Üç tänäsi köçäcağ idi. Haman buraya gälduğinän başına ġondilär, aldilär. Birär tänä dä çocuẖlari var. Ey yerlärä düşdilär. Bizim şenniklärä köçdilär. Bunda eläläri var köçiyer yerli ẖalġa. Zati biz bir millätuẖ. Här bişemiz birdür.

Mäktäptä oẖiyanlar birbirinä sävdäläniyer ävläniyerlär. Ama bizimkilärä diyerim yoẖ. Näsihät ediyerim bunlara oẖumayi bitürürsüz heç kismäyä baẖmadan. Elä gedär gälürsün arinän namusinän. Oẖumayi bitürürsüz. Yigirmi alti yaşına çıẖarsız. Bir luẖma ätmägi dä bulursun. Gedär köçärsin.

30. Bu küçügi dä ey oẖiyer. Määllimi ögiyermiş ki çōẖ ey oẖiyer. Avtobus ġapiya gäliyer götüriyer. Ey baẖiyer, Türkiya ey baẖiyer. Här milläti var, Özbegi dä, Tacigi dä, Türki dä uřusi dä var. Ärdoğan ki prizdent oldi yoẖari ġaẖti Türkiya. Sağolsun ey baẖiyer. Än küçük torunum da budur. Mäscidä gediyer. Abu ġızlar da häm oruç tutiyerlär, häm namaz ġıliyerlär. Bän dä tutiyerdim dä. Bu yildän tutamiyerim. Bän dä iştiyerim míslimancayi örgänem. Nedem örgänämiyerim. Allaha yalvariyerim Allahcan sän bağışla.
31. Abunda yerli ġari var da. Ġocasi işä gedändä üstündän ġapiyi kitliyer gediyer. Ġızi var Ärzincanda molaluğa oẖiyer. İki dä oğli var. Onlar da bilmäm bir yerlärdä oẖiyerlär. Abundan baẖiyerim, adami olmiyanda cämdän söyliyerim ediyerim. Cäyil dä hälä. Diyerlär ki bunda elä millät imiş Üstünä ġapiyi kitläp gediyer. Kimisi dä işliyer ediyer. Kimisi belä ġoymiyermiş. Sarınmaynän dä olmiyer. Bänim dä üç ġız torunum var. Namazıni ġıliyer, orucuni tutiyer ancaẖ sarınmaya sarınamiyer.
32. Gälip bunda bir ara kansert ġoydilär. İstanbuldan mi bir yerdän gälip. Baharın idi. Här millättän oẖiyan çocuẖlar gäldilär. Ķazaᵍıstan diyer, Ķırĝızıstandan, Řasiyadan gälmişlär diyer. Oẖiyer oğlanlar, ġızlar. İştä buranın millätinä kansert verdi yolda elä gettilär.
33. Onda kapımıza bomba düşdi dä, ġaçiyerdim yıẖıldım. Ondan sōra buraya gäldim sağırlandım. Peşinä gezmädim, doẖtora gedäcan maşinä yoẖ. Belä sağır mi oturacam dep ġulağa taẖılan aparat aldım. Gedip gälmäm üç bin manata oturdi. Gäzäydim peşinä daha ucuza alurdum. Gäzmädim ki, maşinä dä yoẖ. Maşinäyi dä özi yengi alduẖ. Bilmädim dä bän mägärim firmadan aldım. Doẖtor arẖali gettim ondan aldım. Mägär başĝa yerdä daha ucuzikän. Geri gettim yoẖ dedi bän firmayım geri almam dedi. Almasan alma dedim.
34. Aẖşam oliyer ki bizim gälinlär, ġızlar aburaya yığıliyerlär. Oturiyerlär semiçka çaẖiyerlär. Güliyerlär, söyliyerlär. Muhtar oldi iki bacidän biri dä. Gülmirä, Elmira bacilär var. Gendiläri dä, ġaynanalari dä oẖumūş. Elä ey ġaridür ki.

35. Belä iştä biz dä häp gezduẖ. Taşkenttän Baḳiya, Baḳidän täkrär Ukraynaya ordan da buraya gälduẖ.
36. Ḳazağta ki bir camuş yoğordi olurdi. Elä läzzätli. Biz bir yil yäşäp işläduẖ onda. Paẖta da işlädim. Ġarilär diyerdi haydi ẖali toẖumaya gäl örgädem. Adam ġoyormadi. O vaẖıt cäyil idim. Gälinlär yalvariyerdi ki hayte gedaẖ örgänaẖ.
37. Sabaẖ beşdä gediyer bizimkilär işlämäyä. Şennigin tarlalarında bağlarında işliyerlär. Parniklärdä işliyerlär. Gälmiş buraya vaẖtikän yerläşmiş. Bundan yer almiş. Dädälärindän ġalma topraẖlardur. Beläynän sahaplanmişlär. Yerlär häp sahaplidür. Gändinin payi. Aha şindi yer açtilär. Parnik yaptilär bu yil. Biz säkkiz can iduẖ. Bizä verdilär parnik. Kimisi almadi ki. Sōradan getti üç can olanlar da aldi. Äkduẖ iştä. Şennik diyer ki eydür. Härkeş getti pamidor da äkdi, ġavun, ġarpuz da äkdi, lobya da äkdi. Biz pamidor äkduẖ. Gediyerlär sabaẖ beşdä. Bağliyerlär, yoliyerlär otlarıni. İşi çōẖ. Därmän veriyerlär böcük olmasın dep.
38. Bundakilär häp därmäninän oliyer. Här bişe därmänli. Bu yil planıni almiyer. Baẖaẖ gälän yili nä diyar. Bura şähär kimi mali bişe saẖliyamazsın. Nä tavuẖ nä bişe. Boş gedäcan işliyacan gäläcan. İt gäliyer abu ġapinin ögündäki äkduẖlarımızi çığniyer. Tutti dä häp siment tökdi. Bälki yavaş yavaş ġapinin ögüni dä örtär. Elä dä ayaẖlari var ki itin näyä bassa äziyer.
39. Ama Baḳidä elä iş yoğ idi. Ukraynada beş tänä inägim var idi. Aparatinän sağiyerdim. Ġoyunlarımız var idi. Här bişemiz var idi.
40. Torunuminän bir oğlan gäldi dä yerli oğlan. Daneťkidä oẖiyerdi. Diyerdi ki Türkiyada beş inägin olsa än zängini sänsin. Ucuz ucuz sattuẖ gälduẖ. Ävlärimizi eläykän bıraẖılidür. Boyali darvazalarımız ġaldi häp. Eläsi var gediyer gäliyer. Bänim semyamdan, çäl çocuẖdan heç kismä getmämiş hälä. Çünki bänim ġapi bacāma bomba düşti häp ġaynatti.
41. Bänim törämämdän gedän yoẖ hälä. Nerä getsin här şeyi vurup ġırdilär. Bahali yapturmiştuẖ päncärälärimizi vurup ġırdilär. Verdi Allaha şükür burda Härşeymizi. Näyä havas etsä dä aliyer bunda gälin. Elä oliyer ġablari yaẖiyani dä aliyer. Tikiş maşinäm dä ġaldi ävdä. Aldi geri bunda tikiş maşinä dä.
42. Bän säviyerim häp kismä gälsin. Elä havaslaniyerim ki. Onda da eläydim. Elä íẖtiyarlar geçiyer olsa çağururdum tur dep. Ġaçurdurdum verürdüm. Ey yaşaduẖ ey. Şindi törämämiz dä ey yaşasın getsin bundan sōra.

43. Dädäy dä Ġafġazdan gäländä yeddi yaşında olmiş. Taşkenttä instuti bitürmişdür. Bän Sämärġanda köçdüm. İştiẖan diyan yerindä yaşiyerduẖ. Sōra ki bän köçdüm. Bunlar Taşkentä köçüp gäldilär. Nerdäki bän yaşiyerdim oraya yoẖ da başġa bir yerinä köçduẖ. Sōra iştä o Färğana mäsäläläri ki oldi. Bizim şennigi ġırdilär. Buraya da gäläcaẖlar dedilär ki biz dä ġaẖtuẖ oradan.
44. Yollara yaziyerdilär ki buraya da gäläcayuẖ. Çōẖ äzäp verdilär Färğanada. ʰaşındi dä Ķırĝızıstanda, Ġazağıstanda. Diyermişlär ki alın götürün bunlari. Yalvariyermişlär ki alsınlar bunlari. Amerikaya da gedänlär var bizdän. İki ġardaşımın ġızi ondadur. Stavropoldan aldilär götürdilär. Bizim şennik işläkdür. Neräyä getsä işläp ätmägini bulur.
45. Parniktä elä taş döşürdilär, o ġädän taş pakladilär ki. On altı sotluẖ yerdän topladilär tökdilär. Häp bizim şennik. Härkeş gendininkini pakladi. Şindi dä gäläcaymiş yoẖardan baẖmaya ki Aẖısĝalilär násil parnik etti. Gälsinlär dä görsünlär.

46. Ťaẖan inän Ťaẖan Tçora yan yanadur. Bänim gälinim dä Ťaẖan Tçoralidür. Abunda var Ťaẖanlilär. Gediyerlär kimisi avtobusinän Gruzyayi tolanıp geziyerlär. Hazır aha misal getsä dädäy bulur mi oralari bilmem heç. İẖtiyarlar ġalmadi, ġırıliyer häp. Neçi yil oldi gälduğumuza.
47. Bizi götürdilär bir yerä kansert verdürdilär. Aẖısĝali bir ġari var. Bizim şenniktän kansert verän. İstanbulda yaşiyer. Nerälidür bilmäm. Aẖısĝanın artistidür. Bu torunuma diyerim mällim ol. Diyer yoẖ bän diş doẖtori olacam.
48. Azärbaycanda olanda da Ķazaǧ Ermanistana yaẖın idi ki o vaẖıt da vuruş oliyerdi onda. Bizim ġalduğumuz äv dä yolun üstündä. Ondan geçip gediyerdilär häp. Ondan da ġaẖtuẖ geri gälduẖ Taşkentä. Ondan da ġaẖtuẖ gälduẖ Ukraynaya. Ey oldi ki çocuẖlar dili örgändi. Řusçayi häppisi biliyer. Här dili örgändi çocuẖlar oyanda biyānda. Burada haman klasından başlatmadilär. Bir yili aşaği klasa aldilär.
49. Buranın Härşey eydür lekin oyandan yazan ġatti dä bizi. Demädi ki abunlar bir mähládä olsun. Bu bir millät öbür mählädä olsun. Ġatti ġaruşturdi. Tanimiyan şennigin içinä ġoydi. Här kövli var bunda. Gülnaragil Kıldeyli, yan ġomşumuz Zillidür. Yoldan oyanda iki äv Ťaẖanli.

Türkiyeye Geldikten Sonra

50. Bunda da iş olsa eydür dä. Millätin tallāsi-mallasi yoẖdur netsin. İşkur da aha iki aya bitiyer. Allah gȭstärmäsin mäsälän bänim Geyiklidäki ġızlarım ķíş boyi oturiyerlär. İş yoẖ bişe yoẖ. İşkur açılanaçan ävdä oturdi bizim gälin dä. Şindi dä gedip şennigin tallālarında işliyerlär. Eläsi var o gündäkän parasıni veriyer, eläsi var vermiyer.
51. İnşallah elä zängin olsun ki Türkiya gälänlärä gedänlärä oẖiyanlara da yardım etsin. İşkuri dä Anķaradan ẖäbär gälsä veriyer dä. Çoği adamlar da bir yerlärä işlämäyä gettilär. Ķíş güni gettilär. Diyerlär ki savuuẖ, hamami işi yooẖ. Ḫastalanıp gäldilär.
52. Vengriyaya gettilär, yüz dollurdan verip knişka aldilär. Ġaẖti getti şennik işlämäyä. Bala çaġayi baẖış gäräk dä.
53. Bu ävlärdä dä nä ġaza, nä svetä para tölämiyeruẖ. Beş yildän sōra ävlärin dä parasini tölämäyä başliyacağuẖ. Aha nä ġaldi ki bir yarım yilimiz ġaldi. Elä adamlar var a ki gälip gaza maza baẖiyer. Bir adama dedim ki ävlimisiz. Dedi ki nerä ävlänaẖ. Ġaza para, ävä para, suya para ävlänmäyä dä para yoẖ dedi. Bilmäm nä tölättürür ama elä demiştür ki beş yil baẖacaẖ. Hälä tölämiyeruẖ da işläduğuni çäl cocuğa, yemaẖ, içmaẖ oyan biyān ẖarçliyeruẖ. Yemäsän dä olur mi heç! Ondan başĝa eyuẖ.
54. Bu yil çōẖ sicaẖ. Bıldır belä dägül idi. Äktuẖ meyváyi toldurduẖ. Bu yili savuğ oldi gätürmädi. Bälki gälän yili gätürä meyvá. Bir zäldärilär gätürdi. Oni dä bunlar tuza baturup yiyerlär. Torunuma diyerim getmä tarlaya işlämäyä genä gediyer. Bu torunum da ävin işini ediyer. Päncärä mäncärä siliyer. Gäliyer ġapidän götüriyer tarlasında işlädiyer. Netsin ävdä oturmadan nä çıẖar. Gecáynän götüriyer dä. Beşdä gediyerlär särindä işliyaẖ dep. İkidä gäliyerlär ävlädä. Bögün gecıẖdilär.
55. Yaziyer, boş ävlär çōẖ. Onlari dä vermiyer. Yazılidür kim gälācaysä onun adi. Gälācayuğ diyerlär.

Hayat Hikâyesi

56. Yigirmi üç yaşımda köçtüm bän. Bunlar çōẖ ġardaş imişlär dä mülkläri az imiş Ķafķazda. Bezgün ġoyaẖ bezar olduẖ daha toğmiyem di^y^á ġoymişlär adıni. Ġaynanam diyerdi ki bezar oldum çocuẖlardan, mülkümüz dä yoẖ. Bunların emiläri törämäläri dä var imiş dä. Ķafķazda bir yerdä yaşiyermişlär. Aẖorlarda

yaşıyıp. İştä babasi yapmiş taşdan ävläri yolup didip. Bir gecá ġalḫmişlär dä sürülmişlär. Elä söyliyerdi ġaynanam.

57. Abunda bizim şennik bir ġız, nerdán gälmiş bilmäm. Mäktäftä onunci klasta oḫiyermiş. Bir oğlaninän sävdälänmiş. Üzümlidä oḫiyermiş dä. İlla bän ona köçäcam. Oğlanın anasi babasi dä gälmiş. Nişanlamişlär. Demiş ki belä sarınacan. Ġız demiş sarınurum. Hälä oḫiyerdä. Bir sabretsänä. Oḫuman bitürsänä.
58. Bir adam almiş äblä ävi, yerli. Yetmiş bin diyer. Yoḫarda üç tänä äv var. Birindä dädäynän bän, birindä çocuḫlar, oğlan ġız da birindä. Bunda da kuḫna, abu zal var. Zal genişdür ama ḳíşta bunda adam yatamaz. Dädäy dä kimi dönüm gendi çıḫiyer yoḫari, kimi dönüm dä çıḫamiyer. İki oğlan iki täräftän tutup çıḫardiyer.
59. İstanbulun ävvälki prizdenti Binaliydi ya. Elä şirin dilinän söyliyerdi ki. Canım Aḫısĝanın ġızlari dep söyliyerdi ki. ʰaşındi ki dä elä diyar mi heç?! Ermani çoğ imiş dä İstanbulda. Ona çōḫ ḳaĝıt düşmiş buna az. Bizim şennigi dä bu çōḫ sävdi.
60. Bunda da kökli kömürli olsaḫ. Ġaḫmasaḫ yaşasaḫ häppimiz. Yaşiyacağuḫ Allah izin verürsä. Bän bundan gedän dägülüm.

-10-

Anlatan: Bezgün Nazır

Yaşı : 82

Derleme Yeri : Yunus Emre Mahallesi

Hayat Hikâyesi

1. Baķidä bän bir yil yaşadım. Ķazağ rayonunda. Ağstafa rayonunda bir yil yaşaduẖ kismä gälmädi dä bizinän. Onlar ki gälmädi, biz onda yaşiyamaduẖ. Bän ottuz säkkiz yil määlim işlädim. Özbäk dilindä örgättim. Özbäkçä, uřusça düşündüriyerdim. Bän çōẖ dil biliyerdim. Ķazağ, ķırĝız, özbäk... Çōẖ yerdä işlädim. Pensiyaya çıẖtım bu yazın. Nälär görduẖ vāay nälär. Çōẖ işläri gördüm bän.
2. Aha gälduẖ. Vätän dep gälduẖ Türkiyaya. Ävväldän babam diyerdi ki, Türkiya Türkiyā. Türkiyadan äväldän çavuş diyerdilär. Terarist teraristtür. Vätän bozgunçi, iç düşmänlär atlara binip gäliyerdi Türkiyadan Aẖısĝaya. Kimin vari var, gözäl ġızi var, gälini var ġolunda ġızili var. Pistalet tutiyerdi. Davay ver. Bizimkiler dä ġorẖiyerdilär. Atına yem dä veriyerdi, ot da veriyerdi ġorẖusundan. Onlar da taliyerdilär. Çalıp çırpiyerdilär hayda balam.
3. Elä olmiş ki ġızlari dä alıp götürmiş. Ġızlar da mäcbürän ġorẖusundan ävlänmişlär dä. Ağniyersin. Babam söylärdi dä. Bän oni nä bilürüm. Yeddi yaşındayım ya alti. Ġırẖ dördünci yil, Sˈtalin pädärinä nälät. Ḫalġ düşmäni. Bizim babalarımız, ġardaşlarımız häppisi vuruşta.
4. Beş yil savaş oldi. O vaẖıtta gälip bizläri sürdi biyāni. Savaş gediyerdi, bizi düşmän dep biliyerdin niya aldın adamlari äsgärä! Niya vuruşa aldın! Bu ẖalġlari Türkiyaya veräydin ä! Ya da Řasiyaya veräydin ä! Ķazağ, Ķırĝız, Özbäkistana sürdi. O vaẖıt da vuruş vaẖti. Çöräk yoẖ, ätmäk yoẖ. Çoği öldi häp, ätmäk dep dep öldi çoği. Ey biliyerim onlari ey. Savaş baẖmiyer sän mísliman misin, türk mi řus mi. Ona baẖmiyer sän näsin. Kim toğri gälsä vuriyer.
5. Elä iştä ġırẖ beş yil Özbäkistanda sürgündä olduẖ. Gätürduẖlari dä ġara vagon, yük vagoni. Onlara bindurdi, yüklädi. Här bir vagonda da bir çasavoy äsgär polis turiyerdi. Çerez Volga däryasından, çerez Sibirdän tolandurup bir ay yol gälduẖ. Yemäk veriyerdi aralarda, çorba. Nä ki gäliyerdi dä. Stansiyada turdi

çorbayi, ätmägi alurdilär gedärdilär. Belä belä edip yeddi tänä dävläti geçip gälduẖ Özbäkistana.

6. Aha yaşiyeruẖ bunda Allaha şükür. Savaş yoẖ, iş yoẖ. Ottuz bir yildür Türkiyada savaş, tolka savaş. O ona çäkiyer, o deputat gändinä çäkiyer, öbüri gändinä. Aha belä. Biz ätmäk diyeruẖ, äzärbeycanlilär çöräk diyer, lavaş gätür diyer hämi? Ḳaza[ğ], Baḳi ey şähärdür, ey yerlärdür. Azärbaycan da místiman yeridür, eydür. Gälmädi ki şennigimiz geri gettuẖ biz dä. Lekin çōẖ rüzgäri var.
7. Oğlan oẖumadi ama torunlarım yaẖşi oẖiyer. İki ġız torunum elä ey oẖiyer ki. Oẖumasi eydür. Oğlanlar oẖumiyer. Gedärlär işlärlär.

Türkiyeye Gelmeden Önceki Yaşam

8. Azarbaycan dili tämüz türk dilidür. İlham Aliyev eydür. Ḫalẖına ey baẖiyer. Ermaniynan arasi kötüdür hälä dä. Ermani dä ġomşisidür. O ermani dä gendi yerindä turmiyer. Nerdä ätmäk buliyer onda bitiyer. Taşkenttä toli ermani. Häp şähärdä yaşiyerlär. Bunda da çōẖ ermani var.
9. Çekinmä ġızım ye, iç. Heç bişe yemädin baẖiyerim dä. Gendi ävin kimi ye.
10. Azärbaycanda da tolka çay içiyerdilär. Müräbbäynän çay. Ġoca kişilär oturiyer ki, haman çay gätürün çay diyerlär. Azärbaycanda on birinci klasa kimi oẖiyerdilär. Burada on ikinci klasa kimidür mäktäf.
11. Azärbaycanda bän iki ay para alamadım. Māarif nazirluğunun ämrinä görä ayluğumi vermädilär. Para iştiyerlär bizdän. Bändä ne geziyer para. Özbäkistandan gälmişuẖ zati az bişe paraynän. İş yoẖ, güc yoẖ. Ġari işlämäsä, bän määllim, babam pensiyaner. İẖtiyarluğa on manat para veriyerlär. Nerdä para var bändä. Özbäkçä söylä baẖem hälä diyip turiyerdi. Ayluğum ki gäliyerdi on manatımi aliyerdim. Här ayda on manat para. İki ay boş ġaldım. İki ayın haẖẖıni verişkáräk.
12. Beş parmağın beşi dä bir dägül ki, här cür adam var. İnsan olani da olamayani dä. Māarif nazurluğundan gäliyerdi, bizi praverka ediyerdi. Beşincí klastan alti, yeddi, on biräçän. İki ay ki işlättin onun haẖẖıni versänä. Yoẖ vermädi heç.
13. Här keş giriyer, çıẖiyer nazırın yanına. Bän girmäyä utandım. Rayonun māarif müdürünün yanına. Hä ver dä nolur. Säni Säbirabata, Saatliyä yolliyacağuẖ dedi. Dedim zati Gürcüstanın dibinä gäldim. Geri mi gedem. Bän Gürcüstana

yaẖın bir yerä gettim ki yavaş yavaş ordan çıẖaruẖ, vätänä gedäruẖ. Yoẖ da yoẖ diyer nerdän verem diyer. Diyer Māarif şöbäsinin müdüri Zeynalof bänä ämir vermädi diyer. Saatliyä get sänin özbäklärin ondadur diyer. Bän özbek miyim dedim. Özbäk dilindä söyliyerduẖ ki özbäk diyerdilär. Özbäkçä dä därs veriyerdim ki ona sähäp.

14. Mehdizade māarif nazırlığunun müdüriydi. Onun yanına gettuẖ bir ermani oğlan var idi o da gäldi. O da aspiranturada oẖiyerdi. Arvadım nerädäysä bän dä oraya gedem diyerdi. Sağolsun peçati vurdi bizi yolladi. Yazdi ämir verdi ġoluma, o vaẖıt doẖsanıncı yillärdä. Ġalmaya yer yoẖ, äv yoẖ. Kvartira yoẖ. Gecási yaĝmur yağiyer. Vedra vedra yaĝmur yağiyer. Kaspinin dibindä gettuğumuz yer dä.
15. Dedim aha pasportum, aha kimluğum. Kvartera da yoẖ. Yalvarduẖ yer vermädi. O ermani çağırdi ävinä. Bir gecá misäfir olduẖ onun ävindä. İkimiz geziyeruẖ yer ki verdi bänä nä edem. Bändän Özbäkistanın köçmänçiluẖ knişkasını iştiyer. O da hälä gälmämiş bänä dedim. Gälsä verürüm maʰaş haşındi yoẖdur. Bän ki şipiyon dägülüm ki säni ġandurem. Aha dağumentim. Ver dä iştä.
16. Ķaza^{ğ} rayonunu havasi eydür, suyu eydür. Yer yer Gäncä dä eydür havasi.
17. Biz dä bunda säkkiz can. Gälin, oğlum, dört torunum bir dä biz. Yazıp gettilär. Siẖlätluẖ olsa sizä äv veräcayuẖ dedilär. Hälä ävlär var, vermiyer. Turiyer ävlär boş. Kimin parasi var gälip aliyer. Kimiläri dä ķíşta gäliyerlär, yazda gediyerlär. Aha yanımızdakilär, parasi var aldilär iki ävi. Säksän bin tl`yä. Ondan sonra oyanisini bilmäm nä oldi.
18. Ukraynada da uřus dilindä düşündüriyerdim. Määllimluẖ ediyerdim genä. Özbäkistanda häm özbekçä, häm řusçaydi. Řus mäktäbi dä var idi, özbäk mäktäbi dä. Nerädä iştäsän işlä. İkisi dä universiyalniydi. Ama Türkiyada işliyamam. Türk dili çōẖ ağır. Kitap oẖiyamiyerim. Här ẖıl bukva var. Latın bukvasi dä var, nemes bukvasi dä var. Bir bukvaya baẖiyerim bu nädür olā diyerim. Bukvalar färġediyer. Ama bänim torunlarım biliyer ey. Bän örgänämiyerim.
19. Bir yerä çıẖmasam. Ävdä oturiyerim pensiyaner adam. Nerä çıẖem. Azarbaycan dilindä söyliyerdim. Şindi bizä daha uyğundur. Ķaza^{ğ}, ķırĝız, özbek dilläri uyğundur. Ġaniyersin. Ama gürci dilindä alti yaşımda gälmişim

aẖlımda ġalan bír ġaç bişe var. "Ġamarcibo biço ġalimarçon" Salam aleyküm-äleyküm säläm. "puri" ätmägä diyerlär. "çıẖali" suya diyerlär.

20. Mäktäfä getmädim bän. Alti yarım yaşdaydım bän sürgün ettilär. Mäktäfä getmiş olaydım, heç olmasa bir klas oẖumūş olaydım olurdi. Bunlari dä Azarbaycanda örgändim. Onda ermani dä, gürci dä yaşiyerdi. Ey idilär. Sōra savaş oldi. Çōẖ ermanilär Azarbaycana, çoği Azarbaycanli ermaniyä ävländi. Millät ayırmaẖ yoğ idi.
21. Savaş oldi sōra. Vermäzlär ermanilär oralari. Onlar da diyer ki Azarbaycanlilär yığıldilär buraya çōẖluğ oldilär. Sōra da dedilär ki bura aftonom respublikadur, bizimdür. O natoğri. O elä diyer, bu belä. Savaş olsa genä vurup ġıracaẖlar. Ermäni genä yengär. Çünki här yerdä ermani var, här yerdä. Aha bunda da var. Ḫom Türkiya ayırmiyer onlari. Yoẖ, Türkiyada o yoẖdur.
22. Özbäk dä Kapġaz diyerdi. Vätänsiz diyerdilär. Şennik yazdi yazdi ki biz Osmanli Türkiyuẖ. Aha gälduẖ aẖırda. Míslimanların düşmäni häp ermaniynän dä gürcidür. Míslimanlari gözi yoẖ görmäyä. Bundayam var älävilär diyerlär. Bunda çōẖ millät. Avğanıstan, Özbäkistan gäldi töküldi buraya. Yaşamaẖ ey, yemaẖ içmaẖ ey. Toldi buralar. Bizim peşimizä özbäklär dä gäldi. Elä kövlär var imiş ki, Özbäk yaylasi. Onda yaşiyermişlär. Magazinlär açmişlär. Bizim şennik dä örgänmiş. Magazin açmiş işliyerlär. Netsinlär para yoẖ. Para gäräk, yemäk gäräk.
23. Sürgün edän vaẖtlari säkkiz rayoni sürdilär. Onda bunda az idi bizim şennik. Aẖısĝa, Aspinsa häp bizim şennik idi gerisi Gürci ġaruşuẖ idi. Yetmiş doẖẖuz tänä kövi sürmişlär o vaẖıt. Bän bilürüm oralari. Yaşaduğum yerim. Başĝa da bir yeri bilmäm bän.
24. Canız sağolsun ġızım, canımız sağolsun. Ailen sälämät olsun. Ġardaşların, bacilärin, anan baban sağolsun. Canlari sälämät olsun. Dävlätimiz tinç olsun.

-11-

Anlatan: Hayriye Ağali

Yaş : 80

Derleme Yeri : Yunus Emre Mahallesi

Sürgün Zamanı

- Kafkasyadan sürgün edilirken kaç yaşındaydınız ? Nasıl oldu o sürgün anlattır mısınız ?

1. Bän Kafkasdan gäländä alti yaşımdaydım. Sürgün ettilär bizi Gürcistandayduḫ aḫı. Ondan Özbäkistana gettuḫ. Özbäkistana götürdilär alti yaşımdaydım. Yoḫluḫ, yoḫsulluḫ, acluḫ. Çōḫ günlär gördüḫ. Görmäduğumuz gün ġalmadi ġızımcan. Ey gün görmäduḫ. Böyüduḫ, işläduḫ. Orada pambuḫ äkiliyerdi dä onda çōḫ işliyerduḫ. Erdän get aḫşama gäl. On altı, on beş yaşlarımda çōḫ işlädim.

Sürgünden Önceki Dönem

- O altı yaşınızdan önceki zamanları hatırlıyor musunuz? Onları anlatabilir misiniz?

2. Hä aḫlımdadur. Bizi násil ġaldurdilär. Poʸezlärä násil bindürdilär häppisi aḫlımdadur. Gändi ävimiz var idi, ävimiz gändimiz idi. Bänim dädämgil beş ġardaş idi. Anam babam ayrılmişdilär. Häppisinä ayri ävlär yapmişdi. Beş, alti çocuḫ idi anamın. Beş ġız bir oğli var idi. Yeddi, säkkiz can iduḫ. Elä iştä nä ki bir gün gecá yaridä iclas oldi. Gettilär yığılışa. Ġardaşım gäldi ki ana ġaḫ ki bizi süriyerlär. Orada nedäcan şindi.
3. Äsgäri gätürdi tokdi kövä. Vayenni äsgärläri kövä gäldilär bir ay belä turiyerlär. Mägär bizi koruḫliyerlär biz aᵍ̆namiyeruḫ. Sōra da ki aḫıri maşinä iş täyärländi, poʸez hay hängäm. Mägär ämädäni bizä yığılış oldi. Dedilär ki ġaḫacaḫlar. Gändi adamlarımız yolda işliyer diyerdilär zaniyerduḫ ki işliyerlär. Bän küçüg idim, anam diyardi ki adam işä getti, fälän oldi, yol yapıliyer. Gändilärinä yol yapturdi, gändimizi dä toldurdi dä yolladi o namärt, ḱafir.
4. Gürci ḱafirdür dä. Mísliman olacaḫ ki aᵍ̆nasın. Yoḫsa dēv säksän, doḫsan köv. Saysan sayisi gälmäz. Nasıl ġalduriyen insafsız. Çocuḫlar var, aḫorlarımızda mallar, tavar. Elä tökduḫ. Gürciya ġaldi. Bütün dävlät malımız, ävlär. Anam dedi ki, o vaḫıt da para ġazanmaḫ yoḫ. Gürcistanda nä iş var, tāğlar, taşlar.

Anamın babasi zängin imiş dä bir boyun baği altun ġatmiş anama. Diyer ki oni sattım da ävlär yaptım diyerdi. O altunlari sattım da äv yaptım ki çocuḫlarıma äv olsun da. Aha ziyan dägül mi eläykänä çıḫarttilär, tüfänginän. Härşemiz elä ġaldi. Tavarlar, mallar... Tökduḫ ġapiya ki ölmiyalar. Gürciya ġaldi. Nerädä veräcaḫ o haḫḫi?! O halal midür?! Belä çocuḫlar otarsın, mal baḫsın onlara ġaldi.

Sürgün Sonrası Yaşam

5. Gälduḫ Özbäkistana. Orada da o vaḫıtta yoḫsulluḫ Savet ʰökümätindä. O vaḫıt da här yer yoḫsulluḫ idi dä. Yengi ʰökümät düzläniyerdi. Acluḫlar çekduḫ, siḫlät çekduḫ. Babam öldi. Ġalduḫ ġardaşimin umuduna. Ġardaşım määllim idi. Aḫısĝada oḫumūşdi dä. Aḫıri dē ġaç yil idi. Gettuḫ oraya da onda da määllim oldi. Oḫudiyerdi çäl çocuğa. Ayluğ aliyerdi. Gediyerdi bazȧrdan birär tänä ätmäk gätüriyerdi. Oni bekliyerduḫ ki ätmäk gätürsün. Burya baḫ hälä. Nälär gördüḫ ġızım. Çōḫ çōḫ çōḫḫ... hangi birini diyem.
6. Sōra onda da bir älli yil, älli beş yil yaşaduḫ. Sōra sōra eyländi, ʰökümät zänginländi. Ändican oblısti var idi Özbäkistanda onda yaşiyerduḫ. Ġazağıstan, Ḳırĝızıstan, Özbäkistan bütün kövlärimiz oralardadur ʰaşındi dä. Ya nä aburya bir yüz tütün gätürdilär. Řasiyada da tolidür. Ġazağıstanda da tolidür. Amerikaya da Krasnadardan götürdilär. Ämädäni bir zakon çıḫti. Şennik getti. Onda bizim ġohumlarımız yoḫ idi. Sōra daha vermädi Řasiya. Elä iki samolot getti dä boldi.

Hayat Hikâyesi

7. Belä sōra böyüduḫ, köçduḫ. Beş çocuğum var idi. Özbägistanda köçdüm bän. Ġocam doḫtor idi. Aḫırı çocuḫlar onda aḫıllandi, böyüdi. Onda oḫudi doḫtor oldi. Ġırḫ yaşında rähmätluḫ oldi. Maşinädä ġäzä geçürdi rähmätä getti. Ġaldım beş çocuğinän. Beş çocuği böyüttüm, ävärdim, oḫuttum. Häppisini äv sahabi ettim. Aha bu da küçük oğlumdur. Buninän turiyerim. Üç oğlum bundadur da iki ġızım Řasiyadadur. Orya köçürmişdim dä. Onların da gälinläri var, torunlari var ġızlarımın. Şindi Allah insaf versin buralara.
8. Allah padişahımıza uzun ömür versin. Çooḫ raziyim bu ettuḫlarından. Dünyamıza dinçluḫ versin, rahatluḫ versin. Soğunumuz ey olsun. Hazettuḫ ki yerimizi bulduḫ. Türk miyuḫ, türkuḫ. Aha gälduḫ yerimizä. Valla ondan Ukraynaya ki gälduḫ, onda da var idi äblä ävimiz. Oğullarımız çalışti, äv alduḫ,

mallar alduẖ. Tallāmız var idi. Belä ey deduğun yaşiyerduẖ da nedäcan. Bilmäm ki bir on yerä get, onda aẖor yap, mal al yap tök. Bu yaşamaẖ dägül. Baẖ göriyen mi alti yaşında gettim säksänä çıẖtım. Hay hay hay häp bir hay hängämä. Allah soğunumızi ẖeyretsin.

9. Sora elä hazettuẖ ki ras ki Türkiya bizi götüriyersä bunlar da ġalsın gedaẖ da toprağımıza. Här yerdän belä get get olmiyaẖ. Onda da o ävimizi ^{h}aşındi kitläduẖ, gälduẖ. Baẖaẖ Allah nä görsädür. Ukraynanın Daneskisindäydi ävimiz. Řusya ki vuruş etti. Bir äz yerini aldi Daneski oblastının. Aldi ama bilmäm şindi başĝa padişah olmiş diyerlär Ukraynaya. Cäyil padişah olmiş. Şindi o vuruşi äglätmiş ki. Niya o da uřus kimidür dä misaĺ. Ukrayna da uřus o da uřus. Niyä belä ediyersiz, här yeri ġırdi tökdilär. Ävläri, oni, buni. Şindi yani äglätmişlär. Bilmäm yani yalan gerçek.
10. Ävimizi bıraẖtuẖ gälduẖ. Bizä ama degmädi. Abunda eläläeri var ki, ävläri bilä yoẖdur. Atiyerdi dä nerä olsa atiyerdi bu ḱafir. İştä sağolsun, bu padişahın ömri uzun olsun. Ana babasına rähmät. Düşündi ki olā Türküm ġırıliyer aẖı. Ġırarlar da uřusun dini mi var. İnsafi yoẖ.
11. Hä gätürdi, şindi dä nä ki dä ġoymişdi ona da raziyuẖ. Täk ki yerimiz oldi. Hazediyoruẖ çōẖ. Allah razi olsun ^{h}ökümätimizdän. Pensiyamızi bağladi, çocuẖlar işkolaya gediyerlär, oẖiyerlär, ana oẖuşuna gediyerlär ^{h}aşındi. Hazediyeruẖ. Abundakän cami var a, ondäkändür. Üzümlidän aşaẖda. O camiyä gediyer, ana oẖuşini oẖiyerlär. Bögün bazȧrdur da ävdädürlär. Hä biz dä hazediyeruẖ nedaẖ. Bu çağdan sōra nedaẖ. Torunumun çocuẖlaridür bunlar. İştä belä yaşiyeruẖ ġızımcan.
12. Färğanadaki bedluẖlar lazımmiydi aẖır. Biz dä insanuẖ aẖıri. H̱o hayvan dägüluẖ. Ġaldi ^{h}ökümät şindi dä. Diyerlär ki Özbäkistan acluẖ, yoẖsulluẖ. Hä ya bu Türk ẖalẖi işläkdür. Paẖta äkiyerdilär, traktor binän, maşinä binän. Nä bilem här bir işi ediyerdilär. Oẖumūşdi çäl çocuẖ. İş götüriyerdi. Şindi batti. Allahın da gücünä gäldi. Sän dä mísliman, bu da mísliman. Niyä elä ediyen. Färğana, Nämängän oralar, biz Ändicandayduẖ. Häppisini biliyerim. Çōẖ millätimiz var Ġazağıstanda, Ḳırĝızıstanda, här yerdä var. Aha ^{h}aşındi dä Ḳırĝızıstanda vuruş gediyer.
13. Sän dä günählığa yalağuz ġaldın oralarda hä. Anan baban da gälsä ya sänin yanan.

14. Kafkasdäykän anam tāğa çıẖardi dä mallari sağardi. Yerimiz yoğ idi ki mal otliya da. Yaz olurdi ki tāğa çıẖarduẖ. Tāğımızın adi H̱oroz tāğıydi. Anamın en küçük çocuği bänim. Bäni götüriyerdi ki barabař gedaẖ. Ävdä kim baẖacaẖ. Öbür bacilärim böyük. İşliyerdi bağ, baẖçamız var idi dä bäni götürürdi ki kim baẖacaẖ. Tāği bilä bilürüm. Havasi tämüz, yeşillüg, gözäl. Yaptuğumuz ağarti dä pak, tämüz, därmänsiz, halalcaman. Çōẖ ey idi. Hälä dä onun gücinnän mi yaşiyeruẖ Allah bilür. Här kövün tāği var idi. Misaĺ aha abu tāğda bir kaç köv. Mäẖsüs yaylalar yapmişdilär taẖdadan. Härkeş gändi ävinä gediyerdi. Onda malını, aẖşam oliyerdi tavar kapadan yeri var. Sağiyer, sabaẖ oliyer haydiyerdilär meşálärä. Aẖşama bağıra bağıra gäliyerdi mal. Maşinä çıẖmazdi. Atinän babamız praduk gätürürdi.
15. Yazın dörd ay biz onda ġaliyerduẖ anaminän. H̱arman ayi diyeruğ a özi avgust ayına. O ẖarman ayından sōra gäliyerduẖ. Sentiyabrda geri gäliyerduẖ. Çünki orada ḳiş çōẖ tez gäliyerdi. Yağ yapardi anam belä ġutilärinän. Peynírlär boçkalarinän, här şey. Ayran ġaynadurdi, peynírlär. Hazırliyip tolduriyerduẖ. Härkeşin mali gendinin. Sōra da at, eşáginän gälürdi babam. Taşurdi kövä. Bizi dä toplardi dä gälür yığılurduẖ ävä.
16. Ḳişın Sentyabřdan. Ḳişın da mal mul baẖiyerdi babalarımız. Bizlär küçük çocuẖlar. Odun taşurdi babam. Pec yaẖarduẖ. Taẖıl uni käm idi. Gürcistanda böyük gektarli tarla yoğ idi çünki. Häp därä täpäydi. Ĺazut äkiyerdilär. İşliyanlara bölgi böliyerdilär güzün. Násil ki áyluẖ veriyerdilär ä ĺazuti elä bölärdilär. Oni degirmana götüräcan, un edacan, gätüräcan ki çadi vuraẖ. Günähluğa analarımız här sabaẖ erdän ġaẖardi ki, çocuẖlar ġaẖanaçan çati unundan ätmäk yapaẖ da çocuẖlar yesin. İki tänä ġor tökiyerdi onun üstündä bişūriyerdi.
17. İştä belä şäräätsizluẖ, bedluẖlar. ʰaşındiki zaman mi ki ġazlar, ätmäklär gözälcaman furunda bişiyer. Belä nerdä gün gördüẖ. Nä hamam nä bişe. Täknälärdä çimärduẖ. Toğri dä. Bir vedra su isidürduẖ oduninän gätürürduẖ. Bir küçük ävdä ġızlar sıraynän çimärduẖ. Bu yaşamaẖ midür äblä baẖsan. O vaẖıt eläydi hä, o da ġızıẖ idi.
18. Sağolasın ġızımcan, ömrün uzun olsun. Gäldin bizi sayıp, hörmät edip mäẖsüs görmäyä gäldin. Bizi ariyıp dä görmäyä gälänlärin häppisinin ana babasına

rähmät. Ḫeyilli ömrün versin. Ḫeyirli yerlärdän näsip etsin. Nişanli olasın, toylara Allah ulaşdursun. Sän dä bänim yaşıma çıḫasın. Oğulli. ġızli, torunli torbali olasın.

Sürgün Sonrası Yaşam

19. Ḳafḳazdan ilk Özbäkistana gettuḫ o vagonlarinän ki, o vagonlari veran olsun. Abu vagonlara bindürüp bişelär gätüriyer ä ʰökümät, elä vagonlara bindürdilär. Tavar vagonuna. Beş tütüni küçükcaman vagonlara tıḫdilär, beş tütüni öbür vagona belä belä. Dört beş şalon oldi. Şalon demaḫ da poʸezin iriluği. Ġaç şalon toldi millätinän. Vayenni maşinälär gälip aldi dä vagonlara bindürdilär. Ġazağıstandan başladi dä, tökä tökä än aḫırında, Ändicanda biz enduḫ. Kismämiz yoḫ, häppimiz ġarındaş, uruğinän gettuḫ başĝa kismämiz yoḫ oralarda.
20. Bir bacım köçmişdi ayri kövä ondakän, Ḳafḳazdäkän. Onlar ayri yerä düşdi. Sämärġanta mi bir yerä düşdi. Täzä gälin idi. Mägär ağliyer, ağliyer, ağliyer. Aḫıri ġaç yillär ötti. Görämiyer häsrätläniyer, täzä köçän ġız da. Ağliyer, ağliyer ki ummiyacaḫ ġocasi, bindüriyer poʸezä dä diyer ki get anangilä. E nä bilürsün ki anasigil nerdädür. Şu boyunça işdä, o poʸezdä başĝa kismäynän mi getti, ya bişe mi oldu bilämäduḫ. Heç heçinä bulamaduḫ. Getti yitti. Elä dä gözäl ġız idi ki. Boyli bōsli gözäl täzä gälin idi. Hälä çocuği dä yoḫ idi o vaḫıt. Belä zulumlar gördu̱ḫ.
21. İşdä ilk däfä gettuḫ Özbäkistana. Özbeklär veran ävlärini verdilär bizä. O vaḫıt da yoḫsulluḫ. ʰökümät bizä ävi nerdán yapacaḫ. Özbeklärin birär ävlärindä yaşaduḫ. Şeltälär sarıp yerdä yatiyerduḫ. Dē bir on yil belä olduḫ. Sōra sōra gendi gendimizä bişelär ettuḫ. Säkülär yapiyerduḫ. Divan mivan o vaḫıt nerdä var idi. Säkülär yapiyerduḫ, onda yatiyerduḫ yüskäkcaman. Yastuḫ, mindär, döşäk yapıp yaşaduḫ. Bizim şennigin här şeydän başi çıḫiyerdi dä ey gün görüp yaşaduḫ işdä. Gendimiz ettuḫ yaşaduḫ.

Sürgün Öncesi Yaşam

22. Biz çocuğ iduḫ ki, çıḫar dişärdä oynarduḫ. Anam taḫıl yaḫardi, Íazut paklardi ki degirmana yolliyaḫ, un edaḫ. Mal sağardi. Analar iş görär. Radyo görmäduḫ, telvizor görmäduḫ. Yoğ idi o vaḫıt. Biyānda da gälduḫ, yoğ idi Özbäkistanda. Sōra sōra bişelär çıḫdi. Sōra ki biz böyüduḫ. Ġızlarinän toplaniyerduḫ da söyliyerdilär ki, ġız elä radyo çıḫacaymiş ki adamlar görükä. Abu da mägärim

telvizor. Diyerduḫ ki, aā adamlar görükür mi ġız. Şaşiyerduḫ, aha oni dä gördüḫ.

23. Elä dä, zamanında çōḫ yoḫsulluḫlar gördüḫ. Parça yoğ idi ki alaḫ da ġaftan tikinaḫ. Ayaġġabi yoğ idi ki, çaruḫ tikárdi babalarımız, geyärduḫ. Heç zavod yoḫ, bişe yoḫ. Härşey veran idi.
24. Biz Varḫan kövündän iduḫ. Beş yüz Varḫanli var idi böyük idi Varḫan. Varḫan, Abasduban, Ḫarcan, Eläzimdä bunlar adam adlari dägül, kövlärin adlaridür. İçimizdä gürci, ermani yoğ idi heç heçinä. Olsa olsa bazı kövlärdä täk täk, onda bunda var idi. Hangisi ki yoḫsul ġalmiş, ävi yoḫ eläläri var idi. Onlar şähärdäydi, Küteys, Batum. Häp uřuslar şähärlärindä yaşiyerdilär. Gürcilär turiyerdi o etajlarda. Bizlär elä bişeläri hazetmiyerduḫ.
25. Här kövün gendi camısi var idi. Cuma ġılınurdi, aḫşam namazi, sabaḫ namazi. Násil ki burada onda da eläydi. Ädätlärimiz, bayramlarımız. Dädälärimiz, babalarımız elä görmiş biz dä elä gediyerduḫ.
26. Ġurban bayramında ġurban kesiyerduḫ. Kimin ki älindä var kesiyerdi, tāğıdiyerdi. ʰaşındi násil ki mísliman şäräati var elä gediyerduḫ. Özbäkistanda da elä ediyerduḫ. Köçürmaḫ da elä. Ävväla nişan ediyerduḫ. Nişan degişiyerduḫ. Ġız täräf oğlana urba ediyerdi. Oğlan täräf dä ġıza ediyerdi. Oninän gediyerduḫ beş alti tänä dädäy. Nişan degişurduḫ. Sōra gälin görmäyä gedärdilär. Maşinä bilä yoğ idi ki gälini otutturaḫ da gätüraḫ. Arabalarinän gäliyerdi gälin. O vaḫıt oydi moda. Fayton diyerdilär. Faytoninän gätüriyerdilär gälini bäzäkli. O vaḫıt oydi. Atli gediyerdi. Altmiş atli gediyerdi. Türki var idi dä,
27. Köpriya varmazdan köpri bozuldi,

Altmiş atli birdän suya töküldi.

28. Bir yerdän gälin gätürmädä bir kövdän. O vaḫıtın äski köpriläri aḫıri su gediyer dä. Altmiş atli gäliyer, faytonlarinän dä yängälär, gälinlär gäliyer. Köpriya gäliyerlär dä gälmädän köpri bozuliyer. Bu türkiyi dä ona ġoşmişlär.

Âdetler

29. Ḳafḳazın da bir dähşäti var idi ha. Gözälluği, ädätläri. Katḫa, läçäk, tämän almaḫ gözälluğ iydi. Gettuḫ, özbäk nä bilür tämän almayi. Elä örtüniyerdilär boldi. ʰaşındi baḫiyersin toylar obşi, yuḫa geyiniyerlär. Här yerläri açuḫ. Baş açuḫ gälin gediyer, zala çıḫiyer. O vaḫıtlar yoğ idi elä bişelär.

30. Gälini endürürdilär ävä geçärdi. İki yanında iki yengä. Dibdä otururdilär. Ġarilär dä yığulurdi, seyredärdilär. Gülgi oyun içärdä olurdi. O güni adamlar ġapidä güläş oliyer, oyun oliyer, türkilär adamlara. Oyniyan oyniyerdi, ġapidä toy oliyerdi adamlara tolka. Ġarilärin häddi yoğ idi ki adamların yanında sallanıp oyniya. Ayıb idi o vaẖıt.
31. Sōra sabaẖtan yüz açdi oliyerdi. Dāulçilär dē havlidä çaliyerdi, bunda yüz açıliyerdi. Salt ġarilär var idi. Yeddi ġız gälinin ġarşısında oyniyacaẖ diyardilär. Yeddi ġızi oynadurdilär. Sōra yeddi gälin oynadurdilär. Vässäläm yüz açıliyerdi. Şindi bunda götüriyerlär, tıẖiyerlär til tiplaẖ. Katẖa, läçäginän gözälcaman örtikli olsana. Gälin misin belä gälin olur. Onun da bir ağurluği var, yaẖuşuği var, tärbiyasi var.
32. Sōra ki Özbäkistana gettuẖ genä elä ediyerduẖ. Sōra sōra özbek dä belä açuẖ toy ediyerdi. Bizim şennik dä örgändi. Ġari bir täräfä oturiyerdi stola, adam bir täräfä. Onda artist gätüriyerdilär. Artist oyniyerdi. Bindä bir dä köv şennigi oyniyerdi. ʰökümätin artisläri var idi onlari gätüriyerdilär zakas edip. O da ey oliyerdi. O vaẖıtın modasi dä o var idi.
33. Üsti örtük toy ẖanalarda, svetlär yaẖiyerdilär. Parçalara näft tökiyerdilär dä lampa kimi yaẖiyerdilär. Nälär görduẖ Allahcan. Belä düzärdilär simä dä bir adam ona häp näft säpyerdi ki yanıp tursun. Toy tükänänäçan säpiyerdi. Sivet yoğ idi o vaẖıtlar. Häp lampalarinän iduẖ. Sōra da sivet çıẖti. Yani yari gecáyäçaẖ matorinän yaniyerdi. On iki dä ötiyerdi. Sōra sōra o da yitti dä bu çıẖti.
34. Ġarilär häp ävdä toğiyerdi. Eläsi var idi ki toğamiyerdi öliyerdi. Doẖtor yoẖ, häkim yoẖ. Ḫastaẖana yoẖ, şärääat yoẖ. Bu täräfi dä beläydi. Misaĺ bän çocuẖ idim. Yeddi säkkiz yaşımdaydım. Täzä gälin idi. Birinci çocuẖ idi. Emim idi dä gediyer gäliyerduẖ. Ġarni ağırdi. Bilämäduẖ ki nädür, biz dä çocuğuẖ aᵍ̆namiyerduẖ. O vaẖıtlari äbälär gälip toğurdiyerdi. Birinci bänim anam toğurdiyerdi. Yüz tänä ġari ġurtardım diyerdi ki anam. Elä çocuẖ çıẖamadi öldi. Boğulub öldi. Ġari dä çocuẖ da öldi. Adi dä Fatimaydi. Bir gözäl gälin idi ki. Nedäcan häkim yoẖ, doẖtor yoẖ. Ġocasi tärkäl ävländi. Härşey oliyerdi.

Türkiyeye Geldikten Sonra

35. Ġıçlarım ağıriyer, gezämiyerim elä çıẖ oyani biyāni. Äylä gediyerim biyāni gäliyerim. Nēdem, nēdem yatiyerim. Sicaẖ hava nerä gedem. Diyerlär ki gez.

Hä nerä gedem bu sicaẖta bän íẖtiyar. Şäkárim var, davlenyam çıẖiyer. Ancaẖ ävin ädräfini tolaniyer, gäliyer yatiyerim.

36. Üç yil oldi buradayuẖ işdä. Allah razi olsun ʰökümätimiz dä yardım veriyer dä güni bögün. İş veriyerlär, gedip adamlarımız işliyer. Gälinim dä lokantada işliyer Üzümlidä. Vūy älimdä ġoẖ varidi dä ġaşıdım ki ġanadi.
37. Allah ẖeyirli yerdän bäẖtin versin. Ḫeyirli yerdän rızıẖ versin. Soğunumizi ẖeyretsin Allah.
38. Gälduẖ buraya bir yili yardımlarinän yaşaduẖ. Gälinlär işliyer oyanda biyānda. Ḳíş oliyer mävlüd oẖudiyeruẖ. Mävlüd ayi ki gäliyer. Aha Ramazan gäldi oruç tuttuẖ, bayram ettuẖ. İftar ettuẖ biz. Bu yerlilär dē lokantalarda iftar ediyer. Ävimdä etsämä ki ölümä dä, dirimä dä getsin. Tämüzcana gendimin yaptuği avuġat. Halal ätmäk, halal ät. Gändimiz ediyeruẖ pak tämüzcaman. Bir gün iräli gälin tatlí yapiyer. Ätmäk pişüriyerlär aha ġaz var. Äti dä ġasaptan aliyerlär. Pak tämüz, tolduriyeruẖ sufrayi. Dē ġırẖ tänä, älli tänä ġari. Kim işdiyer adamlara ediyer. Ävdä nänäsi olan ġarilärä ediyer, dädäsi olan adamlara iftar ediyer.
39. Heç bişedän ġalmiyeruẖ. Allaha şükür, verduği rızıġa şükür. Ġurban toğřusi hoca da diyer ki sizä düşmäz. Täzä ki gäldiz. Ävläriz misaĺ, härşez ġalmiş. Bir iki yildän sōra oni dä edäruẖ. Onda ediyerduẖ Ukraynada. Ġurban kesiyerduẖ. Şennik yığıliyerdi, tosun kesip bişūriyerduẖ. Halal ät yiyerduẖ. Gänä dä kesiyerlär. Adam yıği̇yer on tänä, on beş tänä. Dagavor ediyer aliyer tosuni, kesiyer. Halal ät, gätüriyer tıẖiyer ẖaladelnikä.
40. Ḫalġımız nä ki görmiş ona häräkät ediyerlär. Bizim şennik elädür ki heç bir yerdä unutmiyer ädätlärini. Aha Allah irağ etsin, bir ävdä kimsä rähmätä getsä o ävdä üç gün ataş yaẖılmaz. Ġoni ġomşi ätmäk taşur. Haftasi oliyer haftasini ediyer, tavar kesiyer. Anasına mi, babasına mi. Halal ġapısında edip ẖalġa veräcan ki o, o adama gedä. Ġırẖi oliyer, ẖeyrät ediyeruẖ. Bunda da o böyük yerä götüriyerlär onda ẖeyrät ediyerlär. Üzümlidä toyẖana var a orada ediyerlär. Toliyer şennik çōẖ, cigär akraba. Härşesini ediyeruẖ. Gözälcama, násil ki görmişuẖ.
41. O günümüzä dä şükür, bu günümüzä dä. O vaẖıtta elä oldi ki oninän ölmäduẖ yaşaduẖ. Şindi bunda da Allah ömür versin belä davam edaẖ. Äskilär diyer ki aşıẖ görduğuni çağırur. Biz belä görmişuẖ, belä dä gedäcayuẖ. Dinimizi dä bıraẖmamişuẖ, ävärip köçüränimiz dä genä elä ädätinän edäruẖ.

Türkiyeye Gelmeden Önceki Yaşam

42. Ukraynada cami yoḫ. Mísliman yoḫ cami olur mu. Kimin ki böyük ävi var idi täräviyi yığıliyerdilär onda ġıliyerdilär. Bayram ediyerdilär. Onda genä namaz ġılıniyerdi. Bayram namazi, Cuma namazi. Här hafta bir ävä yığıliyerdilär. O ävin sahabi pak, tämüz saḫliyerdi ki bögün Cuma ġılınacaḫ. Mäsälän abu mählä, kimin ki böyük ävi var yığılsın ġılsın adamlar da. Onlara da ḫizmät ediyer o ävin sahabi. Yedüriyer, içüriyer, dua ediyerlär. Çıḫıp gediyerlär. Bi o uřusetlärdä bilä ädätlärimizi bıraḫmaduḫ. Özbäkistanda camilär var idi cumayi kılmaya. Rayonda bir tänä cami var idi. Gediyerdilär dädälär. Ukrayna ġılmiyer etmiyer, nedäcaḫ camiyi.

Türkiyeye Geldikten Sonra

43. Hele bu torunuma baḫsana, Bahadır. Koçor böyüdiyer. ^{h}aşındi kanikul oldi dä mäktäfä getmiyerlär. Allah razi olā ^{h}ökümätimizdän. Här kövä avtobus vermişdur, gäliyer taşiyer. Ävlädä gätüriyer, yedirüyer geri götüriyer. Allah razi olsun elä ey ki. ^{h}ökümätimizi Allah bozmasın.
44. Bir ġaynım var Ukraynada. O da gäläcaḫ buraya. Gäldi äv aldilär dä. Şindi dä gäliyerlär yavaş yavaş. Boş ävlärin çoğuni dä yerlilär almiş paraynän. Buranın şenniginä demişlär ki aha äv lazim isä alın. Kim ki parasi var isä almiş dä häp ara ara içimizdä Türklär var. Şindi kimisi dä satiyer. O vaḫıt ucuza almiş. Kim ki iştämiyer burya gälä, o satiyer. Paraya sähäp dä, ey biliyerlär ki sōradan artar da. Bír ġaç tütün dä gälip gendi parasinnän äv yapturiyer bunda. Řasiyadan, Baḳidän gälip äv yapanlara zakas edip para töliyen. İştä elä, dünyayi gezduḫ, här şärääti gördüḫ. Allah bundan oyani neräyäçan ki ömür vermiş ḫeyirlisini versin.
45. Bu oğlumun ävidür. Oğlumun oğli ävländi. Bunlar da torunumun çocuḫlaridür. İki tütün burda yaşiyeruḫ. Biz bilmiyerduḫ ki belädür. Onda yazanda adımızi. Eläykänä yazdurduḫ bir tütün gälduḫ. Aha yeddi can yaşiyeruḫ abu ävdä. Deduḫ, şennik täläp etti yani. Belä olmaz aḫı. Yazdilär ki aha verüruḫ. Haní hälä ḫäbär yoḫ. ^{h}ökümät gendi hayındadur. Allah tinçluḫ versin genä.
46. Torunuma äv işdäduḫ da aha çocuḫlari dä var. Aha Bahadıra baḫsana ġollari ġaçeç, yemäk yedürämiyeruḫ. Anasi ġaşuğinän yedüriyer zora zor. Ġızımız eydür, ey yiyer. Güliyerim diyerim ki, ġız neväräm bänä döndi yumricaman.

Tırnaẖlarıni yiyer bu oğlan da. Zähärdür diyeruẖ baş gälämiyeruẖ. O da bir ädät. Bunlar osaniyer ki söylämäyä ustadurlar.

47. Sağolsun burdaki doẖtorlari dä, Allah başımızdan etmäsinlär. Yardım veriyerlär, eyladiyerlär. Davlenyam ki çıẖıyer götüriyerlär bäni. Çōẖ ey baẖiyerlär. Bir bänä yoẖ härkeşä yardım veriyerlär.
48. İş yoẖ ki şennigin tarlasına gediyerlär ayıpluğa. İş olsa ki niya gedem. Alti ay ḳışın o da olmiyer, ävdä oturiyeruẖ. İş olsa ki ġazi dä töläruẖ, ışığı dä. Aha bizim çocuẖ da Vengryaya getti işlämäyä. Oranın bir tuturuği yoẖ. Yemaği az, ġalma yeri yoẖ adam aẖılli. Üç ay da bir çıẖış gäräk. Bundaki oğlanlar ġapilärdä gedip işliyerlär alti aydur. İş olmasa da yaşiyamazsın. Härkeşin çocuği var. En azi üç çocuği var şennigin. Baẖmaẖ lazım, oẖutmaẖ lazım. Netsinlär iştä äblä oldu şennik.
49. Nerdä yaşasan sän misäfirsin. Bura ki bizim baba topraẖlarımızdur. Burdaki yerlilär ġädär gänä dä olamazuẖ ama bunda da kimsä sän Türksün bunda nä geziyen demiyer. Hama diyeruẖ ki biz dä Türkuẖ. Biräz dä zora turiyeruẖ. Biz Osmanli Türkiyuẖ diyeruẖ, sändän daha çōẖ Türkuẖ yeri gälsä.

Türkiyeye Gelmeden Önce

50. Bir uřus var idi dä onda ġomşumuz. Bizim Türklärinän çekişdi dä oğlan. Buralar bänimdür diyer sän kimsin. Aha göriyen mi. Bizim yerimizdür diyerdilär. Yani ki siz elä gezämäzsiz. Vässäläm olmiyer başĝa yerdä. İlk gettuẖ ki bizi t'igan zaniyerdilär. On yil dep bizinän söylämädilär, etmädilär. Sōra ögrändilär bizä.
51. Bir ara ätmäk ġıtluği oldi. Oçerä düzüliyerduẖ, onlar ätmäk almamiş biz alamiyerduẖ. Sabaẖtan aẖşamaçan ätmäk oçerindä bekliyerduk. Un var idi ama bişūräcaẖ yerimiz yoğ idi, yengi getmişuẖ. Ġapi yoẖ, fırun yoẖ, adam aẖilli ävimiz yoẖ. Elä bir yerdä yaşiyerduẖ ki yazluẖ yuẖa yuẖa ävlärdä. Härkeşin tuvaleti bir tänä. Härşey bir tänä. Bir ẖana ävdä on beş yil yaşaduẖ. Yavaş yavaş para yığduẖ. Äv alacayuẖ diyeruẖ. Äv dä satmiyerlär. Bögün diyer ki hä yarın gätür parayi satacam diyer. Öbür gün gäliyer ki, ġoni ġomşi demiş ki sän kimä satiyersin ävin. Onlara äv mi satulur diyer. Gäliyerdi yoẖ satmiyeruẖ.
52. Yengi ävlär ettuẖ, yaptuẖ násil ki lazımdur. Bura oldi dä bıraẖduẖ çıẖduẖ gälduẖ. Heç gözümüzä dä gälmädi. Deduẖ ki bizdän sōrakilär bari ġurtulsun. Oẖusunlar da çäl çocuẖ. Onda oẖiyanlara da iş vermiyerlär.

53. Bänim oğlum buğalter idi. Bir yerä işä almadilär. Getti tallāda işlädi. Şindi yaşi gäldi altmişä. Onda oğluma bir ġari demiş ki nä biz işdän çıẖaẖ da säni mi alsınlar. Yoẖdur iş demiş. Şindi dä gäldi buraya dilini bilmiyer, bunda oẖumamiş. O gürcinin ävi yıẖılsın ki bizi bu günlärä ġoydi. Täprätmiyeydi yaşarduẖ bir dibin birindä. Häppimizin kövi var idi, bälliydi.

Sürgün Öncesi Yaşam

54. Bizi çağırmiş Türkiya da bizimkilär dä getmämiş. Niya getmämiş çünkü biräz ġariyä düşgündürlär. Bu Türklär toplaniyermiş dä gedip ġız gälinä degiyermiş Gürcistanda. Biz onların içinä getmäzuẖ dep dädälärimiz gälmämiş. Onun da mahanasi var ya. Bizim şennik gözäl gälini, ġızi. Ävväldän banditlär oliyerdi ya, firarlar diyerdilär dä elä atlarinän gediyerdilär görüp bägänduği ġızi basduriyerdi. Gürcistana beş-on atinän gälip orayi bir välväläyä verip gedärmişlär. Banditläri dä, vurğunlar. İki ayda bir, üç ayda bir ämädäni gälürmişlär. Härkeş ġaçıp gizlänürmiş dib köşäyä ki genä gäliyerlär.
55. Bir tänä ġarinin üstünä döşäkläri düzmişlär ki görmäsinlär. Çooẖ gözäl imiş dä. Döşäkläri dävürmişlär. Baẖsana naẖitacan elä saẖliyacan. Anam söylärdi ki tāğa da gediyermişlär o adamlar. Atlarında heybälär, iri iri adamlar. Gälinläri ġızlari saçmişlär, bir yaylaya toldurmişlär. Adamlari dä ayri yaylaya.
56. O vaẖıt da gälinlärin här yerindä altun, älindä boynunda, başındaki katẖa altun. Gösgündä majar, belindä kämär. Onlari dä sivirälär, edacaẖlarıni dä edälär dä gedälär. Sōra diyerlär ki adamlari saymişlär ki, ġırẖ tänäymiş. Ġariläri bir ävä toldurmişlär. Adamlari sayiyerlär ki, olā bir adam yoẖ. Bu Kibar taday, Gülüşün tadasi mägär gediyer dä bȫyük bir taşın arẖasına gizläniyer. Vay bir adam yoẖdur bu kövä ẖäbär getti dä gälür bizi ġırarlar diʸá biniyerlär atlara da ġaçiyerlär. Yoẖsa onlara härşey edäcaydi gälinläri. Äblä işdä ġorẖudiyermişlär.
57. İndi toğřusi gürci, uřus míslimana äblä yan da baẖmiyer. Ottuz yil yaşaduẖ da dönüp baẖmadilär. Gändininkilär toli zati. Biz ki örtükliyduẖ. Bizä heç yan baẖmiyerdilär. Míslimanın gözi yamandur. Bizimkilär dä az donvuz dägül. Häp uřusa gezdilär. Şindi baẖ ġızım, lifçik üstündä, altında plafka. Oninän tallā çapiyerdi uřuslar. Adamlar turur mi. Yaa, ayıp ayıp. Onların örtükli kismäsi yoğ idi. Bizi söylätsän tükänmäz ġızımcan. Heç yoğa da diyer ki yetimdür ävlänämiyer.

Türkiyeye Geldikten Sonra

58. Üç ẖana yoẖarda var işdä. Bizä yetiyer şimduluẖ. İş miş olsa da ġazansa da bir ẖana gänä yapsa yanından äylä. Baẖaẖ da vermäsä yaparuẖ elä iki göz äv. Här yerä işä gediyer bizim adamlar. Bursaya, İstanbula...
59. Altun boncuẖ işdiyirem dä Baḳidän äcä näyädür bilmäm. Gätürän olsa bir tal işdärim. Özbägistanda da şennik var idi dä o vaẖıt çocuẖlarım ufaẖ idi alamadım. Ävärdim, köçürdüm. Baḳidän gätüttüriyerdim küfälär, yüzüklär. Onda kismä var idi dä. Üç yüz manat idi o vaẖıt. Üç yüz manat idi ey dedduğun, altuni çōẖ olani. Şennik aldi, nu bän alamadım. O vaẖit da o para savet parasiydi, ey gücliydi.
60. Baḳidän bizimkilärä yer verdilär o vaẖıt. Ey yerlär düşdi onlara. Şähärdäkilärä yoẖ da kövdäkilärä. Ġondaẖdakinä dä bir gektar yer verdi. Onda bir kövdä Varẖan ġalẖoz var, Annilär. Häppisinin yeri var. Taẖıl äkiyer, biçiyer tapşuriyer para. Maşinä maşinä taẖıl satiyer.
61. Bizim şennik nälär gördi. Geyacaẖ bir ẖıl üstümüz var idi. Bunda elämidür. Ḫıl ẖıl üstläri härkeşin toli. Bura duali yerdür Allahca demäli. Toli, härşey ucuz. Bunda baẖiyerim dä şennik toldi taşdi. Üst baş gätüriyer, yollarda bağırıyer, satiyer, aliyerlär. Kimin ki işi var. Türkiyada bäräkät var. Baẖ Allahın här güni, gündä dört beş vaẖıt äzän oẖuniyer. Bunlar çōẖ tutiyer míslimani. Ama äzärbeycanlilär käm tutiyer. Möhkäm dägüllär. Ġılmaya, tutmaya...
62. Şindi bizlär nerä getsaẖ da gändi ädätimizi ediyeruẖ. Beş on tütün olsan da yetiyer härşeluğa. Äzärbeycanlilärin dä topraẖ başlarına míslimandurlar ama nä yasluğa ġaẖarlar, oruç tutarlar. Ama onların da şiälär diyerlär onlar möhkämdür biräz. Bir dä bän bir yerdä rastgäldim. Ölüyi çalğiynän götüriyerlär. Bir cins var imiş dä, başĝa cinsläri onlar elä ediyermiş. Çalğiynän yavaş yavaş götüriyerlär. Elä bir vaẖıt rastgälmişim. Onlarda da millät millät ayridür olā ki. Baḳi böyük yerdur. Olur elä. Böyük şähärdür.

Yaşam Hikâyeleri

63. Vagonlarda Baḳinin istansiyasında turmiş dä poʸez. Bir ġız işämäyä enmiş. İstansiyada turiyer ä. Nä bilsin nāẖıt gedacaẖ vagon. Bu ki eniyer dä poʸez täpräniyer. Ġız ġaliyer. Alti, yeddi yaşındaymiş. Bağır çığır vagoni äglädämäzsin ki. Gediyer dä Bakının istansiyasında bu ġız ağlap geziyer. Bir äcäm ġari älindän tutiyer dä götüriyer bu ġızi. Gäl zaman, get zaman. Bizim

şennik oraya çōẖ getti ya. Bişelär satmaya gäliyerdilär şähärä. Soğan moğan satiyerdi bizim şennik çōẖ.

64. O ġari böyüdiyer buni. Böyüdiyer, äcämä köçüriyer. Ġız ediyer köçüriyer işdä. Günün birindä o bizim şennik ki oraya töküldi. Soğan satmada bazȧrda. Bu ġız gäliyer soğan almaya. Alver ediyer, soriyer näyädür, bunadur. Nerälisin, fälän yerliyim. Söylämäyä başliyer. Diyer ki bän dä Türküm. O adam da diyer ki (o adam da bänim bibimin oğliydi hangi adam ki soğan satiyerdi), sän násil Türkçä söyliyen. Belä elä, äzärbeycan dägül misin. Diyer ki yoẖ bän Türküm. Niya, nerdán, nasıl belä belä. Diyer ki bän Ġuratubanliyim. Kövüni dä biliyer. Anasının adını dä biliyer, ġardaşlarıni dä diyer buna.
65. O vaẖıt yollar bağliydi. Kim nerä düşsä ġaldi. Ġoyermiyerdilär kamendat ças idi. Elä işdä bu bibimin oğlunun bacısi Ändicandaydi. O gäldi bunlara misäfirluğa. Dedi ki bacım äblä äblä. Adi dä Ḫeyriyaymiş. Äblä äblä bir ġızi bazȧrda gördüm. Diyer ki bän po^y^ezdän ġaldım. Bäni äzärbeycan ġari götürdi, böyütti, köçürdi. Çocuẖlarım var. Hä adi nä fälän. Ey dä bän Ġuratubanliyim demiş. Bizim onda ġoni ġomşidä dä Ġuratubanlilär var.
66. Bu eniştämiz, bibimin ġızının ġocasi, bänim dä ġáynatamın ġardaşiydi. Diyer ki vūy olā biz onlari taniyeruẖ. Diyer ki äblä günäh yüklädi bänä ki, bänim şennigimi bulsaz cännätluẖ olursuz. Neräyä düşdilär, nerdädür bilmiyerim. Baẖ çocuẖli olmiş hälä bilmiyer. Elä aldi eniştämi dä o ġızın anasigilä getti. Dedi ki baẖ belä belä. Adi dä budur, gendi dä belä bir ġızdur. Dedi ki anamluẖ Özbäkistandadur. Neräyä düşdi bilmäm. Ġuratubanliymi, onlar nerdädür diyer dä aliyer götüriyer. O vaẖıt anasi dä sağ idi. Baciläri var idi. Ġardaşının adi dä Äläddin imiş.
67. Sōra sōra İstanbula gedärsin, äskilär diyer ää. Aldi götürdi dä diyerdi ki äblä işdiyerdilär ki ayaẖlarımi yaẖiyalar da suyuni içälär. Ki demaẖ ki ġızımızi sän buldun hä. Demaẖ oradadur hä. Sağdur hä. Şindi zaniyerlär ki öldi bir yerdä. Hava sa^v^uẖ, sahapsız ġız çocuği. Güz fasli gälduẖ, sa^v^uẖ aylarda. Ağliyerlär, ağliyerlär, sarıliyer ağliyerlär. Elä ki ġızlarına sarıliyerlär sanki.
68. Yütük kötidür dä ġızım. O vaẖıt o vagondan çōẖlari yitip getti. Öliyerdi ki, päncärädän atıp gediyerdilär. Degirman ġaldi başımıza düşmämiş bizim şennigin. Sänä nä söyliyem dä, buliyer adresini dä aliyer götüriyer ana babasıni. Diyer ki hä bunlardur bänim anam babam. Elä vaẖtın birindä gäldi çıẖti o ġız. Şindi bizä yaẖın idi Ġuratuban diyeruẖ da. Onun bacısi dä bänim

ġomşum idi. Räsimin ġarısi, Zülbiya. Adresi ġıza götüriyer. Diyer ki ananluẖ sağdur, yaşiyerlär. İşdä o ġız gäldi çıẖti Baḳidän. Aẖır böyüdi, koçdi, aẖıllandi, ġocasi çocuẖlari var. Aẖlımda yoẖ ki, ġocasinän mi gäldi, bir gendi mi gäldi. Yillär ögünä olmiş. Gäldi dä şennigini buldi. Dedim ki netay sizä ki birbirizi bulduz. Bütün hazettilär hazettilär ki. Allah härkeşi hazettürsün.

Türkiyedeki Yaşam Alanı

69. Sänin iẖbalan da bögün lobya çorbasi yapmişuẖ. Bögün buna oçer gäldi. Lobya yavaş yavaş ġaynaduẖça işlär görüliyer. Bögün bazárdur dep yuẖladilär dä. Yemäk gecıẖdi.
70. Bu yan komşidäki dädä elä sağırdur, elä sağırdur ki bağıracan ki eşidä. O da bizim kövlidür. Bäni kimi söyliyacaẖ. İẖtiyarluẖ da işdä ġızım. Yaşın geçduẖca, här bedluẖ çıẖiyer, topraẖ başına. Bağımız yoẖ ama getmişdilär işlämäyä dä. Kiraz gätürdilär, ye sän dä. Bunda çōẖ meyvá oliyer.
71. Gälduẖ, gälmäduẖ härkeş ġapi, bacāsıni yapmaya başladi. Kim ki ondan paraynän gäldi yapti. Kim boş isä, boş turmiyaẖ yapaẖ dedilär.
72. Ḳafḳazda ädät var idi ayağa boncuẖ bağlardilär. Ufaẖ, incä, üç ġat edip bağliyerdilär. Bunda da var imiş göriyen.
73. Bura çōẖ meyváli yerdür. Üzümlidür ä adi, üzüm dä çōẖ, ärük iş. Yerli şennigin bağlari var häp.
74. Bunların ġızlari çōẖ baha. Dedim ki, siz nerädä böyüdüz. Biz dä Türkuẖ, bizimkilär dä başluĝ aliyer. Bizimkilär bir çuval pirinç, bir karopka kanfet, yağdur, işdur, bir tänä tavar boldi. Hälä ana babasi ġızın birä beş ġatiyer bizdä. Hälbät ävlänämiyer sizinkilär, ġırẖa, ġırẖ beşä çıẖmiş oğlanlar. Günähluğa dedim ki, abu mollalar vaiz etmiyer mi. Bir ävdä ävlänäcağın, köçäcağın vaẖti geçsäymiş o ävdä donvuz başi ġaynarmiş. Bizdä elä diyerdilär. Vaẖtında äväräcan. Här gülün vaẖti var. Häriflär ġazanamiyer ki ävlänä. Elä olur mi. Elä dä namussuz işlär çōẖ oliyer. Bunun kitapta bilä yeri var ġızımcan. Bunlar yani oẖiyer. Molalar desäzä ki, millätimizsiz, canımızsız, cigärimizsiz ancaẖ ki cäyilläri vaẖtında. Neräyäçaẖ ki yetär.
75. Bän üç yüz dollur verdim dedim ki aha nä edärsiz edin. Başĝa bişe götürmämişim abu gälinimä. İştär başluĝ ver, iştär praduẖta götür. Heç yoğa da diyer ki yetimdür ävlänämiyer. Heç bişesi dä yoẖdur. O da diyer ki heç bişe

lazım dägül, ävlädimi ey tutsun. Daji veş ġatiyerdi bizdä. Belä olur mi, günäh torbasi. Yüzlärinä dä dedim bän.

76. Oni bir dedim, ikinci dä ġaynanayi, ġáynata^{y}í baḫmiyermiş gälin gälip dä. Biz üç kilo ät oğuli toğuraḫ, böyüdaḫ, edaḫ, sōra gedaḫ o ġızi dä alaḫ da. O da buni baḫmasın. Bu hangi zakona sığar dedim. Uřuslar eläydi. Dini yoḫ, imani yoḫ. İt kimi toğiyer bıraḫiyerdi. Siz Türksüz ä.
77. Kitapta yaziyer ananın bir gecá yuḫusuz ġalduğuna, ġırḫ gün arḫanda gezdürsän oni ädä edämäzsin. Siz şaşurmişiz dedim ki. Düz diyen ḫala dedi dä biri, gäldi alnımdan öpti. Gedärsin dä oḫursun o camilärdä dedim. Bän gedämiyerim ki o mollalara diyem dedim. Bänim anam oḫumūş idi. Häm oḫumūş idi, häm äbäluḫ edärdi. Oō Gürcistanda babasi oḫutmiş mollaluğa. Yazılidür, diyer ki yol bu, şäräät bu. Vaḫtında ävlänäcaḫlar ävlänäcaḫ. Här bir iş yazılidür. Anam oḫiyer, bizi düşündüriyerdi.
78. Nihayet dä adamın hörmäti, piri çōḫdur. Ävvälki ġarilär, ġocalari ki gälürmiş, ayaḫlarıni yaḫarmiş, silärmiş peşkirinän. Ġurudurmiş verürmiş. Ḫizmät, rägbät. ^{h}aşındi diyer ki bunlar yap da ye. Elä olur mi, adam nä yapar ki bän dä yiyem, murdallar. Sän ona aha adam bögün fälän yaptım, bögün filan yaptım. O adamluğuni bilácaḫ. İşliyacaḫ, gätüräcaḫ. Adam dişärdäkidür, sän dä ävdäkisin. Buranın zakoni zakon dägül. Adi Türk dä.

-12-

Adı : Zarife Rical

Yaşı : 50 yaş

Derleme Yeri : Yunus Emre Mahallesi

Türkiyeye Geldikten Sonraki Yaşam

1. Dädäy Sürgün vaẖti o deyni böyüg imiş ki, dämür yolunda işliyermiş. Dē on säkkiz yaşi oliyer o vaẖıt. Äski dädälärdän eşittuẖlarini söyliyer babay da. Onlari yoẖsa görmämiş ki, nä eşitmişsä kimsälärdän onlari söyliyer. Bu ävdä bän, babay, ġocam, bir dä äkiz oğullarım. Böyük oğlum ayridür. Bayaẖ nänägilä gettin ä, onların yanındadur ävi. Onun da iki çocuği var. Bayaẖki çocuẖlar da onundur. Gälinim, oğlum işdädür. Çocuẖlara bän baẖiyerim. Äkizlärim dä işdädür. Yigirmi dört yaşındadurlar. Vengrayada işdädürlär.
2. On beşincí yildä gälduẖ biz dä. Birinci patokta gälduẖ biz. Bu yil aha dört yil olacaẖ. Abu dekabřda dört yil olacaẖ bizim gälduğumuza. Birinci babay ikimiz gälduẖ da burya. Zati oğullarım, gälinim, torunlarım Bursadaydi. Ukraynada ki vuruş oldi. Orya yollamişduẖ da onlari. Ey deduğun vuruş oliyerdi dä bizim olduğumuz yerdä. Oğullarım Maskvaya işä gediyerdilär. Sōra gälinim aẖır körpäli. O vuruşda bän oni nerä ġaçurem.
3. Bir kárām zati çōẖ köti oldi, Rastofa ġaçurduẖ. Rastofda dē yeddi säkkiz ay ġaldi. Sōra oğullarım ki Maskvadan işdän gäldilär. Gälinimi dä gätürduẖ da. Vuruş turmadi dä. Gänä oliyerdi. Şindi bunlar nētsin, ävdä otursunlar. Vuruş oliyer.
4. Yaşamaẖ lazım, işlämaẖ lazım. Bıraẖıp genä işä gedaẖ dedilär. Dedim ki, nerä gediyersiz. Gälini, bu körpä çocuği nerä bıraẖiyersiz. Alın da yitin dedim. Türkiyaya gedin. Onda işlärsiz, gözälcama bu da sizin aş, avuġatizi yapar. İşlärsiz, Allah böyüktür. Baẖaẖ nolacaẖ. İşdä biz bunlari Türkiyaya yolladuẖ. Bursada kvartira aldilär, yerläşdilär.
5. Güzün uje ẖäbär gäldi ki, götüräcayuẖ Türkiyaya dep. Eşim ġaldi onda, mal mulumuz var idi. O ġaldi, bän dä babayi alıp gäldim. Babayi alıp gäldim, o yandan oğullarım da gäldilär avtobusinän Bursadan.

6. Böyük oğluma ayri äv verdilär. Onun ki semyasi var idi verdilär. Öbür äkizlärim dä aha bizinän turiyer. Birini nişanladuḫ. Birini dä köndürämiyeruḫ ki äväraḫ. İşdämiyer hälä, baḫaḫ nolacaḫ.
7. Allaha ġurban olem. Nerä getsaḫ rızġımız bizinän. Işḫılıp yaşap gediyeruḫ nedaḫ.
8. Biz gälduḫ ki iki ḳíş soba yaḫduḫ. Gaz yoğ idi. Äväl Allah, Allah razi olsun bu adamdan (Recep Tayyip Erdoğan'ın fotoğrafını işaret ederek). Turuşuna baḫ, o bänim ġardaşımdur. Başbaġan var idi ya Davutoğli, o gäldi. Bizi ziyärät etti, tolandi, baḫdi. Dedi ki inşallah söz ki verduḫ, gaz da gälăcaḫ. İşdä gäldi. Doğalgazda geçürdilär aha. Suyumuz işimiz härşemiz ey misaĺ. Allah geridäkilärinä dä näsib etsin.
9. ʰaşındi Ḳırĝızıstanda, Ġazağıstandaki bizim şenniklär, násil siḫlättädürlär. Allah onlara da näsib etsin. İllaḫ da Ḳırĝızıstanın şennigi. Yaradanıma şükür. Yaradanım gänä o insanın yürägină ilham düşürtsün dä bizim şennigä sahap çıḫsın. Çōḫ ġärip ḫalḫuḫ, yer yüzündä çōḫ ġärip ḫalḫuḫ. Çōḫ äzilmiş ḫalḫuḫ. Bizi äzduḫça, yaradan Allah bizi böyüdiyer. Häligi ot kimi böyiyeruḫ Allahın arḫasinän.
10. Baḫ ki neçä káräm sürgün görmiş şennik, neçä káräm äv barḫıni tökmiş, getmişlär. Bäribir gänä yaradanıma şükür ki, onundan aşaği olsaḫ da, beşindän yoḫariyuḫ. Diläncimiz yoḫ äväl Allah.
11. Aha bizim ġomşi gälinlär misaĺ. Allah ömürlärini artursun. Çäli çocuği ufaḫdur. Mäktäfä gediyer, yemaḫ lazım, içmaḫ lazım, oḫutmaḫ lazım. Ġomşumuzun dört tänä çocuği var. Ġaynana ġáynatasi dä var Allaha şükür. Ġaynanasi baḫiyer ävinä barḫına. O gälin işġura da gediyer, sabağına saat beşdä tarlaya gediyer.
12. Säkkizdä gäliyer işġura gediyer. İşġurda saat ikidä, üçdä gäliyer, tiplitçalari var. Ġocasi tiplitça aldi. Oraya gediyer. Gecá saat doḫḫuzda, onda da tiplitçadan gäliyer. Allah güç ġüvvät versin. Abu ögümüzdäki iki baci, eltilärdür. İki yil ögünä aburalar häp taş idi. Abu ġomşumuz gälin aḫşam bir ätäk meyvá topladi gäldi yeduḫ. Abunda biz ömri bat yaşasaḫ ki násil olur.
13. Allah ḫeyirli yerdän bäḫtin açsın. Báḫtli ol.
14. Böyüg oğlum ottuz bir yaşında. On yeddi dä ävländim. On säkkizdä uje çocuḫliydim. Ġızım doḫsan üçünci yildür. Üç çocuği var. Oni dä tez köçürüp ġoydum. Äblä on yildür içimi it yiyer. Näysä Allah ḫeyirli bäḫtini versin.

Ġazağıstana köçdi. Böyük ġardaşıma gälin oldi. Küçük ġardaşımın ġızını dä aldım oğluma. Şindi äkizlärim var. Birini nişanladuẖ da. Abu yaẖında toydur inşallah. Biri dä köndürämiyeruẖ ki äväraẖ. Aẖli, fikri, tärbiyasi, yeginluği demä ki anasidür dä maẖtiyer. Küçük vaẖti ävdän ayrılmiyerdi. Babay ona häp äv tavşani diyerdi.

15. Bänim ġaynımluğun bunda ävi var ama Ukraynadan gälmädilär hälä. Onda äv barẖımız, mal mulumuz var idi. Mal muli sattuẖ. Yüz dollurdan yoẖ fiyata verduẖ. Ävimiz vardi, traktorlarımız var idi. Yerimiz var idi. O ġaynım da şindi násil, başta sapẖoz tāğılanaçan brigadr olup işliyerdi. Yer aldi, traktorlar aldi. Fermer kimidür dä.
16. Äkizlärin küçügini dä zorinän nişanladuẖ. Babay köndürdi oni dä. Ağladi, sızladi ki. Babay çōẖ ämäg etti dä bunlara. Biz häp tallāda, işdä, bazȧrda oliyerduẖ. Babay çōẖ ämäg ediyerdi. Ağladi ki bän dä görem sağ vaẖtımda ävlänin. Şindi ona sähäp köndi o. Yoẖsa diyerdi ki Hasan bändän böyügidür, Hasani ävärin sōra bän diyerdi. Bän ävlänsäm sōra hasan incinip ġalacaẖ aba diyerdi Hüsen. Böyük oğlum Kiyev dä Universiteti bitürdi. İmamdur. Tolka bunda işliyamiyer.
17. Sänin gettuğun H̱eyriya nänäy var a o da babanın ẖalasının gälinidür. Onun ġocasi yoẖdur. Nänä dädälärimiz vätän dep ölüp gettilär. Bizi Savet ʰökümäti yoẖ sayıp gälmişdür. Heç yoẖariya yol ġoymamişdi Türk olduğumuza görä. Bindä biri mällim oliyerdi, bindä biri doẖtor oliyerdi ancaẖ. İnstutlara almiyerdilär, böyük işlärä almiyerdilär. Türklär anca tarlada işläp gälmişdür. Ona sähäp tanınmamişuẖ. Yengi yengi Aẖısĝalilär dünyada var imiş dep tanıniyeruẖ.
18. Çarşidä cami var a. Orada lokantada işliyer bänim gälinim. Yan ġomşinin gälininän barabař işliyerlär. Üç yil oldi işliyerlär.
19. Alti yil ġaynanami döşäktä baẖtım bän. Ġucaẖta gezdüriyerdim bän. Çimdūriyerdim, yaẖiyerdim pakliyerdim.
20. Biz buraya ki gälduẖ oğlumi Anḳaraya götürdilär. Gälinim dä Ḳazaᵍçayi biliyer, Řusçayi biliyer, Türkçäyi biliyerdi ki privotçik kimi işä ġoydilär. Sōra ki abu on beş temmuz darbe oldi ki çocuẖlari küçük idi. Çocuẖlar bizim yanımızdaydilär. Edämädilär bıraẖıp gäldilär. Çocuẖlari götürsälär kim baẖacaydi. Kreşä versä küçüg oğli anasına märaẖından ẖastalandi. Elä köti oldi

ki. Darbä dä ki oldi gälinim ġorḫdi. Dedi ki bibi aha da biz işdä olsaḫ da çocuḫlar da kreşdä olsa. Vuruş gänä olsa násil olacaḫ dep gäldilär.

21. Sorsan sürüşdürsän här keş här keşin kimsäsidür. Ťaḫanlilär dä o ädät var ki häp gendi içlärindä aliyer, gendi içlärindä veriyerlär.

Sürgün Zamanı

22. Babay bazi elä şeylär söyliyer ki şaşa ġaliyeruḫ. Fikrinä gäländä söyliyer. Misaĺ bir gün söyliyer ki, aḫıri kövdä adam ġalmamiş häp vuruşa yollamiş ʰökümät. Kövdä än böyük adam bän idim diyer ki adamlardan. Bunlari saldat gätürüp tökmiş ki ġaḫacaḫsız dep. Bir ḫalasının ġocasi var imiş babanın da, íḫtiyar dädäymiş. Bäribir dädä dä. Aḫli başinda ki. Bizi nerä götüriyerlär, bizi nedäcaḫlar, belä tüfänglärinän, belä saldatlar gäldi ġalduriyer dep adam ämädäni väräminän öliyer adam.

23. Dädä öliyer dä bunlara iki saat möhlät veriyerlär ki dädäyi gömläyin. Kövdä adam yoḫ ki dädäyi gömläsin. Aha bizim babay çimdūriyer, türbäluğuni açiyer, gömliyer dä elä ġalduriyer. O cänäzäyi gömlämädä şennik nä ki toplaniyer.

24. Bu babanın anasının da dört ġızi oliyer, bir dä babay. Üç ġızını köçürmiş oliyer. Bir ġızinän bu babayi aliyer. Bu babanın babasi kövdä şey olmiş, bu savet ʰökümäti olanaçan bu kövün räisinä çinel diyermişlär. Eläsiymiş babanın babasi. Ey ġazaniyermişlär. Vagonlarinän Ḫarkıfa, Rastofa ġartopi götürüp tapşuriyermiş. Ey geçiniyermişlär.

25. Babay bu öliyi gömlämädä anasi ey topliyer, Härşey aliyer. Ondan ġalduriyerlär gätüriyerlär. Babay diyer ki çōḫ kimsä acından öldi. Aha bänim anam da söyliyerdi rähmät canına. Söyliyerdi ki, iki ġardaşıminän bir bacım vagonda öldilär. Än böyügi anam oliyer. Alti yaşında anam ġaliyer. Diyer ki bir yaşında idi ġardaşım. Üç gün olmişdi öldüğüna da. Älindän aliyermişlär ölilári meşálärä päncärädän atiyermişlär.

26. Rähmät canına nänäm bir yaşındaki çocuḫ üç gün olmiş ölduğuna da acından. Yalandan mämäsinä tutiyermiş ki ämdüriyerim dep. Saldatlar gälip tekşiriyermişlär ki öli var mi dep. Aḫıri ağniyerlär dä älindän ġoparıp aliyerlär dä kundulliyerlär dişäri. Kim bilä nerädä.

27. Rähmät canına atam. Söyliyerdi ki bit taradi. Alti yaşında mi nä oliyer. Söyliyerdi ki bit oyiyer başımızi, ac. Nänäm yoḫ imiş. Rähmätluğ olmiş bunlari ķafķazdan ġaldurmadan iki yil öğünä. Çocuḫ üstünä rähmätluğ oliyer nänäm.

28. Dädäm dört tänä yetim çocuğinän vagonda. Bäribir ġari ġaridür, adam adamdur. Ġari gänä bişelär ediyer. Vagonun içindä diyer ki pec yaptilär yani. Odun yaḫiyeruḫ. Sa^{v}uḫ üfüriyer vagonun här köşäsindän. Dämürlär sa^{v}uḫ.
29. Düşünsänä tavarniy vagona bindüriyerlär. Bir vagonda dē on, on beş semya. İki canli ġarilär diyerdi ki toğacaḫ oliyerdi. Ġarilär ädräfini sariyerdi ki kimsä görmäsin. Ġari toğuracaḫ bağıriyer, yanındaki ġarilär ondan yüskäk bağıriyermişlär. Türki diyermişlär. Onun bağırduği eşidilmäsin ki adamlar eşitmäsin. Anam söyliyerdi dä yeddi yaşındaydım diyer. Ey aḫlımdaydi härşey diyerdi.
30. Allah sabır, sälämätluḫ versin bu adama (Recep Tayyip Erdoğan`ın fotoörafını işaret ediyor) ävväl ki. O deyni haḫıl versin, o deyni güç ġüvvät versin ki Käbäyä yaya getmäyä güci yetsin. Äväl Allah idi dä bunun yürāginä ilham verdi ki, belä şennik var ona sahap ol. Yabanciluḫ çekäcäyuḫ. Biz dä buranın yerlisi olayduḫ da yabanci birini gätüreydilär biz dä ḫor ḫor baḫarduḫ, yabanci sıriyarduḫ.
31. Äväl Allah bunda da köklänuruḫ. Bundan oyanisi olmasın. Yaradan Allah yardım etsin dä bizdän geridä ġalan şennigimizi dä gätürsün. Nolacaḫ o Ḳırĝızıstanın, Ġazağıstanın şennigi. Bän diyerim ki bunun boyluluği, yüskäk adamdur aā böyük ġardaşıma bänziyer. Yüzü dä küçük ġardaşıma bänziyer. Bu krugli bänim ġardaşımdur diyerim. Äkämluḫ diyer ki ḫeyirli olsun.
32. Färğanada ki vuruş oldi ya. Türkiya ögä atıldi. Bu proje var idi. Doḫsan ikinci yildä Turğut Özal diyan prizident var idi. Bu proje o vaḫıtta ämälä geçdi. Baḳidän yüz älli tütüni gätürdi. Süleyman Dämiräl dä prizdentin tälimatıni yerinä gätürdi. Bu Turğut Özali öldürdilär ki bu proje ġaldi. O doḫsan iki dä Aḫısĝalilär gälmäyä başladi. Belä getsäydi ^{h}aşındi^{y}á heç bir yerdä Aḫısĝali ġalmazdi häp gälürdi.
33. Baḳidä dä vuruş oliyerdi o vaḫıt. Ermanistaninän Baḳi vuruşiyerdi. Ondan başladi, yüz älli tütüni gätürdi Iğdıra. Bu projänin peşinä kimsä ġulaḫ vermädi. Aḫıri sonunda da bu ki prizident oldi. Bu projä ämälä aşdi. Şindi dä turmasa da bundan gerisini dä gätürsä. Birinci dä o Ḳırĝızıstandakilärini. Onlari gätürsä çōḫ ey olacaḫ. Haníydi. Yer yüzündä bäḫtsiz ḫalḫuḫ. Yaradan Allah o dünyamızi versin.
34. On ikinci Aktyabřa kesim kesduḫ oğluma. Toy olacaḫ.

35. Bänim ta^{y}ílärim dä Ťaẖanlidür dä Praẖladnidä turiyerlär. Onlar da Sämärġänttän, Layişdändür.

Türkiyeye Geldikten Sonra

36. Dün babanın pensiyasi gäldi. Diyer ki baẖ oğul genä bänim pensiyami aliyersiz oğul. Genä bir zaman bozmasın başızdan. Sōra oturdi dua ediyer bänä. Ey baẖiyen dä bänä oğul diyer. Ona görä belä eyim.
37. Härkeş här ẖıl. Kimi içiyer kimi çekiyer. Babay yemin ediyer ki älimä almamişim heç heçinä. Nä sigaret, nä araẖ. Gün bögün bazárertäsi güni peyğämbär äfändimizin toğulduği gündür dep oturup oẖiyer, ġuran oẖiyer. Cuma aẖşami güni oẖiyer. Härfläri ey taniyer. İki haftadur biräz jaluba ediyer ki görämiyerim. Gendi oẖiyer ki oyalaniyer.
38. Äzälẖan dädäy var a sän getmişin öbür kövdä ġaliyer. O babanın öz ẖalasının oğlidür. Abu kövä yaya gälip gediyer bilür misin? Bu kövdä ġızi var. Ayağinän gälip gediyer. Allaha ġurban olem biz bunların yaşına nerdán çıẖaruẖ. O vaẖtın insanlari çōẖ yaşiyerdi. Havasi pak olmiş. Bir dä o vaẖıt medisina çōẖ slabi olmişdür. Häligi ẖastaluẖli şennik ölmişdür. Samiy sağlamlari ġalmişdür. Häm dä hava ki pak idi.
39. Misaĺi ävvälläri korüçäk olanlar öliyerdi. İräli slabiy çocuẖ toğulsa öliyerdi. Doẖtorlar saẖlap ġalamiyerdi. ^{h}aşındi násil slabi çocuẖ da olsa doẖtorlar saẖlap ġaliyer. O insan bäribir slabiy böyiyer. Ona sähäp slabiy şennik çoğaldi. İşdä elä kimsälärdän töriyanlar da slabiy olacaẖ. Ekalogiya da tämüz idi o vaẖıtlar. O vaẖıt fabrika yoğ idi, zavod yoğ idi. ^{h}aşındi här bir meyváya därmän säpmän gäräk. İräli o yoğ idi.
40. Şindi bütün çocuẖlar toplanur yola. Ävläyäçaẖ camidä oliyerlär. Ävlädä gäliyerlär sicaẖda biräz soẖulup yatiyerlär dä sōra da çıẖiyerlär dä saat on bir, on ikiyaçaẖ oyniyerlär. Sabaẖ säkkizdä dä camiya gediyerlär. Kurs geçiyerlär camidä.
41. Babáyluẖ dört baci, bir ġardaş olmişlär. Ḳafḳazdan gedändä Ändicana düşmişlär. Sōra Taşkentä köçmişlär. Ḳafḳazdan gäländä dört bacısi köçmiş imiş. Onlar gendi semyasiynän getmişlär. Babáyluẖ gendi, anasi, bir dä küçük bacısi getmişlär. Üçi getmiş. Soradan bunlar Özbägistana ki gäliyerlär dä sōradan bacilärini buliyerlär. Babasi heç gälmiyer vuruşdan. Bir bacısıni Ġazağıstandan, bir bacısıni Taşkenttän buliyer.

42. Elä dä erkäymiş ki babay. Aẖır ki oğullari olmiyermiş, häp ġız ġız. Babay ki olmiş çōẖ erkäliyermişlär, baciläri dä. Gün bögün elädür, erkä. Eşitmiyer, az bişe zofli söyläsän küsiyer, inciniyer. Bişe ġalmadi oğul, bişe ġalmadi. Az bişe tayanın diyer. Bağıriyersiz, çağıriyersiz diyer. Härşey dä bilgisi gäliyer. Soriyer ki diyeruẖ ama eşitmiyer. İẖtiyar a çocuẖ kimi olup ġaldi. Çōẖ tez tez yuẖusi gäliyer. Çocuẖ ẖarakterli olup ġaliyer.
43. Görümüm babanın bacısının kismäsidür. O nänäy babaya säläm yollamiş vidyo çekip. Zaniyer ki yüz yüzä söyliyeruẖ ona äl salliyer, bişelär diyer. Diyerim ki baba vidyodur a^{ğ}namiyer. Dedim ki aẖırda baba sürättür. O da diyer ki e haní sürät isä söyliyer. Vidyoya almiş dä yollamişlär diyerim.
44. Tilifonum stolun üstündä turiyer. Gediyer üstünä çökiyer, bän dä oğullarımın räsmini ġoymişim. Diyer ki hää babanın pähliwanlari, násilsiz oğul násilsiz. Zaniyer ki bän onlari aramişim dä. Diyerim baba sürättür. Diyer e bän basdım çıẖdi. Hää diyerim a^{ğ}namiyer.
45. Yoẖari gediyerdi, Hasana diyerdi ki kampituri bänä örgät. Kampitura ġoyiyer äski Özbägistani, Äski Almaẖan Ḫayitova var idi. Ärtistin türkilärini ġoyduriyer. Zeynäp Ḫanlarovayi ġoyduriyer. Hasana diyer ki kampituri bänä ögrät gändim ġoyem diyer. Olā siz gediyersiz ki bän gändim ġoyarım da baẖarım diyer.
46. İräli radyosi var idi. Bir tänä knopkasına basiyerdin hama diyerdi. Bu kampitur radyo kimi dägül ä bu oni a^{ğ}namiyer. İräli radyoyi ġoyiyerdi Özbäklärin kansertlärini dinliyerdi. Şindi kampituri elä edämäzlärä. Yoẖ diyer bänä ġoyun hälä, ögrädin hälä. Bän biliyerdim aẖı, radyo ġullaniyerdim biliyerdim diyer. Edämiyer ki, sōra da diyer ki oğlanlar bänä ögrätmädi kamposori diyer. ^{h}aşındi gändim ġoyar da baẖardım oğul diyer. Hüsen biräz çabaliyer ki ögrätsin. Sōra bişelärä basiyer olmiyer ki, diyer ki oğra burdan oğul, oğra. Mäẖsüs ġaruşduriyersin ki babay ögränmäsin dep diyer. O da bayıliyer gülä gülä.
47. Boş olduẖça bişelär toẖiyerim. Gälinim dä gizlätmiş çağlarımi ki toẖumiyem. Hersläniyerlär bänä ki gözlärin ağıriyer dep. Aẖşam jempir toẖiyan çağımi gizlätmiş gänä. Bögünki gündür ariyerim bulamiyerim. Bayaẖ zivant ettim bänä acığ ediyer ki. Zibilä attım bibi, bir dä görämäzsiz, boldi toẖumayın diyer. Dedim yoğol a bundan, ya nēdem ävdä. Ävläyäçaẖ kitap oẖudum, o da ağır oliyer. Sōra ävläsinä camiya gettim. Bir saat ondaydım. Bänä iş dä äglätmiyer

dä gözi oyulmiyacaḫ. Gäliyer ä işdän silmaḫ, süpürmaḫ Härşey gändi ediyer. Bän dä osaniyerim ävdä boş.

-13-

Anlatan: Köşeli Rical

Yaşı: 95

Derleme Yeri: Yunus Emre Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Eşidämiyerim oğul, sağırlandım. Möhkäm söylä

- Kafkasya`daki hayatınızdan, kendinizden bahseder misiniz ?

2. Bin doẖẖuzi yigirmi altıncı yilim, ġaç yaşıma gäliyer Ḳafḳaz sürgüni hesāb et. O vaẖıt Savet ʰökümätiydi dä oğul. Ġalẖoz, Savẖozda işliyerduẖ da oğul. Ġırẖ dördünci yili götürdilär, Aẖısĝada dämür yoli yoğ idi dä. Uzaẖtaydi, Tiflizdäydi bizä gälmiyerdi. Här kövdän adam götürdilär. Dämür yoluni ġuriyerduẖ oğul. İki ay ġaldım, işlädim dämür yolunda. Aẖısĝaya ki yaẖlaşdi, Sˈtalin idi o vaẖıt oranın böyügi. O mägärim bizi ġalduracaẖ da.
3. Här ġalẖozdan, kövdän adami, böyük kövdän üç tänä, dört tänä, küçük kövdän iki tänä adam işliyerdi dä dämür yolunda. Dämür yoluni yapiyerduẖ. İki ay ġaldi mägär ġaldurmaya da, izin verdi ki míslimanlari ävlärinä yollan, ġoyerin. İzin verdilär ki ävizä gedin. Gälduẖ ävä, iki ay çäkmädi saldat gäldi kövä oğul.
4. Här ävä bir saldati ġoydilär. Üç gün kövdän ġoyermädilär ġapiya, dişäriya. Nä ġapiya ġoyeriyer, nä dägirmana, nä dişärki kövä. Heç bir yerä. Ġomşi kövä dä ġoyermiyerlär heç.
5. Här ävdä bir tänä saldat. Üç gün heç bir yerä ġoyermädilär. Üçünci gün sabaẖ namazında mäclis etti. Çağırdi, adamlari bir yerä yığdi. Dedi ki sizi ġalduracayuẖ dedi. Biz bunda mänävra edäcayuẖ diyer. İki saat möhlät verdi. İki saata ävdän nä alacaẖsın oğul. İki saat, çäl çocuẖ ağlaşiyer. Dädälär ağlaşiyer häp. Nerä gedecayuẖ. İki saata nä alunur oğul. Dedi ki bilmäm. Ävdüriyer saldat ki çıẖın ġapiya tez.
6. İki saatın içinä tökti şennigi häp dişäri. Bizim kövün altında sözüm ona ermani kövi var idi dä, dē üçyüz ẖocaluẖ idi öläcaẖlar. Ondan arabalar gäldi dä, arabalarinän aşaği kövün altına endūrdilär. Kövün altında tarla var idi, gecá tarlada yattuẖ oğul. Ävä ġoyermädilär daha. Maşinälär gälmämişdi. Maşinälär dä başĝa kövläri taşiyerdi, şähärä, poʸezä. O gecá ġoyermädilär ävä, bir älli metra mi, yüz metra mi olurdi ävinän ġalduğumuz yerin arası. Düz tarla var idi

geniş, onda yattuẖ gecá. Sabağına maşinälär gäldi. Amerikanın maşinäläriydi. Suda bekir diyerdilär. Abu kamazlara bänziyerdi. Onlara bindürdilär, ondan Aẖısĝaya tavarniy vagonlara bindürdilär oğul. Bilmäm ġaç günä yığdi şennigi oraya.

7. Täk täk här kövdän yığdilär aẖiri. O vaẖıt başladilär vagonlari sürmäyä oğul. İki ay yol gettuẖ. Böyük istansiyalarda iki sutka üç sutka turiyerdi. Böyük istansiyalarda daha çōẖ turiyerduẖ. Yollari dägişiyerdi aẖı. Yollar da aẖiri siẖlät dä. Dē ġaç tänä vagon idi. Onun hesābıni dä bilmäm dä.
8. İki aydan sōra Özbägistana gätürdilär oğul. İki ay sōra Özbägistana ki gälduẖ, böldilär härkeşi. Ġazağıstana böldilär, Ķırĝızıstana böldilär. Üç yerä böldilär. Biz Özbägistandayduẖ. Özbäklärinän işläduẖ oğul. Onlar da mísliman idi yani ama ey mísliman dägül idi oğul. Onlar ġılicinän dönmä mísliman idi. Häzräti Aliynän dä mubaräk Peyğämbärimiz mísliman etti orayi. Ġılicinän mísliman etti. Bän biliyerim dä, täriẖini eşitmişim.
9. Yetmiş ġaçınci yil idi ondan başladilär bizim şennigi ġataẖlamaya. Özbägistana gälduẖ ki, kimisi ac, iki saata zati bişe alamadi. Granit'aya yaẖın bir yerä adamlari ġapattilär. Ġarilärä dedilär ki veşizi çıẖardın. Heç bişe dä alamamişdilär. Ac gäldilär. Özbägistanda da o vaẖıt acluğ idi. Heç bişe yoğ idi oğul. Çoği şennik dä acından öldi. Ot otliyerdi şennig. Elä ġıynaldi o şennig.
10. Sˡtalin ki öldi sōra başĝa padişah çıẖti. Ġarbaçov çıẖti dä. Özbägistanın padişahi dä başĝa minnistr çıẖdi dä nişan etti. Onlar mägär gälişiyerlär dä. Diyerlär ki Řasiyanın çöl yerlärinä süraẖ bunlari.
11. Başladilär şennigi öldürmäyä. Çoği şennig öldi. Küçük çocuẖlari tikinä çaẖiyermişlär dä. Diyermişlär ki, şaşlik yiyar misin. Çocuğun ätini ye. Özbägistanda bunlari gördu ẖ işdä biz.
12. Ķafķazda nä ediyerduẖ, Kalẖozda işliyerduẖ. On alti, on yeddi yaşımda olur miydim bilmäm. Adamların çoği dä äsgärdäydi. Bänim babam ottuz säkkizinci yili rähmätä getti. Ävdä bir bän idim. On beş yaşımdaydim häm dä. Anaminän bän var iduẖ, bir dä bacım. Ävdä malımız var idi. Camuşumuz var idi. Geçi, tavar, atımız, eşägimiz här şeyimiz var idi. Häp onlar ġaldi eläykän oğul. Gürcistana ġaldi häp. Bir iki çuval taẖıl, un alduẖ mi yoẖ mi, oninän çıẖduẖ Ķafķazdan. Onda ġıynalduẖ çōẖ oğul.

13. Ḳafḳaz ey idi oğul. Bu Sˈtalin ki dedi míslimanlari ġalduraẖ bundan. Türkiyaya gediyerlär, ġaçiyerlär dä bunlar. O işdä oninän ġaldurdi bizi. İräli Tiflis diyan oblasta, Aẖısĝa da Türkiyanın älindäydi.

Sürgün Sonrası

14. Türkiyanın bir ağasi Aẖısĝada cami yapturdi. Bir iki yil oldi dä gettuẖ Ḳafḳazi tolanduẖ. O camiyi gördüẖ, turiyer. Eläykän turiyer, yani ki bögün yapmişin. Kraskasi elä gözäl turiyer. Ähmädiyä camisi ġoydilär adıni.
15. Bu camiyi yapturan türkiyanın ağasi, ustalara demiş ki sabağına kim ki gälür erdän burya. Tämäl tökiyerlärä altına. Kim ki gälür onun ġanıni tökársiz tämälinä diyer. Yapturan ağa diyer. Sabağına gendi oğluni yolliyer ağa. Diyer ki oğul, ustalara çay götür, ätmäk götür. Başĝa kismä gälänäçaẖ oğluni yolliyer. Oğlunnän barabař bir it gediyer. Ustalar baẖiyer ki olā bu ağanın oğlidür ki. Oni mi öldüraẖ da ġanini tökaẖ. Sōra ağa diyar ki, haman bänim oğlumi mi bulduz da öldürdüz diyar diyer dä. Diyerlär ki oğlan olmasın da iti kesaẖ.
16. İti kesiyerlär dä caminin tämälinä itin ġanıni tökiyerlär. Oğlan aẖıri ävä gediyer. Baẖiyer adam ki, ula bu oğlan sağ gäldi. Öldürmämişlär. Adam sōra gändi gediyer. Diyer ki olā siz niya käsmädiz ki bän yolladım adami. Diyer ki ağa nedaẖ, sänin oğlun idi. Gälsän diyacaydın ki hama bänim oğlimi bulduz. Biz dä ona sähäp iti käsduẖ. İtin ġanıni tökduẖ tämälä. Onda diyer ki o adam, o Türkiyanın padişahi ki, Ähmädiyä camısi itluẖ, kömäkluẖ olacaẖ diyer. Çünki itin ġani töküldi. Elä dä itluẖ oldi. Dē yetmiş yil oldi gälduğumuza, ġaldi o cami elä. Yesir ġaldi. Çōẖ şeylär görmişim.

Sürgün Öncesi

17. Aẖısĝa ey yer idi. İräli Türkiyanın yeriydi. Granitʼa var idi. Su var idi Türkiyaynän aramızda. Suyun oyanisi Türkiyaydi. Türkiyaya yaẖın kövlär var idi. Orçoşan, Zazova... Gedip gälmaẖ var idi. Sōra Savet granitʼa ġoydi. Türkiyanın başindäkinän, Sˈtalin, Lelin dagavor ediyer. Bilmem ne ġederse altun diyer, biz sänä altun veruruẖ. Sän granitʼayi biräz yoẖari çäk. Onlar ġol ġoyiyerlär dä sōra bozamiyerlär.
18. Padişahın yanındakilär diyer ki, olā niya bu belä etdi dä. Diyerlär ki, altun verdi dä ikisi dä ġol ġoydilär, granitʼayi yoẖari aldilär. O Türkyanın padişahının yanındaki adamlar da o padişahın älini ayağını bağliyer. Bir yerä ġapadıp altun

aẖıdiyerlär ġarnına da diyerlär ki aha sän altun hazediyersin ki, altun ye. Eläynän öldürmişlär oni. Granitʼayi dä pozamadilär ġaldi elä.

Türkiyeye Geldikten Sonra

19. Ḳafḳazın havasi dä ey idi, meyvási dä ey idi. Ermanilär dä çoğ idi onda. Gürcilärinän gälişiyer. Míslimanlari bundan yollasaz buralar bizä ġalur diyer. İşdä elä çıẖarttilär bizi. Allaha şükür şindi mísliman yerinä gälduẖ oğul. Säbäpluẖ etti sağolsun padişahımız. Padişah sağolsun, bizä sahapluẖ etti. Belä ävlär yapti. Yardım para verdi. Allah ömrüni uzun etsin oğul. Görünmäz ġäzä belálardan saẖlasın. Amerikadur buna düşmän olan. Allah onun yoluni bağlasın. Älini ġırsın, gözüni kor etsin, yanından çıẖartsın. Kim ki buninän ġavĝa ediyer. O ki gätürdi bizi belä yerlärä. Yardım verdi, äv verdi. Praduk veriyerdi, yardım para veriyerdi här cana yüz älli manattan. İki yil mi, üç yil mi elä para verdi. Belä ävlär nerdä var idi bizdä onda. Äväl Allah sağolsun Padişahımız.
20. Ävväl Allahın ämridür oğul. Padişahımız da sahapluẖ etmiyaydi kim gätürácaydi bizi buralara, belä ävlärä. Dē Ukrayna nerdä, bura nerdä. Nä ġädän samolyotinän gätürdi. Dē alti yüz ẖocaluẖ imişuẖ. Beş yüz doẖsan beş ẖocaluẖ. Hama ki alti yüz. Nä ġädän samolyot rasẖot etti, benzinini işini dä gätürdi bizi. Sağolsun padişahımız. Allah görünür görünmäz ġäzälärdän saẖlasın. Bänim yaşıma çıẖsın.
21. Ġazağıstanın prizdentinä baẖ. Míslimandur Nazarbayov da. Biz Özbägistandan gälduẖ ki, o ministr hälä o ministirdür. Buni dä Allah elä etsin. Padişahluğinän bänim yaşıma çıẖsın. Amerikadur bunun düşmäni. Buna äl atsa ki vuruşaẖ, Allah onun älini ġırsın. Härşey Allahın älindädür. Allah saẖlasın.
22. Gälduẖ yaşiyeruẖ. Suyi var, avġati var. İşliyersin yiyersin. İşlämäsän nerdä olsan ätmäk nä yiyacaẖsın oğul. İşliyer yiyeruẖ oğul. Burada míslimandur, biz dä míslimanuẖ aẖıri. İräli biz dä Türkiyanın älindäyduẖ. Biz dä Türkuẖ, burdakilär dä Türk. Ġanımız birdür aẖıri. Özbägistan, Ġazağıstan başĝadur. Özbägin dili başĝa, Ġazağıstanın da başĝa. Ḳırĝız başĝa cür söyliyer. Biz násil ki buranın yerli Türki, biz dä eläyuẖ.
23. Ġanımız çäkdi gätürdilär burya. Uřusdan çäkdi gätürdi. Oraya da köti demaẖ olmaz. Onlar ayırt etmiyerdilär. Bazárda işdä bişe demiyerdilär. İşä aliyerdilär, böyüg işlärä dä. Yoruldum oğul. Diyerim ä alti yüz ẖocaluẖ gälduẖ ondan.

Onlar içindä bändän böyük adam yoẖdur. Yaşım böyügdür. Bizim böyügümüz Allahdur. Härşey onun älindädür. Rızẖi verän dä odur, öldürän dä odur, ẖastaʸí dirildän dä odur. Ḫastaluği verän dä Allahtur, eylädän dä. Yer gög onun älindädür oğul.

Hayat Hikâyesi

24. Üç oğlum vardur. Öbür kövdädür ikisi. Bu yanımdadur. Än küçük gälinimdür. Ukraynadan spisok yazanda. Barabař yazılmaduẖ da onlar başĝa kövä düşdi, biz bu kövä gälduẖ. O yanda da köv vardur da oğullarım, torunlarım ondadur. Böyük oğlumun adi Musadur. Öbüri hälä gälmädi Ukranyadadur. Ävi aldi, gäldi dä.
25. Getti, oğul getti. Bir ġuş idi uçurttuẖ cäyilluği oğul.
26. Sağolsun böyüklär bizä ey baẖiyer. Ḫom biz bunda işlämämişuẖ. Buraynan barabař bizä pensiya veriyer. Yeddi yüz yigirmi manat pensiya veriyer bänä. Gälin bänä baẖduğuna da veriyer para. Bu bin üç yüz manat aliyer. Padişah izin vermäsä, bunda işlämämişiz sizä näyin pensiyasi desä. Nä diyacan heç bişe. Äväl Allah sōra padişahdur oğul. Padişah olmasa şennik birbirini öldürür. Kimin ki yumruği zor olur o gün görür.
27. Härşey Allahın ämrindädür. Göriyer misin bu günäş násil isidiyer. Bir pec yaẖiyersin, bir göz ävi isidiyer. Ġaç yildür, bu ġädän ʰökümäti isidiyer. Allahın hekmätidür bu bir. Yüzgäri veriyer. Bärf ki yağduriyer, oni nerdán ediyer. Häppisi Allahın ämridür. Allahın ämrinä şükür oğul. Bän dä ẖom belä dägül idim. Bän dä cäyil idim.
28. Özbägistanda on yil traẖtor bindim. Sōra böyük sapẖoz oldi. Sapẖozda zapravçik oldum. On beş yil işlädim. Ondan ki ġataẖladilär. Eläykän ġaldi, bıraẖdım gäldim. Ukraynaya gälduẖ ondan. Ey idim. Şindi ey eşidämiyerim, söyliyamiyerim. Abu bir yil oldi ey sağırlandım. İräli genä biräz ey idim dä. Kitap oẖiyerim oğul. Mävlüt kitabi var da, Ukranyada yazilmişdür. Kiyev dä çıẖti. Oni oẖiyerim.
29. Abu bir haftadur ey görämiyerim, ey oẖiyamiyerim. Cuma aẖşami güni mävlüt kitabıni oẖiyerim. Bazȧrertäsi mubaräk peyğämbärimizin toğulduği gündür. Kitapta yazilidür dä. O toğulan güni. O gecánin adi dä var idi dä unuttum. O dünyaya gälän gecá, ataşa iman edänlär var imiş. Ġırẖ yil yaẖmişlär o ataşi.

Peyğämbärimiz dünyaya gälän gecási o ataşlar söniyer. Çōẖ şeylär dä olacaydi dä diyer mubaräk peyğämbär toğuldi ki olmadi diyer. İsmän gecási toğuldi.

30. Onda Özägistanda da maşinämiz var idi. Almişdim. Bunda araba diyerlär. Birinci bän aldım maşinä. Gälduẖ Ukranyada da alduẖ maşinä. Maşinä dä biniyerduẖ oğul. O günlärä dä şükür bu günlärä dä şükür oğul.

Sürgün Öncesi

31. Ḳafḳazda här kövdä cami var idi. Här Cuma säläti säläm oẖuniyerdi. Cuma da ġılıniyerdi. Dāulçi zurna kuruliyerdi bayramlarda. Yığıliyerdi şennik, başĝa kövlärdän dä gäliyerdilär. Güläş ediyerdi adamlar, seyrediyerdi şennik dä. Onda Abastuẖan deyilen yer var idi dä kurort yeriydi. Böyük sanatoriyaydi. Valnalar ġurilidür. Su isitmiyerlär. Su Allah täräfindän sicaẖdur. Ägär sa^v^uẖ suyi açmasan yaẖiyer adamın här yerini. Sa^v^uẖ suyi dä açiyersin, sicaẖ suyi dä başi gözün yaẖiyersin. Elä sicaẖdur ki älin vuramazsın.
32. Bizim şenniklärin köviydi. Zati bizim kövlär häp düzülmişdi. Ermanilärin, gürcilärin kövläri ayriydi bizdän. Bizä ġarışmiyerdilär. Onların dili başĝa, dini başĝa. İki dönüm gettim oraya. Başi gözümi yaẖamişim. Dedim ä valnalar var. Krantlari var idi sa^v^uẖ suyi dä açiyersin, sicaẖ suyi dä. Sağ insan härşeyä ulaşur oğul.
33. Ḳafḳazda bizim kövdä bir adam var idi dä yüz yaşındaydi görämiyerdi heç. Elä ġaba adam idi ki. Rähmätluẖ babam da gediyer dä, babam oẖumūş idi. Míslimanca oẖumūş idi dä. Bir adaminän barabař gediyerdi, bän dä gediyerdim o dädänin yanına. Ġomşiydi. Adi Säfär idi. Soriyerlär ki, Säfär ağa nä gördün yüz yaşa ki çıẖtın. Ē oğul näyi diyem, dün bir idi, bögün iki gün idi. Heç unutmiyerim.
34. Ḳafḳazda diyerim ä bir adam o gäliyerdi. Oninän ġonuşiyerdi ki hayte gedaẖ o dädänin yanına da bän dä gediyerdim. Elä yärännükçi däday idi ki oğul. Papros içiyerdi. Görämiyerdi ya. Lülä var a tütüni oninän içiyerdi. Tütüni täpiyerdi lüläyä dä. Babaynän gälän o adamın adi Aliydi. Ali äkäynän gediyerlär dä diyer ki tütün tökağın da altına tütün tökiyerdilär. Üstünä da ya barut, ya da piçganın gög yerini tökiyerdilär. Bunlar tütün tökiyerdilär dä çaẖiyerdilär piçkayi ki aha Säfär ağa çek. O ki çäkiyerdi kökündäki gäliyerdi dä degiyerdi. Cäyilluğunda çōẖ yärännük ediyermiş dä onunçün elä ediyerdilär.

35. Ḳafḳazda şennigin elä mali, geçisi, tavari, camuşi var idi ki yüz can olurdi. Häppisi eläykän ġaldi onda. Kürtlär var idi, Hämşinli Kürdi diyerdilär. Bizim kövlärdän uzağ idi onlar. Elä kürtlär var idi ki diyer can başına beş yüz tavar var idi diyer. Tāğlarda yaşiyermişlär dä, onların da häppisi ġaldi.
36. Ḳafḳazda traktor o vaẖıt yoğ idi. Öküzlärinän ġoşiyerduẖ tarlayi. Ortadaki öküzlärin üstünä biniyerduẖ, öbürlärini tarliyerduẖ. Tarlayi oninän ġoşiyerduẖ. Tırpaninän ġoşiyerduẖ tarlayi oğul. Kambayın yoẖ idi aẖır o vaẖıt. Adamlarinän ġoşuliyerdim bän dä tırpani vuriyerdim. Ġarilär peşimizä dırganinän yığıyerdi. Yığın yapiyerduẖ sōra bir yerä yığıp. Kimisi dırganinän yığiyerdi, kimisi tırmıẖ diyerduẖ oninän yığiyerdi. Yerdä ġalmasın dep. Sōra böyük araba var idi ona aliyerduẖ. Tarlalar aşaẖdaydi, köv yoẖardaydi. Oninän onlari yoẖari çıẖardurduẖ.
37. Ḫarmanlar var idi. Härkeşin bacāsında ẖarmani var idi. Ḫarmani süpüriyerduẖ, otuni aliyerduẖ. Sōra onun üstünä yayiyerduẖ o taẖılın çöpüni. Sōra ağaçdan yapılı gämi diyerdu. İki metro uzununa, bir metro eninäydi. İçi kavça. Öküzläri ġoşiyerduẖ ona tolanduriyerduẖ. Ġara bir taş var idi, o taşi altına çaẖiyerdilär. O taş äziyerdi taẖıli. Bir adam biniyerdi o gäminin üstünä. İki cüt, üç cüt öküz ġoşiyerduẖ. O ki biräz oturiyerdi ki turiyerduẖ da dırganinän alduriyerduẖ. Taẖıl da töküliyerdi aşaği.
38. Saman oliyerdi. Hal diyerduẖ taẖtasi dä var idi. O halın içinä samani tökiyerduẖ. Küräginän savuriyerdilär. Elä ediyerdilär, taẖıl yerä düşiyerdi, samani yüzgär götüriyerdi. Här kövdä puvar var idi. Meşádän gäliyerdi su. Böyük millär var idi. Oninän meşádän kövä gäliyerdi. Puvar yapiyerdilär. Gözäl krant ġoyiyerdilär.
39. Alti ya da beş metro uzunluğunda odunun içini oyiyerlär dä. Orya su toliyerdi. Mallar da ordan su içiyerdi. Ävä gätürmiyerdilär. Misaĺ o ġädär camuş, mal, geçi, tavar ẖom ävdä içürmiyacan suyi. O kuri toliyerdi ki suyinän gediyer içiyerdilär. Yazın zati sabağına naẖıra bıraẖiyen gediyer. Gedändä dä içiyer, gäländä dä içiyer gäliyerdilär ävä. Ḳışın da ġoyeriyerdilär puvara gediyerdi su içiyerdi. Härkeşin mali gändi ävinä giriyerdi.
40. Meşálärimiz var idi. Bizim kövlär häp düzüliydi dä. Sür diyan köv var idi. Sürdän biyāni Çüntäydi. Çüntädän biyāni Eleťimda diyorduẖ. Ondan biyāni Ġuratban. Ondan sōra bizim köv idi Zir. Ondan biyāni Ann köviydi. Andan oyani Kikinet, Ťaẖon Ťaro idi. Sōra Ťaẖan sizin köv.

41. Ťaẖanda ẖalamın ġızi var idi dä oraya gälmişim. Gecá dä ġalmişim. Ťaẖan camısının minarasına da çıẖmişim. Minarasi yüzgärliydi, tolamaçli çıẖıliyerdi. Tasaẖandan oyani H̱arcom idi, ondan oyani Varẖan idi. Ondan baş yoẖari çıẖiyerdin Abastuẖan çärmügi var idi. Sağrızel, Abastuẖan kurort idi ora. Sanatoriya etmişdilär. Allah täräfindän sicaẖ su idi.
42. Aẖısĝa bizim kövä yaẖın idi. Säkkiz kilometr idi. Aẖısĝaya da getmişim, gediyerdim. Odun götüriyerdilär. Elä här kövdä un yoğ idi. Şähärä gedip häp ordan aliyerdilär. Çünki o vaẖıt ġaz yoğ idi, tok yoğ idi. Odun yaẖiyerdilär häp. Bütün kövlär şähärä atinän, eşáginän odun götürüp satiyerdi. Sōra oninän ordan mağazinlärdän bişelär alıp gäliyerdi. Mağazin bir kövündä var idi. Başĝa kövlärdä yoğ idi.
43. Bizim köv küçüg idi. Ottuz ẖocaluẖ idi. Meşá yaẖın idi. Kövün üstü hama meşáydi. Meşádän gätüriyerduẖ oduni. Aşağki kövlär uzağ idi meşáyä. Onlar bizim meşálärä gälip ondan götüriyerdi oduni. Şähärä götürüp satıp para ediyerlär. Başĝa iş yoğ idi ki para alalar da. Odun satiyerdilär, taẖıl satiyerdilär, Ĺazut satiyerdilär. Ĺazut da äkiyerduẖ biz. Arpa, lobya, ġartopi härşey äkiyerduẖ. Elä ġartopi veriyerdi ki çinilär kimi. Heç suvarmiyerduẖ onda. Yaĝmurinän oliyerdi häppisi. Onlari götürüp satıp para ediyerdilär. Kövlärdä başğa iş yoğ idi. Şähärdä dä elä teẖnika yoğ idi. Elä böyük odunlar var idi üç dört adam ġucağına alurdi ki ancaẖ sığardi. Sürdän başliyerdi aşağiyaçan häp meşáydi. O Abastuẖan kurort yeri dä häp o küknär ağaciydi. Çōẖ särin idi havasi.
44. Bir kütänä üç cüt öküz ġoşiyerduẖ. Ortadaki öküzlärin bodruği var idi. Onun başına çıẖiyerdi. Öküzlär elä alışmişdi ki misaĺ çıẖiyerdi tarlanın başına öküzlär gendiläri döniyerdi. Bän iräli hotaẖluẖ ediyerdim. Sōra ki adamlar äsgärä ki getti bän ipi tutiyerdim bänä başĝasi hotaẖluẖ ediyerdi. Häligi Mämmädali var idi ya o da bänä hotaẖluẖ etti. Vähbi dä, Teyfur da. Onlar tarliyerdi öküzi bän kütän tutiyerdim. Arabaya bän yükliyerdim, taẖıli kövä bän çıẖardiyerdim.
45. Onda geçinmaẖ biräz çätin idi oğul. Taẖıl götürüp satiyerdin para aliyerdin aẖıri. Aẖısĝaya götüriyerdin. Onda da kömür yoğ idi o ġätän, gaz yoğ idi, svet yoğ idi. Fırun var idi Aẖısĝada ona sähäp odun götürüp satiyerdilär. Tavar peyníri ey oliyerdi oni götürüp satiyerdilär. Yağ, lobya, ġartopi, taẖıl, Ĺazut

härşey. Sattuẖlari bişelärin parasına da ävä mağazindän bişelär alıp gäliyerdilär.

46. Sözüm ona mağazinlär dä häp yahudilärin älindäydi. Madiko var idi, eläydi ki çōẖ ġaba ġariydi. O majar satiyerdi. O da yahudilärin älindäydi. Yoẖarda Zegan kövi var idi dä onda çōẖ kürt yaşiyerdi. Hämşinli kürtlär diyerdilär. Onların çōẖ mal tavari var idi. Dört bin, beş bin cana ġädär tavarlari var idi. O ki ġaldurdilär Ḳafḳazdan eläykänä ġaldi. Bir ẖocaluẖtan beş bin cana ġädär tavar baẖiyerdilär. Tāğluẖ yerläri var idi.

Bulmaca

47. Nädür nä dästädür diyer,

Zäncirinän ġäfäsdädür.

Nä yerdädür,

Nä gögdädür.

Bir Allahın älindädür diyer.

Bu nädür? – Cavabi : Can

Fıkralar

1

48. Bir Äcäräli adam gälmiş Ḳafḳazda da. O vaẖıt televizor yoğ idi, radyo yoğ idi dä. Oturiyerlär adamlarinän dä. Diyerlär ki bir sıra türkisi deyin. Başliyerlär sıra türkisi demaya. Sıra Äcäräliyä gäliyer. Diyerlär ki sän dä de. O da başliyer. Diyer ki,

49. Gettim dä gettim därya känärinä,

Gettim dä gettim därya känärinä..

50. Üç dört kárä bunu täkrärläp turiyer. Hä desänä diyer adamlar. Bu da diyer ki däryanın känärindäyim gedem dä däryaya mi düşem sōra.

2

51. Äcäräli bir adam yağ götüriyermiş satmaya. Hava sicağ imiş dä. Yağ başliyer ärimäyä. Diyer ki buni taşa sarem dä kurusun elä götürem. Taşa sariyer yaği

dä yuẖliyer. Ġaẖiyer ki yağ ärip getmiş, yoẖ. Ata diyer ki yaği sän mi yedin? Atın başında da sinäk tolaniyer o sırada. At da kaşınduğundan başıni salliyer. Ata diyer ki bäni dä mi yiyacan? At gänä başıni salliyer. At nä bilür oni demäyi. Ġaẖiyer dä ati vurup oldüriyer ki bäni dä yiyacaẖ. Äcärliymiş işdä.

Dini Anlatımlar

52. Mübaräk peyğämbärimizin babasının adi Abdullah oliyer. Buna iki canli vaẖti öliyer. Yetim ġaliyer. Anasının adi Äminäydi. O ġapidä iki canliymiş dä o ġapidä olanda äträfindä ġuşlar uçiyermiş. Suya gediyermiş ki Äminä abamız, su ġaẖiyermiş dä ġablarına gendi toliyermiş. Mübaräk peyğämbärin hürmätinä. Vaẖti saati gäliyer ki dört tänä ġari ona ẖizmätçi oliyer.
53. Bazȧrertäsi güni anadan oliyer, ismin gecási. Yetim ġaliyer. Anasi bilmäm ġaç yaşında rähmätä gediyer. Başĝa ġarının älindä böyiyer. Hälimä diyan ġariya diyer ki ona diyem dä o baẖsın. Arẖasında odun sürükläp götürüp satiyermiş. Emiläri var imiş ama onlar da ey baẖmiyermiş. Adlari dä var idi unuttum. Sōra sōra böyiyer oğul. Sävdägärlär var imiş dä onlara ẖizmätgärluẖ ediyer.
54. Başĝa ʰökümätä götüriyerlär buni bişelär satmaya. Bunun bişeläri satılmamiş öbürlärininkini almiyermişlär. Diyerlär ki olā buni nä edaẖ ki buni ayıraẖ bundan. Bir gün diyerlär ki, Arabıstan sicaẖ mämläkät aẖıri. Ġatıra da ġuyidän su içüriyerlär o vaẖıt. Diyerlär ki ġuyiyi taşinän tolduraẖ da baẖaẖ nerädän ġatırına su içüräcaẖ. Biriläri dä payliyip baẖiyer ki nä edäcaẖ şindi bu dep. Mähämmät peyğämbär gäliyer dä yanındaki adamlara soriyer ki ġuyi nerädädür. Diyerlär ki aha abundaydi ama yoẖdur. Bismillah diyer dä tabanıni bir yerä vuriyer peyğämbärimiz. Su fantan olup çıẖiyer. O ġaravul gedip diyer ki, biz ġuyiyi bağladuẖ, o fantan edip içürdi suyi diyer. Ondan da kurtulamiyerlär.
55. Bir därä var imiş dä. İçindä dä äjdärhä var imiş Adami sağ sağ yiyermiş. Diyerlär ki şindi buni däräynän yolliyaẖ äjdärhä yiyar buni biz dä ġurtuluruẖ bundan. Diyerlär ki sän buraynän gälmä dä devu däräynän get beläynän çıẖarsın. Äjdärhä yoluna çıẖmiş ġuyruğuni dä tikmiş. Diyer ki äjdärhä gäldin mi, ġırẖ yil oldi säni bekliyerim. Bänä o dünyada şäfäätçiluẖ edär misin diyer. Diyer ki edärim, niya etmiyem. İşdä elä geçip gediyer.

56. Ġırḫ yaşında peyğmbärluḫ veriliyer, o vaḫtaçan peyğämbär dägül idi. Mäkkäyi Mükárrämädä Sütülli camidä peyğämbär oliyer. Altmiş üç yaşında rähmätluḫ oliyer. Ondan az yaşımız yoḫdur.
57. Peyğämbärlärin vaḫtında oliyer bu. Bir adamın mal tavari çoğ imiş dä. Heç yer bulamiyermiş ki bağliya. Allah taalaya yalvariyer ki, nedem bän tolanduramiyerim. Rüyasında diyerlär ki, ätmäk al da komda gez dä ye. Peştamal bağliyer dä elä yiyer ki iç tökülmäsin. Rüyäsindä diyerlär ki, peştamal bağlanma da eläykän ye. Aḫıri komda da tavarın aḫbunidür. İçinä ätmäk töküliyer, gändi dä çığniyer. Elä oliyer ki mal tavari öliyer mi, satiyer mi násil oliyersä çiplaḫ ġaliyer häp.
58. Ġapının yanında ġum var imiş. Ġuma girmiş çıplaḫ ki. Bir adam diyer ki, Allaha şükret ki ġum var da onda gizläniyersin heç olmiya. Diyer ki bunun da mi şükrini yetürem ġumda yatiyerim ki. Yoḫ bunun şükrini yetürmiyacam diyer. Allahın ämri dä birdän yüzgär çıḫiyer dä genä çiplaḫ ġaliyer. Härşeyn şükrini yetürmaḫ lazım oğul.
59. Rähmätluḫ peyğämbärin vaḫti saati yetiyer dä. Cäbräyil gäliyer. Än böyük mäleykä odur. Alti yüz ġanadi var imiş. Gäliyer peyğämbärinän söylämäyä dä diyer ki, sänä Zülcälal säläm yolladi diyer. Bu gediyer dä arḫasından diyer ki yoḫ bu säläm başĝa sälämdür. Ona ayan oliyer dä härşey.
60. Onun äzänçisi var idi Bilal, o gäliyer yanına oturiyer. Diyer ki Bilal bögün bänim canım ġäti zayuftur diyer. Abu Bekirä de diyer, o yardımcısiydi dä. Ona de bänim yerimä getsin diyer. Bilal mäscidä gälip diyer ki, Abu Bekir başındakini çıḫardiyer dä diyer ki, şindi zähär oldi bu tatlí canım bänä. Yerinä gediyer mehraba. Vaḫti saati tolmiş dä, ävdäymiş o sırada. Ġarisi dä ondaymiş, ġızi dä.
61. İki ġarısi oliyer, biri rähmätä ki gediyer öbürini aliyer. Aḫırkının adi Anşa oliyer dä. Diyer ki halalım Anşa, ġızım Fätmä, bögün canım ġäti zayıftur. Fätimä dä Häzräti Alinin ġarısi oliyer. Diyer ki Fätimä suyumi ġoysun, Ali yusun. Abu Bekir namazımi ġılsın diyer dä hama gözlärini yumiyer dä rähmätä gediyer. Heç ġıynalmiyer.
62. Ondan az yaşiyan peyğämbär yoḫdur. Häzräti Adäm bin yil yaşamiş. Cännättäydi sōra cännättän çıḫiyer. Kitapta yazmiş oḫiyerim dä. Dēv ġaç bin yil olmiş. Bir bin beş yüz säksän yil olmiş ölduğuna.

-14-

Anlatan: Halime Aslan

Yaşı : 65

Derleme Yeri: Fatih Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Sürgüni bän görmämişim. Sämärġantta toğulmişim. Nänä dädälärimi görmämişim. Anamluẖ häp söyliyerdi çekduẖlarıni. Mal vagonlarında gätürmişlär. Ölän nerdä, ġalan nerdä. Yerlärä ata ata gälmişlär ölilári. Bir ġardaşım var imiş bänim anam ona rähmätluẖ, küncäräynän käpägi, bir dä genä oti beda var a haştoni ġaruşdurup yedüriyermiş. Küncärä var a mala veriyerlär, paẖtanın dibi. Ġarni şişip gediyermiş. Abam diyermiş ki aha öläcaẖ, aha ġalacaẖ. Täki çocuğum ölmäsin dep yedürmiş.
2. Biz häp söyliyeruẖ ki yazsınlar, çızsınlar. Härkeş bilsin. Babam söyliyerdi ki tif ẖastaluği olmuş. Ävväldä çōẖ var imiş o ẖastaluẖ. İsitmä ẖastaluği diyerdilär. Titrädürdi ki titrädürdi.
3. İki ġardaş bir bacısi var imiş babamın. Anasi babasi öliyerlär, acluẖ yillári. Böyük ġardaşıni veriyer Özbäklärä çobanluğa. Bir ġardaşinän bir bacısıni götüriyer dä deddoma veriyer. Sōra ki bänim anami aliyer, anam diyer ki o çocuẖlari ondan gätür. Yoẖsa yitär o çocuẖlar ondan. Onlari gätüriyer dä işẖılıp oyan biyān tolaniyer. Çōẖ ġıynalmişdürlär.
4. Äblä bir döşäktä yatiyerduẖ diyer ki abam rähmätluẖ. Ġapımızi örtsaẖ gäliyerdilär ki, siz içärdä nä yiyersiz. Ġapız häp açuẖ tursun. Genä sağolsun Özbäklär almişlär ävlärinä dä birär gözüni vermişlär bunlara. Ama kapiyi örttürmiyermişlär.
5. Atam diyer, özbäk bazárına çıẖduẖ. Äski çapanlar var a onlari özbäklär vermiş geyiyoruẖ. Yoğordi dä elä säviyerim ki diyer. Däliġanli vaẖti dä atamın. Özbägin äski çapanini dä geymişim. Özbäklär dä torbaçalarda satiyermişlär yoğort, çäkki. İsrafilä dedim ki, İsrafil bän äblä gedem dä sän arẖamdan gäl zoflicaman ütär, bän gedem älimi täpäm eycana girsin içinä. O ki diyer bän belä baẖmada İsrafil gäldi, o ki ütärdi. Atam diyer ki bän dä mäẖsüs girdim içinä diyer. Ġolumun içinäçan toldi diyer. Çıẖduẖ ki süziyerim diyer. Baẖ kim bilür násil kirli hämi.

6. Bir kismäyi dä söyliyerdi ki, bunlari çıẖardiyerlär ki, boẖçasını ävdä unutmiş. Gedem dä tez alip gälem diyer. Gediyer ki üç yaşında çocuği ävdä unutmişlär. O ġätän aẖıllari perişan olmiş ki. Tez tez ol diyermişlär, çıẖ maşinäyä diyermişlär dä. Vay diyer bän nä aẖılinän çocuğumi unutmişim. Ġismäti var imiş ki çocuği gedip aliyer. Aha da geri ġoyermäsäydi çocuẖ ġalıp gedäcaydi.

Türkiyeye Geldikten Sonra

7. Üç yildür bundayuẖ biz dä. Bir yil ögünä gälänlär dä var. Abu köv üç sıra häp birbirimizä ilişüguẖ. Biz elä birdän Sämärġänttän dä tomarí Ukraynaya gettuẖ, ondan da buraya bir. Bänim düngürlärim dä Ťaẖanlidür.
8. Abam häp bizinän çeküşirdi ätmäk içi tökülsä. Ġıyamat edärdi ki ätmäk içini tökmäyin ki bän bu günläri görmişim. Çōẖ vaẖt ona sähäp bizinän çeküşürdi. Ätmäk ġaliyerdi, kártiläniyerdi. Ätmäg aşi yapiyerduẖ. Rähmätluğ abam tez tez yapardi. ʰaşındi dä bişūr kartopi, ġavilänän ätmägi üstünä ġoy. Elä yumuşaliyer ki, onun buğunda şuşlaniyer.
9. Haẖlımi tanıdım bura bänä on ikinci yer oldi gälduğum. Köç oyani, köç biyāni. Bänim ġáynatam çōẖ köçiyerdi. Nerdä bir topraẖ eşitsä çōẖ geniş imiş, orya gedaẖ. Orda yapıp yapıp, orda tökárduẖ. Bizim şennik här yerdä yapıp edip ayağa ġaẖiyer. Oranın şennigi geridä ġalıp gediyer ki. Bizim millät işläkdür. Onlar baẖiyer ki bunlar ey yaşiyer. Bunlari nedaẖ, ġataẖliyaẖ da ävlärinä sahaplanaẖ dedilär.
10. Allah razi olsun, dävlättän dä Ärdoğandan da. Bizi savaşdan ġurtardi gätürdi buraya. Kimin haẖẖi geçmişsä, häppisindän Allah razi olsun.
11. Yerli ġomşilär bizä küsdilär ki niya öbür partiyaya säsmädin dä Ärdoğana säs verdin dep. Aẖır bän násil nankörluẖ edem. O bizi aldi gätürdi.
12. Bizim nänä dädälärimiz násil dä dua ediyerdilär ki, biz görduẖ çocuẖlarımız, torunlarımız görmäsin dep. Bälki dä onların dualarinnän biz buralara gälduẖ. Bän häp onlari düşüniyerim. Kim bilür onlar ġıynalanda násil dualar edärdilär.
13. Sanya ẖala var idi. Diyerdi ki, biz ġız iduẖ. Yigirmi iki yaşındaymiş dä köçürändä. Uřusların älinin altında işliyerduẖ diyer. Arıẖtan o täräftä Türklär var idi diyer, bu täräftä dä uřuslar. Uřusla bizä heç bişe demäzdi. O yandan Türklär söz atardilär diyer. Ağza alınmiyan sözlär diyardilär diyer. Ḫalamluẖ abu Türkiyayi heç işdämiyerdi niyaysa.

14. Ukraynaya da gettuḫ ki, bizim ġız gälinä heç bişe demäzdilär. Ama adamlarımızdan da yoluni şaşuranlar oldi.

Mâniler

15. Ġarşidä ġara ärük,
    Yaprağı dälük dälük.
    Bän sävduği yarımın
    Koçori ottuz dälük.

16. Al ġaftanım asıli,
    Ġoltuḫlari ġasıli.
    Bän nä dedim yarıma,
    Yıllar geçdi küsüli.

17. Mäni dedim, beş dedim.
    Gäl ġapidän geç dedim.
    Babam sänä ġız vermäz
    Al da bäni ġaç dedim.

18. Tāğdan endūrdüm ġari,
    Tabağa düzdüm nari.
    İncittim, yolā düzdüm
    İncä buyuḫli yari.

-15-

Anlatan: Mülkiya Aslan

Yaşı: 78

Derleme Yeri : Fatih Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Ġırḫ birin çocuğiyim, ġırḫ dörtdä sürdilär. Üç yarım yaşımdaydım. Bänim aḫlımda heç bişe yoḫdur. Häp eşittuḫlarımi söyliyerim ana babamdan. Sän sürgün olup gediyersin, sänä hazır äv mi var. Kimin aḫoridür, kimin pinidür. Kimi ġapidä ġaldi, kimilärini kimsälär içäri aldi. Alınmiyerdi dä. Özbäklärä dä demişlär ki, gäliyerlär ġapilärizi açmayın. Adam yiyanlar gäliyer. Dil bilmiyersin, tuz lazım, piçka lazım biräz bişe lazım işdiyamiyersin. Ġapiläri açmiyermişlär.
2. Çōḫ äzäplär görmişuḫ biz. Görmaḫ başĝa, eşitmaḫ başĝa. Allah gȫstärmäsin. Kismänin ġayniyan ġazanından ät ġaçurmişlär. Ġaynayan ġazana äl soḫulur mi. O ġätän ac ki. Tutmişlär vurup vurup öldürmişlär. Ot yiyan nerdä, küncärä yiyän nerdä. Ac susuz toldurmişlär vagonlara, mal taşiyan vagonlara. Aralari kırıḫ, çırıḫ, ġar tipi boran.
3. Noyabırın ortasi sürgün olmişuḫ. Ḳışın ortasi. O ki kismä öliyermiş ki, endūriyermişlär dä üstünä ġar örtiyermişlär. O ġar ärimäz mi. Haşa buyandan, ayaḫ yoli yoḫ. Bir yeri dälmişlär dä ayaḫ yoli etmişlär. Ġari bir täräf, adam bir täräf. Mala veriyerlär ä käpänk, oni dä bulamiyerlär ki yesinlär. Mallar yonca otuni yiyip patliyer ä dämlänip, çoği oni yiyip patlap öldi. Yanuḫ ätmäk dä mi yoḫdur ver yesin.

Türkiyaya Geldikten Sonra

4. Oḫumaya tavranın ġızımcan. Oḫuduğumuz yoḫ ki, bizim şennik bu günlärä gäldi. Bizim dä ögümüzdä oḫumūş böyüklärimiz olsaydi, biz belä çekmäzduḫ. Yetmiş beş yildür çekiyeruḫ. Nä demaḫdur bu. Vätänsizluḫ çōḫ çätindür. Här yerdä yap tök, yap tök.
5. Torunum doḫtordur. On yildür oḫudi etti. Şindi buraya gälduḫ işinä girip işliyamiyer. Özbägistanda yeddi yil oḫudi. Ukraynaya gäldi onda da iki yil

oẖudi. Doẖtor idi onda. Bunda işä girämiyer. Şindi sınava giracaẖ. Baẖaẖ nolacaẖ. Ailä böyük ki, tolandurmaẖ gäräk. Şindi rapoṭi girdi işliyer. Allah yardımcısi olsun. İçimizdä oẖumūşlär var ama yüzä çıẖamiyer. Bir yerdä köklänäsin ki, ordan yeşärip çıẖasın. Yalançi dünya, aẖlımıza gälür miydi nerdán neräyä gälácağımız.

6. Häm ġáynatami, häm böyük ġaynımi, ikinci ġaynımi äsgärä götürmişlär. Şaẖsät tadayi dä yol yapmaya götürmişlär. Bir ävdän dört can götürmişlär. Gälmiş biyāndan da ayläyi sürmişlär. Kavğa oliyerkän niya götürmämişlär dä, kavğa turannan sōra götürmişlär bizi. Bir saval versaẖ keşkä.
7. Ävväl Türklär gäländä diyermişlär ki, gälduğan bir ġurban kesärim, getsän iki. Ġız gälinä ki köti tavranmişlär. O söz dä ona sähäp deyilmiş.

Mâni

8. Armut talda, tali yerdä,

   Bülbül ötmäz här yerdä

   Fäläk vurdi, dävürdi

   Här birimiz, bir yerdä.

-16-

Anlatan: Merziye Kadir

Yaş: 81

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Bän gäländä alti yaşdaydım. At’ẖuri kövündäyim. Härşey elä belä aẖlımda var. Násil dämir yoli geçdi. Saldatlar aftamatinän girip çıẖın dedi. Sōra po^{y}ezdä gedändä aẖlımdadur. ^{h}aşındi getsäm onda ävimi bulurum bän. Cami var idi, fırun var idi ätmäk büşürän. Ägär oraya getsäm älimnän bulurum. Heç getmämişim. O vaẖıt zati olmiyerdi bizä getmaẖ. Sōra onda kim var ki gedaẖ. Biz dä Özbägistandan sürünüp gälduẖ buraya. Nä äzäp çekduẖ, nä görduẖ onda. Allah saẖlasın. Ac da olduẖ, susuz da olduẖ, yalın ayaẖ da olduẖ.

Hayat Hikâyesi

2. Bizim aylämiz alti çocuẖ, nänäm, dädäm doẖẖuz can iduẖ. Bir babam işliyerdi. Sōra mäktäbi ġurtardım bän, oẖuşa gettim, işlädim. Yigirmi manat aliyerdim, kimi ottuz, ġırẖ manat. O vaẖıt böyük paraydi. Mäktäbi ġurtardım sōra. Teẖnikumda oẖudum bän. Pedagaçisky teẖnukumini bitürdüm, küçük çocuẖlara. Sōra buğalter olup işlädim.
3. Ottuz iki yaşımda köçdüm. Bäni bir oğlan isdiyerdi. Ġomşumuz, on yil. Kim gälsä elçi, o bänimdür, o bänimdür diyerdi. Bän dä ġaldım sōra. Sōra elä oldi ki bäni almadi. Bänim arẖadaşım etti. Ġomşum idi. Mägärim bacısıni veräcaẖ bäni ġaraliyerdi. O elädür, belädür. Özbägistandayduẖ.
4. Sōra şindi üç tänä çocuğum var. İkisi bunda, biri onda ġaldi, Ukraynada. Gälmädi. Bän dä bunda gecá gündüz aẖlım onda. Çocuẖlar nediyer dep. Onun da üç ġız, bir oğli var.
5. Bunda da oğlum sabaẖ gediyer Vengryaya, Macarıstan diyerlär ä. Oraya gediyer işä. İş yoẖ bunda. İşlädi, Denizlidä dä işlädi, genä nerälärdä işlädi para vermädilär. Oğlanlar da gediyer oraya. Gälin işliyer işkurda. İki tänä çocuği var, bir ġız bir oğlan. Ġızımın da iki ekiz ġızlari var idi. Şindi genä iki ekiz ġızlari oldu. Dört ġızi var. Ġocasi şindi oğlan işdiyer. Belä ġızımcan, genä işdiyerim Ukraynaya getmäyi. Kim bäni götüräcaẖ.

Türkiyeye Geldikten Sonra

6. İki yildür gälduẖ. Üç däfä gedip gäldim. Bänä ^{h}ökümät alti yüz manat veriyer. Ukraynadaki pensiyami bunda oğlum aliyer. Dördünci vätänimdür bu bänim. Gürcistan, Özbägistan, Ukrayna, Türkiya. Bizim kövümüz şähärä yaẖın idi. Ona görä ġaruşuẖ idi. Här millättän var idi. Míslimanlari häp çıẖarttilär, ġataẖladilär. Kimi Tacigistana, Özbägistana, Ġazağıstana, Ḳırĝızıstana gettilär. Heç sahabımız yoğ idi ki häp ġataẖladilär. Şindi Allaha şükür sahabımız var.

- Baẖçada nä gözäl gülläriz var

7. Zati bunlar olmasa bän dällänürüm. Sabaẖ aẖşam suvariyerim. Gälduẖ ki, bunda eläydi ki här yer taşluẖ. Göriyersin şindi násil oldi. Soğan, Íazut, laẖana var, reyhan var, sävüzi var, ġartopi var ġapidä. Ġavun ġarpuz var. Ävin ardında da pamidor var. Olmasa nä iş görülür burda. Bän biliyersin heç oturmiyerim, häp geziyerim. İşim olmasa aburdan başaçan gedip gäliyerim. Göz dägmäsin bän heç balniťaya getmämişim.

Hayat Hikâyesi

8. Ġocam ottuz alti yaşındaydi biz ävlänändä. Ottuz beş yil yaşaduẖ. Ottuz altınci yildä rähmätluẖ oldi. Rak oldi. Keşkä diyerim genä sağ olsaydi dä bän baẖsaydım. Ävdä adam ġoẖusi olsun. Ama äcälä edip dä yanğılmamaẖ gäräk. Eyca ölç biç elä köç. Yoẖsa o ġoca lazım dägül. Bänä dä işdä on yil peşimdän gäldi. O bänimdür, o bänimdür dedi. Sōra da biz ayrulduẖ. Ävländi, bir çocuẖli oldi. Ġarısından ayrıldi. Sōra da bän iştämädim. Otururum babamın ävindä.
9. Bänim ġocamın da anasi bir yarım yaşında öliyer. Babasi bir ġari aliyer, birini bıraẖiyer. Öbürüni aliyer o öliyer. Babasından ona sıra gälmiyer. Çōẖ ey insan idi.
10. Ġızımın ġaynanasigil dä Ťaẖanlidür. Elä ey şennikdürlär.

Sürgün Sonrası

11. Biz Özbägistanda řusların içindä böyüduẖ. Ukraynaya gälduẖ. Elä ey yaşiyerduẖ ki. Härkeşin tarlasi, mali mülki, ävi barẖi. Bu savaş nerdán çıẖtiysä. Hälä dä ordadur turiyer ävimiz. Kimisi äski ävläri satti, kimisi

satmadi. Gedip bostan äkiyer, kavun karpuz. Buradakilärin häppisi bir kövlidür. Yabançi yoḫdur aramızda.

-17-

Anlatan: Ayşe Kamaloğli

Yaşı: 82

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Dördünci yilä gediyer bundayuḫ. O ġaçaḫluḫda gälduḫ. Dört yaşında gäldim Ḳafḳazdan. Gecá gäldilär, bizi saldat tökdi. Saat ikilärdä. Saldat çıḫartti bizi. Ağniyamaduḫ. Çiplaḫ, ac... Dört tänä çocuḫ iduḫ. Nänäm, dädäm var idi. Emim, bibim... Mallarımız ġapanuḫ. Mallarımız bağıriyerlär. İtlär, pisiklär kırnav ediyerlär günähluğa.
2. Biz dä ufaḫ. Babaḫ äsgärluğa getti. Anam üstünkövi geydürdi bizi. Heç bişe dä alamaduḫ. Çıḫduḫ elä gettuḫ paligona. Vagonlar gäldi ki, kömür vagonlari. Ona bindürdilär, sürdilär Özbägistana. İki ay yol gettuḫ. İstansiyalarda ägládiyerdilär. Adamlar gediyerdi vedralarinän payok aliyerdi, ätmäk aliyer gätüriyerdi. Tāğıdiyerdi çocuḫlara ġarilärä yiyerduḫ.
3. Yeddi säkkiz tütüni bir vagona toldurdilär. Oninän gettuḫ çıḫduḫ Özbägistana. Här istansiyada tura tura getti. Ölilári gizliyerdi böyüklär ki almasınlar älimizdän. Götüraḫ yaḫiyaḫ pakliyaḫ da türbäyä ġoyaḫ diyerdilär. Gäliyerdilär, açiyerdilär döşäk möşägi dä aliyerdilär, götürüp atiyerdilär po^{y}ez yolundan o yani. Eläynän gettuḫ çıḫduḫ Özbägistana.
4. Özbäklär o vaḫıt çōḫ ey idi. Bizä yemäk veriyerdi. Bir tänä ätmägi olsa da ġıriyer dä böliyerdi ki yeyin, için. Sōra bir sıra a^{ğ}namadilär dedilär ki vūy adam yiyanlar gäldi. Ġorḫiyerdilär. Bir iki baḫtilär ki yoḫ bunlar elä şennik dägül. Sōra hürmät ettilär bizi. Bizi gözäl aldilär, ġarşıladilär. Ävläri dä yoḫ onların da o vaḫıtlar. Acluḫ, yoḫsulluḫ...
5. Ortada ataş yaḫiyerlär. Sandal diyerlär. Stolun altıni ġuu ediyerlär. Ataş ki yaḫiyerlär. Onun ġoruni tökiyerlär oraya. Ayaḫlarıni soḫiyerlär onun içinä. Üstlärinä dä böyük adyali, yorğani örtüp isiniyerdilär. Sōra sōra biz kiräç alduḫ. Ävläri yaḫaduḫ, pakladuḫ. Gördilär bizdän. Dedilär ki bunlar nä tämüz şennikdür. Başladilär onlar da tämüzluḫ etmäyä. Ey yaşaduḫ, ġoni ġomşiynän.

Fargana Olayları

6. Hama ki ottuz yil iräliydi. Toluşdilär maşinälär. Gäldilär ki Türklärä ölüm, Türklärä ölüm. Biz Savḫozda ġaliyerduḫ. Bizim oblasta bişe olmadi dä. Ändican oblastında çōḫ öldürdilär. Balnit'alara girip dirgana sanciyerdilär körpä çocuḫlari. Nälär ettilär. Adamlari stolbaya bağlayıp benzin töküp yaḫdilär. O yoḫardan oldi bizä.
7. Eläynän ġaçduḫ Ġazağıstana. Ġazağıstanda bir ay yaşaduḫ. Bänim anamgil orada yaşiyerdi. Ġoni ġomşiyi dä topladuḫ bir avtobus şennik gettuḫ. Här keşä elan olmiş ki Özbägistanda adamlari öldüriyerlär dä ġarşılayın avtobusinän ġaçanlar gäliyer. Sağolsunlar yolā çıḫiyerlär buyurun bizä, buyurun bizä diyerlär. Tanımiyan şennik gediyer.
8. Bir ay ġaçaḫ gezduḫ. Bir aydan sōra kantinerlär verdilär ki gedin. Kantinerläri toldurduḫ Uřusetä gettuḫ. Volgagrata gettuḫ. Veşi getti oraya, biz çocuḫ mocuḫ turiyeruḫ. Sōra dedilär ki, ġariläri çocuḫlari Äzärbeycana götüraḫ. Äzärbeycana gettuḫ. Bir ay da onda ġalduḫ. Aḫundov ġalḫozuna gettuḫ. Onda bänim taʸím var idi. Onda biräz yaşaduḫ.
9. Böyük oğluma dedi ki babasi, oğlum veşlärimiz Volgagrattadur. Gedin baḫın. Bägänsäz yerläşin. Kimisi getti bägändi yerläşti. Kimisi iştämädi. Yollar häp çȧmur. Bir ġari ğırḫ ayaḫ. Çıḫamiyer ki raddoma getsin. Ekskalator gäliyer ki buni çıḫardıp götürä. Dedilär bura olmaz.
10. Äzärbeycana ki gettuḫ babasi böyük oğluma dedi ki, get dä kantineri buraya çävür. Gettilär çävürdilär. Tilifon gäldi ki gedin ġarşılayın ki kantiner gäliyer. Kantiner getti Volgagrata, ondan Slavyanskiyä, ondan da Äzärbeycana. Gediyer istansiya istansiya. Oğluma deduḫ ki get dä şindi Slavyanskiyä çävür kantineri. Ora ey yer imiş ora gedaḫ. Böyük oğlum gäldi ki mägär getmiş Äzärbeycana çıḫmiş vagon. Getti geri çävüttürdi. İstansiyanın naçalnikinä dedi ki abu nȯmerdäki vagoni Slavyanskiyä yolla. Bu istansiyaya ediyer getmiş, öbürünä ediyermiş geçmiş burdan da diyerlär. Äzärbeycana gedip çıḫmiş. Orada da bänim tayımın oğli maşinä tutmiş gälmiş ki veş götürácayuḫ.
11. Sōra gäldi Slavyanskiyä. Endūrdilär vagoni. Biz dä samolyotinän Äzärbeycana gettuḫ. Bir yarım ay ġalduḫ. Alti oğlum var onlar da gäldilär. Ukraynada äv gȫstärmişlär bir kalḫozda. Rimont ettilär ävläri. Bizim semyamız böyükdür dep känärdä böyük bir äv yapmişlär oğullarım. Gettuḫ çıḫduḫ. Oğullarım o

ävin iki ḫanasıni yapmişlär tezcaman. Säkkiz ḫana äv yoḫsa. Biz dä yardım ettuḫ düzälttuḫ ävi, yaşaduḫ.

Türkiyeye Geldikten Sonra

12. Yigirmi beş yili orada yaşaduḫ Ukraynada. Aha dördünci yilimizdür dä buradayuḫ. O ki vayna başladi iki oğluminän bän gälduḫ. Bir oğlum çıḫmişdi irälidän İstanbulda yaşiyerdi. İki yil yaşaduḫ gälinlärinän çocuḫlarinän. Sōra da bu ävläri verdilär. Biz dä buraya gälduḫ. Alti yildür ki Türkiyadayuḫ.
13. Ärdoğan babamız neçä ki ömri var beş o ġätän ömür versin Allah. Yardım verdi Allah razi olsun. Ävläri verdi. Biz ävlärimizi bıraḫıp gälduḫ onda. Kismä äv almiyer. Uřus da ġaçiyer, Türk dä ġaçiyer. Şindi oğlanlar bazi gediyerlär ki ävlär uçmiş. Alti yildür insan ävdä turmasa nolur o äv. Arḫalari töküliyermiş, pataloklari uçiyermiş häp.
14. Tökduḫ bir çamadan alıp çıḫduḫ. Gälduḫ ġabi ġacaği Härşey içindäydi. Daha biz dä onlara umur etmäduḫ. Mallarımız var idi yari fiyata satıp gälduḫ. O paralarinän, porç ḫarc edip çıḫduḫ İstanbola. Orda işlädilär torunlarım, gälinim, oğlum. İki yilin içinä çōḫ şükür Härşeymizi alduḫ. Divan da alduḫ, televizir dä alduḫ, kampitur alduḫ. Sōra ki bura oldi buraya ki gälduḫ eyuḫ şindi oğul.
15. Biz dört çocuḫ iduḫ. Bir küçük bacım iki yildän sōra öldi Özbägistanda. İki ġardaş, bir baci ġalduḫ. Anam var idi. Dört beş yil oldi anam rähmätä getti. Ġardaşlarım da anamdan ögdä öldi. Biri älli yaşında, biri ġırḫ yaşındaydi. Ävliydi dört tänä çocuği var idi. Küçük ġardaşmın da iki tänä çocuği var idi. Şindi onlar Ġazağıstandadurlar. Ey yaşiyerlär Allaha şükür.

Sürgün Zamanı

16. Sürgündän o aḫlımdadur ki. Saldatlar bizi topladilär, çıḫarttilär. Anam ağliyer dä diyer ki babalari yoḫ, ġáynatam íḫtiyar, ġaynanam íḫtiyar. Ġayınlarım var. Bän nedäcam diyer. Bir ġari gäldi dä dedi ki ağlama gälin, ağlama Allah böyüktür. Gerçäk dä elä Allah böyük. Özbägistana da gettuḫ onda da bizä yardım verdilär. Pradukta verdilär, undur, taḫıldur, Íazuttur. Härşey verdilär. Här ay da veriyerdilär.
17. Bacım öldi iräli, peşinä nänäm-dädäm rähmätluḫ oldi. Emim, iki ġardaşım, anam bir dä bän ġalduḫ. Bacım bir yaşındaydi. Anam işä gediyerdi bänä tapşuriyerdi ki baḫ. Bän dä dört yaşındayım. Unutmişim getmişim oynamaya.

Ağlamiş mi násil olmiş bilmäm. Gäldim ki yıẖılmiş, ağzi burnundan ġan aẖmiş ölmiş. Allah rähmät etsin eläynän öldi. Ġardaşlarım da yaẖında öldi. Anamdan bir yil ögünä. Şindi çocuẖlari. Oğullari var ġardaşlarımın. Gediyer gäliyerim. Bu günlärä dä şükür o günlärä dä şükür.

Hayat Hikâyesi

18. Taşkentä köçdüm bän. Ändicana düşduẖ biz dä orada biräz yaşaduẖ. Taʸílärim gäldi. Onlar Taşkentä düşmiş. Gälip bizi alıp götürdilär. Veşimiz yoẖ bişemiz yoẖ. On dört yaşındayım. İki yildän sōra bäni köçürdi anam. Bän dä ağliyerim ki ana bäni köçürmä. Bän heç bişe bilmiyerim. Ätmäk bişūrüş gäräk, çamaşır ediş gäräk. O vaẖıt beç iduẖ da. ʰaşındiki şennik şeytandur. Anam da şindi, o diyer ki bän alacam, bu diyer ki bän alacam, anamın şenniklári dä diyer ki bän oğluma alem.
19. Tayımın ġarısi dedi ki yoẖ bän buni kismäyä vermäm bu gözäldür. Bän dä ağliyerim ki ana bäni vermä buna. Onun anasi dä tul bänim anam da tul. Anam da diyer ki onun bacısi gälmiş bänim ävimi tüttürmiş, sän dä get onun ävini tüttür. Oninän zorlap köçürdi. Ağliyerim dä ġomşumuz gäldi. Emisi ġızının ġocasi dä diyer ki Şuşa baci etmä çocuği ağlatma. Diyer ki yoẖ, babası yoẖ başında. Ġardaşım da bir yaş böyük bändän, öbiri dä bir yaş küçük. Diyer ki ġaparlar buni, ya kismä alur götürür. Bän ġan ayaẖ, sahapluẖ edämäm diyer. Elä ağliya ağliya köçdüm.
20. İki yil çocuğum olmadi. Ondan sōra üç oğlan peş peşä oldi. Sōra da iki ġız oldi. İki ġızdan sōra gänä üç oğlan oldi. Ondan sōra bir ġız oldi. Doẖtor bilmiyeruẖ, bişe etmiyeruẖ nedaẖ. Aẖırında da birini dä aldurdum. Hälä dä pişmanım. İndi ġan ettim dä Allah bağışlasın. Günäh iş işlädim ama nedem sıẖlät vaẖt idi ġızım.
21. Yamadiyer geydüriyerdim. Acluẖ, yoẖsulluẖ. Doẖẖuz çocuẖ, ġaynanam, on iki can bir semyada. Ġocam biz ävlänändä yigirmi alti yaşındaydi. Bir o işliyerdi iştä bütün bu külfäti baẖiyerdi. İştä o da rähmätä getti. Yigirmi üç yil oldi. Ukraynada rähmätä getti ġaynanam da, ġocam da. Oğullarım da eydür şindi.

Türkiyeye Geldikten Sonra

22. Allah bäẖtlärinä verdi dä häppimiz bir sıradayuẖ. Sabaẖtan çıẖiyerim. Yani yörämdäkilärin häppisi oğullarımın ävläri. Aẖşam oliyer yığıliyerlär aba násilsin, sabaẖ oliyer işä getsälär aba nediyersin dep gäliyerlär. Bir ġızım

Ġazağıstandadur küçügi. Ondan böyügi İstanbuldadur. Bir kvarterada turiyerduẖ. Ġızım Volgagratta yaşiyerdi. Çōẖ siẖlät yaşiyerdi. Sōra bän dedim ki äv sahabına, teyze dedim bizi götüriyerlär Ärzincana da bän ġızımi gätürsäm olur mi. O da mäyli dedi sänin ẖäträn olur dedi. Sōra ġızım gäldi iki oğli, ġocasi, gändi dä onda ġaldilär. Bu yil iki kárä gedip gäldim.

23. Öbür ġızım da Ġazağıstandaki ẖastalandi, yürägindän apraťiya oldi. Dedi ki aba gäl ki bän ġorẖiyerim. Bileti alduẖ Türkiyaya getsäm mägärim pasportumun vaẖti tükänmiş. Ordaki ġız diyer ki teyze bän säni yollarım oraya, Almataya almişduẖ biz bileti. Almatadan säni ġabul etmäzlär geri çävürürlär dedi. Dedim eläysä gedärim ävä dedim. Aha iki ay oliyer verduẖ. Şindi gälsä o vaẖıt gedärim. Ġaynanasi dä apareťa olup çıẖti. Diyer ki elä ġolayca olup çıẖtım ki Anşa baci, başĝalarının çōẖ çätin oliyerdi diyer. Şindi yürägini kesip aparat ġoydilär.

Sürgün Zamanı

24. Vagonda gedändä anam babasıni arap vagon ba vagon gezip buliyer. Buliyer ki babasi ẖasta. Diyer ki ġızım çocuẖların al da gäl. Anam da diyer ki baba ya ġaynana ġáynatami nerä bıraẖem. Sōra oğullari gälsä ana babami bıraẖıp getti diyar dep gäliyer. Aẖırki görüşläri o oliyer. Sōra babasi Şuşa, Şuşa... dep can vermiş. Onda cäyil idi dä dört çocuẖ näyidi ki. Babam da gälmädi.

25. Babami görmämişim, bilmiyerim. Nerä düşdi, noldi ẖäbärimiz yoẖ. Bir kárä mäktüfi gälmiş ki bän Rabattayım. Bizi süriyerlär başĝa yerä dep anama mäktüf yazmiş. Çocuẖlarıma ey baẖ demiş ki. Anamız sağolsun bizä ey baẖti. Nänä dädälärimizi dä yolā vurdi. Bir sıẖlät gōstärmädi bizä dä.

26. Anam yegin ġariydi. Elä ġariydi ki işläk. Gecá oturúrdi lampanın ışığında çorap toẖurdi. Sabaẖtan götürürdi özbäklärä verürdi. Onlar da bir käsäynän ya pirinç verürdi, ya un verürdi. Oni bişūrürdi bizä yedürürdi. Anam çōẖ gözi açuẖ ġariydi. Heç sıẖlät görmädi anam. Häppimizi başli gözli etti, ävärdi köçürdi. İşä dä gediyerdi, ävdä gälürdi här bir işä ulaşurdi.

27. Sizi dä Allah bozmasın. Allah razi olsun gäldin bizi gördün.

-18-

Anlatan: Yıldız Vasipoğli

Yaş: 84

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Hayat Hikâyesi

1. Säksän dört yaşımdan biyāni gördu̮hlarım bänä yetti ġızımcan. Allaha şükrediyeru̮h ki bu yaşımıza çıḫıp doḫtor yüzi görmäduḫ. Ac olduḫ, yetim ġalduḫ, otlari yeduḫ ancaḫ ölmäduḫ. Hälä varuḫ. Allah cümläyi var etsin. Ana görmämişim. Anadan dünyaya gälmişim anam rähmätä getmiş. Babam da o müḫäribädä Savet ʰökümätinnän Berlindür nädür o şavaş etti ki. O vaḫıt äsgärä getmiş. Bu biz Özbägistana sürgün edilduḫtan sōra babam äsgärdän gäldi. Dört yil baba gördüm başĝa yoḫ. O da rähmätä getti. Ana ümümän görmämişim.
2. Özbägistana gäländä küçüḫ çocuḫ idim. Vagonlarda gätürdilär bizi. Sürgün etti bizi o Sˈtalin öläcaḫ, därin getsin oni. Vagonlarda yüzgär üfüriyer äläk kimi. Ona bizi yüklädi Özbägistana gätürdi tökdi. Ama günorta, sabağinän, aḫşaminän yemäk veriyerdi. Onda bänim nänäm var idi, dädäm var idi, dört tänä dä ġız. Bir ana babadan dört tänä ġız ġalduḫ. O bacilärim baḫti bänä. İki bacım Ukraynada rähmätä getti. Bir bacım da säksän doḫḫuz yaşındadur Bursadadur. Bir kövdän iki baci ġalduḫ. Häppisi getti.

Mâniler

3. Türkiyanın güli ġat ġat

   Vätänimin ġızlari täk

   Dämlä çayi içip göräk

   Aḫısĝanın dilbär gälini

   Yadlara açma älini

4. Türkiyadur gül çiçäk

   Oraḫ gätürün biçaḫ

Üç gözälin içindän

Hangi birini saçah̬

5. Zalım ġürbät ocaği

   Yoh̬dur uci bucaği

   Gözäl Türkiyam bänim

   Sän ki ana ġucaği

6. Bizi ana ġucağına aldi. Allah razi olsun Türkiyadan. Ay yıldızli bayraği göglärdä talğalansın. On düşmänluğ edän Ameräka patlasın. Fransiya çatlasın. Bizä düşmänluh̬ edän. Türkiyamız sağolsun bizi aldi içäri.

7. Caminin taşi

   Ġälämdür ġaşi

   Ayın on beşi

   Türkiya gözälläri

8. Bah̬çada ġuzi

   Gäl bazi bazi

   Dünya gözäli

   Türkiya gözälläri

9. Bah̬çada kiräz

   Dädäsi Niyaz

   Yüzüdür báyáz

   Türkiya gözälläri.

10. Älindä käsär

    Bah̬çada gezär

Här ġızdan gözäl

Türkiya gözälläri

11. Älindä maşa

    Gedär ataşa

    Dünyaya paşa

    Türkiya gözälläri.

Gerçektän dä Türkiyanın ġızlari gözäldür. Allah bäẖtlärini versin.

12. Ay çıẖar necä gedär

    Tolanur gecá gedär

    Ġız oğlanın ġoynunda

    Ġoẖusi Haca gedär.

Şäkárin azi şirin. Yetär bäncä.

Türkiyeye Geldikten Sonra

13. Dört oğlum, bir ġızım var. Ġızımi on yildür görmämişim. Äzärbeycandadur. Ġızımi ärä verdim hazır maşinäynän gedämädim. Bunda binäcaydım, onda enäcaydım. Elä bil ki o günlärdä naẖoşlandım. Oğlum getti, nävälärim getti toyuna, dügününä. Sabrabat yerindädür. Adi Gülbahardur. Bir oğlum bundadur. O da dört gün oldi Ukraynaya getti. Adi Bayram Alidür. Sänin kimi gözäl gälinim var. O da işdä. Şähärdä işliyer. Bir näväm var bunda. Birini dä babasi sänätini alem dep götürdi. Üçünci yilimizdür bunda.
14. Özbägistani ölsün. Bizim heç bir suçumuz olmazdan, millät sıẖ idi dä, çōẖ idi millät. Bizi oradan vurdi, ġırdi, ġataẖladi. Ukraynaya gäldi millät. Bütün Řasiyanın neräsinä olsa, Amerika sahapluẖ etti götürdi. Allah razi olsun Türkiya sahapluẖ etti bizi gätürdi. Bizim öz vätänimiz, ana yurdumuz buradur. Allah razi olsun Recep Tayyip Ärdoğandan.
15. Ärä getmäyä täläsmä, oẖu. Här zaman sicaẖ ätmägin ġoltuğun altında olur. Allaha amanat ol. Bäẖtin iẖbalın versin, ẖoşbäẖt ol. İşin rast gälsin ġızım.

-19-

Anlatan: Raşid Muhammedli

Yaşı: 85

Derleme Yeri: Geyikli Mahallesi

Hayat Hikâyesi

1. Allah bänim yaşıma çıẖartsın säni dä. On alti tänä ġız torun köçürüp, oğlan torun ävärdim. Torunlarımın yaşındasın, bälki torunlarımdan da küçük olursun. Bän Ḳafḳazdan gäländä on iki yaşındaydım. Här yer gözümün ögündädür. ʰaşındi aburada dört äv padriyat bänim oğullarımındur.
2. Ťaẖaninän bizim kövün arasından bir su aẖiyerdi Ḳafḳazda. Suyun o keçäsindä tāğın dibindä Ťaẖan, Ťaẖan Ťoro idi, abu küçädä biz iduẖ. Äblä birbirimizä baẖiyerduẖ. Elä yaẖın iduẖ. Anamın anasi Ťaẖan Ťaroliydi. Ťaẖanlilärdä ablalarım var idi onda.
3. Gälinim işä gediyer dä ävdä yoẖdur. Än küçük oğluminän yaşiyerim. Oğlum ġırẖ üç yaşdadur, gälinim ottuz. Yeddinci oğluminän yaşiyerim. Doẖẖuz çocuğumuz var idi. Än böyük oğlum rähmätä getti. Abu ikinci ävdä onun ġarısi yaşiyer. İki oğli var, ġızlari var. Adi Mädinädür. Ġırẖ yildür köçmişdi.
4. Oğlum Ukraynada rähmätä getti. Anasi Ukraynada rähmätä getti. Anali oğulli bir mäzärdädürlär. On yil oliyer anasi rähmätä getti. Yeddi yil oldi oğlum rähmätä getti. Allahinän abu ayın aẖıri oğlum paspırtımi toğruladi dä. Ukraynaya gedäcağuẖ ki pensiya yığıldi dört yildür. Pensiyamızi alaẖ, häm dä mäzärläri ziyarät edaẖ da gälaẖ ġadan alem.
5. Bizim gälin dä oẖumaẖ iştiyerdi. Anasi on yeddi yaşında köçürdi. Ukraynadan, Krasnadardan alduẖ da gälduẖ.

Sürgün Öncesi

6. Ḳafḳazda bän säkkiz yaşdaydım babami äsgärä götürdilär. Ananın älindä ġalduẖ dört çocuẖ. Nä günlär çekduẖ. Acluẖ başĝa. Babam äsgärdä ġavĝada yaralanıp Gorgi şähärindä vayenni gospiteldä yatiyer doẖtorẖanada. Bizi sürdi ḱafir S'talin. Hälä bizi dänizä tökäcaymiş. Vagona toldurup.
7. Vagonun dämir yoluni Kaspi dänizinä toğriläyip oraya tökäcaymiş. Özbägistanın böyügi var idi Osman Yüsüpov. Maskvaya yığiyer bütün Savet ʰökümätlärinin dävlätlärini dä iclas ediyer. S'talin ḱafir diyer ki bän abu milläti

süriyerim dä kim ġabul edär. Heç kismä ġabul etmiyer. Millät ac, ġavĝa gediyer. Heç kismä diyamiyer ki biz ġabul edäruẖ.

8. Azärbaycanın böyügi var idi bagırov, ona diyerlär ki sänin dilindä oẖiyerlär. O da diyer ki bän ġabul edip nä yedüräcam onlara. Äsgärdä diyer, ġavĝada yigirmi beş milyon ġırıldi şennigimiz. Vagona tolduraẖ diyer dä dämür yoli linyasıni dänizä toğriliyaẖ. Tökaẖ suya getsinlär. Buni ki eşidiyer Allah rähmät etsin. Ey insana rähmät diyarsın, köti insana nählät. Eşidiyer dä Özbägistanın böyügi älini ġalduriyer. Diyer ki onlar nä millättür. Mísliman, Türk millätidür diyer. Diyer ki bän aliyerim. Bänä gätür. Ġazağıstan da diyer ki bän dä aliyerim. Ḳırĝızıstan diyer ki bän dä aliyerim. Mísliman isä bänä gätür.
9. On beş bin ailäyi Ḳırĝızıstana veriyer. Ottuz bin ailäyi Ġazağıstana, ġırẖ bin ailäyi Özbägistana veriyer. Eläynän töküldüẖ oralara da yaşaduẖ ġırẖ beş yil. Aẖıri onda Özbäk dä bizim üstümüzä hücüm etti. Násil ki ʰaşındi yaẖında Ḳırĝızıstan etti elä. Bizim millät kötülüg yapmamiş. Niya ki bizim şennik işläk idi dä özbäkläri adladuẖ här täräflämä.
10. Ävlärimizi yapduẖ. Onlar malẖana kimi bacāli ävlärdä yaşiyerdi. Malımız da var, ävimiz dä, işimiz dä ey. Bizim kövdä yüz älli ayläyduẖ. Säksän aylä bizim şennik idi gerisi özbek. Onların üç aylädä birindä maşinä var idi. Bizimkilärin här aylädä maşinä var idi. Bunlar çōẖladilär ki niya bu gälmälär bizi adladi ey yaşiyer dä üsütümüzä hücüm ettilär. Ävläri yaẖmaẖ, adamlari öldurmaẖ. Ondan biz gendimiz ġaçduẖ.
11. Ġazağıstana gettuẖ Cambula. Ondan da Azarbeycana gettuẖ. Orda ġavĝa başladi. Ermani Azarbaycana vurmaya başladi. Bizim oğlanlari äsgärä götüriyer häp. Ermaniya ġırduracaẖ. Ondan da baẖduẖ olmadi dä yallah Ukraynaya. Yigirmi alti yil yaşaduẖ onda. Sağolsun Ukrayna milläti. Bizä bir yamanluẖ, kötluẖ etmämiş. Yardım etti här täräflämä.

Türkiyeye Geldikten Sonra

12. Ukraynaya ki Řusya vurdi. Onlar birbirini ġırmada Erdoğanımız sağolsun. Eşidiyer ki onda Osmanli Türk millätimiz var. İki ḱafirin arasında Türk milläti ġırılmiya dedi dä Erdoğanımız bizi aldi dä gätürdi. Sahap çıẖti bizä. Allah ömrüni uzun etsin. Altmiş beş yaşdaymiş gänä altmiş beş yil yaşasın. Allah padişahluẖtan düşürtmäsin oni.

13. Üç yil üç ay oldi bundayuẖ. Ondan Ukraynadan gäldi topladi bizi. Samalyota bindürdi. Härşesi bedava, ävläri yapmiş bizimçün. Ġoydi yaşiyeruẖ. Buna da şükürlär olsun. Sahap çıẖti dä gätürdi. Erdoğanımız sahap çıẖti dä gätürdi yoẖsa yüz yillärdür ayağ altındayduẖ. Allah razi olsun sändän dä ki bizi görmäyä gäldin.
14. Sabağına ġaẖiyerim abu oğlumun ävindän eniyerim aşaği tolaniyerim. Hesāb ediyerim ki dört yüz metr oliyer ki. Ayaẖlarım açılsın. Gälip yatiyerim. İnan ki ägär o gün gezmäsäm daha heç heçinä ayaği ġaẖamam. Häräkät edäcan. Allah demiş ki ey ġulum, häräkät sändän bäräkät bändän.
15. Cami var da giriştä kövün. Onun doẖtorẖanasi var. Gälinim orayi tämüzliyer, baẖiyer. Ayda iki bin manat para veriyer. Sänä iki bin manat ayda az midür. Bazılari var ki iki bin nädür diyer. Yigirmi çuval un aliyersin o paraya. Bir yilluẖ ätmägin.

Sürgün Sonrası Yaşam

16. Traktorciydim Özbägistanda pambuẖ äkiyerdim. Oni maşinäynän topliyerdim. Dört çocuğ iduẖ. Babamın än böyügi bän idim. Babam äsgärdä bizi sürdilär. Dädä nänä var íẖtiyar. Savet hökümäti bizä gün vermädi. Mísliman olduğumuzdan ötri. Allaha şükür sonunda Ärdoğanımız sahap çıẖti dä gätürdi ki Türk millätidür Türkiyada olsun.

Sürgün Öncesi Olaylar

17. Ḳafḳazda bizi ki süräcaydilär o vagon yollarıni dä bizä yapturdi. Adamlar äsgärdäydi. On beş, on alti yaşındaki cäyil oğlanlara yapturdi. Oranın havasına heç bir yerin havasi yetmäydi. Ḳafḳazin topraği dä ey idi, havasi dä ey idi, yerimiz dä ey idi. Ora da tāğli yer idi. Ama bütün tāğlar meşáydi. Tarlamız var idi ediyerduẖ, äkip geçiniyerduẖ. Topraẖ kalẖozun älindäydi, biz dä kalẖoza işliyerduẖ.
18. Sˡtalin sürdi bizi ki içimizdä mísliman olmasın. O ġädär aẖlım kesiyerdi ki, birinci böyügümüz Lelin idi. O turiyer olaydi, sağ olaydi o sürdürmäzdi bizi. O ȓus idi, Sˡtalin gürciydi. Gändini dä zati vurdi gäbärttilär. Özünün gürciläri vurdi. Biz ondan sürülduẖtan sōra gürcilär çōẖ köti yaşadi. Bizim millätin arẖasiynän ey yaşiyerdi. Vurdilär ki sän bunlari niya sürdün. On yeddi mämläkätin padişahi idi Sˡtalin.

19. Lelin sağ idi ki Türkiyaya gedänlär oldi. O da kismäläri yolladi ki onlara deyin gälsinlär yaşasınlar. Kismä onlara degmiyacaẖ, härşeyläri gendilärinin olacaẖ, baği baẖçasi. Geri gätüriyer dä yaşiyerduẖ ey. O ki öldi yerinä S'talin gäldi o bizi sürdi. Bizim yerlär Aẖısĝa, Äcärä Batum var idi. Bitävi Türkiyanın toprağiymiş äväl. Savet düzüländä násil olmişsä Lelin Mustafa Ḳamal Atatürktän almiş. Gedem desen Sinori geçär üç saata gedärdin Türkiyaya.

-20-

Anlatan: Gülsere Seyfet

Yaş: 64

Derleme Yeri: Fatih Mahallesi

Hayat Hikâyesi

1. Özbägistanın Sämärġänt oblastında anadan olmişim. Babam bir yarım yil oldi säksän yeddi yaşında rähmätä getti. Abam älli yeddi yaşında Özbägistanda öldi. Abay yeddi yaşında gälmiş ķafķazdan, babam da on iki yaşlarında olurmiş. Ondan çıẖmişlär bir ay yol gälmişlär. Onların vagoni Buẖara oblıstına tökmişlär. Hälä çocuẖ imişlär. Anamın babasi savaşta ölmiş. Babamın babasi íẖtiyar imiş o gälmiş.
2. Dädäm dört ġardaş bir baciymiş. İki ġardaşi äsgärdäymiş, ikisi cäyil imiş onlar gälmiş. Öbürlärini dä kismä bilmiyer nolmuş. Heç ẖäbär gälmämiş.
3. Anamın yeddi ġız bir oğlan. Kimisi Řusyadadur, kimisi Özbägistandadur hälä. Biri rähmätä getmişdür. Bänim dä üç tänä oğlum var. Üçi dä bundadur. Än küçük oğliminän ġaliyerim bän. Onların da häppisinin çocuẖlari var. Säkkiz tänä torunum var.

Sürgün Sonrası Yaşam

4. Säksän doẖẖuzda Färğana ġavĝasi oldi ki onaçan kimsä bizä bişe söylämiyerdi Ķafķazda násil olmiş dep. O färğana ġavĝasi ki oldi, ondan sōra söylämäyä başladilär. İräli söylämiyerdilär. Ġırẖ beş yil ġaldi ki Özbägistani vätäni bildilär. Ey yaşiyerduẖ ki heç kimin aẖlına da gälmiyerdi. Aẖlımdadur ki abam diyerdi ki birbirimizin bacālarımızın üstündä biz oyniyerduẖ. Ukraynada da baştan ögränämädim sōradan ögrändim.
5. Bänim ġocam birinci getti Stavropolā äv yapmaya. Bulamadi. Sōra Ukraynada kimsälärimiz var idi. Gälin bunda äv var dedi. Ġocam haman getti äv aldi. Kanteynıra yükläduẖ gettuẖ. Çocuẖların mäktäfi var idi gecıẖmiyaẖ deduẖ. İşdä çocuẖlar oẖudi. Ottuz beş yaşındaydım gälduẖ. Bän Temlalaliydim. Anam da Azğulliydi.
6. Bunda bir täk görümüm var. Ġocam yoẖdur. Gälmädän rak ẖastaluği oldi, yoẖdur. Gälmädän yilini verduẖ gälduẖ.

7. Özbägistanda Bostan äkiyerduẖ, ġarpuz ġavun. Sämärġänttä çōẖ yer degişdürduẖ. Emim var idi, bibim köçmiş. Kalẖozda kárpiç zavodi var idi. Aẖlımdadur ikinci klas idim oraya gäländä. Sōra babaminän emim barabař üç göz äv almişlär. Emim demiş siz çōẖluẖsuz. Üç gözi sänä, bir gözi bänä demiş. Orda mäktäfi bitürdüm, onunci klasa ġädär idi o vaẖtlar. Yigirminci dä nişanlandım, yigirmi bir yaşımda köçdüm. Yigirmi alti yaşımda üç tänä çocuğum var idi. Ġáynatam da babamın emisi oğlidür.
8. Biz ki gälduẖ Ukraynaya a^{ğ}nadım ki bura Özbägistandan geriyä ġalmiş. Bän ki Sämärġänttä Cuma şähärindä yaşiyerdim ağniyerdim. Biz Greklärin içindä yaşaduẖ. Onlar tatar dili kimi söyliyerlär. Biz ki gettuẖ onların nänä dädäläri diyer ki nä ey siz gäldiz ki biz gendi dilimizi aẖlımıza gätürduẖ. Onlar häp řusça söyliyerdi ki. Bän gendi dilimdä söyliyerdim, o da gendi dilindä söyliyerdi. Biz gezä gezä här dili örgänduẖ. Bänim ġocam dāulçiydi. Toylarda dāul çaliyerdi. Ukraynaya gäldi toy räisi oldi.

Türkiyeye Geldikten Sonra

9. Oğlum da ^{h}aşındi Ukraynadadur. Bunda da elä oldi ki, ägär iki näfär siğortali işläsä yardım parasi vermiyerlär daha. Bizim ondaki ävlärimiz turiyer. Yerlärimiz var.
10. Diyerlär ki Ärzincanda Säksän doẖẖuzinci yildä gälip burda ġalan Aẖısĝalilär var imiş. Doẖtor olup işliyermişlär.
11. Gälinimin adi Näsibädür dä, onun kismäläri bulundi. Tariẖ kimi oldi. Anḳaranın bir yerinde yaşiyerlär. Onlar Özbägistana heç getmämişlär, häp burali olmişlär. Gälinimin babasigil yetim olmişlär. Bunun ġardaşlari gendindän böyük olmişlär dä mal baẖiyermişlär. O vaẖıtlar Türkiyaya açuẖ imiş geçişlär. İki ġardaş da mal baẖiyermiş yazın gedip. Sōra gälsälär ki härkeş getmiş. Sürgün etmişlär. Bunlar ġalmişlär elä. Orada ävlänmişlär, çocuẖlari olmiş.
12. Orçoşanlidür onlar. Bizä gäldi nänäy dädäy. Onlara soriyer nerelisiz dep Anḳaraliyuẖ diyerlär. Orada toğulmişlär ki elä diyerlär. Bizim kimi Ťaẖanliyuẖ, fälän kövliyuẖ demiyerlär. Biz ki bizim şennikçä söyläduẖ, baẖtuẖ ki onlar da bizi kimi söyliyerlär.
13. İşdä belä üç gün ġaldi gettilär. Adam däftärä yazmiş ki kim kimin näyidür, kimin törämäsidür. Häppisini yazmiş ki täki unutmasın. Bu dädäyluẖ gendi

maşinlärini haydap gäldilär. Orçoşana da gediyermişlär. Çocuḫlari Fransadaymiş, yazlari oraya gediyermiş. İşdä bizim şennik belä, här yerä ġarişduḫ.

-21-

Anlatan: Zöhre Şahpaz

Yaş: 72

Derleme Yeri: Fatih Mahallesi

Sürgün Sonrası Yaşam

1. Çō̰h gezduḫ aḫırımız buradur. Allaha şükür eyuḫ. Gälinim işdä, iki torunum işliyer. Küçük oğlumun oğlidür, ikimizuḫ ävdä. Açuği bizlär çō̰h oḫumamişuḫ. İräli elä bişelär yoğ idi. Biz Özbägistanda da turduḫ. Elä çō̰h şeyläri bilmiyeruḫ, yazi mazi. Biz heç gändi vaḫtlarımızi dä bilmiyeruḫ. Ana babalarımızdan eşittuḫlarımızdur. Diyerdi onlar ki, biz Türkiyaya çō̰h yaḫın iduḫ. Bir suyumuz var idi ortada diyer.
2. Özbägistana sürmişlär. Sämärġantta yaşiyerduḫ biz. Färğana vuruşi oldi. Biz görmäduḫ bizä uzağ idi ama tilivizirlärdä göriyerduḫ. Şennigi násil ġataḫliyerlär, samalotlarinän násil taşiyerlär. Bänim bir oğlum äsgärdäydi o vaḫıt. O dedi ki o Färğanaya uřuslari götürdilär, bizi götürmädilär dedi. Siz Türksüz dä sizi dä öldürürlär dep. Sōra biz ki Ukraynaya gälduḫ o da gäldi äsgärdän oraya. Bizä dedilär ki ägär getmäsäz sizläri dä gälip öldürācäyuḫ. Böyüklär dä sahapluḫ edämädilär.

Türkiyeye Geldikten Sonra

3. Oğullarım Ukraynadadur ^{h}aşındi. İşliyerlär. Güzün dä geri buraya gäliyerlär. Allaha şükür sahap çıḫti gätürdi Türkiya. Här bişemiz var çō̰h şükür. İşläsän ätmäk bulursan. Aha ^{h}aşındi bänim torunlarım biri on yeddi, biri on alti yaşındadur. Gediyer işliyerlär, kiräz topliyerlär. Tä ki beş on manat ġazanaḫ.
4. Täki tinçluḫ olsun, ^{h}ökümätimizä dä bizä dä. Beş oğlum var idi. Biri rähmätluḫ oldi. Torunlarım, torunlarımın çocuḫlari var. İştä ġızım yoḫdur. Beş oğlum var idi biri maşinädä avarya oldi. Bayaḫ o gäliniminän söyliyerdim. Torunumun mäzäsi yoḫdur dedi dä oni soriyerdim. Allah can sağluği verä şindi burada gün göraḫ Türkiyada.

Âdetler

5. Bizim ädätlärimiz hälä dä var, ediyeruḫ. Katḫa, läçäk örtiyerlär gälin gätürändä. Biz fata elä bişelär örtmiyeruḫ. Şindi buraya gälip örtmäsälär,

dägişmäsälär. Biz Ukraynada yigirmi alti yil turduẖ ädätlärimizi unutmaduẖ. Onlar bizä ġarşi dä dägül idi.

6. Ġuran oẖudiyeruẖ Ramazanda, iftar veriyeruẖ. Allah etmäsin öli öländä dä bizdä här Cuma aẖşami ġuran oẖutturiyerlär. On tänä on beş tänä dä adam olsa ediyerlär.
7. Ukraynada da Türklär var idi. Onlar äv aldilär. Mäçit ettilär. Onda Cuma namazlarıni ġıliyerdilär. Bayram namazlarına da Donet'kidäki mäsçit var idi oraya gediyerdilär. Orada da Türk molla var idi. Allaha şükür çäl çocuğumuz oẖiyer, ġurandan ẖäbärläri var. Aha bizim vaẖtımızda yoğ idi elä bişelär. Oruç tutiyerduẖ.
8. Özbägistanda mäktäftä su içüriyerdilär zorinän yani ki tutmayın dep. Bayram namazlarıni gizlin gizlin ġılliyerdilär. Dävlät izin vermiyermiş. Kismä görmäzdän erdän kismänin ävindä ġıliyerdilär. Şindi Allaha şükür mísliman yerdäyuẖ. İştä Özbägistanda oẖiyan oẖiyerdi, oẖimiyan ġız çocuği dep yollamiyerdilär. Ävdä iş göriyerduẖ, paẖta topliyerduẖ.

Sürgün Zamanı

9. Anam rähmätluğun üç tänä çocuği olmiş. Gälmädä yolda üçi dä rähmätluẖ olmişlär. Özbägistanda başĝattan köçmiş. Çocuẖlari yoẖ, kismäsi ki yoẖ. İlk ġocasi gälmämiş vuruştan. On üç yaşında ġocabir çocuẖlar rähmätä getmiş yolda. İkinci ġocasından bän, bir dä ġardaşım olmiş. Babam da irälidän ävlänmiş, bir tänä ġızi var idi.

Türkiyeye Geldikten Sonra

10. Bän Ukraynada gämük ẖastasi oldum bir ara. Gämüklärim ağırıyer, çōẖ gezämiyerim. Hälä bugünlärimä dä şükür. Eläydim ki ällärim sızliyerdi. Ġaldurup Amin bilä diyamiyerdim. Çōẖ şükür eyim ama bäzi dizlärim ağırıyer. Buna da şükür ki kismäyä möhtaç dägüluẖ.
11. Burada här keşin bir birinä ilişükluği var. Allah rähmät etsin, bundaki ġomşum bänim görümüm idi.
12. Ġuran oẖutturiyeruẖ, böyükläri çağıriyeruẖ ġoni ġomşidän. Bizim şennik alışmiş sufraya bişūrüp döşürüp ġoymaya.
13. Bir ara bizim buraya çocuẖlar gäldilär. Dāulçi çaldilär oynadilär. Här yerdän çocuẖlar var idi. Ķaza^{ğ}, ķırĝız, baķidän cäyillär Aẖısĝali íẖtiyarlari görmäyä gälmişlär. Negr da var idi içlärindä.

14. Dün burada seralar yapmişdilär onlara baḫmaya gälmişdilär. Zandilär ki bizim şennik bişeyi bäcäřämäz. Bizimkilär dä häppisini ettilär, pakladilär. Gälinim dä işdämädi serayi. Dedi ki oni alduḫtan sōra häp içindä işliyasın. Gändi beli ağıriyer, çocuḫlar küçük. Oḫumaḫ lazım. Ägär olsa onlar oḫiyamiyacaḫlar, oninän olacaḫlar. ^{h}aşındi dä işkurdan girdi işliyer. Bazȧr günleri dä çocuḫlari dä aliyer kiräz toplamaya götüriyer. Nētsin geçinmaḫ lazım.
15. Buranın şennigi dä ävdä oturiyer paraynän bizimkiläri gätüttürüp ävini tämüzlädiyer. Aḫşamaçan nediyersin ḫay. Ha kiräzläri toplap bizimkilär veriyer satıp parasını aliyerlär. Burdakilärin häppisinin serasi var, yeri var. Bizim kimi mi ki, här yerä gettuḫ. Äv yaptuḫ bıraḫtuḫ gälduḫ. Özbägistandaki ävlärimizi bıraḫtuḫ, Ukraynada aha genä elä ävläri eläykän bıraḫıp gälduḫ. Alnımıza nä yazıldiysa o olur. Näsip.
16. Bizim şennik az az olsa da härşey äkdi ġapısına. Därmänli yiyanaçaḫ därmänsiz yiyeruḫ. O nädür pamidori zorinän ġızardiyerlär. Seradakilärinä dä därmän säpiyerlär. Säpmäsälär böçük tariyer .
17. Ukraynada ediyerduḫ sera. Bibär äkiyerduḫ. İki ḫıl bibär var idi. Biri yumriydi dä, kıpkırmıziydi. Ortalari tatlí, içäri girmiş yerläri aciydi. Ondan äkmişduḫ. Torunlarım dişläp dişläp yiyerdilär dä aci yerlärini atiyerdilär. Härşeyä işlädiyerduḫ, yemäklärä dä. Ġaba ġaba oliyerdi, çōḫ da gözäl oliyerdi. Aburada da äktuḫ. Ama aḫpuni yoğ idi ki ufaḫ ufaḫ oldi böyümädi çōḫ. Çocuḫlar akşamlari oyniyerdilär ki ġapının ögündä alıp alıp yiyermişlär. Onda ki alışmişlär. Torunlarım bir gün diyer ki ana haḫḫızi halal edin abunlardan alıp yeduḫ.
18. Gendän ey baḫ, Allah ḫeyirli yolun izin versin. Allah izanın artursun. Ḫeyirli bäḫtin versin.

-22-

Anlatan: Ali Binali

Yaş : 77

Derleme Yeri : Fatih Mahallesi

Sürgün Zamanı

1. Bänim ablam da Ťaẖanlidür. Samarġant oblıstında turiyerdilär, Dagbittä. Elä Baḳiya gettilär. Doẖsanınci yillärdäydi biz gälduẖ.
2. Bän Ḳafḳazdan gäländä iki yaşımdaydım. Ailämizdä on çocuğuẖ. Onda iki can olmişuẖ. Bäninän böyük bacım var idi Allah rähmät etsin. İkimiz olmişuẖ Ḳafḳazdan sürgün olanda. Anamız babamız vuruşa getmişti. Onda äli iş tutan kimsä ġalmamişti ki. Häppisini vuruşa götürmişlär. Dädälär nänälär çocuẖlar ġalmiş boş. Onlari dä basmiş vagonlara hayda baẖem.
3. Anam da biziminän gäldi. Bänim emilärim dä olmişdür. Ama onlar çocuẖ olmişlär. On-on iki yaşlarında. Dädäm olmişdür. Süleyman dede. Nänämiz olmişdür Ardaẖanli. Nänäm gälin olup düşmişdür. Onda alti rayon olmişdür. Násil ki burada ilçe orada da rayon olmişdür. İl zati Oblıstur. Alti tänä rayon var idi. Onun än märkäzi şähäri bizim rayon Aẖısĝaydi.

Sürgün Sonrası

4. Bän doẖsan altınci yildä gettim. Vätänimi tolandım.Bir gecá ġaldım onda. Gezduẖ här yeri. Mäzärluẖlarımızi gördüm. Mäzärluẖlari bozmişlär üstünä yol yapmişlär. Maşinälär gedip gäliyer üstündän. Cami söhbäti orda yoẖ. Bizdä cami olmamiş ġızım. Çünki bizim turduğumuz yerdä dört yüz ailä ermani olmiş. Onların içindä bizimkilär on iki ailä olmişlär dädälärimiz, nänälärimiz. Sōra bu iraẖ kürtlärindän var imiş. Ävväldän gälmişlär. Bizdä dä yaşiyermişlär. Onlar da olā ki dört tütün idi. Onlar da bizinän barabař yaşiyerdi. Hazırda ondaki o dört yüz ermani ailä gänä dä onda yaşiyer bizim kövdä.
5. Biz gettuẖ, oraya köçüp gedacayduẖ. Bän Ťẖalpiläliyim. Biz alti adam gettuẖ oraya. Dördi bizim kövdän idilär. Emilärimizinän gettuẖ. Onlar äski adamlar ermanicayi dä biliyer, onlarinän söyläp hay hangam, oyani biyāni ettilär. Onda biz gettuẖ ki Selsavet bizi dävät etti. Yemaẖ oyan biyān. Orda soruştum o Selsavetin sädrinä ki, geri gälmaẖ bunda násil oliyer şindi dep. Biz az ki gälmişduẖ. Azärbaycandan getmişduẖ.

6. Ben beş yil onda yaşadım. Doẖsaninci yildä gälduẖ, doẖsan yeddinci yildä çıẖduẖ. Yevlaẖda yaşaduẖ, Ağdaşın yanındadur. Bän şofer olmişim. Maşinam var idi, çōẖ yer gezmişim. Saatlidür, Şäkidür, Şamaẖidür, Däväçidä zati kismälär var idi. Bizim onda çōẖ idi camahat. Ġuba, Ḫaçmaz, Däväçi bu üçündä daha çōẖ. Maşinämiz ki var idi ne vaẖt iştäsaẖ gedip gäliyerduẖ ġohum ağrabaya. Täzä almişdim maşinäyi.

Sürgün Zamanı

7. Sürgün ettilär bizi. Vagoninän bıraẖa bıraẖa getmişlär. Krasnadardan geçmişlär. Türkmänistana bıraẖmamişlär geçmişlär ondan. Özbägistanın Buẖara oblıstından başlamişlär töküp gälmäyä. Biz dä Samarġand Oblıstının Pazdargom rayonuna düşmişuẖ. Ondan tāğıda tāğıda, Ġazağıstan, Ķırĝızıstan. Bizi ki endūriyerlär vagonlardan arabalara bindürüp ġolẖozlara tağıdiyerlär. Bir grup kim bilür nä ġätin adami endūriyerdilär onda. Şindi onda här kövdän var idi.
8. Bizi götürüp yerläşdüriyerlär. Biz gedip gändi başımıza getmiyerduẖ. Malẖanadur, atẖanadur, kismänin ävinä elä vaẖtınçaluẖ yerläşdüriyerlär. İki tänä mi, üç tänä mi tavar veriyerlär. Aẖıri bizim här bişemiz ġaldi onda. Bizi bir haftaluğa gätüräcaydilär. Elä dep yaldadıp çıẖartmişlär. Elä eşitmişim bän dä dädälärimizdän. Kismä ġaçmasın dep möhkäm turmişlär, kismäyä bişe almaya ġoymamişlär. Ermänilär genä yardım etmişlär bizimkilärä. Oyandan biyāndan bişelär tutuşturmişlär ällärinä.
9. Ġırẖ altınci yildä tadam äsgärdän, vuruştan geri gäliyer. Gälän vaẖıtta rähmätluẖ abami dä ayırıp bıraẖiyerlär iki çocuğinän. Näyä turiyersin get köç diyerlär. Ġardaşım öldi diyer emilärimiz. Daha köç kimä ki köçsän. Sahap bul gendän diyerlär. Tadam gäländä bän dört yaşımda olmişim. Bacım da alti yaşında olmiş. Bänim älimdän tutup bacım gezdüriyermiş. Soko topliyermişuẖ acluẖ vaẖtiymiş ki.

Sürgün Sonrası yaşam

10. Babamluẖ äsgärdän gälduẖlariçün onlara här ay payok veriyerdilär. İştä vaẖti gäldi babam gälip soriya soriya bizi buldi. Çoği adamlar çōẖi arap bulamamişlär. Belä işdä babam gäldi ki biräz gendimizä gälduẖ.

11. Sōra ġardaşlarımız törädi. Beş ġız, beş oğlan iduẖ. Nä vaẖti ki bän biräz ämälä gäldim, rähmätluẖ bacıminän bän yardım ettuẖ abama.
12. Bän işä girdim. On alti yaşımdaykän oẖuşi bitürdüm. Onunci klasi bitürdüm. Oẖumaya Sämärġanta gettim. Bän beşinän oẖiyerdim paramız ki yoğ idi oẖuşi ġazanamadım. Bäninän oẖiyan räisin, palkovnikin çocuẖlari ikiynän oẖiyerdilär. Onlar ġazandilär oẖuşi.
13. Gettim dä şoferluğa oẖudum. Onun parasıni haman vermiyerdin. Yavaş yavaş veriyerdin. Oni bitürduẖ. Maşinäyi haman kim verür bizä. Ağır işlärdä işläduẖ, çōẖ ağır. Ailämizä, babamıza yardım ettuẖ. Ondan sōra da ävländuẖ, çoluẖ çocuẖ. Yigirmi dört yaşımda ävländim. On säkkiz yaşına giräcaydi nänäy dä. Bändän alti yaş küçükdür.
14. Bän Sırdärya täräfinä işä gediyerdim. Mirzäçöl deyilän yeri var idi. Paẖta äkmaẖ üçün yerläri açiyerduẖ. İki yil dagavorinän gettuẖ. Bän traktorda işlädim. Tämtäzä traktorlarinän raboççilärä ätmäk taşiyerdim, maşinädä işliyerdim. Sōra tarlada işläduẖ, ġavun ġarpuz äkduẖ. Emimgilinän ġavun ġarpuz äkmäyä başladuẖ. Ondan da sämärġanta yolliyerduẖ ġavun ġarpuzi satmaya.
15. Babamın kismäsi var idi. Äsgär emi, Allah rähmät etsin. O Gülüstanta yaşiyerdi. Bir gün dedi ki säni bizä götüräcam. Gettuẖ bizimki atılıb oyniyerdi. İp atıliyerdi. Älimi yüzümi yaẖadım. Ondan sōra äsgärä gettim Maskvaya. Onda alti ay oẖudum.
16. Sōra bizi Almanyaya, başĝa yerlärä yolliyacaydilär. Bän iltimas ettim. Gedip Baḳiya düştüm. Hälä Baḳiya getmäzdän bän ẖastalandım da ayağımdan çiban çıẖmişdi. Balnit'aya düşdüm. O sırada ẖäbär gäldi ki, bu ẖanıma säni nişanlasaẖ razi misin. Mäktüf gäldi o vaẖıt tilifon nerdä. İştä elä nişanladilär.
17. İki yil bekládim. Sōra ävländuẖ. İştä şindi biyānsıni söyliyem. Bäni götürdilär vayenni ayraporta Gäncädä. Azärbaycanda iki böyük şähär var. Onların biri Gäncädür, biri Baḳidür. Gerisi mäydä çüydä. Onda bän iki yarım yil ẖidmät ettim. Kamandirluẖ ettim. İki yarım yil sōra äsgärluği bitürüp ävä gettuẖ.

-23-

Anlatan : Ömür Binali

Yaş : 71

Derleme Yeri : Fatih Mahallesi

Hayat Hikâyesi

1. Bir sari ot var a sari pärçäkli. Oni kimi här yerä säpmişlär. Yavaş yavaş äġräbälär birbirini buliyer yengi yengi. O vaẖıtlar heç bulamiyerdin. Demiyerdilär dä kimi neräyä bıraẖduẖlarını. Bän Sırdaryadaydım. Gülistan rayonundan. Sämärġanttan gedändä Cızzaẖtan sōra Gülüstan rayoni gäliyer.
2. Bizim ävä misäfirluğa gäldi birinci säfär. Bän dä çocuğum atılıp tutulup oyniyerim. Anam rähmätluẖ dedi ki ġızım tayın älinä su tök. Mägär taʸí bäni görmäyä gälmiş. Heç bizim ẖäbärimz yoẖ. Rähmätluẖ Äsgär taʸí düşünmiş. Sōra üç yil äsgärä getti gäldi. Bäni nişanladilär heç ẖäbärim yoẖ. İştä äsgärä getti gäldi. Ailä ġurduẖ.
3. Şindi alti çocuğumuz var. Biri Anḳarada, Mamakda turiyer. Tāğın täpäsindä turiyer. On-on beş etajli ävlär vardur. Ondan bir äv alıp verduẖ. Tez tez gedip gäliyeruẖ. İki tänä ġızi var. Yetmişinci yildür. Zati böyük ġızım da odur. Üç tänä oğlan, üç tänä ġızdur. Böyük oğlum, bir ġızım, bacım bundadur. Bir ġardaşım var bunda. Ḫastadur biräz. Belä

-24-

Anlatan: Zeliha Murat

Yaşı: 64

Derleme Yeri: Fatih Mahallesi

Sürgün Sonrası Yaşam

1. Bän Özbägistanda Ändicanda toğuldum. Bundakilärin häppisi bir dädänin törämäsiyuẖ. İki ġatardaki ävlärin şennigi. Baştan dädämiz Murattur. Muratın oğli Abbasdur. Birimiz Abbas familyasıni almiş. Biz babasıni almaduẖ da dädäsinin familyasıni alduẖ.
2. Anam babam rähmätluẖ oldi. Anam doẖsan alti dä rähmätluẖ oldi. Babam säksän doẖẖuzda ġaçaẖluẖ olanda rähmätluẖ oldi. Anam ḳafḳazın gäliniymiş. Babam Frantavik. Ġaldurmişlär, babam vuruştan gälmiş getmişlär. Yolda ölän ölmiş, ġalan ġalmiş. Ölänläri haman däräyä yuvarladiyermişlär.
3. Söyliyerdi anamluẖ ki bizim görduğumizi Allah kismäyä gȭstärmäsin diyerdi. Ama biz dä gördüẖ. Anam diyerdi ki beş ġardaşım var idi. Üç ġardaşi ananın äsgärä gediyer. Dädäm elä möhkäm adam imiş ki. Diyerdi ki, babasi elä möhkäm adam imiş ki degmädän gözündä kismä yaş görmäzdi.
4. İki ġardaşım birdän äsgärdä rähmätluẖ oliyer. Sōra diyer gäldi paveska böyük ġardaşıma. Üç çocuẖ babasiymiş ġardaşi dä. Şindi çıẖtuẖ yolā vuriyeruẖ ġardaşımi diyer. Onda da kövün altında bir yer var idi diyer anam Ġavĝali parta diyermişlär. Babam diyer ağliyamadi dä, ağzından burnundan ġan sökdi diyer.
5. Onda ġäynatamın babasi Abbas dädä diyer ki, noldu sän yürägi taş kimi adam idin, niya belä iş ediyersin. Demiş ki iki oğlum gedändä iki ġolum ġırıldi, üçüncüsi gedändä dä başım kesildi diyer. Geriyä Färämüz ta^{yí} döndü bir tänä. Gäldi ayağıni täprädämiyerdi. Ayağından irinlär aẖiyerdi. Ayaği dälüg idi. İçindä ġurşun ġalmiş idi. Ondan sōra ġaç yil yaşadi.
6. Bänim babam yetim böyümiş. Dört yaşında babasi ölmiş. Säkkiz yaşında anasi ölmiş. Üç baci bir ġardaş yetim ġalmiş. Babam ki söyliyerdi bän häp eşidip otururdum. O söyliya söyliya bänim abu yüräklärim tükäniyerdi.
7. Diyer ki emisigilin ävindä yaşiyermiş. Emisinin dä säkkiz çocuği var imiş. Äskidän ävlärdä diräk oliyermiş, orta^{yí} tutmaya. O dämür diräktä dä lampa asıliyer. Bizim häddimiz yoğ idi ki diyer o diräktän oyani geçaẖ diyerdi.

Yetimä, gendinin çocuẖlari tördä oturiyermiş. Yanuğ ätmäklär bunların, artuẖ yemäklär bunların. O ki misäfir gälürdi, hazedürduẖ, sävünürduẖ diyer. Biz dä sädirä çıẖacağuẖ diya. Onlari eşidä eşidä gälduẖ biz, içimiz tayanmiyer daha. Üstünä dä ẖastalandım ki, häp dä gözälin üstünä gözäl artti. Allah betärindän saẖlasın.

Türkiyeye geldikten Sonra

8. Aẖşama misäfir gäläcaẖ da ona yemäk bişūriyerim. Gälin ävdä yoğ idi. Tiplit'aya gettilär. H̱amur yoğordum, ätmägi bişūrdüm. Kismä gälācağ oliyer ki gecá yatamiyerim. Ġaẖiyerim sabaẖ beşdä. Yavaş yavaş ẖamur yoğoriyerim, ġartopi soyiyerim. Vaẖt tez geçsin dä ötkäzaẖ dep. Bäziläri biğam oliyer. Nedaẖ bän olamiyerim. H̱arakterim bu. Ondan pensiyami almaya gettim. Aldım ẖarçladım da gäldim. Allah nä çäl çocuğumizi bizdän bozsun, nä dä bizi onlardan.
9. Ottuz beş tänä tavuğ alduẖ. Ġapımızın ögündä baẖiyeruẖ. Pinä ġoyduẖ baẖiyeruẖ iştä. Yumurtasıni heç olmasa alıp yiyeruẖ.
10. Bir oğlum vardur, dört ġızım. Häppisini ävärip köçürdüm. İki tänä torunum vardur, onlari dä köçürdüm. Bir torunum da Krasnadardadur. Oẖiyer onda üçünci kursta. Babasi diyer ki aradım dedim ki ġızım telefonan baẖ hälä. Sänä bilet aldım. Oni ki eşitti gözläri parladi diyer oğlum. Diyerim ki gäl bunda oẖi. Bunda oẖumasan kismäyä iş vermiyerlär. Bänim bir torunum Ukraynada oẖumūş idi. Magazindä işliyerdi burada, işä almadilär ki.
11. Allah ġız ävlädini altun beşiginän dä olsa baba ävinä bıraẖmasın oğul. Äskilärin sözi cävahirdür diyer.
12. Dün vali gäldi seralara baẖmaya. Mäclis etmiş, çōẖ şad olup getmiş. Öldi, aẖıllarıni yitürdilär ki, gedin dä Aẖısĝalilärin seralarına baẖın. Siz dä sera baẖiyersiz onlar da baẖiyer.
13. Bäni aẖşama oğlum götürdi seraya. Bir tänä ot yoẖ. Pampak, tämüz, täzä gälinlär kimi turiyer. Üçünci sıraya da yeni ẖiyar äkdilär. O da yengi çıẖiyer. Gezdilär, taşıni topladilär. Açluẖ oti var a onun köklärini topladilär. Ätäk ätäk otlar topladilär. Kamyon kamyon taş toplandi. Diyerlär ki halal olsun. Hazediyerlär säviniyerlär. Belä çalışğan milläti aha da gördü̱ẖ diyerlär.

Türkiyeye Geldikten Sonra

14. Çalışğan millät iduḫ ama bäḫtimiz yoğ idi. Nerä getsaḫ iräli getsaḫ başımıza, geri getsaḫ arḫamıza vurdilär. Bir adamın başına vurmişlär demiş ki vay arḫam. Demişlär ki bän sänin başan vuriyerim ki niya arḫam diyersin. O da demiş ki arḫamda sahabım olsaydi başıma vuran da olmazdi.
15. Oğlum diyer ki Allaha şükür aba, buraya gälduḫ da insan olduğumizi a^{ğ}naduḫ diyer. Äglädiyerlär ki aha iki yil oldi buraya gälduḫ diyer bir kárä pravami kismä tekşirmämiş. Nerälisiz diyerlär Üzümlidänuḫ diyer, Aḫısĝali misin diyer hä ki diyer. Bağışlayın Allah ḫeyirli yoluzi versin dep yolliyer bizi diyer. Onda heç yoḫdan tutiyerdilär dä ipindän ignäsinäçan niya gettin, nerä gettin nerdán gäliyersin dep. Gendi tarlamızdan gendi praduktamızi gätüriyerduḫ ona bizä it zülümüni veriyerdi. Nä dep bän orayi gözliyem ki gänä gedem dep.
16. Eşim getti dä Ukraynaya bu yaḫınlarda. Geçen gün bäni aradi görüntüli. Gȭstäriyer diyer ki baḫ buranın yeşillügünä. Diyerim ki yeşili dä batsın, ġarasi dä. Bän buranın ġuri tāğına toprağına ġurban olurum. Bunda kismä demiyer ki ayağın yaniyer dä çek. Bäziläri diyer ki arada siz Alaskalimisiz hersimiz çıḫiyer ki, ummiyacaḫ biz Alaskali yoḫ Aḫısĝaliyuḫ dep.
17. Buranın milläti bilmiyer. Diyerim ki açın tariḫi baḫın Aḫısĝali nä demaḫdur. Türkini ġoriyan, dästäkçisi Aḫısĝa millätidür. Bizim dädälärimiz ġorimişdür sizi Uřusēttän. Bän íḫtiyar ġariyim cäyillärä ḫo a^{ğ}natmiyacam bunlari. Bän säkkizinci klasi ġurtardım bunların universitettä görduḫlarından çōḫ bişe biliyerim.

Hayat Hikâyesi

18. Biz Ťaḫanlilär daha nejni söyliyerlär. Bänim eniştäm Namnaulli, Zedbanlilär onlara Zeganlilär diyermişlär. Bizä Savayilli diyermişlär. Azğul täräfi istämäm dep söyliyer, biz iştämäm diyeruḫ. Zeganlilär iştamam, ban, san, et, sökü, getür, gotür diyer. Biz ortaca söyliyeruḫ. Tämüz Aḫısĝaca söyliyeruḫ. Bizim kövümüz Aḫısĝaya alti kilometr uzaḫluḫtadur. Zir kövündänuḫ biz. Çüntä, Zir, Sağrızel, Türüt Aḫısĝa rayonuna baḫan kövlärdür. Tamarımız Aḫısĝadur. Ama Aḫısĝa rayoni dä var idi.
19. Bänim dädämin dädäsi Artvindän getmiş. Murat dädänin dädäsi. Bunlar iki ġardaş oliyer. Äskidän gävdäli, aḫılli oğlanlari tutiyerlär dä çetlärä yolliyerlär. Gediyerlär ki Türkiyayi ġorusun, gälişätli oğlanlar oliyerlär. Bänim anam

dädäläri beş ġardaş oliyer. O gediyer İstanbuldan. ʰaşındi kütüktä bänim anamın dädäläri yazılıymiş. Bänim dädäm ki bundan, Artvindän gediyer. Aẖısĝaya gediyer ki biri Çüntäyä gediyer. İki ġardaşa yer baẖiyer. Baẖiyer ki toprağí az. Äskidän toprağa baẖiyermişlär ä. Diyer ki ġadaşım burada topraẖ azdur, sän dä Zirä get dä. Zirdäki topraẖ çōẖdur da orda ol.

20. Biri gediyer Zirä ġoniyer iki ġardaşın. Biri Hasan, biri Gülähmäd dädä. Gülähmäd dädä gediyer Zirdä ġaliyer, Hasan dädä ġaliyer Çüntädä. Çüntädä töriyer Hasan dädänin törämäläri, adi dä oliyer Moğoragil. Zirdäki Gülähmäd dädänin törämäsinin adi dä Mämişgil. Şindi Çüntäynän Zirin arasi biräz aralidür, yanyanadur ama aralidür.
21. Biz Zirli bänim ġáynatamın dädäsi, Müẖtätgiluẖ. Anamın dädäläri beş ġardaş oliyer dä häppisi oẖumūş oliyer. Anaminän babam taʸí bibi çocuẖlaridür. Än böyügi bänim babamın babasi oliyer. Sōra än küçügi bänim anamın babasi oliyer. Üç ġardaşın törämäsi Mämişgil, üç ġardaşın törämäsi Mollagil. Beş ġardaşın biri Murat dädä, Müẖtät dädä babamın babasi.
22. Babamın dädäsiynän ġáynatamın dädäsi ġardaş oliyer. Biri dä oliyer Mädät dädä. Bu törämänin heç biri bilmäz bunlari. Bän dä nädän biliyerim rähmät canına bänim dädäm míslimancaya oẖutti. Älli beş yil ögdä oẖudum bän, on iki yaşındaydım. Ġaçaẖ oẖuduẖ biz, gizlin gizlin. Özbägistanda çōẖ strogiydi, izin vermiyerdilär. Bän ikinci klasda oẖiyerdim, bäni dädäm oẖudiyerdi.
23. Anamın säkkiz çocuği kızamuẖdan öliyer. Ona ukol vuramiyermişlär Özbägistanda. Bacıminän bän ikimiz ġaliyeruẖ. Ona sähäp bänim toğma erkäk ġardaşım yoẖdur. Bibi ki diyerlär burnumun uci sızliyer. Kim olsa diyerim bänä bibi deyin. Gälinim gäldi dedim bänä bibi diyarsın, ẖala, aba maba işdämäm. Yabanci kismä dä bänä abla, baci desä dä diyerim ki bänä bibi deyin. Bänä bibi demäsini säviyerim.
24. Onda Özbäklär çay çay çay dep turiyerdilär. Buraya gälduẖ burdakilär özbäklärdän betär. Häp çay içip turiyerlär. Boş çay, gedärsin ögän boş çay ġoyarlar.
25. Mantí, pilav özbäk uyğur yemägidür. Peynír ġavurmasi, lobya çorbasi, ẖinġal bizim Ḳafḳazdan ġalma yemäklärimizdür. Posof, Ardahan täräftä dä bizim ẖinġaldan yapiyerlär. Sävinäsin, güläsin, Allah ey bäẖt versin, sonun ẖeyir olsun.

SÖZ VARLIĞI

Abad Ol- : Zenginleştirmek (2)[2]

Adla- : Geçmek (2)

Adyal < Rus. Одеяла : Battaniye (1)

Aftamat < Rus. Автомат : Makine, Silah (3)

Aftonom < Rus. Афтоном : Özerk (1)

Agarot : Tarla (1)

Äglät-: Durdurmak (3)

Aḫır < Özb. Axır : Sonunda (53)

Aḫor : Ahır (9)

Aḫpun : Gübre (1)

Äkä < Özb. Aka : Abi (4)

Aktyabř < Rus. Октябрь : Ekim (1)

Alem Ġadan < Az. Qadan Alım : Sevgiliye Söylenen Söz, Nazlama Anlamında (2)

Allah Saḫlasın < Az. Allah Saxlasın : Allah korusun (1)

Apa < Özb. Opa : Kız Kardeş (5)

Apřel < Rus. Апреля : Nisan Ayı (1)

Ärä Getmä- < Az. Ərə Getmək : Evlenmek (1)

Armiya < Rus. Армия : Ordu (4)

Arvad < Az. Arvad : Kadın Eş (1)

Aspirantura < Rus. Аспирант : Yüksek Lisans (1)

Ata < Az. Ata **:** Baba (7)

Atışma < Az. Atışma : Silahlı Çatışma (4)

Avarya < Rus. Авария : Kaza (1)

---

[2] Parantez içerisindeki sayılar kelimelerin metin içerisindeki kullanım sıklığını belirtmektedir.

Ävdür- : Acele ettirmek (1)

Avġat < Özb. Ovqat : Yemek (2)

Avgust < Rus. Август : Ağustos (1)

Avtobus < Rus. Автобус : Otobüs (7)

Aynäläy : Şımartmak, Nazlamak İçin Kullanılan Söz (1)

Ayraport < Rus. Аэропорт : Havalimanı (1)

Bala Çaġa < Özb. Bola çaqa : Çoluk Çocuk (4)

Balnit'a < Rus. Больница : Hastane (3)

Bambazayi : Kumaş Çeşidi (1)

Bandit < Rus. Бандит : Haydut (2)

Bärf < Far. برف : Kar (1)

Bäribir : Sonuçta (10)

Başĝattan < Özb. Boshqattan : Sıfırdan (1)

Bäzäk < Az. Bəzək : Dekorasyon (1)

Bazȧr < Az. Bazar : Market, Pazar (13)

Beda : Hayvanların Yediği Ot (1)

Bedluẖ : Kötülük, Çirkinlik (3)

Begana : Yabancı (3)

Bezar : Bıkmak (2)

Bezplatni < Rus. Без Платный : Bedava (1)

Bıldır : Geçen Yıl (2)

Bibi : Hala (29)

Biğam : Gamsız (1)

Bitävi < Az. Bitəvi : Sonsuz (7)

Bittä < Özb. Bitta : Bir Tane (1)

Biyāni : Bu Taraf (12)

Boçka < Rus. Бочка : Varil (1)

Bostan < Az. Bostan : Sebze Bahçesi (3)

Boyun Baği < Az. Boyunbağı : Kolye (1)

Brigadr < Rus. Бригада : Tugay (1)

Buğalter < Rus. Бухгалтер : Muhasebeci (2)

Buḫanka < Rus. Буханка : Somun Ekmeği (1)

Bukva < Rus. Буква : Harf (5)

Cäyil : Genç (16)

Cüt < Az. Cüt : Çift (3)

Çadit : Bozarma (1)

Çağ < Özb. Çağ : Yaş (5)

Çaği : Tığ (2)

Çäkki : Süzme Yoğurt (1)

Çamadan < Rus. Чемодан : Bavul (1)

Çapan : Üste Giyilen Ceket (2)

Çasavoy < Rus. Часовой : Saatlik (1)

Çegärä < Özb. Chegara : Sınır (2)

Çerez < Rus. Через : Karşısında, “den-dan” eki (3)

Çet < Özb. Chet El : Yabancı, Dış (1)

Çevärä : Torunun Çocuğu (3)

Çigit < Özb. Chigit : Tohumlar (1)

Çiḫol < Rus. Чехол : Kılıf (1)

Çitälä : Kızamık (2)

Çöräk < Az. Çörək : Ekmek (2)

Dagavor < Rus. Договор : Sözleşme (3)

Daġument < Rus. Документ : Belge (4)

Daji < Rus. Даже : Hatta (1)

Dakanťa < Rus. До Конца : Bitirmek için (1)

Dam Däräksiz : Habersiz (1)

Dämbädäm < Az. Dəmbədəm : Anbean (2)

Davay < Rus. Давай : Haydi (1)

Davlenya < Rus. Давления : Basınç, Tansiyon (2)

Deddom < Rus. Детдом : Yetimhane (1)

Degän : Demiş (2)

Dekabř < Rus. Декабрь : Aralık Ayı (1)

Deputat < Rus. Депутат : Vekil (1)

Deťat < Rus. Детский Сад : Anaokulu (1)

Dörtbürçäk < Az. Dörtbürçək : Dört köşeli, Kare (1)

Döşür- : Toplamak (3)

Düşün- < Özb. Tushun : Anlamak (6)

Egzamin < Rus. Экзамен : Sınav (3)

Ekalogiya < Rus. Экология : Ekoloji (1)

Ekskalator < Rus. Эскалатор : Yürüyen Merdiven (1)

Etaj < Rus. Этаж : Kat (7)

Etig < Özb. Etik : Bot (1)

Fakt < Rus. Факт : Gerçek (1)

Familya < Rus. Фамилия : Soyad (4)

Fantan < Rus. Фонтан : Fıskiye (2)

Ferma < Rus. Ферма : Çiftlik (3)

Fermer < Rus. Фермер : Çiftçi (1)

Fevral < Rus. Февраль : Şubat Ayı (1)

Frantavik < Rus. Фронтовик : Cephe Hattı (1)

Ġäbir < Az. Qəbir : Mezar (4)

Ġaftan – Kaftan (6)

Ġäläf < Az. Kələf **:** İnce, Yumuşak İp (1)

Ġala < Az. Qala : Kale (1)

Gälginti < Az. Gəlginti : Göçmenlik (2)

Ġalẖoz/Kalẖoz < Rus. Kollektivnoye Hozyaystvo : SSCB. Kolektif Çiftlik (14)

Ġapanuẖ : Hapishane (2)

Ġaravul < Özb. Qaravul : Koruma (2)

Ġaşa < Rus. Каша : Yulaf Lapası (1)

Ġataẖla- Kovmak (6)

Ġatar < Özb. Qator : Sıra (3)

Ġattıẖ < Özb. Qotdi : Sert, sertleşmiş (1)

Ġavi : Sert (1)

Rähmätä Get- < Az. Rəhmətə getmək : Vefat Etmek (29)

Ġılıẖ : Kılık (1)

Ġıradus < Rus. Градус : Derece (1)

Ġır- < Az. Qırmaq : Kırmak (Savaşta öldürmek) (27)

Ġısıẖ : Kısık (1)

Ġıynal- < Özb. Qiyin : Zorlük çekme (8)

Ġızıẖ < Az. Qızıx : İlginç (2)

Ġoẖ : Yaranın Üzerindeki Kabuk (6)

Gospitel < Rus. Госпиталь : Askeri Hastane (1)

Ġoş- < Az. Qoşmaq : Katılmak (11)

Ġozğa- : Alevlendirmek, Karıştırmak (1)

Görgändey < Özb. Ko'rgandey : Görmüş Kadar (2)

Granit'a < Rus. Граница : Sınır (6)

Grek < İng. Greek : Yunan (1)

Gruzya < Rus. Грузия : Gürcistan (6)

Ġurtka < Rus. Куртка : Mont (1)

Ḫäfä : Üzgün (3)

Ḫaladelnik < Rus. Холодильник : Buzdolabı (4)

Hamadäkän : Hemencecik (1)

Hängämä < Az. Həngəmə : Yaygara (1)

Hayda- < Özb. Haydash : Sürmek (4)

Hazet- : Hoşlanmak (5)

Ḫerur < Rus. Хирург : Cerrah (1)

Ḫıl < Az. Xıl : Tür, Çeşit (7)

Ḫılli : Doğru düzgün (1)

Ḫidmät < Az. Xidmət : Hizmet (1)

Ḫom : Yoksa (7)

Hürmät Et- : Saygı Göstermek (1)

Işḫılıp : Hiç Olmazsa (2)

İclas < Az. İclas : Toplantı (2)

İçgilig < Türkm. İşgilig : Alkol, Sarhoş, Alkolik (1)

İḫbal : İkbal (2)

İltimas < Özb. İltimos : Lütfen (1)

İnstut < Rus. Институт : Üniversite (2)

İntirviyu < Rus. Интервью : Röportaj (1)

İnvalit < Rus. Инвалить : Engelli (1)

İspanli < Rus. Спальни : Yatak odaları, Çift Kişilik Yatak (1)

İstansiya/Stansiya < Rus. Станция : İstasyon (12)

İşkola < Rus. Школа : Okul (1)

Jalubit < Rus. Жалоба : Şikayet (1)

Jempir < Kaz. Жемпір : Kazak (1)

Käm < Az. Kəm : Daha az (2)

Kamandir < Rus. Командир : Komutan (1)

Kamaz : Rusya Üretimi Ağır Kamyon Şirketi. (Kamyonlara Verilen Genel Ad) (1)

Kambayın < Rus. Комбайн : Biçerdöver (1)

Kamendat Ças < Rus. Комендантский Час : Sokağa Çıkma Yasağı (1)

Kampitur < Rus. Компьютер : Bilgisayar (6)

Kanfet < Rus. Конфеты : Şeker (2)

Kanikul < Rus. Каникулы : Tatil (Okulda) (1)

Kansert < Rus. Концерт : Konser (5)

Kantiner : Vagonların Birbirine Geçirilen Bölümeri (6)

Kantor < Rus. Кантора : İdare (1)

Kapġaz < Uk. Капказ : Kafkasya (1)

Kárpiç : Ev Yapımlarında Duvar Örmek İçin Kulanılan Taş Türü (1)

Kaspi < Rus. Каспийский : Hazar (2)

Ķíşlaẖ < Özb. Kishlak : Köy (2)

Kiçkinä < Özb. Kichkine : Küçük (2)

Kino < Rus. Кино : Sinema (2)

Kinsi < Gür. ქინძი (Kindzi) : Kişniş Otu (1)

Klas < Rus. Класс : Sınıf (Orta Öğretimde) (13)

Knişka < Rus. Книжка : Kitap (2)

Knopka < Rus. Кнопка : Düğme (1)

Koçor/Koçur : Alna Sarkan Saç (1)

Komda : Ahır Gübresi (2)

Köç- : Kızın Evlenmesi, Göçmek (80)

Köndür- : İkna Etmek (3)

Krant : Musluk (2)

Kraska < Rus. Краска : Boya (1)

Kravat < Rus. Кровать : Tek Kişilik Yatak (1)

Krugli < BelaRus. Круглы : Yuvarlak (1)

Kuḫna < Rus. Кухня : Mutfak (1)

Kulak < Rus. Кулак : Yumruk, Kaba Kuvvet (2)

Kulup < Rus. Клуп : Kulüp (1)

Kurort < Rus. Курорт : Dinlenme Tesisi (4)

Küknär < Az. Küknər : Küknar (1)

Küncärä : Toplanan Pamuğun Sapı (4)

Kütän : Kotan (2)

Küt- < Özb. Kutmoq: Beklemek (1)

Kvartira < Rus. Квартира : Apartman, Kira (2)

Ĺazut : Mısır (10)

Lekin < Özb. Lekin : Fakat (3)

Lifçik < Rus. Лифчик : Sutyen (1)

Linya < Rus. Линия : Hat (1)

Lobya < Az. Lobya : Fasulye (8)

Mäçit < Az. Meçit : Cami (1)

Mahana : Bahane (2)

Mählä < Az. Məhlə : Semt (7)

Mäḫsüs : Kasıtlı Olarak (5)

Maḫte- < Özb. Maqtov : Övmek (1)

Majar : Reşat Altın (3)

Mäktäb < Az. Məktəb : Okul (5)

Mal < Az. Mal- qara : Sığırlar (54)

Mällim < Az. Məllim : Öğretmen (5)

Maşin < Rus. Машина : Araba (59)

Maşinka < Rus. Машинка : Makine (1)

Mator < Rus. Мотор : Motor (1)

Mäydä < Özb. Mayda : Küçük (1)

Mäzä : Halsiz (5)

Medisina < Rus. Медицина : İlaç, Sağlık (1)

Mehnätkäş : İşine Emek Veren Kişi (1)

Minnistr < Rus. Министр : Bakan (1)

Möhlät < Özb. Muhlat : Mühlet (2)

Möhübät < Özb. Möhübbet : Aşk, Sevgi (1)

Müräbbä < Az. Mürəbbə : Reçel (1)

Naçalnik < Rus. Начальник : Şef (1)

Näft < Az. Neft : Petrol (2)

Nalı- Şikayet Etmek (1)

Narazi < Az. Narazı : Hoşnutsuz (3)

Natoğri < Özb. Natoğri : Yanlış (2)

Nävä < Az. Nəvə : Torun (3)

Negr < Rus. Негр : Siyahi (1)

Nejni < Rus. Нежни : Hassasiyet, Yumuşak (1)

Nemes < Rus. Немецкий : Alman (1)

Nevärä < Az. Nevərə : Kız Torun (2)

Nimä < Özb. Nima : Ne (1)

Nȯmer < Rus. Номер : Numara (1)

Noyabır < Rus. Ноябрь : Kasım (2)

Nu < Rus. Ну : İyi, İşte (2)

Oblıst < Rus. Область : Bölge (6)

Oçer < Rus. Очередь : Sıra, Dönüş (3)

Oḫşa- : İnşa etmek (1)

Oḫuş < Özb. O'qish : Okumak (9)

Opşi < Rus. Общее : Genel (1)

Osan- : Sıkılmak (2)

Ögey < Özb. O'gay **:** Üvey (1)

Ög- : Övmek (1)

Ög : Ön (31)

Örän- < Özb. O'rash : Sarınmak (1)

Ötägün< Özb. Ertegün : Geçen Gün (4)

Ötgäz- : Geşirmek, Atlatmak (1)

Öt- : Geçmek (4)

Ötkür < Özb. O'tkir : Keskin (1)

Padriyat < Rus. Подряд : Art arda (1)

Padval < Rus. Подвал : Bodrum Kat (2)

Paḫta < Özb. Paxta : Pamuk (7)

Paligon < Rus. Полигон : Çokgen (1)

Palkovnik < Rus. Полковник : Albay (1)

Pamidor < Rus. Помидор : Domates (7)

Papros < Az. Papiros : Sigara (1)

Pärçäk : Saç Teli, Kakül (1)

Parnik < Az. Parnik : Sera (8)

Pasport < Rus. Паспорт : Pasaport (2)

Patalok < Rus. Потолок : Tavan (1)

Patok < Rus. Поток : Akış (1)

Paveska < Rus. Подвеска : Süspansiyon, Askere Çağırılma Belgesi (1)

Payok < Rus. Паёк : Biri Veya Birileri İçin Eşit Bölünmüş, Ayrılmış Olan Şey (3)

Peç < Az. Pec : Fırın (3)

Peçat < Rus. Печать : Mühür (1)

Peçenni < Rus. Печенье : Kurabiye (2)

Pedagaçisky < Rus. Педагог : Pedagog (1)

Pent'iya < Rus. Пенсия : Emekli Maaş (2)

Piçga < Rus. Спичка : Kibrit Çöpü (1)

Piletä < Rus. Плита : Tabak, Soba, Fırın, Ocak (1)

Pin : Kümes (2)

Pistalet < Rus. Пистолет : Tabanca (1)

Plafka < Rus. Плавки : Mayo (1)

Portret < Rus. Портрет : Vesika (1)

Post < Rus. Пост : Askeri Güvenlik Alanı (1)

Pover < Rus. Повар : Ahçı (1)

Po^{y}ez < Az. Poyez : Tren (20)

Prababuşka < Rus. Передняя Бабушка : Büyük Anneanne (1)

Praduk < Rus. Прадукта : Ürün (4)

Prastina < Rus. Простынь : Çarşaf (1)

Prava < Rus. Права : Haklar (Araba Hakları, Ehliyet) (1)

Praverka < Rus. Проверка : Kontrol (1)

Praynik < Rus. Пряник : Zencefilli Çörek (1)

Pripiska < Rus. Прописка : Kayıt (1)

Privotçik < Rus. Переводчик : Çevirmen (1)

Prizdent < Rus. Президент : Başkan (5)

Räis < Az. Rəis : Şef (3)

Rakita < Rus. Ракета : Roket (1)

Rapoṭi < Rus. Рабочий : İşçi (1)

Ras < Rus. Раз : Zaman (1)

Rasẖot < Rus. Расчет : Ödeme, Hesap Kapatma (1)

Rayon < Az. Rayon : İlçe (22)

Respublika < Rus. Республика : Cumhuriyet (1)

Rimont < Rus. Ремонт : Onarımlar (1)

Sadik < Rus. Садик : Çocuk Yuvası (1)

Sädr < Az. Sədr : Başkan (1)

Sahab : Sahip, Elde Eden (8)

Sähäp : Sebep (23)

Säkü < Az. Səkü : Kaldırım (4)

Saldat < Rus. Солдат : Asker (19)

Salt : Yalnız, Tek, Sırf (2)

Samalyot < Rus. Самолет : Uçak (2)

Samiy < Rus. Самый : Çoğu (1)

Sanatoriya < Rus. Санатория : Sanatoryum (2)

Santim < Rus. Сантиметр : Santimetre (1)

Sävdägär< Özb. Savdogar Tüccar (1)

Savet < Rus. Совет : Tavsiye (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) (16)

Savẖoz : SSCB Devlet tarım İşletmesi (2)

Selsavet < Rus. Сельсовет : Köy Meclisi (2)

Semiçka < Rus. Семечки : Ay Çekirdeği (1)

Semya < Rus. Семья : Aile (8)

Sentır < Rus. Центр : Merkez (1)

Sentiyabr < Rus. Сентябрь : Eylül (1)

Sim : İp, Kablo (1)

Siment < Rus. Цемент : Çimento (1)

Slabi < Rus. Слабый : Güçsüz (6)

Soğ/Soğunumuz : Sonumuz (6)

Soko : Mantar (1)

Söhbät < Az. Söhbət : Sohbet (1)

Spisok < Rus. Список : Liste (1)

Sport < Rus. Спорт : Spor (1)

Stikan < Rus. Стакан : Bardak (1)

Stol < Rus. Стол : Masa (3)

Stolba < Rus. Столба : Sütun (1)

Strogi < Rus. Строгий : Katı (1)

Sumka < Rus. Сумка : Çanta (1)

Sutka < Az. Sutka : Günlük (3)

Sürät < Özb. Surat : Fotoğraf (7)

Svet < Rus. Свет : Parlamak, Işık, Lamba (4)

Şad < Az. Şad : Mutlu (1)

Şalon < Rus. Шалон : Tren Vagonunun Bölümleri (3)

Şäräät < Az. Şərait : Koşullar (6)

Şaşlik : Şişte Yapılan Kebap türü (1)

Şeltä : İç Kılıf (Yastığın veya Yorganın) (1)

Şipiyon < Rus. Шпион : Casus (1)

Şofer < Rus. Шофер : Şoför (2)

Şöbä < Az. Şöbə : Bölüm (1)

Tada : Abi, Büyük Erkeklere Hitap Etme Şekli (7)

Täğdir : Taktir, Hükm (1)

Tälimat < Az. Təlimat : Talimat, Komuta (1)

Tal- : Saldırmak (6)

Täp- < Özb. Tepish : Tekmelemek (3)

Tärkäl : Tekrar (3)

Tavar : Koyun (25)

Tayar < Özb. Tayyor : Hazır (3)

Täzädän < Az. Təzədən : Yeniden (2)

Tegmä < Özb. Tegma : Dokunma (1)

Teḫnika < Az. Texnika : Teknik (1)

Teḫnukum < Rus. Техникум : Teknik Kolej (1)

Tekşir- < Özb. Tekshir : Kontrol Etmek (4)

Telvizor < Rus. Телевизор : Tv Seti (2)

Terarist < Rus. Террорист : Terörist (2)

Teraska < Rus. Террасa : Teras (1)

Ťigan < Rus. Цыганский : Çingene (1)

Tinç < Az. Tinç : Barış (3)

Tiplitça < Rus. Теплица : Sera (3)

Tiyatr < Rus. Театр : Tiyatro (1)

Toçka < Rus. Точка : Nokta (1)

Toğri < Özb. To'g'ri : Doğru (6)

Tolka < Rus. Только : Sadece (4)

Tomarí : Hepsi, Toplu (2)

Toyḫana < Az. Toyxanaa : Düğün Salonu (1)

Tölä- < Özb. To'lash : Ödemek (5)

Tör : Yüksek (1)

Törämä: Nesil (23)

Traktır < Rus. Трактор : Traktör (1)

Tumtaraġay : Ne Dediğini Bilmeyen Kişiler (1)

Tuturuğ : Doğru Düzgün Olmayan Şey veya Kimse (1)

Tüfäng < Az. Tüfəng : Silah (2)

Türmä < Az. Türmə : Hapishane (5)

Tüsättän < Özb. To'satdan : Aniden (1)

Uborşit'ay < Rus. Уборщица : Temizlikçi Bayan (1)

Uje < Rus. Уже : Artık (3)

Ukol < Rus. Игол : İğne (1)

Universiyalniy < Rus. Универсальный : Evrensel (1)

Urba : Kıyafet (2)

Uruğ < Özb. Urug ' : Tohum, Nesil (2)

Ütär- : İtmek (2)

Ütük < Rus. Утюг : Ütü (1)

Vaẖtınçaluẖ < Özb. Vaqtinchalik : Geçici (1)

Valna < Rus. Волна : Dalga (2)

Vayenni < Rus. Военный : Askeri (5)

Vayna < Rus. Война : Savaş (3)

Vedra < Rus. Ведро : Kova (4)

Ves < Rus. Весь : Bütün (3)

Veş < Rus. Вещи : Bir şeyler, Eşyalar (5)

Vuruş < Az. Vuruş : Savaş (39)

Yad < Az. Yad : Yabancı, Hafıza (2)

Yaman : Kötü (6)

Yängä < Özb. Yenge : Hala Kızı, Akraba Kızlara Veya Kadınlara Hitap Şekli (1)

Yanğıl- : Yanılmak (1)

Yanvar < Rus. Январь : Ocak (1)

Yärännükçi < Özb. Yerennikci : Şakacı (1)

Yasli < Rus. Ясли : Yuva (2)

Yesir : Kimsesiz, Esir (1)

Yeşik < Az. Yeşik : Kutu, Kasa (1)

Yurest < Rus. Юридичес : Yasal, Hukuk Öğrencisi (1)

Yütük : Kayıp, Kaybolmuş (1)

Zakas < Rus. Заказ : Sipariş (2)

Zakon < Rus. Закон : Yasa (5)

Zal < Rus. Зал : Salon (4)

Zäldäri : Kayısı (1)

Zapravçik < Rus. Заправчик : Yakıt İkmali Yapan (1)

Zavod < Az. Zavod : Fabrika (3)

Zivant < Rus. Звонить : Aramak (1)

Zofli : Hızlıca, Hızlı (2)

SÖZLÜK

-A-

Aba: Anne.

Acığ: Nisbet

Adyal: Battaniye.

Aftamat: Silah.

Aftonom: Özerk.

Agarot: Tarla.

Äglät: Durdurmak.

Ağarti: Süt Ürünleri.

Aḫbun: Tezek.

Aḫor: Ahır.

Äkä: Abi.

Aktyabř: Ekim ayı.

Ämädäni: Bir Anda.

Aparat: Makine.

Aprat'iya: Amelyat.

Är: Koca.

Arıḫ: Ark.

Armiya: Ordu.

Aspirantura: Yüksek Lisans.

Äşiyerduḫ: Oyuyorduk.

Ätmäk: Ekmek.

Ävär: Erkek evlendirme.

Ävdür: Acele ettirme.

Avġat: Yemek.

Ävlä: Öğle.

Avtobus: Otobüs.

-B-

Bacā: Dam.

Baci: Abla veya Kız Kardeş.

Baha: Pahalı.

Bala-Çaġa: Çoluk çocuk.

Balnit'a: Hastane.

Bandit: Terörist.

Bärf: Kar.

Bäribir: Nede olsa.

Başĝattan: Yeniden.

Beç: Saf.

Bed: Kötü.

Begana: Yabancı.

Bezar Ol: Bıkma.

Bezplatni: Ücretsiz.

Bibi: Hala.

Bitävi: Tamamı.

Biyānda: Bu tarafta.

Boçka: Fıçı.

Boyun Bağı: Kolye.

Brigadr: Çavuş.

Buğalter: Muhasebeci.

Bukva: Alfabe.

-C-

Cäyil: Genç.

Cönädi: Gitti.

-Ç-

Çadi: Mısır.

Çadit: Kuru.

Çağ:Tığ.

Çäkki: Süzme yoğurt.

Çamadan: Bavul.

Çapan: Dış giyim, kaban.

Çasavoy: Askeriyede Nöbetçi.

Çätin: Zor.

Çegerä: Sınır.

Çekiş: Kavga.

Çet: Yurtdışı.

Çevärä: Torunun çocuğu.

Çigit: Tohum.

Çiẖol: Kılıf.

Çitälä: Kızamık.

-D-

Dagavor: Anltaşma.

Daġument: Evrak, belge.

Dam Däräksiz: Sessizce.

Darvaza: Demir Bahçe Kapısı.

Dāulçi: Davulçu.

Davlenya: Tansiyon.

Deddom: Çocuk Esirgeme Kurumu.

Degän: Denilen.

Dekabır: Aralık Ayı.

Deputat: Millet Vekili.

Det'at: Anaokulu.

Dirgan: Yaba.

Donvuz: Domuz.

Düväk: Dibek.

-E-

Egzamin: Sınav.

Ekskalator: Çekici.

Eläykän: Öylesine.

Elçi: Görücü.

Emi: Amca.

Erkä: Şımarık.

Etaj: Kat.

Etig: Çizme.

-F-

Fakt: Kanıt.

Fälä fäsäyä qal: Telaşlanmak.

Familya: Soyad.

Fantan: Fıskiye.

Fasli: Mevsimi.

Fata: Duvak.

Fevral: Şubat ayı.

Firma: Marka.

Frantavik: Gazi.

-G-

Ġaba: İri Yarı.

Ġaçeç: Zayıf, Kuru.

Ġaftan: Elbise.

Gälginti: Sonradan gelme.

Ġalḫozda: Sovyet`te Köy.

Ġämiş: Kamış.

Gämük: Kemik.

Ġapanuḫ: Hapishane.

Ġaravul: Bekçi.

Ġari: Kadın.

Ġärtin: Kadar.

Ġartopi: Patates.

Ġaşa: Mama.

Ġataḫlama: Kovma.

Gävdäli: İri yarı.

Ġavi: Sert.

Ġazel: Araba Markası.

Gektar: Hektar, dönüm.

Ġırılma: Telef Olma.

Ġıynalma: Sıkıntı çekme.

Ġızıḫ: Merak.

Ġohum: Akraba.

Gospitel: Askeri Hastane.

Ġoyerma: İzin verme.

Ġozğadi: Alevlendi.

Greçka: Kara buğday.

Grek: Yunan.

Gurizya: Gürcistan.

Ġurtar: Bitir.

Ġurtka: Mont.

Ġuti: Kutu.

-Ğ-

Ğeyri: Gayrı.

-H-

Ḫäfä: Üzgün.

Haġat: Fakat.

Ḫala: Teyze.

Ḫaladelnik: Buzdolabı.

Ḫalġ: Millet, halk.

Häligi: O, anlatılan nesne veya olay.

Hama: Hemen.

Hängämä: Gürültü,Kargaşa, muhabbet.

ʰaşındi: Şimdi.

Haşto: O, anlatılan nesne veya olay.

Hazettuḫ: Hoşuma gitti.

Ḫerurluğ: Cerrahi Uzman.

Ḫeyrät: Hayır hasenat.

Ḫıl: Çeşit.

Ḫinġal: Mantı çeşidi.

ʰökümät: Devlet.

Hürmätli: Saygılı.

-I-

Işḫılıp: Sonuç olarak.

-İ-

İclas: Toplantı.

İḫbal: Kader.

İkicanl [i]: Hamile.

İlişük: Akraba bağı.

İltimas Ettim: Rica ettim.

İnistut: Üniversite.

İnvalit: Sakat.

İräli: Önce.

İşkola: Okul.

-J-

Jalubit: Şikayet.

Jempir: Hırka.

-K-

Käm: Eksik.

Kamandir: Komutan.

Kamaz: Kamyon.

Kambayın: Biçerdöver.

Kamendat Ças: Olağan Üstü Hal.

Kanfet: Şeker.

Kanikul: Tatil(Okullarda).

Kansert: Konser.

Kantiner: Konteyner.

Kantor: İdare.

Käpänk: Kepek Uni.

Kares: Çekik göz.

Karopka: Kutu.

Kárpiç: Tuğla.

Kárti: Bayat.

Katḫa: Başa takılan yeni gelin aksesuarı.

Kavça: Kanca.

Kävliyer: Kurcalama.

Ḳışlaḫ: Köv.

Kiçkinä: Küçücük.

Kinsi: Kişniş.

Klas: Sınıf (okulda).

Knişka: Belge, Kart.

Knopka: Düğme.

Koçor: Kâkül.

Korüçäk: Apandisit.

Köçür: Kız evlendirme.

Kökárt: Yeşillendirme.

Köndür: İkna etme.

Krant: Musluk.

Kraska: Boya.

Kravat: Yatak.

Krıti: Temiz.

Krug: Her Taraflı.

Kuḫna: Mutfak.

Kulak: Yumruk.

Kundulla: Fırlatma.

Kurort: Tatil,Seyahat.

Kurs: Sınıf (Üniversitede).

Küfä: Küpe.

Küknär: Çam Ağacı.

Küncärä: Pamuğun kahverengi yeri.

Küy: Sönme.

Kvartira: Kira.

-L-

Läçäk: Tülden iç başörtüsü.

Ĺazut: Süt Mısırı.

Linya: Çizik, Hat.

Lobya: Barbunya çeşidi.

-M-

Mäclis: Toplantı.

Majar: Madalyon.

Mäktäf: Okul.

Mällim: Öğretmen.

Mäskän Sal: Yerleşme.

Maşinä: Araba.

Maşinka: Makine.

Mäydä: Küçük.

Mäzäm Yoẖ: Hasta Hissetme.

Medisina: Sağlık,Tıp.

Mehnätkäş: Emektar.

Ministr: Bakan.

Müräbbä: Reçel.

-N-

Naçalnik: Emniyet Müdürü.

Näfänä: Çok Fena.

Näẖıt: Ne zaman.

Nazirluğ: Bakanlık.

Negr: Siyahi.

Nejni: İnce, Zarif.

Nemes: Alman.

Netay: Ne Güzel.

Nevärä: Torun.

Nimä: Ne, Nerede.

Nȯmer: Numara.

Noyabır: Kasım ayı.

Nu: Yani.

-O-

Oblast: Vilayet.

Oçer: Sıra.

Oğra: Git.

Oẖşadacaẖ: Yeniden inşa etme.

Oẖuş: Eğitim.

Osaniyer: Sıkılıyor.

-Ö-

Ögünä: Önüne.

Ötägün: Geçen Gün.

Ötiyer: Sönüyor.

Ötkäz: Atlatma, Geçirme.

Ötkür: Keskin.

-P-

Padriyat: Arka Arkaya.

Padval: Bodrum kat.

Paẖta: Pamuk.

Paligon: Askeri Eğitim Alanı.

Pamidor: Domates.

Papros: Sigara.

Pärçäk: Papatya Yaprağı.

Parnik: Sera.

Patalok: Tavan.

Patok: Toplu, Grup.

Paveska: Celp raporu.

Payok: Hak, pay.

Pec: Soba.

Peçat: Mühür.

Pedagaçisky: Pedogojik.

Pent'iya: Emekli maaş.

Peşkir: Havlu.

Peştamal: Önlük.

Piçka- Kibrit.

Piläki: Ekmek Sacı.

Pin: Kümes.

Pisik: Kedi.

Pistalet: Silah.

Piyala: Çay içilen kase.

Poç: Kabuk, çöp.

Post: Güvenlik Kontrol Alanı.

Prababuşkan: Büyük Nene.

Praduk: Erzak.

Prastina: Çarşaf.

Prava: Ehliyet.

Praverka: Kontrol.

Pripiska: İkamet.

Privotçik: Tercüman.

Prizdent: Cumhurbaşkanı.

Puvar: Pınar.

-R-

Raddom: Doğumevi.

Rak: Kanser.

Rakita: Roket.

Rapoṭi: İşçi.

Rasẖot: Ödeşme.

Rayon: Köy.

Respublika: Cumhuriyet.

Rimont: Tadilat.

-S-

Sädir: Muhtar.

Sähäp: Sebep.

Sahapluẖ: Sahiplik.

Saẖlama: Koruma.

Säkü: Yüksek, tahtadan oturma yeri.

Saldat: Asker.

Salt: Öz, sade, sadece.

Samiy: Hepsi.

Samolot: Uçak.

Sänät: Belge, evrak.

Sanatoriya: Kaplıca, Çermik.

Sapẖoz: Sovyet`te İlçe.

Sarınma: Kapanmak.

Saval: Soru.

Sävdägär: Tacir.

Savet: Sovyet.

Savuẖ: Soğuk.

Sävüzi: Havuç.

Selsavet: Belediye İdaresi.

Semiçka: Çekirdek.

Semya: Aile.

Sentyabř: Eylül ayı.

Siẖlät: Sıkıntı.

Siment: Çimento.

Sivet: Işık.

Slabi: Zayıf.

Soğunumuz: Sonumuz.

Soko: Mantar.

Sot: Dönüm.

Söhbät: Konu, muhabbet.

Spisok: Liste.

Stikan: Bardak.

Stol: Masa.

Stolba: Direk.

Strogiy: Ciddi, Sert.

Sumka: Çanta.

Sutka: Gün.

Sümäläk: Buğdaydan yapılan tatlı.

Sürät: Fotoğraf.

-Ş-

Şäkl: Resim.

Şalon: Tren Vagonu.

Şäräätsizluẖ: Müşkil.

Şaşlik: Köfte.

Şeltä: Kilim.

Şennik: Halk.

Şipiyon: Kurnaz.

Şuşa: Cam.

-T-

Tada: Abi, baba.

Tāẖ: Damga, Dağ.

Taliyer: Kurcalamak.

Täprät: Kıpırdatma.

Tapşur: Emanet etme.

Tärkäl: Yeniden.

Tavar: Koyun.

Tavarniy: Koyunlar İçin.

Tayar: Hazır.

Täzä: Yeni.

Teẖnika: Teknoloji.

Teẖnikum: Mesleki Eğitim kurumu.

Tekşiriyer: Kontrol ediyor.

Ťigan: Çingene.

Tinç: Sakin.

Tiplitça: Sera.

Tolka: Sadece.

Toy: Düğün.

Toyẖana: Düğün Salonu.

Tölämä: Ödeme.

Törämä: Nesil.

Tör: Yukarı, baş.

Türbä: Mezar.

Türbäluğ: Mezar içi.

Türmä: Hapishane.

Tüsättän: Aniden.

Tütün: Aile, sayı belirtme.

-U-

Uborşit'a: Temizlikçi.

Uje: Artık.

Ukol: İğne.

Universiyalni: Bir Arada.

Urba: Kıyafet.

Uruẖ: Akraba.

-Ü-

Üstibaşi: Kıyafeti.

-V-

Vaẖtınçaluẖ: Şimdilik.

Vayenni: Askeri.

Vayna: Savaş.

Veş: Eşya.

Vuruş: Savaş.

-Y-

Yaẖa: Yıka.

Yalağuz: Yalnız.

Yanğılmamaẖ: Yanlış yapmamak.

Yanvar: Ocak ayı.

Yärännükçi: Şakacı.

Yasluğ: Sahur.

Yegin: Eli-tez.

Yesir: Garip, Kimsesiz.

Yoğol: Kaybol.

Yuẖliyer: Uyuyor.

Yurest: Hukukçu.

Yütük: Kayıp.

-Z-

Zakas: Sipariş.

Zakon: Kural.

Zal: Hol, salon.

Zäldäri: Erik.

Zanduğ: Sandık.

Zapravçik: Akaryakıt satış elemanı.

Zavod: Fabrika.

Zibil: Çöp.

Zivant Et: Telefonla ara.

Zofli: Yüksek.

Zvonit: Yankı.

EK-1. FOTOĞRAFLAR

Erzincan/Üzümlü

Erzincan/Üzümlü İlçesi Merkez

Yunus Emre Mahallesi

Bayırbağ Mahallesi

Meryem Remzi ve Eşi

Meryem Remzi ve Ailesi

Reşinaz Şükri'nin Babası ve Nenesi (Sürgün Sonrası Ahıska'ya İlk Ziyaret)

Reşinaz Şükrü ve Ailesi

Meryam Remzi ve Gelin Getirme Anı

Fatime Halil ve Torununun Çocukları

Merziye Kadir

Meryam Remzi

Raşid Muhammedli

Ali ve Ömür Binali

Tütüye ve Bezgün Nazır